

**OYUN TEMELLİ BABA-BEBEK ETKİLEŞİM PROGRAMININ
BABA VE BEBEK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

ESRA DEMİR

**DOKTORA TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MAYIS, 2016

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 36 (otuz altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Esra
Soyadı : DEMİR
Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programının Baba ve Bebek Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation Of The Effects Of Game Based Father-Infant Interaction Program On Father and Infant Behaviours

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Esra DEMİR

İmza :

JÜRI ONAY SAYFASI

Esra DEMİR tarafından hazırlanan "Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programının Baba ve Bebek Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman:

Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY

Okul Öncesi Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi

Başkan:

Prof. Dr. Neriman ARAL

Çocuk Gelişimi, Ankara Üniversitesi

Üye:

Prof. Dr. İsmihan ARTAN

Çocuk Gelişimi, Hacettepe Üniversitesi

Üye:

Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR

Okul Öncesi Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi

Üye:

Doç. Dr. İlkay ULUTAŞ

Okul Öncesi Öğretmenliği, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 12/05/2016

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Tahir ATICI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince her aşamada desteğini gördüğüm, bilgi ve deneyimi ile ufkumu açan, her zaman motive eden ve yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Ayşe Belgin Aksoy'a,

Tez süresince bilimsel katkı ve dönütleri ile yol almamı sağlayan Tez İzleme Komitesi Üyeleri Sayın Prof. Dr. Abide Güngör Aytar ve Prof. Dr. İsmihan Artan'a,

Tez sürecinde öçek uyarlama ve program hakkında görüşlerine başvurduğum bilgi ve önerileri ile çalışmaya katkı sağlayan alan uzmanları Prof. Dr. İbrahim Diken, Doç. Dr. Serdal Seven, Doç. Dr. Hülya Gülay Ogelman, Yrd. Doç. Dr. Sibel Yoleri, Dr. Zübeyde Doğan Altun, Öğr. Gör. Sema Güzey Kandemir ve Çocuk Gelişimi Uzmanı Şermin Okutan'a; çalışmamı her aşamasında sabırla okuyup dil açısından kontrolünü sağlayan Okt. Ferhat Çiftçi'ye, çevirileri ile destek olan Yrd. Doç. Dr. Aysel Sarıcaoğlu ve İngilizce Öğretmeni Neşe Çelik'e

Akademik yaşamımda önemli bir yere sahip olan ve tez çalışmam süresince özellikle de araştırma teknikleri ve istatistik konusunda her zaman desteğini gördüğüm başta Doç. Dr. İsmail Karakaya olmak üzere, Doç. Dr. Murat Kayrı, Arş. Gör. Fuat Elkonca, Arş. Gör. Bekir Yıldırım ve Arş. Gör. Dilek Pekince'ye,

Tez yazım sürecinde hep yanımda olan, her durumda maddi ve manevi yardımını esirgemeyen dostlarım, Yrd. Doç. Dr. Esen Ersoy, Dr. M. Adnan Öncül, Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Ulutaş, Okt. Ayşe Nur Kılıç Kapıcı, Okt. Pınar Süt Güngör, Arş. Gör. Eda Yuca, Öğrt. Suzan Önder, Öğrt. Sevda Aktaş Şimşek, Öğrt. Şule Nur Yıldırım, Öğrt. Rümeysa Güngör, Duygu Çankaya, Aysel Berksoy, Zeynep Annakkaya Tonga, Uzm. Dr. Uysan Öztürk ve kıymetli eşi Hülya Öztürk'e

Araştırmaya gönüllü olarak katılan ve uygulama süresince her türlü desteği sağlayan baba ve bebeklerine,

Her zaman en büyük destekçim ve güven kaynağım olan, tavsiyeleri ile yolumu aydınlatan ve beni bugünlere getiren çok kıymetli babam Öğr. Gör. Nihat Demir ve annem Çiçek Demir'e, her koşulda destek gördüğüm ve yol göstericim olan ablam Canan Demir Yıldız, eşi Evren Yıldız' a, sevgisi ve yakınlığıyla her daim neşe kaynağım olan kardeşim Bilal Demir ve eşi Sultan Demir'e, çalışmayı ilke edinen ve azmiyle örnek aldığım kardeşim Uzm. Dr. Cihat Demir ve eşi Elif Demir'e ve ailemizin en küçüğü biricik yeğenim M. Eymen Yıldız'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, 2016

Esra DEMİR

**OYUN TEMELLİ BABA-BEBEK ETKİLEŞİM PROGRAMININ
BABA VE BEBEK DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
İNCELENMESİ
Doktora Tezi**

**Esra DEMİR
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MAYIS, 2016**

ÖZ

Bu araştırma, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın (OTEBABEP) baba ve bebek etkileşim davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada Tamis-LeMonda, Shannon, Pinter, Acevedo, Baumwell ve Spellmann tarafından geliştirilmiş olan Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale)' nin Türkçeye uyarlama çalışması için geçerlik ve güvenirlik ölçümleri değerlendirilmiş ve sonrasında Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Uyarlama çalışması, 12-15 aylık (± 2 hafta) 85 bebek ve babaları üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programının uygulaması, 12-15 aylık 40 bebek ve babası (20 deney, 20 kontrol) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Muş il merkezinde bulunan 40 baba ve bebeği oluşturmuştur. Araştırmada bilgi toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", "Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) ve "Denver Gelişimsel Tarama Testi II" kullanılmıştır. Araştırmada ön test-son test-izleme testi kontrol gruplu model kullanılarak deneysel bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grubunda yer alan babaların yaşı, öğrenim durumu, evlilik süresi, aile tipi ile bebeklerin yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı bilgileri değerlendirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen bebek ve babalara ön test uygulamaları sonunda deney grubuna haftada bir gün (45 dakika) olmak üzere on hafta boyunca Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise söz konusu

eğitim verilmemiştir. Kontrol grubundaki baba ve bebeklere ölçme araçları ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Uygulama sonrasında ölçme araçları deney grubuna son test olarak; uygulamadan üç hafta sonra ise eğitim programının kalıcılığını tespit etmek için izleme testi olarak uygulanmıştır. Elde edilen verileri analiz etmek için SPSS (Statistical Program for Social Sciences) 22 paket programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodlar (ortalama, standart sapma, medyan, frekans, oran, minimum, maksimum) kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren nicel verilerin iki grup karşılaştırmalarında Student t Testi, normal dağılım göstermeyen değişkenlerin karşılaştırmalarında ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren değişkenlerin grup içi karşılaştırmalarında Bağımlı Gruplar t Testi (Paired Samples Test) ve normal dağılım göstermeyen değişkenlerin grup içi karşılaştırmalarında ise Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi (Wilcoxon Signed Ranks Test) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; deney ve kontrol grubundaki babaların B-ÇDYMÖ Baba Formu ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin B-ÇDYMÖ Çocuk formu ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. B-ÇDYMÖ İkili formu ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alanda ön test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, kişisel-sosyal alan, dil ve kaba motor alanda son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ince motor alanında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin ince motor, dil ve kaba motor alanda ön test-son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu, kişisel-sosyal alanda ön test-son test puanları arasında kontrol grubu lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Deney grubundaki babaların B-ÇDYMÖ Baba formu son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, çocuk formu ve ikili formu son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puan, kişisel-sosyal, ince motor ve kaba motor alt boyutlarına ilişkin son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu dil alanında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Araştırmada edinilen bulgular doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler	: Baba-bebek etkileşimi, etkileşim davranışları, bebek gelişimi
Sayfa Adedi	: 172
Danışman	: Doç. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

**INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF GAME BASED
FATHER-INFANT INTERACTION PROGRAM ON FATHER AND
INFANT BEHAVIORS**

Ph. D Thesis

Esra DEMİR

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

MAY, 2016

ABSTRACT

This research was conducted to examine the impacts of Game Based Father-Infant Interaction Program (OTEBABEP) on father and child interaction behaviors. The research was carried out in stages. In the first stage, after evaluating validity and reliability of measurements in order to adapt the Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale which was developed by Tamis-LeMonda, Shannon, Pinter, Acevedo, Baumwell and Spellmann, into Turkish, the effects of Game Based Father-Infant Interaction Program on father and infants' behavior was studied. Adaptation work was performed on 85 infants who are 12-15 months old (± 2 weeks) and their fathers. In the second stage of the study, the implementation of game-based father-infant interaction program on 40 infants who are 12-15 months old and their fathers (as 20 tests and 20 controls) was conducted in the research. The study group of the research is consisted of 40 fathers and their infants who live in Mus city centre. In order to gather information on the study, "Personal Information Form", "Father-Baby Affect, Responsiveness and Occupation Scale (B-ÇDYMÖ) and" Denver Developmental Screening Test II " was used. In the research, an experimental treatment was carried out using pre-test and post-test-test with control group model. In experimental and control groups fathers' ages, educational levels, duration of marriage, family type and the infants' ages, genders, number of siblings, birth orders were evaluated. After the infant and father who are involved in the study were performed pre-tests, they were conducted the Game Based Father-Infant Interaction Program once a week (45 minutes) for 10 weeks. The control group did not receive such training. Measuring instruments to fathers and infants in the control group were

administered as pre- and post-test. At the end of the application, measuring tools were applied to experimental group as post-test, after three weeks of application, a follow up test was applied to determine the permanence of the training program. In order to analyze the gathered data, SPSS (Statistical Program for Social Sciences) 22 software program was used. While the data were being analyzed, the descriptive statistical methods (mean, standard deviation, median, frequency, rate, minimum, maximum) were used. The quantitative data in the comparison of the two groups with normal distribution, Student's t test, the comparison of variables in non-normal distribution Mann-Whitney U test was used. In intra-group comparisons of normally distributed variables, Paired Samples Test, in intra-group comparisons of non-normally distributed variables Wilcoxon Signed Ranks Test was used. At the end of the research, the fathers in the experimental and control groups revealed no significant difference between the means of B-ÇDYMÖ Father Form pre-tests scores, a significant difference between the mean post-test scores, between pretest and posttest mean scores, a significant difference in favor of experimental group was found. The infants in the experimental and control groups revealed no significant difference between the mean of B-ÇDYMÖ Infant Form scores, a significant difference was seen between the mean of post-test scores, between pretest and posttest mean scores, a significant difference in favor of experimental group was determined. B-ÇDYMÖ binary form pre-test scores revealed no significant difference between the mean, a significant difference was seen between the posttest mean scores, between pretest and posttest mean scores, a significant difference in favor of experimental group was determined. In personal-social, fine motor, gross motor and language areas of infants in the experimental and control groups showed no significant difference between pre-test total score, a significant difference was seen between the mean of the post-test scores in personal-social, language and gross motor areas, it showed no significant difference in the fine motor area. The infants in the experimental and control groups showed a significant difference between pre-test and post-test scores in the favor of experimental group in fine motor, language and gross motor areas, in personal-social area, a significant difference was found between the mean of the pre-test and post-test scores in favor of control group. A significant difference was found between the means of post test and permanence test scores of fathers in experimental group in the B-ÇDYMÖ Father Form, there was seen no significant difference between the means of post-test and permanence test scores of Infant Form and the binary form. The infants in experimental group, there was a significant difference between the means of the scores in post-test and permanence test related to personal-social, fine motor, gross motor dimensions and Denver Developmental Screening Test II total scores it was determined no significant difference in language area. According to research findings, it has been made various suggestions.

Key Words : Father-infant interaction, interaction behavior, infant development

Number of pages : 172

Supervisor : Associate Professor Dr. Ayşe Belgin AKSOY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRI ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.3. Problem Cümlesi.....	8
1.3.1. Alt Problemler	8
1.4. Sayıtlar.....	9

1.5. Sınırlılıklar	9
1.6. Tanımlar	9
BÖLÜM II.....	10
KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
2.1. Baba Olmak.....	10
2.2. Baba-Bebek Etkileşiminde Kuramsal Yapı.....	13
2.2.1. Psikoanalitik Teoride Babaların Rolü.....	13
2.2.2. Psikososyal Gelişim Teorisinde Babaların Rolü.....	14
2.2.3. Öğrenme Teorisi.....	16
2.2.4. Ayrılma-Bireyleşme Kuramı Çerçevesi İçinde Babalar	17
2.2.5. Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Babalar.....	19
2.2.6. Ekolojik Sistemler Kuramında Baba Rolü	22
2.3. Baba-Bebek Etkileşimi	24
2.4. Baba Katılımı	28
2.4.1. Baba Katılım Türleri	30
2.4.2. Baba Katılımını Etkileyen Faktörler.....	30
2.5. Türkiye’de babalarla ilgili çalışmalar	31
2.5.1. Baba Destek Programı (BADEP).....	31
2.5.1.1. <i>Baba Destek Programı Pilot Çalışmaları</i>	32
2.5.1.2. <i>Baba Destek Programı Yaygınlaştırılması</i>	33
2.5.2. Sen Benim Babamsın Kampanyası.....	33
2.5.3. Anne-Baba Olmak Seminerleri.....	34
2.5.4. Baba Olmak Güzel Şey	35
2.6. Bebeğin Gelişim Dönemleri Üzerinde Babanın Etkisi.....	35
2.6.1 Gebelik Dönemi	35

2.6.2. Doğum ve Bebeklik Dönemi	36
2.7. Bebeklik Dönemi Gelişim Özellikleri.....	36
2.7.1. Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	39
2.7.2. Dil Gelişim Özellikleri.....	42
2.7.3. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri.....	44
2.7.4. Psikomotor Gelişim Özellikleri.....	49
2.8. İlgili Araştırmalar.....	51
2.8.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	51
2.7.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	59
BÖLÜM III	71
YÖNTEM.....	71
3.1. Araştırmanın Modeli	71
3.2. Çalışma Grubu.....	72
3.2.1. Araştırmaya Dâhil Olma Ölçütleri.....	73
3.3. Veri Toplama Araçları	78
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	78
3.3.2. Denver Gelişimsel Tarama Testi II (DGTT II)	78
3.3.3. Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ).....	79
3.3.3.1. <i>Baba Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri</i>	80
3.3.3.2. <i>Çocuk Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri</i>	80
3.3.3.3. <i>İkili Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri</i>	80
3.3.3.4. <i>Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması</i>	81
3.4. Oyun Temelli Baba Bebek Etkileşim Programının Hazırlanması	94
3.5. Verilerin Toplanması.....	97

3.5.1. Öntestlerin Uygulanması	98
3.5.2. Eğitim Programının Uygulanması	98
3.5.3. Son Testlerin Uygulanması.....	103
3.5.4. Kalıcılık Testinin Uygulanması.....	104
3.6. Verilerin Analizi.....	104
BÖLÜM IV	107
BULGULAR ve YORUM.....	107
BÖLÜM V	142
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	142
5.1. Sonuçlar	142
5.2. Öneriler.....	144
5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler	144
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	145
KAYNAKLAR.....	146
ÖZGEÇMİŞ	161
EKLER.....	162
Ek 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	163
Ek 2. BEBEKLERE YÖNELİK GELİŞİM GÖSTERGELERİ	164
Ek 3. BABALARA YÖNELİK AMAÇLARA İLİŞKİN ÖRNEKLER .	166
Ek 4. OYUN TEMELLİ BABA BEBEK ETKİLEŞİM PROGRAMI	
OTURUM ÖRNEKLERİ	167
Ek 5. MUŞ ŞEKER FABRİKASI MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZNİ	173

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Deneyisel Modelin Simgesel Görünümü</i>	72
Tablo 2. <i>Bebeklerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı</i>	74
Tablo 3. <i>Ailenin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı</i>	75
Tablo 4. <i>Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi</i>	76
Tablo 5. <i>Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi</i>	77
Tablo 6. <i>B-ÇDYMÖ Maddelerine İlişkin Kapsam Geçerlik Oranları</i>	85
Tablo 7. <i>B-ÇDYMÖ KMO ve Barlett's Test of Sphericity Testi Sonuçları</i>	87
Tablo 8. <i>B-ÇDYMÖ Alt Boyutlarının Madde Dağılımı</i>	88
Tablo 9. <i>B-ÇDYMÖ Faktör Analizi Matrisi</i>	90
Tablo 10. <i>B-ÇDYMÖ Dağılımları ve Güvenirlik Değerleri</i>	92
Tablo 11. <i>B-ÇDYMÖ Bağımsız Gözlemciler Arası Uyum Güvenirliği</i>	93
Tablo 12. <i>OTEBABEP Oturumlarına Ait Konular</i>	96
Tablo 13. <i>Deney ve Kontrol Grubunda Veri Toplama Süreci</i>	98
Tablo 14. <i>Deney ve Kontrol Grubu Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Normallik Testi Sonuçları</i>	105

Tablo 15. <i>Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam ve Alt Boyut Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Normallik Testi Sonuçları</i>	106
Tablo 16. <i>Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Betimsel İstatistikleri</i>	111
Tablo 17. <i>Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Baba Formu Alt Boyutu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	112
Tablo 18. <i>Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik Alt Boyut Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	116
Tablo 19. <i>Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Çocuk Formu Alt Boyutu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	118
Tablo 20. <i>Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Çocuk Formu Alt Boyutu Olumsuzluk Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	120
Tablo 21. <i>Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ İkili Formu Karşılıklılık Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	122
Tablo 22. <i>DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam ve Alt Boyut Puanları Betimsel İstatistikleri</i>	124
Tablo 23. <i>Deney ve Kontrol Grubu DENVER II Gelişimsel Tarama Testine İlişkin Toplam Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	125
Tablo 24. <i>Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Kişisel Sosyal Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	128
Tablo 25. <i>Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi İnce Motor Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	131

Tablo 26. <i>Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Dil Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	133
Tablo 27. <i>Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Kaba Motor Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması</i>	135
Tablo 28. <i>Deney Grubunda Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Puanına İlişkin Son Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılması</i>	137
Tablo 29. <i>Deney Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarına İlişkin Son Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılması</i>	139

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bronfenbrener'in ekolojik modeli.....	23
Şekil 2. Anne-baba ve çocuk etkileşimi	25
Şekil 3. Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri	41
Şekil 4. Nilsen'in duygusal gelişim dönemleri	46
Şekil 5. Zeman'ın duygusal gelişim dönemleri.....	47
Şekil 6. Ebeveyn-bebek etkileşiminin aşamaları.....	48
Şekil 7. .B-ÇDYMÖ baba-çocuk ve ikili formlarına ait scree plot grafiği	89
Şekil 8. OTEBABEP uygulamasına ilişkin fotoğraf örnekleri.....	102
Şekil 9. OTEBABEP'te kullanılan materyallere ilişkin fotoğraf örnekleri.....	103
Şekil 10. Deney ve kontrol grubunda baba formu Öğretici-Yanıtlayıcı olma alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	112
Şekil 11. Deney ve kontrol grubunda baba formu olumsuzluk-müdahalecilik alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	116
Şekil 12. Deney ve kontrol grubunda çocuk formu duyarlı-yanıtlayıcı olma alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	119
Şekil 13. Deney ve kontrol grubunda çocuk formu olumsuzluk alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	120
Şekil 14. Deney ve kontrol grubunda ikili formu karşılıklılık alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	122

<i>Şekil 15.</i> Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi toplam puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	125
<i>Şekil 16.</i> Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	129
<i>Şekil 17.</i> Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	131
<i>Şekil 18.</i> Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	133
<i>Şekil 19.</i> Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı	135
<i>Şekil 20.</i> Deney grubu baba-çocuk duygulanım, yanıt verme ve meşguliyet ölçeği puanlarının son test ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı	138
<i>Şekil 21.</i> Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi toplam puanına ilişkin son ölçüm ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı.....	139
<i>Şekil 22.</i> Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi alt boyut puanlarına ilişkin son ölçüm ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı.....	140

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

OTEBABEP	Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı
DGTT II	Denver Gelişimsel Tarama Testi II
B-ÇDYMÖ	Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
BADEP	Baba Destek Programı
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
PET	Pozitron Emisyon Tomografi
FMRI	Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme

BÖLÜM I

GİRİŞ

Yaşamı boyunca çevresi ile etkileşimde bulunan birey, bu etkileşimini ilk olarak ev ortamında ebeveynleri ile bebeklik döneminde gerçekleştirmektedir. Bebeklik dönemi dünyaya başlangıcın gelişimsel olarak sihirli ve kritik dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönemde bebelere sunulan her türlü ilgi, yardım ve destek bebeğin ilerleyen yaşamında etkilerini gösterecektir. Nitekim erken çocukluk yıllarında çocuklar için verdiği eğitim ve hizmetleri ile dünya çapında bilinen 1926 yılında kurulmuş olan Küçük Çocukların Eğitimi Ulusal Birliği (National Association for the Education of Young Children –NAEYC), de çocukların bakımının erken dönem eğitiminden ayırmamak gerektiğini belirtmiştir (Bredekamp, 2015).

Doğumu izleyen ilk yıllarda, çocuğun gelişimini desteklemeye yönelik olarak ailenin çocukla olumlu etkileşimleri, çocuğa sağlanan deneyim ve fırsatlar; çocuğun kendisiyle barışık, çevresiyle uyumlu ilişkiler kurabilen, toplum içinde anlamlı ve üretken rol üstlenen bir kişi olmasında belirleyici olmaktadır (Lawrence, Davies & Ramchandani, 2012). Erken dönemde bebeğin dış dünya ile etkileşimi, doğrudan beynin gelişimi ve yapısını etkilemekte çevresinden görüp öğrendikleri her şey psikomotor, bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişim alanları üzerinde etkili olmaktadır (Yusufoff, 2011)

Sosyal etkileşim kuramları içinde yer alan sosyal öğrenme kuramına göre; insan davranışları sadece pekiştirme yoluyla değil, davranışsal ve çevresel faktörlerin karşılıklı bir etkileşiminden oluşmaktadır. Dünyaya geldiği ilk andan itibaren bebekler de sosyal etkileşim kurmaya açık durumdadırlar. Bebekler, yetenekli partnerleri ile sosyal etkileşime girmeye isteklidirler. Yetişkinlerin sosyal, duygusal ve iletişim ile ilgili davranışlarını algılar ve bu davranışlara uygun tepkiler vermektedirler. Yetişkinlerle iletişimlerinde

duygusal tepkilerini kontrol edebilir, düzenli ve duygusal yönden güçlü sosyal etkileşim kurabilirler. Erikson’a göre bebeklik döneminde bu etkileşim en etkili bir biçimde oyun yoluyla yaşanmaktadır. Ebeveynlerin bebekleri ile güçlü bir sosyal-duygusal ilişki kurmalarında, bebekleri ile kaliteli oyun zamanı geçirmelerinin önem taşıdığı belirtilmektedir (Bracha, Perez, Gerardin, Perriot, Rosque, Flament, Leroux, Mazet & Carter, 2004). Kaliteli zaman geçirmede ebeveynlerin, çocuklarının gelişimleri üzerindeki etkisi, onların oyun sırasında ne yaptıkları ile değil, daha çok onların davranışlarına ne kadar çok uygun tepkide bulundukları ile ilişkili olmaktadır (Diken, Topbaş & Diken, 2009). Yanıtlayıcı sosyal etkileşim davranışları, çocuklar kadar ebeveynlerin de oyuna katkıda bulunduğu ve oyun sırasındaki alma-verme etkinliklerinin ebeveyn-çocuk arasında dengeli bir şekilde gerçekleştirildiği oyun anlamına gelmektedir. Bu tür etkileşim davranışlarını içeren aktiviteler, hem ebeveyn hem de çocuk davranışlarının karşılıklı gelişimini desteklemektedir (Broadfield, 2005).

Zaman içerisinde tanımında değişiklikler meydana gelen “gelişimsel olarak uygun uygulamalar” günümüzde tanımlandığı haliyle, küçük çocukların eğitiminin, çocukların nasıl geliştiği ve en iyi şekilde nasıl öğrendiklerine dair mevcut bilgi birikimini ifade etmektedir (Alat, 2015). Ebeveynlik genellikle anneye atfedildiğinden şimdiye kadar olan çalışmaların çoğunluğunu da babalar değil, anneler oluşturmuştur (Aksoy, 2005). Oysaki etkileşimin temelinde yer alan gelişimsel olarak çocukları tanımak her iki ebeveynin de sorumluluğundadır. Bakım ve beslenme ihtiyaçlarından dolayı anne ile doğal olarak gerçekleşen etkileşimin baba tarafından da kurulması nitelikli çocuk gelişiminin en önemli parçasıdır. Ancak babaların çocuk ve aile gelişimindeki rolüne ilişkin araştırmaların artmasına rağmen hala babaya özgü davranışlar ve baba-çocuk ilişkisi ile ilgili büyük bilgi boşlukları bulunmaktadır (Lamb & Tamis-LeMonda, 2004). Bu durum literatürde kısmen babalarla ilgili çalışmaların yeni yapılıyor olmasından kaynaklanabilmektedir. Aynı zamanda babalığın doğasını araştırmada kullanılmış çeşitli yöntemsel ve teorik araçların yetersizliğinden de kaynaklanabilmektedir. Gittikçe artan çalışma dizilerine rağmen baba-çocuk ilişkisine dair kavramsal, kuramsal ve tanımsal bir birliğin olmaması da babalarla ilgili çalışmaları daha zor bir hale getirmektedir (Marsiglio, Amato, Day & Lamb, 2000). Bu konudaki engellerden bir diğeri de anne-baba davranışlarının ele alındığı nitel ve nicel yöntemler arasındaki farklılıklardır. Örneğin, birçok baba araştırmaları genel olarak babaların çocukların hayatındaki geçici formlarda baba katılımı üzerine yapılmaktadır. Derinlemesine bir araştırmanın ve çeşitliliğin olmadığı çalışmalarda babalar sınırlı olarak

yer almaktadır (Tamis-LeMonda & Cabrera, 2002). Babalar ile ilgili araştırmalar yapılmasına yönelik çağrılar olmasına rağmen çoğu araştırmada bu farklılıkların yine bağımsız ve yüzeysel bir şekilde ele alındığı görölmektedir. (Brown, 2008).

Bağlanmanın önemini vurgulayan Bowlby, bebeğin bağlanmasındaki ilk ve en önemli unsurun anne olduğunu öne sürmüştür (Parke, 1981). Babalara ise sadece anneyi destekleyebilecekleri ikincil bir önem atfedilmiştir. Bağlanma kuramı (Bowlby, 1969/1982) ile ilgili çalışmalara bakıldığında, anne çocuk bağlılığına ilişkin çalışmalar yapılmış olmasına rağmen baba-çocuk bağlanmasına ilişkin çok az şey bilinmektedir. Babalığın çeşitli yönlerinin bağlanma üzerine nasıl bir etki yaptığı ile ilgili bilgiler de yok denecek kadar azdır (Cassidy & Shaver, 1999).

Çocukların istenilen nitelikli davranış özelliklerine sahip olmasını sağlayabilmek için çocukların gelişim özelliklerini bilmek kadar anne ve babanın, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik özelliklerinin farkında olması da çocuk yetiştirme faaliyetlerini etkilemekte, şekillendirmekte ve güdülemektedir (Tamis-LeMonda, Shannon, Cabrera & Lamb, 2004). Erken çocukluk döneminde ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilgili çalışmalarda gelişimsel olarak bir çerçeve sunulmasına rağmen baba ve bebeklerin içinde bulunduğu uygulamalı çalışmaların sınırlılığı babaların bebeklerinden uzak ve ikinci planda kalmalarına neden olmuş, baba- çocuk ilişkisini açıklayan bir literatür de oluşturulamamıştır. Bu eksiklikler çocuğun hayatında yer alan babaya özgü davranışların açıklanamamasına ve baba- bebek etkileşiminin tanımlanamamasına yol açmıştır (Yago, Hirose, Okamitsu, Omori, Hiroi, Nakagawa & Okabayashi, 2014). Bu nedenle araştırmacılar son zamanlarda babalarla ilgili çalışmalara yoğunluk vermeye başlamış, babalara sunulacak eğitim ve destek hizmetlerinin babaların çocuklarıyla etkileşimlerini güçlendireceği ve babaların çocuklarının hayatlarındaki rollerine ilişkin artışın olacağını; hem bebeklerin hem de anne ve babaların bu durumdan kazançlı çıkacaklarını savunmaktadır (Koçak, 2004; Lamb, 2004; Rispoli, 2011).

1.1. Problem Durumu

Ebeveyn-çocuk etkileşimleri karmaşık bir yapıya sahiptir. Bebek gelişimi ile birlikte ebeveynlerin bilgi ve becerilerin gelişimi de beklenmektedir. Küçük parçaların birleşmesi ile meydana gelen aile yapısı, tüm bireylerin birbirleriyle kurdukları etkileşimlerinin kalitesi ile gelişmektedir. Araştırmalar, evlilikte anne-baba arasındaki ilişkinin nitel olarak babalar açısından farklı olduğunu göstermiştir. Araştırmaların en dikkat çeken yanı ise

babaların mutsuz bir evlilikten çekilmeye eğilimli oldukları, annelerin ise, bebekleri ile babaları arasındaki ilişkilerde kontrolcü olmaya eğilimli olduklarını göstermektedir. Eşler arasındaki uyum, babaların çocuklarıyla ilişkilerini ve evlilik kalitesini etkilemektedir (Shapiro, 2004). Aile bir bütün olarak düşünüldüğünde aile bireyleri birbirini karşılıklı etkileyen bir sistem içerisinde yer almaktadır.

En hızlı büyümenin gerçekleştiği bebeklik dönemi, çocuğun bütünsel gelişimi açısından büyük önem taşır. Araştırmalar zekâ, kişilik ve sosyal davranışların gelişimde kritik olan bu gelişimin yaşamın bu ilk yıllarında oluştuğunu ortaya koymuştur (Myers, 1992). İnsan bebeklerinin maruz kaldığı bu ilk deneyimlerin türü ve doğasının bebeğin çocuk ve yetişkin olarak izlediği gelişim rotasında kendini ortaya koyacağı ve kalıcı farklılıklar oluşturacağı vurgulanmaktadır (Malmberg, Stein, West, Lewis, Barnes, Leach & Sylva, 2005).

Gelişimin çevre etkilerinden daha fazla etkilendiği ilk yıllarda bebekler, gelişimlerine yardımcı olacak yetişkinlere ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda çocukların kendilerini güvende hissedecekleri araştırma ve keşif için fırsatların verildiği tutarlı ve tahmin edilebilir bakım ortamlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu gereksinimler, çocuğun sağlıklı gelişmesi ve sosyalleşmesi için ailenin önemli işlevleri olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyalleşmenin ilk olarak başladığı ailede, çocuğa sağlanan bakımın niteliği ve niceliği çocuğun sağlıklı gelişiminde etkili olmaktadır (Meggitt, 2012). Aile sorumluluğunun büyük çoğunluğunun annede olduğuna inanılsa da artık babaların çocuk gelişiminde önemli ve benzersiz bir rol oynadığı kabul gören bir olgu haline gelmiştir. Babanın yokluğunun çocuğun cinsiyet tanımlamalarının yanı sıra sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde olumsuz sonuçları doğurabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle son yıllarda yapılan araştırmalar babanın ilgisinin çocuğun gelişimine olan etkilerini bulmayı amaçlamaktadır (Koçak, 2004). Babaların çocuk üzerinde dolaylı etkilerinden biri, babanın anne için duygusal bir destek kaynağı olmasıdır. Ayrıca baba, aile içerisinde herhangi bir olumsuzluk durumunda bu problem durumlarının kısa sürmesini ve çocuk lehine çözülmesini de sağlamaktadır. Babalar ev işlerine katılarak çocuklarına model olmakta, annelerin iş yükünü azaltmaya yardımcı olmakta ve bu da aile içindeki ilişkilerin kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Babaların çocuklar üzerinde doğrudan etkisi dikkate alındığında ise, çocuk ile etkileşim kurmak önemli bir yer tutmaktadır. Babanın çocuklarıyla ilgilenmesi, oyunlar oynaması ve çocuğun isteklerini dikkate alması çocuk

üzerinde doğrudan etkisini ortaya koymaktadır (Ramchandani, Domoney, Sethna, Psychogiou, Vlachos & Murray, 2013).

Aile yapısında bebek bakımı ile ilgili görevler anneye yüklenmişse de toplumsal değişimler babanın rolünü yeniden tanımlama yoluna gitmiştir. Öncelikle annelerin çalışma hayatına girmesi ev dışında tam zamanlı çalışan kadınların sayısının artışı, doğum sonrası işe geri dönen anne sayısında artış, kentlerde çekirdek ailelerin çoğalması ve eskiye oranla daha fazla boşanmış babanın çocuğunun velayetini talep etmesi gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Böylelikle dikkatler, babanın çocukların günlük bakım ve yetiştirilmesinde aktif rol oynamayı içeren yetiştiren/katılan kişi rolüne yoğunlaşmıştır. Tüm bu değişimler, babaları erken bebeklik ve çocuk bakımıyla daha yakından ilgilenmeye teşvik etmiştir (Koçak, 2004).

Annelerin doğal olarak katıldıkları bebek etkileşim sürecinde babaların da bebekleri ile olan etkileşimlerini geliştirme ve güçlendirmeye yönelik eğitim programlarına gereksinimleri olmaktadır. Babalar birçok açıdan çocuk gelişiminde katkıda bulunmaktadır. Araştırmalar babalarla annelerin çocuklarıyla temelde benzer şekilde etkileşim kurduklarını göstermektedir. Arada bazı farklar olmasına rağmen bu, babaların etkileşim tarzının annelerinkinden daha az etkili olduğunu yansıtmamaktadır (Marsiglio vd., 2000). Ancak, yine de birçok kişi baba olarak aktif rol almada kendilerini hazırlıksız hissetmektedir. Babalarla ilgili yapılmış olan çalışmalarda temel etkileşimlere bakıldığında yeni baba adaylarının demografik çeşitliliğinin babaların bebekleri ile etkileşimleri üzerinde önemli bir tahminde bulunmadığı ve babaların çocuklarına karşı güçlü bir sorumluluk duygusu hissettiklerini fakat kendilerini bu yetenek, destek ve farkındalıktan yoksun hissettiklerini ortaya koymuştur. İlk defa baba olanların eğitim düzeyi, mesleği, yaşı gibi demografik özellikleri farklılaşsa da bebek bakımı, beslenmesi, bebek ile iletişim gibi konularda acemilik yaşadıkları, duygularında benzer özellikler taşıdıkları, bebekleri ile bir arada vakit geçirme konusunda yetersiz oldukları ve anneye ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır. (Benzies, Evans, Harrison, MacPhail & Cathhy, 2008). Beyin şişmesi ve iç kanamayı içeren özellikle de bir yaş altı bebeklerde görülen sarsılmış bebek sendromlarının birinci sorumlusunun da babalar olduğu bulunmuştur (Santrock, 2012). Bu ve benzeri durumlar babaların bebek bakımı, bebekle oyun gibi konularda yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda çocuğun sağlıklı gelişiminde babanın ocuk ile iletişimini güçlendirecek, çocuklarıyla etkileşimlerini içeren ve doğrudan dhिल oldukları eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu ihtiyaçlardan yola çıkarak bu araştırmanın temel problemini, “Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı baba ve bebek davranışları üzerinde etkili midir?” sorusu oluşturmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı ve nemi

Bebeklerin ebeveynlerini içeren koruyucu müdahalelerde bağlılık kuramı, ebeveyn destekleyici risk faktörü yöntemleri ve sosyal öğrenme kuramı esaslı  genel yöntem kullanılmaktadır (Scott, 2008). Günümüze kadar olan ebeveyn-ocuk araştırmalarında kullanılan bu yöntemler daha çok anne-ocuk etkileşimi üzerinde yoğunlaşmış, babanın rolü ise hep dolaylı olarak incelenmiştir. Özellikle ilk yıllarda bebeklerin bakım ve beslenme ihtiyaçlarının anne tarafından karşılandığı dşnldğnde, annenin zamanının çoğunluğunu bebek ile geçirdiğinden, yalnızca anne-bebek bağının önemli olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle yakın zamana kadar baba-ocuk ilişkisine ve bu ilişkinin değerine çok fazla önem verilmemiştir. Ancak günümüzde bu görüş değişmektedir. Babalar üzerinde yoğunlaşan yeni araştırmalar da babalar ve bebekler arasında da bir bağlanma yaşandığını, babaların da bebeklerin gelişiminde önemli rol oynadıklarını ve babaların koruyucu müdahalelere katılımlarının etkiyi artırabileceğini önerilmektedir (Lawrence vd., 2012). Aynı zamanda ekonomik, kültürel ve toplumsal yapıda değişimler geçiren ülkelerde geleneksel yapılara yeniden şekil verilmesi ile birlikte babaların özellikle de çocuğun duygusal gelişimine olan olumlu yönde etkilerinde artış olduğu espit edilmiştir (Ekşi, 1999). Bu değişiklikler arasında özellikle kadının çalışma hayatında yer alması, kadın-erkek eşitliğinin benimsenmesi de çocuğun yaşamında babayı çok daha önemli bir konuma getirmiştir (ağdaş & Seçer, 2015).

Yapılan araştırmalarda, baba-bebek etkileşimi ve babalık davranışları çok fazla inceleme konusu olmamıştır. Bu duruma paralel olarak baba-bebek etkileşimini doğrudan ortaya koyacak kapsamlı bir ölçeğin olmaması da ilgili alanda bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmış olan Baba-ocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet leği (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale-C-CARES) kullanılmıştır. Böylelikle baba ve bebeklerin etkileşim davranışlarının değerlendirilmesinde kullanılan bu ölçeğin alana katkı sağladığı düşünülmektedir.

Toplumsal anlamda yeni neslin sorunlarından, oluşturduğu problemlerden bahsedilir ve tüm bunlardan ailenin sorumlu olduğu belirtilir. Ancak “kim ailelere yardım ediyor, çocuklar yetiştirilirken onların daha etkili ve başarılı olmaları için ne yapılıyor ya da ebeveynler yaptıkları hataları ve neleri daha farklı yapabileceklerini nerden öğrenecekler” soruları düşünldğinde, ebeveynlerin suçlu ama eğitimsiz olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Gordon, 2015). Günümüzde bütün meslek grupları belirli bir eğitim sürecinden sonra işlev kazanmakta ve uygulanabilir hale gelmektedir. Bütün bunların tamamı için gerekli olan enerji, zaman, emek ve para harcanmaktadır. Ancak bugün toplumumuzda geleceğin yapıtaşı olan çocuğun nasıl eğitileceği, birey olarak kendisi ve topluma nasıl fayda sağlayacağı, geleceğinin planlanmasında ebeveyne nasıl yardım edileceği hususunda herhangi bir eğitim verilmemektedir. Hâlbuki toplumdaki her birey tercih edip etmemesi söz konusu olmaksızın, istekli ve yetenekli olup olmadığı sorulmaksızın, eğitim almadan hazırlıksız olarak yaşamlarının büyük bir bölümünü ebeveynlik mesleğinde geçirmektedir (Tuncer, Sak & şahin, 2011).

Anne ve babalar çocuklar için gelişmeye açık bir alanın ilk mimarlarıdır (Cohen, 2015). Bu durum çoğu meslek için sorun teşkil etmeyebilir, hatta bazı meslekler deneme yanılma yoluyla da gerçekleştirilebilir. Ancak söz konusu bir çocuk olduğunda anne-babalık mesleği deneme yanılma riskini göze alabilecek bir yapıya sahip değildir. Çünkü insan üzerinden yapılacak olan bir hatanın telafisi zor ve maddi bir hasarla ölçülemeyecek derecede büyük olmaktadır (ağdaş & Seçer, 2015).

Dünya üzerinde genellikle çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu annenin meşgliyeti olarak görülmektedir (Tezel-şahin & zyrek, 2010). Söz konusu durumla ilgili olarak annelere yönelik eğitim programları geliştirilmiştir. Ancak toplum babalara baba olduklarında herhangi bir eğitim olanağı sunmamaktadır. Erkekler baba olduklarında işlerinin yanı sıra eğitim almak için vakit ayıramamaktadır. Değişimlerin hızla gerçekleştiği günümüzde, babaların rol ve önemlerinin farkına varıp en iyi şekilde babalık davranışlarını ortaya koymaları güçleşmektedir. Bu nedenle, babalara yönelik eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Taşkın & Erkan, 2009). Özellikle de ev merkezli eğitim programları, bebekler için en doğal ortamın kendi evleri olduğu düşünldğinde hem baba hem de bebek için büyük rahatlık ve katılım kolaylığı sunmaktadır. Aynı zamanda baba ve bebek arasındaki etkileşimin de ailenin doğal çevresinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Varol, 2010).

Bu araştırmada Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Belirlenen genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.3. Problem Cümlesi

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisi nedir?

1.3.1. Alt Problemler

1. Deney ve kontrol grubundaki babaların B-DYMÖ testleri,
 - ön test,
 - son test,
 - ön test ve son test,
 - son test ve kalıcılık testi,puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
2. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin B-DYMÖ testleri,
 - ön test,
 - son test,
 - ön test ve son test,
 - son test ve kalıcılık testi,puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
3. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi alt boyutlarına ilişkin,
 - ön test,
 - son test,
 - ön test ve son test,
 - son test ve kalıcılık testi,puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

1.4. Sayıtlar

- 1- Baba- Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (Caregiver - Child Affect, Responsiveness, and Engagement Scale/C-CARES)'nin baba- bebek etkileşimini ölçtüğü varsayılmaktadır.
- 2- Denver II Gelişimsel Tarama Testi'nin bebek gelişimini ölçtüğü varsayılmaktadır
- 3- Araştırmada yer alan babaların uygulamalara gönüllü olarak katıldığı ve ölçme araçlarındaki soruları samimi olarak yanıtladığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, Muş ilinde 12-15 aylık bebeğe sahip olan babalar ile sınırlıdır.
2. Araştırma, Baba- Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (Caregiver - Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale/C-CARES) ile Denver Gelişimsel tarama Testi II'den elde edilen puanlarla sınırlıdır.
3. Araştırma, daha önce etkileşim ve bebek gelişim özelliklerine dayalı herhangi bir eğitimi programına katılmamış babalar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Etkileşim: Açıklık, dürüstlük, bireysel sorumluluk, benliğin ve bedenin farkında olma, duyguları anlama üzerine temellendirilmiş bir insan ilişkisi yöntemidir ve o anda yaşanan duygular üzerine yoğunlaşmıştır (Gordon, 2015; Schutz & Ersever, 1994).

Baba-Bebek Etkileşimi: Baba ve bebeği arasında uyumu ve karşılıklılığı içeren bir dans gibidir (Bernard'tan aktaran, Yago, Hirose, Okamitsu, Okabayashi, Hiroi, Nakagawa & Omori, 2014).

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı: Bebeğin doğal ortamında uygulanmasını esas alan, ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alındığı, babanın duygularını uygun şekilde yansıtma, duyarlı olma ve öğretici olma davranışları ile bebeğin bilişsel, dil, ince motor, kaba motor ve kişisel sosyal gelişimleri doğrultusunda hazırlanan ve baba-bebek etkileşimini güçlendirmeyi hedefleyen bir erken müdahale programıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde baba olmak, baba-bebek etkileşiminde kuramsal yapı, baba-bebek etkileşimi, babalarla ilgili yapılan çalışmalar, bebeklik dönemi gelişim özellikleri, konu ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Baba Olmak

Çoğu insan hayatının belli bir döneminde çocuk sahibi olmayı arzulamış ve aynı zamanda çocuklarının sağlıklı, mutlu ve kendine güvenen insanlar olarak yetişmesini istemiştir. Bunu başaranların büyük mutluluk ve doyum yaşadıkları tam tersi durumda olanların ise büyük hayal kırıklığı, üzüntü ve pişmanlık duydukları görülmüştür. Bu yüzden araştırmacılar ebeveynlik üzerinde uğraş vermenin büyük önemi olduğunu belirtmişlerdir (Bowlby, 2014). Ebeveynlik aynı zamanda toplumun temeli olan ailenin çekirdeği konumundadır (Ertürk, 2012).

Aile, birbiriyle ilgili ve birbirinden etkilenen nesil, cinsiyet ve rol terimleri içerisinde bir alt sistemler topluluğu olarak tanımlanan karmaşık bir bütündür. Aile üyesinin her birinin farklı bir alt sistemi oluşturduğu varsayılır. Örneğin baba-oğul bir alt sistemi simgelerken, anne-baba da başka bir alt sistemi nitelemektedir. Bu alt sistemler, birbiri üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak karşılıklı etkilerde bulunmaktadır (Santrock, 2012).

Yaşam standartları ve gelişen teknoloji ile birlikte bu hareketlilikten etkilenen aile yapısı her yüzyılda farklı sorun, durum ve değişikliklerle karşılaşsa bile her dönemde yeni neslin bakımı ve kültürü kazanması için dinamik, dayanıklı ve etkili bir kurum olma özelliğini korumaktadır (Alat, 2015). Aile çocukların gelişimi için en kritik ortam olmaktadır (Bredekamp, 2015).

Babalık davranışları tümüyle doğuştan getirilmiş davranışlar değildir. Anne-baba olma, bir çocuğun dünyaya gelişi ile başlamaktadır. Yapılan çalışmalar anne-babalık duygu ve davranışlarının büyük ölçüde sonradan kazanıldığını ortaya koymaktadır (Çağdaş, 2015). Evlilik yoluyla kurulan her bir aile, bulunduğu toplumda var olan aile sistemleri içinde yeni bir aile sistemini kurmaktadır. Aile yaşam dönemlerinde ilk aşamada, aile olma dönemi olarak tanımlanan otonomi-bağımsızlık diye de adlandırılan bu dönemde bağlılık, uyumluluk, duygu paylaşımı, aile dışında başka birine bağlı olma gibi kavramları başarıyla aile yaşamına geçiren bireylerin ikinci aşamada ebeveyn olunan döneme kolaylıkla geçtikleri saptanmıştır. Bu dönem eşlerin, yeni bir aile oluşturma ve kendi çabalarıyla buldukları yaşam yolunda ilerlemek için gerekli sorumluluğu alma ve bağlılık becerilerini yeniden keşfetme olanağını yakaladıkları dönem olarak nitelenmektedir (Solmuş, 2010). Aile yaşam dönemlerinde en zorlu evre ebeveyn olma evresidir. Çocuk sahibi olmaya karar verildiğinde bireysel gelişim, aile kimliği ve evlilik ilişkileri alınan bu karara göre düzenlenmek durumundadır. Çocuk büyütmek oldukça emek gerektiren, zaman alan bir süreç olduğundan bu döneme gelirken diğer dönemleri başarı ile geçirmek sürece fayda sağlamaktadır. Çocuğun aileye gelmesi “bir birey olma, eş olma ve ebeveyn olma” ile aile bireylerinin de rolü kendiliğinden değişmektedir. Çocuk sahibi olan bireylerin kendilerini bu üç noktada düzenlemeleri gerekmektedir (Güney, 2010).

Baba, anne- çocuk ilişkisinde üçüncü olarak ortaya çıkmaktadır, yani baba her zaman dışıdır ve uzaktan destek veren olmaktadır. Bu, toplumsal arenada babalara biçilmiş rollerin bir gereğidir. Hâlbuki her iki ebeveyn de bu süreçte desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun tüm gelişim alanlarının desteklenebilmesi ve gözlemlenebilmesi için iyi bir anne baba nasıl olunur öğrenilmesi gerekmektedir. Yoğun bir şekilde anneler çeşitli programlarla desteklenirken babaların da desteklenmesi hem baba hem de aile bireyleri açısından büyük faydalar sağlamaktadır (Algül, 2010; Solmuş, 2010; Tuncer vd., 2011).

Günümüzdeki baba çocuk ilişkileri geçmiş dönemlere göre çok daha farklı özellikler göstermektedir. Özellikle de kırsal kesimdeki geleneksel baba-çocuk ilişkisi iç göç ile birlikte bugünün çağdaş toplumlarında etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik yapı, eğitim düzeyi ve diğer etmenler düşünüldüğünde, öncesinde tarım topraklarında toprağa bağlı geçim ve ataerkil yapı baba-çocuk ilişkisini oluşturan en temel kaynak olma özelliği taşımakta iken, günümüz çağdaş toplumlarında ise, aile yapısında bu

geleneksel ilişkileri görmek pek mümkün değildir. Anne çocuk ilişkilerine oranla baba-çocuk ilişkileri kültürel öğelerden daha fazla etkilenmektedir. Özellikle de geleneksel yapıdaki baba-oğul ilişkileri düşünüldüğünde baba ile oğul arasındaki formal ilişkide kültürün etkisi kendisini açık bir şekilde göstermektedir (Kıldan, 2012).

Bebek yürümeye başladığında kendisi için büyük bir aşamayı başarmış ve özgürlüğünü ele geçirmiş görünmektedir. Aynı zamanda bebeğin yürümesi baba için de önemlidir. Çünkü yürüme becerisi baba ile bebek arasında potansiyel bir bağımsızlık ilişkisinin başlangıcı olmaktadır. Bu dönem bebeğin aynı zamanda anne-baba-çocuk üçlüsünü psikolojik olarak fark ettiği dönemdir. Bu annenin bilinçli olarak bebeği baba ile paylaşmaya hazır olmasını ve baba desteğinin anne ve bebeğin ruh durumu için potansiyel bir gelişim basamağı içerdiğine güvenmesini gerektirmektedir. Örneğin anne ve babanın birbirleriyle olan ilişkilerini iyi bir şekilde düzenlemeleri kritik bir ruhsal geçiş sayılmaktadır (Moradi, 1997).

Biyolojik olarak kadınların çocuk bakmaya daha yatkın olduğuna dair bir inanış bulunmaktadır. Erkeklerin sadece bebeklere karşı duyarlı olabildikleri anlayışı hakimdir. Ancak sanayinin etkisi ile bebeğe bakan erkek sayısında artış yaşanmaktadır. Ancak yine de babalar, annelerin bebekleriyle ilgilendikleri kadar bebekleriyle ilgilenmemektedirler. Ancak bebekleriyle sıkı bir şekilde ilgilenen babaların bebekleri üzerinde önemli etkileri de bulunmaktadır (Seven, 2011).

Anne babaların çocuklarına karşı tutum ve davranışlarının temelinde, kendi çocukluk yıllarındaki anne babaları ile ilişkileri etkili olmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2015). Babalar annelerden farklı olarak bebekleriyle hareket etmeye daha eğilimlidirler. Çocuklarıyla daha sert oynamakta ve daha çok boğuşma oyunlarını tercih etmektedirler. Annelerin ise bebekleriyle daha nazik, korumacı bir tavırla şarkı söyleyerek ve okumalar yaparak oynadıkları saptanmıştır. Babalar yaptıkları bu hareketlerle bebeklerine heyecan yaşatırken aynı zamanda çocuklarının korkularını yenmeleri için çocuklarına meydan okuma becerisi kazandırmaktadırlar (Papalia, Olds & Feldman, 2004).

Anne ve baba rollerindeki farklılığın nedenleri araştırılmış ve annelerin daha çok bebeğin bakımı ile ilgilendikleri için oyuna vakit ayıramadıkları, babaların ise çocukları ile daha çok oyun faaliyetlerini gerçekleştirdikleri bulunmuştur (Davaslıgil, 2001).

2.2. Baba-Bebek Etkileşiminde Kuramsal Yapı

Babanın bebek üzerindeki rolü, çocuk gelişiminde birkaç kuramda kavramlaştırılmıştır. Çocuk bakımında öncelikli bakıcı rolü varsayılan babalar için yapılan ifadeler, öğrenme kuramında, ayrılma-bireyleşme kuramı ve bağlanma kuramında olduğu gibi Mahler'in ayrılma-bireyselleşme kuramında, Freud ve Erikson'un psikoanalitik yönlü kuramlarında da yer almaktadır. Belirtilen kuramlar, bu çalışmanın temel kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

2.2.1. Psikoanalitik Kuram

Psikanalitik kuramda bir çığır açmış olan Freud, Psikanaliz kuramının öncüsü olmakla birlikte psikolojiye yön veren kuramcılarının başında gelmektedir. Freud bir nörolog olarak ruhsal hastalığın kökenleri ve tedavisiyle ilgilenirken hastalarının çoğundaki duygusal sorunların erken çocukluk döneminden özellikle de aileleri ile olan ilişkilerinden kaynaklandığını görünce psikolojik gelişime daha bir ilgi duymuştur. Freud'a göre birey, iç dünyası ve dışsal gerçekliğin birleşimidir. Bu iki özellik bireyin davranışlarına yön vermektedir. Freud, bireyin yaşamı boyunca farklı deneyimler edinmekte olduğunu ancak ilk çocukluk dönemindeki deneyimlerinin birey davranışlarını anlamada temel teşkil ettiğini belirtmektedir (Erdiller, 2010; Guimon, 2004).

Freud'un teorisinde, ilk çocukluk yıllarındaki yaşantılar ve bilinçdışı dürtüler davranışı etkilemekte, gelişim bilinçdışı dürtüler ve içgüdüler tarafından yönetilmektedir. Cinsellik, saldırganlık ve açlık dürtüleri çevredeki kişiler, özellikle de aile üyeleri tarafından biçimlendirilmektedir. Bebek, kişiliğin içgüdüsel yanı olan ve haz ilkesine göre hareket eden id tarafından yönlendirilmektedir. Haz ilkesi tüm isteklerin anında karşılanmasına yöneliktir. Büyük oranda içgüdüsel dürtülerin kontrolü altında olan bebeklik dönemi, aşamalı olarak sosyalliğin gelişmesi ile de birlikte daha akılcı ve gerçekçi bir yönde gelişim göstermektedir (Lear, 2005).

Kişiliğin akılcı ve denetleyici bölümü olan ego, bebek büyüdükçe gelişmektedir. Ego yaşamın ilk yılı boyunca gelişim göstermekte ve kişinin gereksinimlerini toplumsal açıdan kabul gören yapıcı ve uygun yollarla doyurmaya çalışmaktadır. Kişiliğin süperegö boyutu ise yaşamın ilk yıllarında biyolojik olarak bulunmakta ancak etkililiği olmamaktadır. Süperegö, çocuktaki aile değerleri, ahlaki değerler, toplumsal roller içselleştikçe ortaya çıkmaktadır (İnanç, Bilgin & Atıcı, 2004). Kurama göre, sağlıklı bir ruh yapısının oluşması için, egonun temel işlevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. İd, ego ve süperegö dengeli

ve uzlaşır durumda ise bireyin davranışlarının da sağlıklı olması beklenmektedir (Sanford, 2006).

Freud çocuklukta cinsel dürtülerin, vücudun oral, anal ve genital bölgelerinde gezinerek odaklandığına inanmaktadır. Her evrede ebeveynler çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamalarına izin verirken aynı zamanda onların az ya da çok tatmin olmalarını dikkate almaktadırlar. Freud, ebeveynlerin çocukları için uygun olan bir dengeyi tutturdıklarında çocuklarının da cinsel olarak uyumlu davranışlara sahip bir yetişkin olmasında belirleyici olduğunu belirtmektedir (Berk, 2013).

İlk dönem olan oral dönemde ortaya çıkan, “beslenmek için emmeden geçen” anne-bebek bağlanması kişilik gelişimi ve cinselliğe dayandırılmaktadır. Bu ilişki, daha sonraki tüm sevgi ilişkilerinin prototipi olarak alternatifsiz olarak kurulmuş, karşılıklı olmayan biricik olarak varsayılmaktadır. Çünkü Freud, bebeklerin babaları ile ön oidipal dönemde duygusal bağ kurduklarını onaylamıştır. Bu dönemde çocukların babalarına karşı duydukları sevgi ve hayranlık, tanımlamanın ve gerçeklik testinin temelini oluşturmuştur. Erkek çocuklarının annelerine karşı cinsel istekleri ve ön odipal dönemde babalarına karşı duydukları düşmanlık bu sevgiyi bozmamaktadır. Beş yaşında bir erkek çocuğun fobisi adlı bir analizinde; Freud babasına karşı duyduğu sevgi ve nefretle mücadele eden küçük Hans ile ilgili şu yorumu yapmıştır; “Bir rakip gibi nefret duyduğu babası aynı zamanda onun her zaman sevdiği ve sevmeye de devam edeceği kişidir. Çocuğun gözünde baba, her zaman kendisi için model olan, oyun kurduğu ilk oyun arkadaşı ve ilk bebeklik döneminde kendisine bakmış kişi olarak yer edinmektedir. Bu durum aynı zamanda baba ve çocuk arasındaki ilk çatışmayı da ortaya çıkarmıştır” (Geiger, 1996).

Freud, kuramında psikolojik olarak kırılgan bir varlık olarak tanımladığı çocuğun, ebeveyn sınırlamaları ve istekleri karşısında son derece endişeli bireyler olabileceğinin altını çizmektedir (Health, 2005). Söz konusu Freud’un psikanalitik kuramı birçok açıdan eleştirilere uğramışsa da anne-baba çocuk ilişkisinin gelişim üzerindeki etkisinin altını çizen ilk kuram olma özelliğini taşımaktadır (Berk, 2013). Freud kuramına paralel olarak Ericson da sosyal çevrenin birey üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

2.2.2. Psikososyal Gelişim Kuramı

Bir psikolog olan Erik Erikson (1902-1994), kültür antropolojisinden etkilenecek gelişimin şekillenmesinde kültür ve sosyal deneyimlerin önemini vurgulamıştır (Özgül, Avcı, Dal & Saçkes, 2015). Freud’un teorik vurgusuna gelişim üzerinde cinsel etkiler kadar sosyalliği

de ekleyerek genişletmiştir. Erikson’a göre kişiliğin çekirdeği bebeklikte, çocuğun anne baba ve öteki yakınlarıyla girdiği etkileşim içinde oluşmaktadır (İnanç vd., 2004).

Erikson, bireyin yaşamın her evresinde “çatışma” ya da büyük bir mücadele ile karşı karşıya kaldığı sekiz evreli bir kişisel ve sosyal gelişim kuramı ortaya koymuştur. Kurama göre, çatışmayı başarı ile aşma iki olası karşıtlık arasındaki dengeyi kurmayı gerektirmektedir (Bredekamp, 2015).

Bebeklik dönemi itibariyle Erikson’un kuramında ilk iki evre öne çıkmaktadır. Birinci evre olan *güvene karşı güvensizlik evresinde*, bebeklerin ve bakımlarından sorumlu kişilerin temel görevi dünyada yiyecek ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanacağına ilişkin bir duygu olan güven duygusunu geliştirmektir. Bebeklik döneminde güven duygusu, dünyanın yaşanması ve iyi bir yer olduğu şeklinde yaşam boyu süren bir beklentiye yol açmaktadır (Santrock, 2012). Güven duygusu ebeveynleri ile kuracakları duyarlı ilişkiler yoluyla gelişmektedir. Bu dönemde yetişkinlerin tutarsız ve reddedici davranışları, bebeğe dünyanın güvenilmez olduğunu ve olaylar üzerinde etkili olabilmesi için yeterince güçlü olmadığını göstermektedir. İkinci evre olan *özerkliğe karşı kuşku ve utanç* evresi ise, bireyin yaşa ve gelişime bağlı özerklik ihtiyacını ortaya koymaktadır. Erikson’a göre özerk olmak büyümenin önemli bir görevidir. Yetişkinlerin bu dönemdeki sert ya da kısıtlayıcı davranışları bebeğin kendini güçsüz hissetmesine ve yeteneklerinden şüphe duymasına neden olmaktadır. Güvene karşı güvensizlik ve özerkliğe karşı kuşku ve utanç evreleri bebeklerin ilk iki yılında karşılaştıkları psikososyal krizlerdir. Bu çatışmaların sağlıklı çözümlenmesi bu iki dönemin her bir aşamasının aykırı unsurlarının doğru dengesine dayanmaktadır. Bundan dolayı, hayatın ilk yılında, güven ve güvensizlik arasındaki denge, ergenlik dönemindeki mahremiyet ve kimlik gelişiminin bir ön koşulu olmaktadır (Sayıl, 2010).

Erikson, ilk üç evrede ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin çocukların hayatlarında temel aktörler olduğunu varsaymaktadır (Özgül vd., 2015). Her ne kadar Erikson babaların temel güven ve özerklik yani otonomi gelişimine katkı derecesini belirlememiş olsa bile, babaların bu gelişimde önemli bir rol oynamadığına dair biyolojik bir sebep görülmemektedir. Aslında Erikson, “yeni doğanda ortaya çıkan güveni destekleyen” annesel inançtan çok “babasal inançtan” bahsederek, bu kavrama dolaylı olarak babasal inancı dahil etmiştir. Bu görüşten hareketle güven gelişiminin sadece annelerin değil

babaların da bebeklerin ihtiyaçlarını zamanında karşılayarak sağladığı toplam güven duygusu ile ilişkili olduğunu varsaymaktadır (Geiger, 1996)

Sonuç olarak psikanalitik kuramda gelişim, büyük ölçüde duygu ağırlıklı bir içerikle tanımlanmaktadır. Davranışların yüzeysel bir özellik olduğunu, gelişimi gerçek şekilde anlamanın davranışın sembolik anlamlarını ve zihnin derinlerdeki işleyişi analiz etmeyi gerektirdiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla tam bir iyilik halinde olması istenen çocuk, elzem ihtiyaçlarını yerine getirme ve isteklerini kontrol altında tutma arasında denge sağlayabilen bir kişidir. Çocuktaki bu dengeli yapının gelişimi ve korunması için yetişkin rolü önemli bir yer tutmaktadır. Eğer bireyde aşırı memnuniyetsizlik ya da aşırı haz duyma gibi bir durum olursa bu durum bireyin duygusal olarak olgunlaşmasını engelleyebilir (Trawick-Smith, 2013). Özellikle ruhsal gelişimin sağlıklı olması için gelişimsel süreçte bireyin ihtiyaçları giderilmelidir, aksi takdirde biriyin kişilik gelişiminin bundan olumsuz etkileneceği belirtilmektedir (Kesicioğlu, 2015). Bu nedenle anne-baba ile erken dönemde etkileşim halinde ihtiyaçların giderilmesi gelişimi büyük ölçüde olumlu yönde şekillendirmektedir (Santrock, 2012).

2.2.3. Öğrenme Kuramı

Öğrenme kuramları, hem psikanalistlerden hem de bilişsel gelişim kuramcılarında çok farklı bir bakış açısı ortaya koymakta ve çocuğun deneyimlerini nasıl anladığından çok, çevrenin çocuğu nasıl şekillendirdiği üzerinde durmaktadır. Öğrenme kuramcıları, genetiğin ya da verili yanlılıkların önemsiz olduğunu söylemezler, ancak insan davranışlarının çok elastiki olduğunu ve öngörülebilir öğrenme süreçleri tarafından şekillendirildiğini savunmaktadırlar (Bee & Boyd, 2009).

Bazı öğrenme kuramcıları (Dollard & Miller, 1950), davranışsal açılarından Freud düşüncesini yansıtmışlardır. Bu kuramcılara göre, anne-bebek duygulanım bağılılığının önceliği, annenin açlığın doyurulmasının pozitif duygusu ile ilişkili olmasının bir sonucu olarak görülmektedir (Miller, 2008). Sürücü azalması hipotezi (Hull, 1943), Harlow (1961) ve Harlow ve Zimmerman'ın (1959) Rhesus maymunları üzerindeki deneyleri tarafından karşı çıkmış ve reddedilmiştir. Bu maymunların, kendilerini beslediği halde soğuk telden yapılmış çamaşır giyen anne vekilin yerine yumuşak bir havlu giyen anne vekile daha çok bağlandıkları ve onu tercih ettikleri görülmüştür. Bu bakış açısıyla bakım veren olarak babaların da, bebekleri beslemek zorunda olmadığı halde, sıcak ve ilgili tavırlarıyla bebek ihtiyaçlarına cevap verebildiklerini ortaya koymaktadır. Hatta babaların, bebeklerin açlık

duygularını bir biberonla da karşılayabileceklerini de belirtmişlerdir (Clarck, 2009, Geiger, 1996).

2.2.4. Ayrılma-Bireyleşme Kuramı

Margaret Mahler, kuramında çocuğun yaşamının başlangıcındaki ilk otuzaltı ayını Freud'un psikanalitik kuramından ayrılmadan önce belli bir sistematik içerisinde incelemiştir. Özellikle de babanın önemini vurgulayarak, bebeğin ilk kez anne dışındaki birinin varlığından haberdar olmasını sağladığını belirtmiştir (Mahler, Pine & Bergman, 2003). Ayrılma-bireyleşme çerçevesi içerisinde babaların rolü, çocuklarını anneleri ile kurmuş oldukları sembiyotik bağlanmadan çıkararak onların psikolojik doğum ve özerkliklerine izin vermektedir. Yani bebek ile anne arasındaki bağın kopması ve bireyselleşme çocuğun kişilik gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bebeğin kendi benliğini oluşturmaya çalışırken anne tarafından korunması bebekte çatışma durumu oluşturmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki bu çelişki, insanlar üzerindeki etkisini yaşam boyu devam ettirmektedir (Carver & Scheier, 1998).

Bebekler hayatlarının ilk iki ayını yarı uykulu yarı uyanık, içe yönelik bir durumda, tamamen başka birinin daha onun ihtiyaçlarını karşıladığının farkında olmadan geçirmektedirler. Bebek iki aylık olduğunda bu farkındalık ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bebekler bu dönemde tamamen bağlandıkları, kendisinden ayırt etmediği anneleri ile “herşeye gücü yeten karşılıklı bir sembiyotik birlik” kurmaya doğru ilerlerler. Sonrasında ise, bebekler artık egonun işlediği bir özerklik kazanma, ayrılma ve bireyselleşmeye yönelirler. Bu ilerlemenin ilk aşamasında farklılaşma ile birlikte yumurtadan çıkmaları yer alırken zamanla uyanık ve hedefe kilitli bir hale gelirler. Yumurtadan çıkma ve farklılaşma, annenin varlığı ve karşılık verme ihtimali ile geliştirilmekte ve bu durum bebeklere annenin dışındaki diğerlerinin olduğu dünyaya güvenle ulaşabilmelerini sağlayan temel güven rezervi sağlamaktadır. Bu aşamada, babaların fonksiyonu annelere, ilk annelik görevlerini gerçekleştirmelerinde ihtiyaç duydukları duygusal ve sosyal desteği sağlamaktır. Bu rolü yerine getirmede başarısız olan babalar, sağlıklı bir sembiyotiklik kurmayı önleyebilir ve bebeklerin zihinsel sağlıklarını tehlikeye atabilmektedirler (Chatoor, Schaefer, Dickson & Egan, 1984).

Babaların direkt etkisi, ayrılma-bireyselleşme sürecinin *uygulama ve uzlaşma* olan iki alt safhası boyunca ortaya çıkmaktadır. *Uygulama safhası*, bebekler emeklemeye başlayınca yani dokuz aylık civarında başlamakta ve bebekler yürümeye başladığında yani on dört

aylık civarında olduklarında sona ermektedir. Bebeklerin hareket etme kapasiteleri, onlara keşfedebilecekleri sınırları genişletmeyi sağlamaktadır. Anneler, fiziksel temasa geçmede yakıt almak için güvenli bir dayanak olarak kullanılmakta iken, babalar ise, bebeklerinin beceri düzeylerini arttırmada uyarıcı olmaktadır. Ayrıca, “annenin dışındaki diğerleri” özelliğine sahip olmak için, babalar yeni ve heyecan verici partnerler olarak deneyimlenmektedir (Crain, 2000; Mahler vd., 2003).

On beş ile yirmi dört aylık süreç zarfında gerçekleşen *uzlaşma* safhasına gelindiğinde anneler, ayrı bireyler olarak yeniden fark edilmektedir. Yürümeye başlayan bebekler ne kadar ayrı ve hassas olduklarını fark ederler ve anneleri ile birlikte olmaya devam ederler. Aynı zamanda annelerinin onları yeniden içine çekmesinden korkarlar. Babanın varlığı bireyselleşme açısından önemlidir. Dışardaki sembiyotik bağlanmadan gelerek babalar, yürüyen bebeklere duygu karmaşasının önüne geçen bir ilişki sunan sabit bir gücü ifade ederler. Babalar, yürüyen bebeklere ortak yaşama (sembiyoz) çekilme korkusu yaşadıkları dönemde onların rahatlamalarını sağlayarak destek olurlar. Babalar, etkileşimli oyunlarla ayrılma-bireyselleşmeye yardımcı olurlar. Ayrıca babalar, arkadaşları ve yabancılarla iyi geçinmeleri için çocuklarına model olarak sosyalleşmelerini sağlama rolündedirler (MacDonald & Parke, 1984).

Ayrılığa karşı direnme kriteri göz önüne alındığında dokuz aylık çocukların anne ya da babalarından ayrı kaldıklarında eşit derecede sıkıntı ve stres altında kaldıkları ve aynı derecede ayrılığa tepki gösterdikleri görülmüştür. Ancak beklenmedik bir şekilde çocukların ebeveyninden ayrı kalmaya tepki gösterme yoğunluklarının babanın çocuk bakımında üstlendikleri görevin derecesine göre de değiştiği gözlemlenmiştir. Babalarının bakımlarında en fazla görev üstlenen çocuklar, daha az ağlamakta ve daha az oyunlarını bozmaktayken, babalarının bakımlarında daha az rolü üstlenen çocukların ayrılığa çok daha aşırı bir şekilde karşı çıktıkları gözlenmiştir (Kahan, Katz & Gottman, 1994). Dolayısıyla çocuk bakımında fazlasıyla yer alan babalar çocuklarının ayrılma, bireyselleşme ve özerk olma seviyelerinin yükselmesine izin vermektedirler. Babaların çocuk bakımında büyük oranda görev üstlenmesi ise çocuklarının annelerinden ayrılma kaygılarını en aza indirgeyecektir. Babanın kendini dâhil etme derecesi ile ayrılığa karşı çıkma arasındaki negatif bağlantı, evde yetiştirilmiş çocuklar için bağlanmanın güvenilir bir işareti olarak ayrılığın geçerliliğini zayıflatmaktadır (Geiger, 1999).

2.2.5. Bağlanma Kuramı

Londralı bir psikoanalizci olan John Bowlby gelişim psikolojisinin dikkatini etolojiye çekmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında pekçok çocuk yetim kaldığı için ilgiler annesiz kalmanın doğurduğu etkiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bowlby çalışmaları, annelerinden uzun süre ayrı kalan bebeklere ilişkin yaptığı gözlemlerle başlamış ve gözlemleri sonucunda yaşamın ilk yıllarında bebek ve bakıcısı arasındaki bağlanmanın normal gelişim için çok önemli olduğu sonucuna varmıştır. Bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkilerdeki bozukluk, bebekte itirazlara, huzursuzluklara, yoğun ağlamalara ardından bakım verenden uzaklaşmaya ve son olarak psikopatolojiye yol açtığını belirtmektedir (Bowlby, 2014). Anne baba ayrıldığında bebeğin göstermiş olduğu itirazların anne baba geri döndüğünde gülümseme ve cıvıldağa gibi davranışları ortaya çıkarması bağlanmayı ortaya koymaktadır.

Bağlanma, bebekler ve anne babalar arasında duygusal anlamda olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkiyi ifade etmektedir. Bağlanma davranışının bir bireyin içinde nasıl organize olduğu büyük ölçüde bireyin dâhil olduğu ailedeki deneyimlerin türüne göre değişmektedir. Söz konusu ilişki uygun biçimde işlendiğinde yetişkinler kendilerini bebeklerine uydurmakta ve bebekler de yetişkinlere ihtiyaçları konusunda ipucu vermektedirler. Yetişkinler bebeklere yardım ve hizmet ederken karşılık olarak bebeklerin hoşnut olduğu davranışları geribildirim olarak almaktadırlar. Tüm bunların sonucunda bebekler yetişkinlere güven duygusu geliştirmekte ve yetişkinler de anne baba olarak kendi yeteneklerine güven duyarken, bebeklerine karşı iyi duygular kazanmaktadırlar (Gander & Gardiner, 2010).

Doğumda ve ilk yıllardaki gelişim boyunca bebeklerin türün yetişkinlerine yatkınlıklarını korumaya biyolojik bir eğilimleri bulunmaktadır. Bebeğin işaret davranışları ya da bebeksi görünimleri yetiştirilme bağlanma davranışını ortaya çıkarmaktadır. Bağlanma, bakım vermeyi teşvik etmekte ve hayatta kalmayı sağlamaktadır. Özellikle de doğumdan sonraki ilk birkaç saat bağlanma oluşumunda duyarlı bir dönem özelliğine sahiptir. Bowlby'e göre bebek ve yetişkin davranışları süreç içerisinde bağlanma davranış sistemi içerisinde eşgüdömlü hale gelmektedir (Bjorklund & Pellegrini, 2000).

Güven temelli bir davranış, bağlanmanın önemli bir göstergesidir. Temel bağlanma figürleri çocukların yabancı çevreyi keşfedebildikleri güvenli ortamlar olarak kullanılmaktadır. Bağlanma kuramınının gelişmesinde önemli rolü olan ve bağlanma

türlerinin belirlenmesini sağlayan Ainsworth ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu yirmi iki dakika süren yabancı durum testinde; bebeğin ortamda annesi varken, yalnız bırakıldığında, bir yabancı dâhil edildiğinde ve sonra ebeveyni döndüğündeki tepkileri gözlemlenmiştir. Bu ve benzer çalışmalarda anne ve bebekleri ile çalışılmıştır. Yabancı durum testi bebeğin bağlanma kalitesini de ortaya koymaktadır. Gözlemlere göre, annenin varlığında göz teması en yoğun şekilde görülmektedir, baba varken biraz daha az göz teması kurulmuştur. Bebeğin yanında hiç kimsenin olmadığı durumda bebekler en az seviyede göz teması kurmaktadır (Santrock, 2012).

Deney sonucunda bebekler anneye güvenli bağlanma şekli sergileyen bebekler ve anneye iki güvensiz bağlanma şeklinden birini sergileyen bebekler olarak sınıflandırılmıştır. Bu deney bebeğin güvenli sığınak olarak anneyi tercih ettiğinin kanıtıdır. Ancak, çocuğun sinyal tepkilerine karşı tepkiler uygunsuz olduğunda bebek kendini güvensiz hissetmekte ve anneyi yabancı bir çevreyi keşfetmek için uygun bir sığınak olarak kullanma eğiliminden uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla yetişkinin tepkilerinin uygunluğu toplam etkileşim sayısından önemli olduğundan bebekler işaretlerine uygun tepki veren babaya geçirdikleri süre az da olsa babaya bağlanma gerçekleştirmektedirler. Bu bağlanma şekilleri hayatın sonraki dönemlerindeki bireyin davranışlarının nasıl olacağını açıklamaktadır (Ainsworth & Bowlby, 1991).

Yakınlaşmanın sıklığı ve bir ebeveynin yakınlığında harcanan zaman, güvenli ortamın keşfedilmesine göre daha hassas bağlanma ölçütleridir. Bu ölçütler çocukların hareket ettirilmesinde büyük öneme sahiptir. On aylık çocukların stres altında olduklarını hissettikleri zaman anne ve babalarından yakınlıklarını aradıkları ve onlara doğru daha hızlı hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Tacon & Caldera, 2001).

Bağlanmada önemli olan ölçütlerden biri de sosyal referanslamadır. Sosyal referanslama, belirsiz bir ortamı açıklığa kavuşturmak amacıyla kendisi için önemli olan diğer kişilere bakma eğilimini ifade etmektedir. Bu durum, çocukların öncelikli bağlanmalarının bir kriteridir. Belirsiz bir uyarıcı karşısında ebeveynlerin birbirleriyle çelişen işaretler ortaya koyması sonucunda; belirsiz bir uyarıcı karşısında babanın gülen bir yüze annenin ise korku dolu bir yüze sahip olması gibi çocukların da kafaları karışmakta ve kendilerini sıkıntıda hissetmektedirler. Kimi zaman da bu tarz gerilimler, çekingen davranışlar, devinimsel yavaşlamalara, parmak emmeye, sallanmaya ve duygusal monotonluğa sebep olmaktadır (Geiger, 1999).

Yetişkin erkekler ve kadınların doğuştan benzer bakıcı eğilimlere sahip oldukları ancak, toplumsal unsurların kadındaki bu tepkileri daha fazla arttırma yoluna giderken erkekte bu tür davranışların ortaya çıkmasına engel olduğu görülmektedir. Nitekim babalık davranışları çok fazla araştırma konusu olmamasına rağmen, çocuklarının birinin doğumunda bulunan ve bebeği tutmasına izin verilen babaların, doğumuna tanık olmadıkları bebekten daha güçlü bir bağlanma geliştirdikleri belirtilmektedir (Gander & Gardiner, 2010).

Yapılan bir çalışmada 60 bebek önce annesi ile ve altı ay sonra da babası ile gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda babalara gösterilen bağlanma şekillerinin annelere gösterilen bağlanma şekilleri ile yakın bir benzerlik gösterdiği bulunmuştur. Ancak bebeklerin bireysel olarak gösterdiği bağlanma şekilleri incelendiğinde bir ebeveyn ile gösterilen bağlanma şekli ile diğer ebeveyn ile gösterilen bağlanma şekli arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç bir bebeğin anneye güvenli ilişkisinin olabileceği, babayla olmayacağı ya da ikinci çocuğun babayla güvenli bir ilişkisinin olacağı anneye güvenli ilişkisinin olmayacağını, üçüncü çocuğun her iki ebeveyni ile güvenli ilişkisinin olabileceği, dördüncü bir bebeğin her iki ebeveyn ile de güvenli bir ilişkisinin olmayabileceğini göstermektedir. Yabancı bireylere ve farklı durumlarda bebeklerin tepkilerinden yola çıkarak sınıflandırma yapılmıştır. Her iki ebeveynle de güvenli ilişkisi olan bebeklerin sonraki yaşamlarında en çok kendine güvenen ve en becerikli çocuklar olduğu saptanmıştır. Ebeveynleri ile güvenli ilişkisi olmayan çocukların kendilerine en az güvenen çocuklar olduğu görülmüştür. Bir ebeveyni ile güvenli ilişkisi olan çocukların bu iki grubun ortasında yer aldıkları belirlenmiştir. Güvenli bir dayanak için her iki ebeveynin de bağlanmaya ortak olması gerekmektedir (Bowlby, 2014; Kesicioğlu, 2015).

Ainsworth, bağlanma şeklinin yetişkin davranışı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Nasıl ki doğumda zarar görmemiş bir bebeğin annesiyle geliştirdiği bağlanma şekli annesinin ona nasıl davrandığının bir ürünüyse bebeğin babasıyla geliştirdiği örüntü de babanın bebeğe nasıl davrandığının bir ürünü olmaktadır. Çocukların her bir ebeveyne bu bağlanma önceliğinin çocukların stresli veya stressiz olmasına bağlı olup olmadığı da araştırılmış ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Stresin olmadığı ortamlarda, yedi aylıktan on üç aya kadar olan bağlanma davranışı sergilemiştir. Bebekler annelerinden ayrı kaldıklarında sergiledikleri davranışları babalarından ayrı kalınca da sergilemiştir; yakınlık aramış, yaklaşmış,

dokunmuş, ağlamış veya ayrılığa aynı derecede karşı çıkmıştır (Main ve Weston'dan aktaran Bowlby, 2014).

Babalar, sosyal dünyayla arkadaşça etkileşime geçmenin ilk modeli olarak, “ilk yabancılar, dış dünyanın ilk temsilcileri” olarak görülmektedir. Çocuk bakımına düşük bir katılım gösterdiğinden dolayı böyle bir deneyimi sağlamada başarısız olan babalar, başka insanların yabancılar olarak algılanmasına sebep olurlar ki bu durum çocuklarda stress ve kaygıyı oluşturmaktadır. Bebekler birden fazla kişiye bağlılık gösterebilirler ve pek çok araştırma bebeklerin anne ve babalarına eşit bağlılık geliştirdiklerini göstermektedir (La Rossa'dan aktaran İnanc vd., 2004).

Annelerinki gibi babaların duyarlı bakımı ve bebekleri ile etkileşimsel eş zamanlılığı bağlanma yordayıcısıdır. Tam zamanlı çocuk merkezine devam eden bir-beş yaş arasındaki çocukların babaları, en az annelerin bildirdiği kadar çocuklarından ayrılma konusunda kaygılı oldukları ve bu gündelik ayrılıkların çocuğun sağlığına etkileri konusunda endişeli oldukları belirtilmiştir (Deater- Deckard, Scarr, McCartney & Eisenberg, 1994).

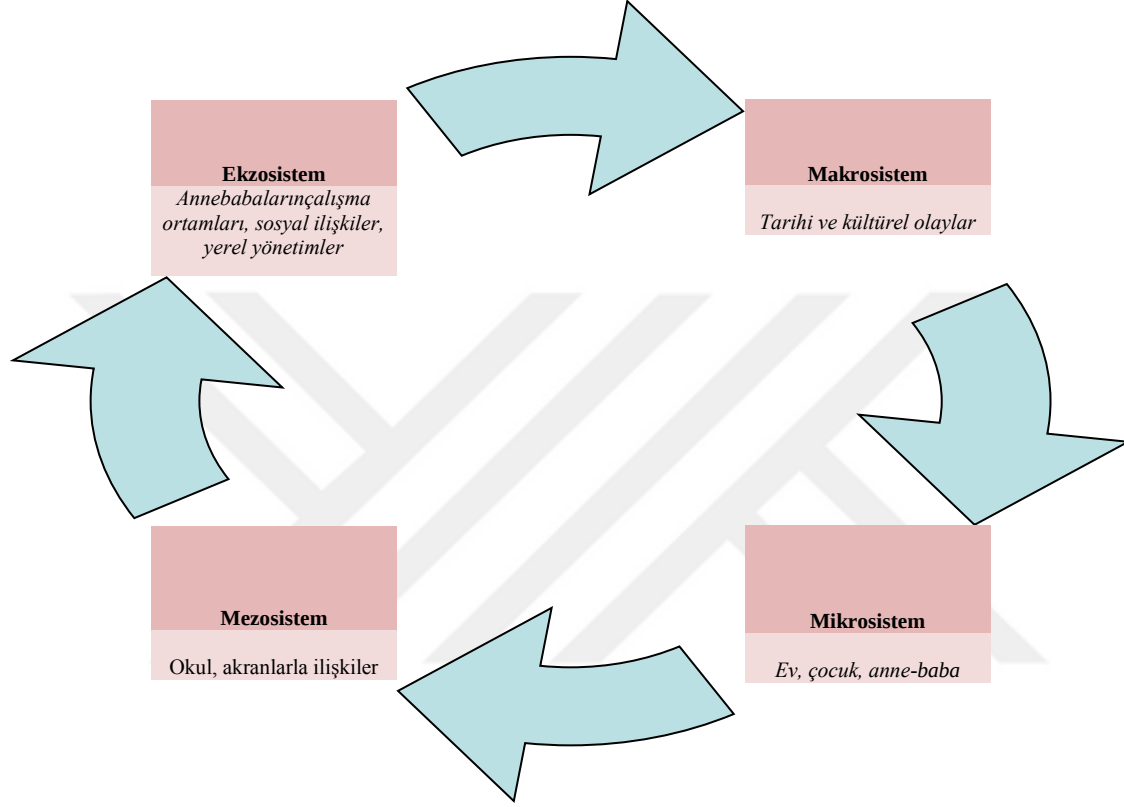
Bağlanma teorisyenleri sadece stres altındayken davranışsal sistemin aktive olabileceğini ve gerçek öncelikli bağlanmanın ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedirler. Korunma ve rahatlama ihtiyacı içerisindeyken çocuklar birincil bağlanma şemalarına yoğunlaşmakta ve ikincil bağlanma şemalarıyla aralarındaki ilişkiyi azaltmaktadırlar. Böylece bağlanma ilişkilerinde bir hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Ayrılığa karşı çıkma, yakınlık arayışında olma, tanınmayan bir nesnenin veya ne olduğu belli olmayan bir uyarıcının varlığı esnasında yaşanan sosyal aitlik duygusu ya da yabancı durum gibi çeşitli süreçler bu hipotezi doğrular niteliktedir (Carver & Scheier, 1998).

Sonuç olarak, bebeklerin hayatta kalma şansları anne ya da babaların belirli bakım sağlama koşullarını benimsemeleriyle artış göstermektedir. Anne babalar çocuklarına yüklü yatırım yaptıklarında, bebeğin ihtiyaçlarına duyarlı ve yanıt vermeye hazır olduklarında çevresel risklerin önüne geçecekleri ve bebeklerin güvenli sığınaklarından daha serbest bir şekilde çevreyi keşfe çıkabilecekleri belirtilmektedir (Ainsworth & Bowlby, 1991).

2.2.6. Ekolojik Sistemler Kuramında Baba Rolü

İnsan gelişiminde sosyal ve kültürel bağlamın etkilerini anlamayı sağlayan kuramlardan biri olan ekolojik kuram, Uri Bronfenbrenner (1979, 2004) tarafından geliştirilmiştir. Temelde kuram, gelişim ve değişimin, gelişmekte olan şey ile içinde bulunduğu çevresel

şartlar arasındaki etkileşim sonucunda oluştuğunu varsaymaktadır (Ertürk, 2012). Bronfenbrenner'in oluşturmuş olduğu ekolojik modelin merkezinde gelişim sadece biyolojik faktörlerle değil aynı zamanda biliş ve sosyal etkileşim ile de etkilenen bireyi merkeze almaktadır. Bireyin doğumundan itibaren etrafındaki çevre, çocuğun gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Bredekamp, 2015).

Şekil 1. Bronfenbrenner'in ekolojik modeli

Şekil 1'de görüldüğü gibi Bronfenbrenner'in ekolojik modelindeki tüm katmanlar birbiriyle ilişkili, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bir yapı özelliği taşımaktadır. Bronfenbrenner'e göre bireye en yakın ortam olan mikro sistem, bireyin doğrudan dâhil olduğu ortamlardaki etkileşimlerini kapsamaktadır. Mikro sistem içerisinde aile, okul, dini bağlılıklar ve toplum yer almaktadır. Bu durumda mikro sistemdeki etkileşimleri niteleyen mezosistem belirlemektedir. Mikro sistemdeki bireyleri ve diğer öğeleri etkileyen toplumun daha büyük sistemlerini ve politikalarını yansıtan kısım ekzosistem olmaktadır. Bu sistemlerde ekonomi, eğitim, medya, iletişim, sağlık ve hukuk yer almaktadır. Ekzosistemdeki öğeler birbiriyle etkileşim içindedir ve bireyler üzerinde önemli sonuçları doğurmaktadır. Bu sistemdeki en dış halka makrosistemdir. Makrosistem, hem toplumun

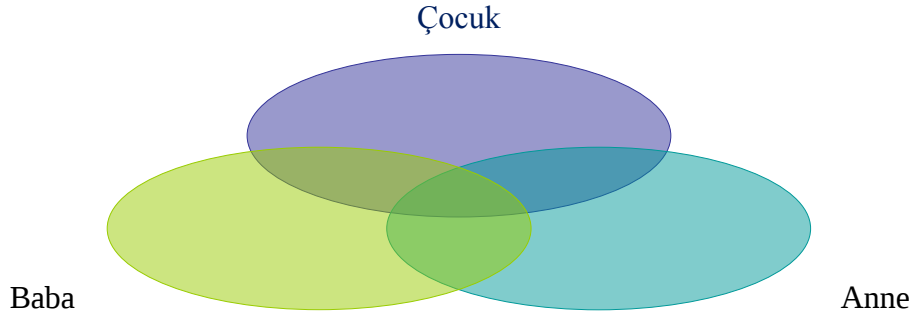
tamamını hem de o toplumdaki bireyleri etkileyen üst düzey değerler ve inançlar yer almaktadır. Tüm bu sistemde zaman içindeki değişimleri ele alan yapıya da kronosistem denilmektedir. Sonuç olarak birey gelişiminde aile başta olmak üzere, en yakın ya da en uzak görünen tüm bileşenler gelişim ve yaşantı üzerinde etkili olmaktadır (Berk, 2013).

İki farklı çevrenin araştırıldığı bir çalışmada, sosyo-ekonomik düzeyler kontrol altına alındığında çocukların risk altında olması durumunun çevrenin özellikleriyle bağlantılı olduğu savunulmuştur. Elde edilen sonuçlar, çevrenin özellikleriyle çocuğa kötü muamele arasında bağlantı olduğunu desteklemektedir. Araştırmada düşük riskli çevre, çocukların diğer çocuklarla birlikte belli bir alanda oyun oynadıkları ve ailenin herhangi bir endişeye kapılmalarına gerek olmayan çevre olarak tanımlanmıştır. Yüksek riskli çevre ise, çocukların diğer çocuklarla oyun oynamadığı, ailelerin de böyle bir çevrenin çocuk yetiştirmek için uygun olmadığı konusunda endişe yaşadıkları bir çevre olarak tanımlanmıştır (Klein & White, 1996).

Son yıllarda geliştirilen eğitim programlarında çocuk, aile ve çevresi arasındaki ilişkilerin yansıtıldığı ekolojik bir yaklaşım görülmektedir. Çocuk ailesinden ve çevresinden bağımsız bir birey olarak düşünülmemelidir. Çocuk için yapılan bir müdahalede ya da planlanan bir eğitim programında aile ve çevresiyle yakın ilişki kurulduğunda bu güçlü etkileşim sonucunda çocukların hayata hazırlanmaları, sosyalleşmeleri; öte yandan anne babaların çocuklarını gözlemlemeleri, beceri ve yeteneklerini fark etmeleri, model olma konusunda bilgilenmeleri, çocukların öğrendiklerini paylaşarak pekiştirmeleri ve onları desteklemeleri sağlanmaktadır (Güler, 2012).

2.3. Baba-Bebek Etkileşimi

Günümüze kadar olan çalışmalara bakıldığında babanın anne-çocuk ilişkisinin gölgesinde kaldığı ve baba-çocuk ilişkisinin gözardı edildiği görülmüştür (Çağdaş & Seçer, 2015). İlk kez Shaffer ve Emerson'un 1964 yılında sosyal bağlanmanın gelişimi ve anne yoksunluğu konularını araştırmalarının ardından baba-çocuk ilişkisine yönelmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Shaffer ve Emerson, yaptıkları çalışmada 9 aylık bebeklerin babadan çok anne ayrılığına daha büyük bir tepkide bulunduklarını saptamıştır. Bu çalışma araştırmacıları konu ile ilgili detaylı incelemelere yöneltmiştir (Schaffer ve Emerson'dan aktaran Ekşi, 1999).

Şekil 2. Anne-baba ve çocuk etkileşimi Çağdaş, 2015

Şekil 2’de görüldüğü gibi anne-baba ve çocuk etkileşiminde karşılıklı bir etkilenme durumu görülmektedir. Söz konusu etkileşimde anne-baba ve çocuk olarak her biri etkileyen ve etkilenen bir durumdadır. Anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşimin sağlıklı olabilmesi öncelikle anne babanın kendi aralarındaki ilişkinin sağlıklı olmasına bağlı olmaktadır. Ailenin bütün parçaları birbiriyle etkileşim içindedir. Ailede anne-babanın birbiri ile iletişimi çocuğu, çocuğun anne ile iletişimi babayı, çocuğun babası ile olan iletişimi de anneyi etkileyecektir. Anne- baba arasındaki sıcak ve sağlıklı ilişkiler çocukları ile ilişkilerine yansıyacak ve çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerinde önemli rol oynayacaktır (Çağdaş, 2015; Özabacı & Erkan, 2014). Dolayısıyla aile bütünlüğü içerisinde anne kadar babanın da etkileşimde önemli bir yer tuttuğu ve bütünün önemli bir parçasını oluşturduğu unutulmamalıdır.

Etkili ebeveynlik, anne-babalığı yerine getirmenin yanında çocukların bütün gelişimlerine destek olabilmeyi, onları olumlu yönde kanalize etmeyi ve çocuğun içinde yaşadığı çevrenin şartlarını düzenleyebilmeyi içermektedir (Tuncer vd., 2011). Çocukların ilk eğitimcileri olan anne babalar, bu gelişimin desteklenmesinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte ciddi bir sorumluluğun da bilincinde olmak zorundadırlar (Tezel-Şahin & Özyürek, 2010).

Babanın çocuk üzerindeki etkileri incelendiğinde bu etkiler dolaylı ve doğrudan etkiler olmak üzere çift yönlü bir etki oluşturmaktadır. Babanın çocuğuna dokunması, konuşması oynaması ve çocuğu ile ilgili çeşitli kararlara aktif olarak katılması ve çocukla ilgilenmesi babanın çocuk üzerindeki doğrudan etkisini yansıtırken; ailenin gelirini tümüyle ya da eşiyle birlikte karşılaması, babanın eşe karşı davranışları, eşler arasındaki ilişki biçimi babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkisini ortaya koymaktadır. Anne-baba arasındaki

ilişkinin yakın, sıcak ve pozitifliği anne-bebek arasındaki ilişkiyi de olumlu olarak etkilemekte, bebek ile anne arasındaki güvenli ilişkiyi dolaylı yoldan önemli bir şekilde kolaylaştırmaktadır. Özellikle de geleneksel ailelerde babanın anneye olan ekonomik desteği annenin ekonomik açıdan stres yaşamasının önüne geçmekte, annenin çocuğun ihtiyaçlarını zamanında karşılamasını sağlamaktadır. Aksi bir durumda yani anne ve baba arasında negatif bir ilişki durumunda anne-bebek ilişkisi bundan olumsuz etkilenmektedir. Anne-baba arasındaki gergin evlilik ilişkisi çocuğun gelişimini anne ya da babanın uzun süreli yokluğundan daha fazla olumsuz yönde etkilemektedir. Anne-baba arasındaki ilişkinin sağlıklı olmadığı durumlarda genellikle anne kendisindeki bu boşluğu doldurmak amacıyla tüm ilgisini çocuğa yöneltmekte ve aşırı koruyucu bir tutum sergilemekte ve çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini engellemektedir. Dolayısıyla babanın dolaylı da olsa aile yapısının devamlılığı, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde katkılarının olduğu unutulmamalıdır (Ekşi, 1999). Başka bir araştırmada babanın çocuğun cinsel, zihinsel ve kişilik gelişiminde etkili olduğu belirtilmiştir (Güngörmüş, 2001).

Babanın bebeği ile girdiği etkileşimin bebek üzerinde olumlu etkilerinin olduğu araştırmalarla desteklenmiş olsa da bazı ailelerde annelerin bebeğin tüm sorumluluğunu kendi üzerine alması ve babaya bebekle ilgili fırsat vermemesi baba-bebek etkileşiminin önüne geçmektedir. Bazı anneler bebeklerinin yaşamında odak noktasına yerleşmekten, gereksinimlerini karşılayan tek kişi olmaktan hoşlanmaktadır. Ancak bu durumun baba-bebek etkileşimini olumsuz etkileyeceğinin farkında değildirler (Gander & Gardiner, 2010). Oysaki yapılan araştırmalar babaların da anneler kadar çocuklarının psikososyal ve zihinsel gelişimlerinde etkin rol oynayabileceklerini ortaya koymuştur. Başka bir deyişle babaların çocukların tepkileri karşısında anneler kadar duyarlı olabilecekleri, bebeklerin de dünyaya geldikleri ilk günden itibaren babaları ile yakın ilişki kurabilecekleri ve yalnız anneye bağlı kalmadıkları gözlemlenmiştir (Dönmezer, 1999).

Yapılan çalışmalar baba-çocuk etkileşiminin anne-çocuk etkileşiminden farklı olduğunu ortaya koymuştur. Annenin çocuğuyla olan ilişkisinin fiziksel ve ruhsal olarak doyurma ve şefkat ile ilgili, babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinin ise daha çok yakınlık kurma ve oyun ile ilgili olduğu saptanmıştır (Geiger, 1996). Lamb da (1982) bebeklik döneminde annenin daha çok bebeğin bakımı ile ilgilendiğini, babaların ise daha çok bebeklerini tutma, kollarında sallama gibi fiziksel olarak uyutarak, çeşitli oyunlar oynama eğiliminde olduklarını gözlemlemiştir (Lamb'tan aktaran Çağdaş, 2015). Babanın çocuğuyla olan

oyun ilişkisi annenin çocuğuyla arasındaki yumuşak ve sözel ilişkiden ayrı göstermektedir. İki haftalıktan otuz aya kadar olan çocukların babaları ile oyunları hem labaratuvar hem de ev ortamında incelenmiş ve babaların çocuklarıyla fiziksel bir iletişim kurarak oynadıkları gözlemlenmiştir. Babalar çocuklarına fiziksel ve sosyal olarak uyarımlarda bulunmakta, fiziksel dokunmalar sunmakta, bacaklarında çocukları sallamakta, onları havaya kaldırarak aşağı yukarı hareket ettirmekte ya da aşağı yukarı zıplatmalar yapmaktadırlar. Genellikle babaların bu hareketleri kendilerine özgü, tahmin edilemeyen ve sıradışı olarak ifade edilmiştir. Anne-babaların davranışlarındaki bu farklılığa bağlı olarak da bebeklerin babadan gelen oyun isteğinde, annelerden gelen oyun isteğine oranla daha olumlu tepkiler verdiklerini ortaya koymuştur (Jia, 2014).

Babaların itişip kakışma tarzındaki oyunları çocuklar tarafından genellikle heyecan verici olarak bulunmaktadır. Yirmi aydan daha az olan çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada, çocukların yakınlık gösteren “bakma, gülümseme, seslenme, gülme ve karşılama” davranışları gözlemlendiğinde genellikle babaların annelere göre daha çok tercih edildiği görülmüştür. Heyecan verici bir oyun beklentisinin yanı sıra bu tercihlerindeki diğer bir sebep de babanın saatlerce süren çalışma hayatından sonra yeniden çocuklar üzerinde yarattığı heyecan gösterilmektedir (Tacon & Caldera, 2001).

Çocukların her bir ebeveyne bağlanma önceliğinin çocukların stresli veya stressiz olmasına bağlı olup olmadığı araştırılmış ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Stresin olmadığı ortamlarda, yedi aylıktan onüç aya kadar olan çocuklarla yapılan boylamsal çalışmalarda çocuğun her iki ebeveyne de aynı şekilde bağlanma davranışı gösterdikleri bulunmuştur. Bebeklerin annelerinden ayrıldıklarındaki sergiledikleri davranışları, babalarından ayrı kaldıklarında da sergiledikleri gözlenmiştir. Bebekler babalarından ayrıldıklarında da yakınlık aramış, yaklaşmış, dokunmuş, ağlamış veya ayrılığa aynı derecede karşı çıkmıştır (Cassidy & Shaver, 1999).

Babaların çocukları ile daha çok iletişim kurdukları ve ilgilendikleri alanlar arasında, çocukları eğitimi, ahlaki-kişisel değerleri ve fiziksel güvenlikleri yer almaktadır. Annelerin ise çocukların duygusal durumları ile ilgilendikleri ve bu gibi durumlarda daha çok endişelendikleri görülmüştür.

Babanın aynı zamanda ailede disiplini sağlayan, gelecek konusunda planları yapan, ailenin dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan ve kişilerarası ilişkileri düzenleyen bir kişi olarak çocuğa model olduğu belirtilmektedir. Ayrıca babaların annelere göre çocukları ile daha

çok konuştıkları daha çok emir verdikleri ve annelerden daha çok işlevsel bilgi vererek çocuklardaki görev bilincini pekiştirdikleri saptanmıştır (Dönmezer, 1999; Güngörmüş, 2001).

Babaların çocukları ile etkileşimlerinin çocuğun tüm gelişim özellikleri üzerinde farklı şekillerde etkilerinin olduğu bilinmekle birlikte babalar annelere oranla çocukların bağımsız davranmasını daha çok desteklemektedir. Aynı zamanda araştırmalar, babaların özellikle de erkek çocuğun maskülen (erkeksi) davranışlar kazanması açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Erkek çocuklar babaları ile özdeşleşerek cinsiyet rollerine uygun davranmayı öğrenmektedirler (Çağdaş, 2015). Etkileşimde bulunacakları erkek figürüne yalnızca erkek çocukları değil, kız çocuklarının da ihtiyacı olmaktadır. Çünkü kız çocuklar, babaları ile etkileşimde bulunarak ve onları gözlemleyerek erkeklere karşı nasıl tepkilerde bulunacaklarını ve erkeklerin kendi cinsiyetlerine nasıl tepkide bulunacaklarını öğrenmektedirler (Dönmezer, 1999).

Baba ile çocuk arasındaki etkileşim özellikle de çocuklar açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü çoğu ailede baba, çocuklar için bir güç ve otorite sembolüdür. Çocuklar her zaman bu güce ihtiyaç duymakta, babalarının yanlarında olmasını istemekte ve onlardan destek beklemektedirler (Kıldan, 2012).

2.4. Baba Katılımı

Çocuk gelişiminde babaların rolünü ortaya çıkaran çalışmaların giderek artmasına rağmen, erken çocukluk dönemi açısından araştırmalarda bir ihmal söz konusudur. Babaların bebek ile ilgili işlere katılımları konusunda yapılan bir çalışmada baba katılımını sınırlandıran faktörler iki grup altında toplanmıştır. Birinci faktör, babaların babalık rolüne hazırlıktaki eksikliklerdir. İkinci faktör de babaların toplumsal ve sosyal anlamda çocuğa katılımını destekleyen kişi, kurum ve kuruluşların yeterli olmamasıdır. Çoğu erkek babalık rolü için hazır olmadığını hissetmekte ve bebek ile ilgili işlere katılmaya isteksiz olmaktadır (McBride, 1990). Özellikle de bu isteksizliğin çocuk gelişimi bilgisi, ailesel beceriler ve çocukların ihtiyaçlarına duyarlılık gibi konularda kendini göstermektedir. Aynı zamanda bu durum üzerinde araştırmacılar, babaların daha az baba modelleriyle yüzyüze geldiklerini, babalığa hazırlanmak için yok denecek ölçüde sosyal fırsatlara sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla baba-bebek etkileşiminin eksikliği baba katılımını büyük ölçüde engellemektedir (Çağdaş & Seçer, 2015).

Çoğu araştırma sonuçları, anne ve babaların farklı şekillerde bebekleri ile etkileşim kurduklarını, babaların annelerden daha çok oyun içerisinde etkileşime girdiklerini ve babaların etkileşim şekillerinin annelere göre fiziksel olarak uyarıcı ve tahmin edilemez olduğunu göstermektedir (Lewis & Lamb, 2003). Ayrıca sınırlı sayıda araştırma, babaların çocukların erken davranış gelişimine ve davranışsal problemlerinin gelişimine de annelerden çok daha fazla özel bir katkısı olabileceğini ileri sürmektedir (DeKlyen, Speltz & Greenberg, 1998). Babalık psikopatolojisi depresyon da dâhil olmak üzere (Paulson, Dauber, & Leiferman, 2006) ve antisosyal kişilik davranışları (Jaffee, Moffitt, Caspi & Taylor, 2003), çocuklarda yüksek düzeyde davranış problemleri ile ilişkilendirilmiştir.

Çocukları ile etkileşimlerinde baba duyarlılığı, çocukların daha sonraki gelişimlerinde davranışsal ve psikolojik çıktılarında yordayıcı olmaktadır (Grossman, Fremmer-Bombik, Kindler, Scheuerer & Zimmerman, 2002). Buna karşılık sıcaklıktan yoksun ya da reddedici baba davranışları çocuk davranışları üzerinde olumsuz etkiye sahip olabilmektedir (Amato & Rivera, 1999). Babaların kendi çocuklarının hayatlarına katılmaları tutarlı bir şekilde çocuğun davranışlarında etkili olmaktadır. Flouri ve Buchanan (2004), babaların katılımının daha sonraki yaşamlarında bilişsel davranışların gelişiminde yordayıcı olduğunu bulmuşlardır. Diğer taraftan Amato ve Rivera (1999), olumlu baba katılımının düşük düzeyde davranış problemleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Sistematik araştırmalar, babaların kendi çocukları ile oyun oynama ya da bakım göstermek gibi doğrudan ilişki olarak tanımlanan baba katılımının olumlu davranışları yordadığını göstermiştir (Sarkadi, Kristiansson, Oberklaid & Bremberg, 2008). Bu davranışlar, erkek çocuklarında davranışsal problemlerin, kız çocuklarında ise duygusal zorlukların azalmasını içermekte ve aynı zamanda aile içerisinde suç ve problem davranışlarının azalmasını da sağlamaktadır. Baba katılımının, erkek çocukları üzerinde yapılan boylamsal bir klinik çalışmasında çocukların davranışlarını, anne özelliklerinin daha üstünde olumlu şekilde etkilediği bulunmuştur (DeKlyen & Biernbaum, 1998).

Babalarla ilgili yapılan çalışmalarda karşılaşılan güçlüklerden bir tanesi, baba katılımının ve babalığın çeşitli şekillerde tarif edilmesi ve tanımlanmasıdır. Son zamanlarda yapılmış olan araştırmalar, etkileşimde sıcaklık ve sorumluluğun önemli olduğunu vurgulamıştır (Pleck, 2010).

2.4.1. Baba Katılım Türleri

Çocuk bakımı ile eşleştirildiğinde baba katılımının üç temel unsurdan oluştuğu görülmektedir

1. Doğrudan Temas: Baba ve çocuk arasındaki etkileşim biçimlerini ve babanın çocukla olan direkt ilişkisini kapsamaktadır.
2. Ulaşılabilir Olma: Çocuk açısından babanın hem bedensel hem de psikolojik olarak mevcut ve ulaşılabilir olduğunu göstermektedir. Mevcut olma, babanın doğrudan etkileşim içinde olduğunu belirtirken; ulaşılabilir olmak, babanın çocukla doğrudan temas halinde olmadığı halde çocuğun gerektiği durumlarda babasını çağırabileceğini bilmesi anlamına gelmektedir (Atkinson, 1991).
3. Sorumluluk: Çocukla doğrudan temas halinde olmayı gerektirmeden çocukla ilgili görevleri yerine getirme, ihtiyaçlarını karşılama ve doktora götürme gibi durumları içermektedir (Koçak, 2004).

Bu katılım türlerine ek olarak motivasyon, öz güven, toplumsal destek ve kurumsal uygulamalar eklenmiştir. Bu boyutların birbirleriyle bağlantılı olduğu ve birbirlerini etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca psikolojik faktörlerin de babaların babalığa uyum göstermesinde yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Lamb, 2002).

2.4.2. Baba Katılımını Etkileyen Faktörler

Babaların çocuk bakımına katılımları farklılık göstermektedir. Bazı babalar çocuklarıyla çok yakından ilgilenirken, bazıları ise kısıtlı derecede katılım gösterir (Atkinson,1991). Bu nedenle baba katılımını etkileyen unsurları bilmek önemlidir.

Evlilikten memnun olma: Erkeklerin baba olma davranışlarını evlilikten memnun olma ve evlilik uyumları etkilemektedir. Araştırmada mutlu evlilikleri olan erkeklerin kendine güven ve yetkinlik duygularının daha yüksek olduğu ve bu durumun baba katılımını teşvik edici olduğu bulunmuştur (Kouneski & Erikson, 1998). Sağlıklı ve her iki taraf için de memnuniyet verici evlilik ilişkisi, ebeveynlerin bebekle ilgilenme düzeyini arttırmaktadır. Bu destek babalar için çok daha önemli olmaktadır.

1. *Annenin çalışıyor olması:* Annenin ev dışında çalışıyor olması ev ve çocuğun sorumluluklarını babanın paylaşmasını zorunlu kılmaktadır. Baba çocukla bir arada kalmakta, çocuğun ihtiyaçlarını gidermekte ve bakım rolünü üstlenmektedir.

2. *Baba rolüne ilişkin algı:* Bir erkeğin baba olarak kendini nasıl gördüğü ve ne şekilde değerlendirdiği çocuk bakımına katılımı açısından önemlidir. Baba olmanın olumlu ve anlamlı bir şey olarak görüldüğünde babanın çocuğu kabulü ve çocuğa katılımı artmaktadır.
3. *Baba olmanın zamanlanması:* Erkeğin kendini hazır hissetmeden ve planlamadan baba olması çeşitli kriz durumlarına yol açabilir. Baba açısından planlanmamış bir çocuk iş ve geleceğe dair planlamalara engel olarak görülebilir. Planlanmış bir çocuğun kabul edilmesi çok daha kolay ve yaşanabilecek olumsuzluklardan etkilenme oranı daha düşük olmaktadır (Tamis-LeMonda & Cabrera, 2002).
4. *Çocuğun cinsiyeti ve cinsiyet rolünün gelişmesi:* Anneler her iki cinsiyetle meşgul olurken babaların daha çok erkek çocuklarıyla vakit geçirdikleri görülmüştür (Marsiglio vd.,2000).

2.5. Türkiye’de babalarla ilgili çalışmalar

2.5.1. Baba Destek Programı (BADEP)

Annelerin çocukları hakkında bilgi ve becerilerini arttıracak ve çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirecek çeşitli eğitim programları uygulanırken, babalar için herhangi bir eğitim faaliyetinin olmadığı fark edilmiştir. Aile eğitim programına katılan annelerin görüşleri de dikkate alınarak Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) desteğiyle 1996 yılında Prof. Dr. Sevda Bekman, ve Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı tarafından geliştirilmiş olan Baba Destek Programları (BADEP) 1997 yılından itibaren uygulanmaya konulmuştur (Kılıç, 2010; Tezel Şahin & Özyürek, 2012).

BADEP’in esas amacı, özellikle de düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip babaların, çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilinçlenmelerini sağlamaktır. Babaların çalışma hayatındaki görevlerinin varlığı ile çocuklarla ilgilenme görevi daha çok annelere bırakılmıştır. Özellikle de annenin çalışmadığı ailelerde bu durum çok daha yaygın bir şekilde görülmektedir. Erkeklerin kadınlara oranla sıkıntılarını paylaşmada daha kapalı oldukları bilinmektedir. BADEP, babaların birbirleri ile iletişim fırsatları sunarak paylaşımlarda bulunmalarını sağlamaktadır. Böylelikle BADEP toplantıları, babaların iş yaşamından doğan streslerini azaltmalarına, çocuklarıyla ilişkilerinde daha duyarlı ve anlayışlı olmalarına yardımcı olarak aile ilişkilerini güçlendirmektedir (Atmaca Koçak, 2004).

BADEP aynı zamanda şartları iyi olmayan dezavantajlı koşullarda yaşayan çocukların olumsuzluklardan etkilenme düzeylerini, babaların eğitimi ile en aza indirmeye çalışmaktadır. BADEP, babaların çocukların hayatlarındaki önemlerinin ve etkilerinin farkına varmalarını, çocuğun gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, çocuğa uygun beklentiler oluşturmalarını, çocuk ihmal ve istismarının önüne geçmeyi, çocuk gelişiminde etkin rol almayı, aile içinde sorumlulukların paylaşımı, demokratik yöntemler hakkında bilgilendirme ve uygulamalarını içermektedir. Ayrıca aile ve toplum yapısının önemine ilişkin bilgileri, babanın iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi hedef alarak aile ve toplumsal yaşamda babaların eğitici potansiyelinin geliştirilmesini amaçlamaktadır (Kılıç, 2011; Taşkın & Erkan, 2009).

2.5.1.1. Baba Destek Programı Pilot Çalışmaları

Çocuğun gelişim sürecinde anneler kadar babaların da önemli olduğu fikrinden yola çıkarak 1996 yılında Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından BADEP pilot bir proje olarak hayata geçirilmiştir. Temelde babaların çocuklar hakkında bilgi sahibi olmalarını ve çocuk eğitimindeki önemine ilişkin farkındalığı oluşturmayı amaçlamıştır. BADEP, 1996 yılı itibarıyla üç pilot uygulama şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlk pilot çalışma, 1996 yılının 14 Nisan – 26 Mayıs tarihleri arasında beş haftalık bir program olarak İstanbul’da bir Halk Eğitim Merkezi’nde 11 babanın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. İlk pilot uygulama sonrasında beş haftalık eğitim sürecinin kısa olduğu kanaatine varılmış ve eğitim süresi 12 haftaya çıkarılmıştır.

İkinci pilot uygulama, Türk-İş’e bağlı Kristal-İş Sendikası’yla anlaşma yapılarak Paşabahçe Cam fabrikasında 15 baba katılımı ile gerçekleştirilmiştir. BADEP uygulamaları esnasında işçiler tarafından sendika binasında çocuklara yönelik bir kütüphane oluşturulması ve kitap alışverişinde bulunulması fikri büyük hevesle desteklenmiş ve yaşama geçirilmiştir.

Üçüncü pilot uygulama ise, 1998 yılının şubat ve temmuz aylarında İstanbul’da beş ayrı grup olarak 4 farklı semtte gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu farklı sosyo ekonomik düzeylerin yaşadığı bölgelerden seçilmiştir. Kurfalı Şeyh Şamil İlkokulu üçüncü sınıf öğrencilerinin babalarından oluşturulan iki grup daha çok gelir ve eğitim düzeyi düşük babaları kapsarken, Kemerköy İlkokulu birinci sınıf öğrencilerinin babalarından oluşturulan grup ise, gelir ve eğitim düzeyi daha yüksek babalardan oluşmuştur. Toplumsal

Araştırmalar Vakfı'nın Kadıköy şubesinde ve Küçükyalı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda gerçekleştirilen gruplar ise genelde geliri ve eğitimi orta düzeydeki babalardan (Anne-Çocuk Eğitim Programı'na katılan annelerin eşlerinden) oluşmuştur. Pilot çalışmalar sonucunda katılımcıların paylaşımlarından hareketle babaların aile ilişkilerinde olumlu yönde değişikliklerin olduğu gözlenmiştir (Atmaca-Koçak, 2004).

2.5.1.2. Baba Destek Programının Yaygınlaştırılması

Baba Destek Programının pilot uygulamalarından sonra programın yaygınlaştırılmasının yolları araştırılmaya çalışılmış ve bunun en iyi ilköğretim okulları ve gönüllü öğretmenler aracılığıyla yapılabileceği düşünülmüştür. Bu amaçla, 2001 yılı Ocak ayı itibariyle İstanbul ve Kocaeli illerinden gönüllü olan 33 öğretmene, bir yıl süreyle liderlik eğitimleri verilmiştir. Öğretmenler, bir yıllık eğitim süreci sonunda grup lideri olma hakkını elde etmişlerdir. Eğitim, sadece babalara verilecek eğitimi kapsamayıp öğretmenlerin sınıf içi faaliyetlerini ve öğretme becerilerini desteklemeye yönelik olarak planlanmıştır. 2001 yılında ilkokullarda ve halk eğitim merkezlerinde Milli Eğitim İl Müdürlüğü'nün izni ve bu öğretmenler vasıtasıyla 89 uygulama gerçekleştirilmiş, programa 928 baba katılmıştır. Ocak 2002'de, İstanbul'da ve Kocaeli'nde 1799 baba bu hizmetten faydalanmıştır. Gözlemcilerin ve grup liderlerinin sağladığı geribildirim doğrultusunda 2002-2003 program yılı uygulamasında program yeniden gözden geçirilmiş, bazı konular genişletilmiş, bazıları birleştirilmiş, tüm konuların içeriği yenilenmiştir. Bunun sonucunda 15 hafta süren program 13 haftaya indirilmiştir. 2003'ten sonra BADEP 13 haftalık bir uygulama olarak gerçekleştirilmektedir (Atmaca Koçak, 2004).

BADEP programında her eğitim öğretim yılı başlangıcında eylül-ekim ve şubat- mart ayı başlarında çocuğu 2 ile 10 yaşları arasında olan babalardan 15'er kişilik eğitim grupları oluşturulur. Eğitimler haftada bir gün olmak üzere 2-2,5 saatlik oturumlar şeklinde sürmektedir. 2011 yılı itibariyle BADEP 35 ilde uygulanmaktadır ve bugüne kadar 1.864 Baba Destek Programı kursunda 46.376 baba-çocuk ikilisine ulaşılmıştır (Çağdaş & Seçer, 2015; Göksel, 2011; Temel, 2003).

2.5.2. Sen Benim Babamsın Kampanyası

Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından Baba Destek Programı çerçevesinde 17 Haziran'ın babalar günü olmasından hareketle 2012 yılında "Sen Benim Babamsın" kampanyası

başlatılmıştır. Kampanya, Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddeti Önleme fonu sponsorluğunda gerçekleştirilen “Şiddetsiz Aileler için Baba Eğitimi” projesi kapsamında yapılmıştır. Kampanyada, babalığın önemi, babaların çocuğun hayatında ve aile içindeki rolleri ile ilgili olarak bilinçlendirme yapılması amaçlanmıştır. Başlatılmış olan bu kampanya, uluslararası platformlarda çeşitli kurumlar tarafından yürütülen bir babalık kampanyası olan Men Care’in Türkiye ayağını oluşturmuştur. Sergiler ve çeşitli afişlerle halka duyurulmaya çalışılan kampanya mesajları Adana, İstanbul, İzmir, Sivas, Diyarbakır, Bursa, Gaziantep, Muğla, Kocaeli, Marmaris, Akhisar, Bandırma ve Ayvalık il ve ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca halk eğitim merkezleri ile afişler okullara da gönderilmiştir. Bunun yanı sıra radyo ve televizyon programları aracılığıyla kampanya çalışmalarının duyurusu yapılmıştır.

Yapılmış olan tüm görsel çalışmalar yoluyla çocuklar, babalarına “Benim tanıdığım en güçlü adamsın”, “Her zaman bana yol gösterensin”, “Benim oyun arkadaşımsın”, “Bana sıkı sıkı sarılırsın”, “Bana vurmazsın”, “Beni her zaman can kulağıyla dinlersin” mesajlarını iletmışlerdir. Ayrıca kampanya ile erkeklerin adil, demokratik, sorumlu ve şiddetsiz babalar olmaları, çocukla ilgili sorumluluk sahibi olmaları konusunda teşvik edilmeleri bu yolla toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme, bilgilendirme ve farkındalık oluşturma hedeflenmiştir (AÇEV, 2012).

2.5.3. Anne-Baba Olmak Seminerleri

Anne Çocuk Eğitim Vakfının yürütmüş olduğu Anne-Baba Olmak Seminerleri (ABOS) anne babaların çocuk gelişiminin temel özellikleri hakkında bilinçlenmelerini sağlamak ve ailenin çocuk yaşamındaki rollerine ilişkin dikkati çekmek amacıyla düzenlenmiştir. Seminerlere ağırlıklı olarak İstanbul’da Milli Eğitime bağlı ilköğretim okullarından gelen talepleri karşılamak üzere AÇEV uzmanları tarafından eğitimler verilmiş, seminerlere hem anne hem de babaların katılımları sağlanmıştır. Ayrıca, bir kaynak yaratma faaliyeti olarak özel kurum çalışanlarına ve özel okul velilerine yönelik bağış karşılığında seminerler de düzenlenmiştir. Seminerler, 3 saatlik bir toplantı şeklinde yaklaşık 70-100 kişilik gruplarla gerçekleştirilmiştir. Eğitimciler, seminerlerde örnek olay, soru cevap, konu ve öykü anlatımından oluşan farklı yetişkin eğitimi sunum yöntemlerini kullanmışlardır. Seminer konuları arasında aile tutumları yer almıştır. Özellikle baskıcı ve tavizkar davranış biçimlerinde yetişen çocukların özellikleri anlatılmıştır. İstenilen özelliklerde çocuklara ulaşmak için gerekli olan demokratik tutum hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Demokratik tutum içerisinde kurallar, etkin dinleme, kendini doğru ifade etme ve takdir-teşvik konularında örneklerle ailelere bilgiler verilmiştir. Seminerlere katılım gösteren anne babaların yorumlarından hareketle çocuklarına olan tutumlarıyla ilgili farkındalık kazandıklarını, doğru iletişim ve disiplin yöntemleri konusunda bilgi edindikleri belirlenmiştir. Anne Baba Olmak Seminerleri, ihtiyaç duyuldukça yapılmaya devam etmektedir (AÇEV, 2010).

2.5.4. Baba Olmak Güzel Şey

Baba Destek Programı, duyuru ve tanıtımını yapmak amacıyla NTV televizyon kanalı ile yapılan anlaşma neticesinde sekiz hafta boyunca hafta sonları yayınlanmak suretiyle 2006 yılında uygulanan bir projedir. Bu projede, babaların çocukların yaşamı ve eğitimindeki önemli etkilerine dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Belgesel niteliğinde hazırlanan bu programda, BADEP uygulamalarından görüntüler, babalığın önemi, çocuğu dinleme, kendini ifade etme, aile tutumları, çocuğun gelişiminin desteklenmesi, çocuğa yönelik olumsuz disiplin yöntemlerinin azaltılması, aile içinde demokratik davranışların geliştirilmesi gibi konular yer almıştır. Sokak röportajları, kurslara katılan babalar, eşleri ve çocuklarıyla yapılan röportajlar ve uzmanların bazı konularda görüş bildirdikleri bölümler de izleyicilere sunulmuştur. Baba Olmak Güzel Şey televizyon programının çıktılarına bakıldığında, babanın çocuğun yaşamındaki önemine dair farkındalığı yarattığı ve programın yayınlandığı dönemlerde BADEP çalışmalarına katılan baba sayısında artışın olduğu saptanmıştır. Ayrıca, programın bazı bölümleri kısaltılarak Almancaya çevrilmiş ve “AWO Sozialdienste GmbH (Bremerhaven)” tarafından aile eğitimlerinde kullanılmıştır (AÇEV, 2006).

2.6. Bebeğin Gelişim Dönemleri Üzerinde Babanın Etkisi

2.6.1 Gebelik Dönemi

Gebelik dönemi genel olarak karar verilmiş olan bir birlikteğin taçlandırılması olarak ifade edilmektedir. Eşlerin çocuk istemeye karar verdiklerinde bu sorumluluğa hazır oldukları düşünülmektedir. Bu dönemde anne karnındaki bebeğin gelişimi doktora gidilen rutin takiplerle baba adayı tarafından da adım adım izlenmektedir. Söz konusu anne için özel ve zor olan bu değişim döneminde babanın eşine olan duygusal desteği anneyi olumlu yönden

etkilemekte ve dolaylı olarak bebeğin gelişimine de katkı sunmaktadır (Mangır ve Aktaş, 1992).

2.6.2. Doğum ve Bebeklik Dönemi

Gebelik sürecinin sonlanması olarak tanımlanabilen doğum anında babanın öncelikli ve yapması gereken önemli sorumluluklardan biri anneyi doğum anında yalnız bırakmamaktır. Doğum sürecine babayı dâhil eden sağlık kuruluşları babanın anneyi duygusal yönden desteklemesi ve baba-bebek etkileşiminin sağlam temellerinin oluşması açısından yararlı olabilmektedir. Yapılan çalışmalar, babanın annenin doğum sürecine katılan ve doğumun ardından bebeğini kucaklayıp göz teması kuran babaların bu sürece dâhil olmayan babalara oranla daha güçlü baba-çocuk ilişkisinin oluştuğuna katkıda bulundukları belirlenmiştir (Davaslıgil, 2001).

Lind ve arkadaşları yapmış oldukları çalışmalarında, doğumdan sonraki ilk üç gün içinde bir saat süre ile bebeği ile göz kontağı kuran ve iki kez bebeği soyup giydirmesi istenen babaların, ilk üç ay içerisinde bebeğin bakımında daha çok rol aldıklarını ortaya koymuşlardır (Ekşi, 1999).

Doğumun ardından kısa bir süre sonra özellikle de kadının çalıştığı ailelerde annenin işine dönmek zorunda olması durumuyla karşılaşan babanın hem annenin üzerine düşen sorumluluğu azaltmak hem de anneyi desteklemek ve bebek ile etkileşimi kurabilmek açısından bebek ile ilgilenmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 1995). Annelerin yaptığı gibi babaların da bebekleriyle duygusal bağ oluşturabilmeleri için babaların bebekleriyle fiziksel temasta bulunmaları gerekmektedir. Babanın bebekle fiziksel temasa geçebilmesi için bebeğin ihtiyaçlarının farkında olması ve bu ihtiyaçları gidermek için çaba göstermesi gerekir. Özellikle de babanın bebeği ile oyun faaliyetlerinde bulunabilmesi baba-bebek etkileşimi için zemin oluşturmaktadır (Çağdaş & Seçer, 2015; Yavuzer, 1995;).

2.7. Bebeklik Dönemi Gelişim Özellikleri

Gelişim, döllenme ile başlayan ve insan yaşamı boyunca devam eden değişme ve hareket örüntüsünü içine alan bir süreçtir. Çoğu gelişim büyümeyi aynı zamanda da yaşlanma ve ölüm süreciyle birlikte ortaya çıkan gerilemeyi de içermektedir (Bee & Boyd, 2009).

Gelişim, bilişsel, fiziksel, dil, motor, sosyal-duygusal gelişimler ile bir bütündür. Her alandaki gelişim birbiriyle ilişkili olup bebeklik döneminde hızlı bir ilerleme

göstermektedir. Bebeklerin hayata sağlıklı bir başlangıç yapması için gelişim özelliklerinin farkında olunması önemlidir. Gelişimsel ilerlemenin bilincinde olarak erken dönemde sağlanan deneyimler özellikle de bebeklerdeki nörolojik gelişim için anahtar rolündedir (Berk, 2013).

Bebeklik dönemi gelişimsel yapı taşları ile dolu bir dönemdir. Bu dönemde bebek ne yaparsa yapsın hep ilkleri ortaya koymuş olacaktır. İlk gülümseme, ilk kelime, ilk adımlar bu dönemde kendini göstermektedir. Bebek hızlı bir gelişim ve değişim sürecinde çabalarken yetişkinlerin de bebeğin bu özerklik anlayışına, girişimlerine duyarlı olması beklenmektedir. Çünkü yetişkinlerin bu dönemde bebeklerine sundukları yaşam deneyimleri bebekler için kritik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle anne-baba başta olmak üzere çocukla yakından ilgili kişilerin çocuk gelişim aşamaları ve özelliklerini bilmeleri büyük önem taşımaktadır (Soysal & Bayoğlu, 2010).

Yaşam boyu devam eden gelişim sürecinde gelişim üzerinde birçok değişken etkili olmaktadır. Gelişimin en temel yıllarında en verimli dönem ve oyunların anne ve baba ile geçirilen zamanlar olduğu belirtilmektedir. Sosyalleşme, çocuğun toplumda kendine bir yer bulması sürecidir. Bebek dünyaya geldiği andan itibaren reflekslerle yaşamını sürdürmekte ve sosyal tepkiler olan sevgi, nefret, korku gibi duyguları da zamanla yaşamın içinde öğrenmektedir. Sosyalleşme süreci ilk olarak anne baba ile olan ilişki ve özdeşimler ile gerçekleşmektedir. Çocuğun yaşamın ilk yıllarında insanlarla olan ilişkisi onun sosyal ve duygusal tepkilerinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle çocuğun ilk yıllarında sosyal ve duygusal yönden doyum sağlayacağı ilişkiler kurması, sağlıklı bir duygu durumu oluşturabilmesi için gereken özen anne ve babalar tarafından gösterilmelidir (Merrell, 1999). Çocukların tüm gelişim alanlarında olduğu gibi sosyal ve duygusal gelişimlerinin de temeli büyük oranda ilk yıllarında atılmaktadır. Bu nedenle erken çocukluk yılları, yaşamın en kritik dönemini ifade etmektedir (Başaran, 2006).

Bebekler dünyaya ilişki kurmaya hazır olarak gelmektedir. İhtiyaçlarını belirtmek için sesleri, yüz ifadeleri ve hareketlerini kullanmaktadır. Ancak her bebeğin bireysel farklılıkları düşünüldüğünde çevredeki uyaranlara ya da durumlara karşı verdiği tepkiler farklılaşabilmektedir. Bebekler kendilerine özgü bir hızla, kendi kültürel ve sosyal çevreleri bağlamında gelişmektedirler (Sağlam & Aral, 2013).

Yetişkinlerin bebeğin gelişim aşamalarını ve özelliklerini bilmelerinin dışında her çocuk için neyin normal olduğunu değerlendirebilmeleri de gerekmektedir. Bir bebeğin sahip

olduğu gelişim özelliklerinin farkında olmak, yaşa uygun gelişim özelliklerini bilmek ve değerlendirebilmek, bebeğin fiziksel, motor, dil, bilişsel, sosyal ve duygusal yönden desteklenmesini kolaylaştıracaktır (Ataman, 2004).

Bireyler birbirleriyle kısmen benzer şekilde, kısmen bazılarına benzer şekilde ve kısmen de hiç kimseye benzemeyecek şekilde gelişirler. Genellikle bireylerin eşsiz ve benzersiz olduğuna vurgu yapılır, fakat insanlar olarak herkesin bazı ortak yörüngelerde yol aldığı açıktır. Örneğin ortalama yaş olarak bir yaşında yürümek, küçük bir çocukken hayali oyunlar oynamak, işitme problemlerini yaşamak, aile üyelerinin veya arkadaşların ölümüne şahit olmak gibi (Santrock, 2012)

Her bebek gelişim düzeyi ne olursa olsun güvende olma, keşfedebilme ve kimlik kazanma konusunda her aşamada yetişkin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Ancak bebeklerin gelişim dönemlerinin farklı aşamalarında gereksinim duyduğu yardımların derecesi farklılık göstermektedir. Bebeklerin kendini güvende hissetmeleri için verilen desteğin bebeğin girişimciliğini ve kendi kendine yeterli hale gelebilmelerini engelleyecek düzeyde olmasından kaçınılmalıdır (Ataman, 2004).

Yaşamın ilk yıllarındaki deneyimlerin ileri yıllardaki duygu ve davranış kalıpları üzerinde derin ve kalıcı izlerinin olduğu gerçektir. Bebekler aşırı bağılılıkları ve bilgisizlikleri nedeniyle kırılgandırlar ve kolayca incinebilmektedirler. Erken yaşlardaki acı verici olaylar bebek üzerinde sonradan ortaya çıkacak yıkımlara sebebiyet vermektedir (Solter, 2013).

Bebeklik dönemi aynı zamanda ebeveynlere bağımlılığın fazlasıyla olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde ebeveyn olarak bebeğin ihtiyaçlarının farkında olmak önemlidir. Örneğin bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaması bebekte psikolojik sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Ne yazık ki zihin ve dil yetenekleri gelişmediği için çocuklar bu sorunların neler olduğunu anlayamamakta ve dile getirememektedirler (Gordon, 2015). Anneler babalara göre bebeklerin işaretlerini daha kolay anlamlandırabilmektedirler. Bebeğin kendine özgü sorunları ve gereksinimlerine etkili biçimde yardımcı olabilmeleri için babalara da bebeklerini nasıl anlayacakları konusunda destek olmak ve farkındalık oluşturmak gerekmektedir (Gordon, 2015).

Çocuklara sağlanan zengin uyarıcı bir çevre ve çocuğun içinde aktif olarak yer aldığı deneyimlerle elde ettikleri kazanımlar, çocukların daha sonraki öğrenmelerinde daha bilinçli ve başarılı olma şanslarını artırmaktadır (Kandır & Başaran, 2006).

2.7.1. Bilişsel Gelişim Özellikleri

İnsan beyni karmaşık yapısı ve işlevleri nedeniyle diğer yapılara nispeten anlaşılabilirliği daha zor olan bir organdır. Beyin yapısı tam olarak çözülmemekle beraber geçmişe oranla yapılan çalışmalar ve uğraşlar neticesinde hayatın ilk yıllarında beynin nasıl büyüdüğü ve nasıl işlev gösterdiğinin anlaşılması, gelişim psikolojisinde en heyecan verici başarılar arasında yer almaktadır. Pozitron emisyon tomografi (PET) gibi teknolojiler ile bebeklerin beyni taramakta ve fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) teknikleri ile de bebeklerin beyninin çalışma prensiplerinin nasıl olduğu ile ilgili bilgiler elde edilmektedir (Alat, 2015). Ancak PET taramaları, bebekleri radyasyon riskine maruz bırakmakta, fMRI de ise bebeklerin hareketli özelliklerinden dolayı çekilen görüntüler olumsuz etkilenmektedir. Özellikle Nelson ve arkadaşları bebeklikte beyin gelişimini öğrenmek için beynin elektriksel aktivitelerinin bir ölçüsü olan elektroensefalografi (EEG) kullanmada başarılı olmuşlardır. Bu yöntemde elektrik akımı verilmediğinden bebekler ağrı ya da acı hissetmemektedir (Nelson, 2011).

Tek bir hücre olarak başlayan bebeğin doğduğu zaman yaklaşık olarak 100 milyar sinir hücresi (nöron) barındıran bir beyne sahip olduğu bilinmektedir. Kapsamlı beyin büyümesi doğumdan sonra bebeklik ve izleyen dönemler boyunca devam etmektedir. Beyin, gelişimini devam ettirdiğinden bebeklik döneminde bebeğin başının düşmelerden ve diğer hasarlardan korunması gerekmektedir. Ulusal Sallanmış Bebek Sendromu Merkezinin 2010 yılında bebeklerle ilgili olarak yapmış olduğu bir araştırmada beyin şişmesi ve iç kanamayı içeren sallanmış bebek sendromu (shaken baby syndrome) nun en önemli sorumlusunun babalar olduğunu saptamıştır (Santrock, 2012).

Beyin gelişimi için gerekli olan genetik programın oluşumu embriyo döneminde ektodermden başlamaktadır. Bebeklik döneminde insan beyni hızla büyüdüğünden bu dönem hayatın en kritik zamanları olarak bilinir. İnsan beyninin ağırlığı yenidoğanda yaklaşık 350 gram, bir yaş civarında 1000 gram ve erişkinlikte de 1200-1400 gram olmaktadır. İnsan beynindeki nöron bağlantıları içsel ve dışsal girdiler, uyarıcıların şiddeti, tekrarı ve düzeyine göre artış göstermektedir. Yenidoğan beynindeki nöron sayısı bir yetişkin beyniyle yaklaşık olarak eşittir. Bunlar arasındaki sinaptik bağlantılar ise henüz oluşmamıştır. Hayatın ilk 8 ayında sinapslar hızla gelişir. Bu bağlantılar vücudun ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda ya zayıflayarak kopmakta ya da beyne kazınarak yeni bağlantılar oluşturmaktadır. İki yaş civarında sinapsların sayısı yetişkin seviyesine

ulaşmaktadır. Öğrenme merkezi olan beyin, işlevleri ile tüm vücudu sevk ve idare etmektedir (Aral, 2015). Nörobilimciler beyni kablo gibi saran uzantıların tekrarlanan deneyimler sonucunda oluştuğunu belirtmektedir. Yani nöronların uyarılması ve bağlantılı çalışmalar ile bellek, karmaşık şekilleri tanıma, mantık yürütme, duygular ve bilinç gibi işlevleri yürütmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD) 2007 raporunda da yaşamın ilk altı yılında beyin sisteminin hızla geliştiği ve yaklaşık olarak % 90'ının tamamlandığı belirtilmiştir (OECD, 2007). Yapılan bir araştırmada yoksun çevrede büyümüş bebeklerin durgun beyin hareketleri olduğunu göstermiştir (Pollak, Nelson, Schlaak, Roeber, Wewerka & Wilk, 2010). Nitekim beyin işlevini arttırmak ve nöronlar arasındaki sinaptik bağların oluşmasını sağlamak amacı ile zengin uyarıcılarla dolu ebeveynlerle etkileşimli bir ortamın olması gerekmektedir.

Beyin ile ilgili araştırmaların sonuçları, erken çocukluk eğitiminin ve özellikle hayatın ilk üç yılının önemini ortaya koymaktadır (Thompson'dan aktaran Alat, 2015). Bebeklerin öğrenme biçimleri de yetişkinlerden farklılaşmaktadır. Bebeklere ne düşündükleri sorulamadığından alandaki araştırmalar bebeğin davranışlarının, bilişsel yetenek ve değişimlerinin gözlemlenmesine dayanmaktadır (Gander & Gardiner, 2010). Bundan hareketle erken yaşlardaki olumlu deneyimler, bebeğin beyninin büyümesini sağlayarak daha ileri öğrenmeler için temel oluşturmaktadır. Yoğun erken çocukluk eğitimi ve aileler için kapsamlı destek hizmetleri ile olumsuz etkilerin giderilmesi sağlanabilmektedir.

Bilişsel gelişim alanında bebeğin yaşla birlikte gelişim özelliklerinin neler olduğu ile ilgili kabul görmüş önemli kuramlardan biri olan Jean Piaget'in bilişsel gelişim kuramı açıklayıcı olmaktadır. Piaget, bebeklerin yaşama başlarken daha çok algısal ve devinimsel etkinliklerden yapılar oluşturarak zamanla çevrelerine uyumlarını kolaylaştıran örgütlü anlamlandırma biçimine geçtiklerini ve yetkin hale geldiklerini savunmaktadır (Cohen, 2015). Piaget, yapılandırma sürecinde bebeklerin en ilkel zihinsel yapı olarak tanımladığı şemaları oluşturduklarını, ilk şemalarının duysal-davranışsal örüntüleri içerdiğini ve aşamalı olarak zihinsel temsillere dönüştüğünü belirtmektedir. Örneğin "düşürme şeması" ele alındığında elindeki bir nesneyi basit şekilde bırakma eylemi gösterir. Zamanla düşürme şeması daha amaçlı ve yaratıcı hale gelir. Nesneyi havaya fırlatma, duvara çarpma gibi güçlü ve yavaş düşürme davranışları görülür. Zihinsel temsillere geçtiğinde ise nesnelerle bir işlem yapmadan önce düşünme belirtileri göstermektedir. Belirtilen bu

gelişim ve uyum süreci temel iki etkinlikten oluşmaktadır. Her bebek dış dünyayı yorumlarken hâlihazırda olan şemalarını kullanma olan özümseme (asimilasyon) ya da hâlihazırda olan şemaların yetersizliğini fark edip yeni şemalar oluşturma süreci olan kendini uydurma (akomodasyon) etkinliğini göstermektedir. Diğer bir deyişle akomodasyon, çevrenin organizma üzerinde etki göstermesi ile organizmanın kendisini yeniden düzeltme ve düzenleme işlemidir (Berk, 2013).

Şekil 3. Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri

Şekil 3'te de görüldüğü üzere, bebeklik dönemi, Piaget'in bilişsel gelişim kuramında duyu motor dönemini kapsamaktadır. Bu süreçte bebekler, duyu ve algılarını koordine etmek için fiziksel hareketlerini geliştirirler, böylece duyu motor eylemlerle ifadeye dönüşen bir zekâ türü ortaya koyarlar. Piaget, duyu motor dönemini, bebeklerin gelişerek nitel değişimlerin gözlemlendiği altı aşamada incelemiştir (Yıldız Bıçakçı & Aral, 2009).

1. Refleksler aşaması (0-1 ay): Doğumdan sonra ilk ayı içeren bu aşamada bebek, kendini koruyabilmek ve yaşamını sürdürebilmek amacıyla refleksleri kullanır. Refleksler zaman içerisinde bilinçli hale dönüşür. Bebek beslenmesi ve çevreye uyum sağlayan ve güçlü bir yapıya sahip olan emme refleksini kullanır.
2. İlk alışkanlıklar ve birinci döngüsel tepkiler aşaması (1-4 ay): Yaşamın ilk dört ayını kapsayan bu dönemde döngüsel tepkiler ortaya çıkmaktadır. Döngüsellik, bebeğin bedenini kullanarak tesadüfen ürettiği ve haz aldığı eylemleri tekrarlamasıdır (Tercan vd., 2015). Bu aşamada bebekler durumların nedenine ilişkin bilgileri yoktur. Ancak eylem denemeleri arttıkça farkındalıkları oluşmaktadır.
3. İkinci döngüsel tepkiler aşaması: Döngüsel tepkiler dört ve sekizinci ayda devam etmektedir. Bu aşamadaki döngüsellik, daha çok nesne merkezli ve herhangi bir objeye

odaklıdır. Örneğin bebeğin oyuncaklarına, anne ya da babasına ait herhangi bir eşyaya ilişkin eylemleri tekrar edebilir (Berk, 2013).

4. İkinci döngüsel tepkilerin koordinasyonu ve amaca yönelik davranışlar (8-12 ay): Bu aşama, bebeğin daha önceki aşamalarda yapamadığı eylemleri gösterdiği önemli bir aşamadır. Bebeğin eylemleri bu aşamada amaçlı hale gelir, daha önceden edindiği şemalar arasında bağlantı kurar ve eylemlerin sonuçlarına ilişkin çıkarımlarda bulunabilir. Aynı zamanda bu dönem nesnenin görme alanı içerisinde olmasa bile var olduğunu niteleyen nesne devamlılığının ortaya çıktığını ve gelişmekte olduğunu gösterir (Bee & Boyd, 2009).
5. Üçüncü döngüsel tepkiler, yenilik ve merak aşaması (12-18 ay): Bebeğin yürümeye başlaması ile birlikte yeni eylem ve deneyimlerin artış gösterdiği bir aşamadır. Nesne devamlılığında gelişmeler görülür. Eylem ve sonuçlarını ayırt etmede becerikli hale gelmelerine rağmen bazı eksiklikler gözlemlenebilir (Gander & Gardiner, 2010).
6. Zihinsel kombinasyonlar ve problem çözme aşaması (18-24 ay): Bebeğin zihinsel imgeleri kullandığı aşamadır. Bebek, eyleme geçmeden önce problem üzerinde düşünme ve incelemeler yapar. Aşamalı olarak gelişim gösteren nesne devamlılığı bu aşamada tam olarak kazanılmıştır. Bilişsel anlamda ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen benmerkezci özellik nedeniyle düşüncede bazı sınırlılıklar hâkimdir. Bebekler bu dönemde tek yönlü bir düşünce yapısına hâkim oldukları için başkalarının bakış açılarının olabileceğinin farkında değildir (Tercan vd., 2015).

2.7.2. Dil Gelişim Özellikleri

Dil, bireyler arasında anlaşmayı sağlayan semboller sistemine dayalı, toplum kurallarını içeren bir iletişim türüdür. Bebekler dili doğal olarak öğreniyor gibi görüldüğü için ebeveynler sıklıkla bunun tıpkı yürümeyi öğrenmek gibi sadece bir olgunlaşma ürünü olarak düşünmektedirler. Biyoloji insanları dil için hazırlamakta ancak çocukların konuştuğu dil, yetişkinler ve diğer çocuklarla yıllarca süren bir etkileşimin ürünü olmaktadır (Bredekamp, 2015).

Dil, belli kuralları ve sonsuz bir üretkenliği olan karmaşık bir yapıya sahiptir. Dil gelişimi, en şaşırtıcı insan fenomenlerinden biri olarak kabul edilir (Berk, 2013). Temelde dilin kullanımı jest dili, alıcı dil ve ifade edici dil olmak üzere üç şekilde ele alınır (Yıldız Bıçakçı & Aral, 2009). Bebeğin hareketler veya yüz mimikleri ile ifade biçimi olan jest dili, kültürel olarak farklılaşabilmektedir. Ancak birçok kültürde bebekler ortalama olarak

sekizinci ve dokuzuncu aylarda etrafındakileri görerek nesnelere doğru işaret ederler. Anlama becerisini ifade eden alıcı dil sözcük üretiminden önce gerçekleşir. İletişim kurma açısından bebekler, doğumla birlikte karşılıklı konuşmaya ilişkin davranışın bazı yönleri için hazır durumdadırlar. Örneğin, yenidoğanlar göz teması yoluyla etkileşim başlatırlar ve uzağa bakarak da bu etkileşime son verirler. 3-4 aylık olduklarında yetişkinlerin baktıkları yöne kesintisiz bakabilirler. 10-11 aylarda yetişkinlerin bakış yönüne daha duyarlı hale gelerek iletişimsel niyetleri hakkında bilgi sağladığının farkında olurlar. Dilin sözel üretimleri olan ifade edici dil, temelde doğumda var olan dili diğer seslerden farklı olarak algılama, işlemiden geçirerek konuşma algısının oluşması süreci olarak tanımlanır. İfade edici dil gelişimi ortalama bir yaş civarında başlar ve aşamalı olarak devam eder (Tercan vd., 2015).

Bebekler dili çok erken dönemden itibaren anlama özelliğine sahiptirler. Bebeğin yetişkinle aynı nesneye dikkat etmesi erken dil gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu deneyimleri ebeveynleri ile tekrarlayan bebeklerde dikkat sürelerinde artış olmakta, dil daha iyi kavranmakta, daha erken anlamlı jest ve sözcük üretimi görülmekte ve kelime dağarcığı hızlı bir şekilde gelişmektedir. Birinci yılın sonunda, birlikte dikkatteki kazanımlar bebeklerin tıpkı kendilerinin olduğu gibi başka insanların da amaçlarının olduğunu anlamaya başladıklarına işaret etmektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan bu ortak alan aracılığıyla bebek, yetişkinlerin sözel etiketlerinin anlamını çıkarabilmektedir (Berk, 2013).

Bebeklikte dil gelişim dönemlerine bakıldığında, 2 ay civarında agulama adı verilen ünlümsü sesler çıkarılmaya başlanır. 4- 6 aylarda bebek ve ebeveynleri arasındaki etkileşimler “ceee” oyununda olduğu gibi “ver ve al’ı” içermektedir. Anne baba oyunu başlatmakta ve bebek eğlenen bir gözlemci olarak seyretmektedir. 6 ay dolaylarında bebekler, yavaş yavaş sessiz harfleri eklemekte ve ünlü ünsüz bileşimlerinden oluşan babıldama dönemi özellikleri gösterirler. Bu dönemde bebeklerin dil özelliği ses çıkarmada pratiklik kazanma, iletişim kurma ve dikkat çekme gibi işlevlere sahiptir. 8-12 ay civarında işaret etme ve gösterme gibi jestleri kullanmaya başlar ve kelimeleri kavrama becerisi gözlenir. 12. ayda bebekler bakımveren ile rolleri değişerek etkin bir biçimde katılım gösterirler ve sıra ile konuşma örüntüsünü deneyerek öğrenirler. Sıra ile konuşma, dil ve iletişim becerilerini kazanmak için yaşamsal bir bağlamdır. Aynı zamanda bir yaş civarında başkalarının işaretlerinin iletişimsel işlevlerini kavrarlar. Bebeklerin oyunlar

sırasındaki olgunluk olayları ve sözelleştirmeleri ikinci yılda ileri dil gelişimini göstermektedir (Meggitt, 2012; Tercan vd., 2015).

Dil gelişimini destekleme sürecinde anne ve babaların bebeğin söylemeye çalıştıklarını dilsel olarak genişleterek tekrar ifade etmeleri ve nesnelerin isimlerini belirterek konuşmaları, bebeğin dil gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Santrock, 2012).

Bebeklerin ilk sözcüğünü söyleme yaşı ortalama olarak 13 ay civarında ortaya çıkmakla birlikte bireysel farklılıklar dikkate alındığında ilk sözcüğün 10-17 ay arasında görüldüğü belirtilmektedir.

Erken dönemde bebeklerde dil gelişimini desteklemek amacıyla anne-babalar, bebeklerin ses ve deneyimleri birleştirebilmesi için agulama ve cıvıdamalarına konuşma sesleri ve sözcüklerle karşılık vermelidir. Bebeklerde dikkat süresini uzatmak, daha erken dil başlangıcı ve hızlı sözcük bilgisi gelişimi için ortak dikkat alanları oluşturarak bebeğin gördükleri ve işaret ettikleri üzerinde yorumlamalarda bulunmalıdır. Karşılıklı konuşmayı desteklemek amacıyla bebeklerle oyunlar oynamalıdır. Dil gelişiminde model olduklarını bilerek bebeğin söylediklerini genişletmeli bunun için de şarkılar söylemeli ve sık sık resimli kitaplar üzerinde anlatımlar gerçekleştirmelidirler.

Vygotsky, çocuk ve çevredeki dil arasında etkileşimin önemini vurgulamakta ve çocukların toplumda genel olarak konuşulan dili öğrendiklerini savunmaktadır. Ayrıca yetişkinlerin çocukların dil gelişimi üzerinde ebeveynlerin ve yetişkinlerin önemli rolü olduğunu belirtmektedir. Bebeklik döneminde dil kazanımları sırasında ebeveynlerin bebeklerine sunduğu nitelikli çevre ve uyarıcı ortamlar, onların dil gelişimlerinde de diğer gelişimlerinde olduğu gibi yadsınamaz bir fark yaratmaktadır (Beckman & Lieber, 1994).

2.7.3. Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

Sosyal ve duygusal gelişim alanları birbirinden ayrılamayacak ölçüde bağlantılıdır. Çünkü birbirini karşılıklı olarak yakından etkilemektedir. Duygular, belirli nesne, olay ya da durumların etkisiyle ortaya çıkarken; sosyal etkenler duygusal tepkiler için en önemli uyarıcılar olmaktadır. Bunun sonucu olarak bu kavramlar sosyal-duygusal gelişim şeklinde tek bir kavram olarak ifade edilmektedir. Çocuk, sosyal ve duygusal gelişimin temeli olan ebeveynlerden başlamak üzere yetişkinlerle sıcak ve duyarlı ilişkiler kurduğunda çocuk duyguları tanıma ve düzenlemeyi öğrenmekte, duygularını uygun şekilde ifade etme becerisini kazanmaktadır. Bu duygusal beceriler de karşılığında önemli bir sosyal beceri

olan kişilerarası sorun çözmenin gelişimine zemin hazırlamaktadır (Karabekiroğlu, 2009; Seven, 2011).

Bebeklerin çevresindekilerle iletişim kurduğu ilk dil olan duygular, yenidoğan yaşamında üç aşamada önemini ortaya koymaktadır. İlk olarak duygular, üçüncü dördüncü aylarda bebek ve bakımveren kişi arasında eş zamanlı bir ilişkinin oluşmasında ilişkinin koordinasyonunu sağlamaktadır. İkinci olarak, sonraki aylarda bebek ve bakıcı arasında bağlanmanın oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Son olarak da sosyal referanslama davranışlarının ortaya çıkmasında büyük katkıları bulunmaktadır (Abe & Izard, 1999).

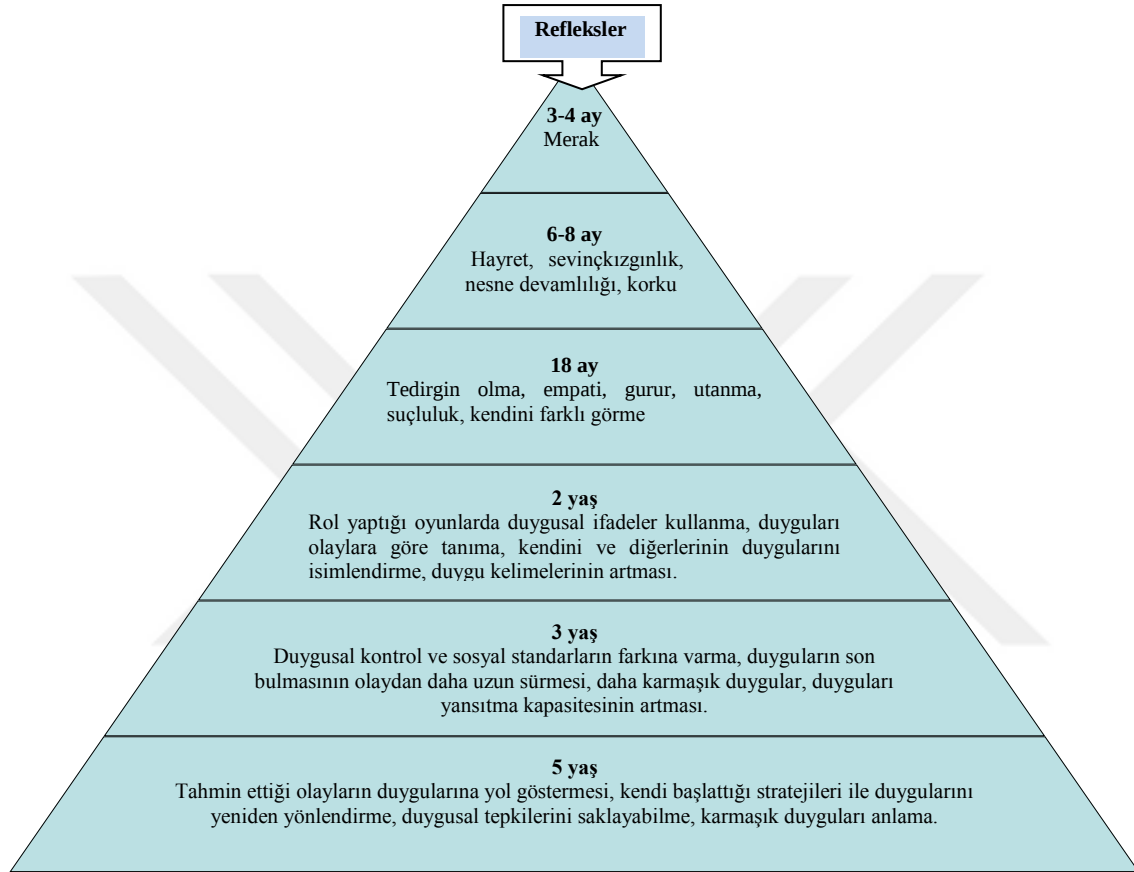
Duygu, durumlar karşısında olumlu ya da olumsuz bireyde meydana gelen hisler olarak tanımlanmaktadır. Duygular, anne-baba ve bebeklerin iletişimlerini sağladığı ilk dildir. Bebeklik dönemi duyguların ön planda olduğu bir iletişim dönemidir. Duygular biyolojik yapı ve deneyimlerden etkilenmektedir. Duyguların, “beynin olgunlaşmasına bağlı bir çeşit biyolojik saat vasıtasıyla ortaya çıktığı” belirtilmektedir. Bebeklerin duygularını düzenleme yetenekleri aşamalı olarak gelişmekte ve beynin diğer bölgeleri üzerinde kontrol mekanizması olan beyin kabuğunun frontal bölgelerinin olgunlaşması ile gerçekleşmektedir. Bebekler yetişkinlerin duygularını nasıl ifade ettiklerini izlemekte ve onlara bakarak kendi duygularını ifade etmektedirler (Meggitt, 2012).

Bebekler, doğduktan hemen sonra ilgilerini, rahatsızlıklarını ve istemediği durumları çeşitli işaretlerle belli etmektedirler. Bebeklerin çevreleriyle iletişimlerini sağlamada ağlama ve gülümseme ifadelerini kullandıkları görülmektedir. Özellikle ağlama yaşam belirtisi olarak da kendini doğum sonrasında göstermektedir. Zamanla bebeklerin ağlamalarında farklılaşmaların ortaya çıktığı belirtilmektedir (Pereira & Faria, 2015; Samur, 2015). Bu ağlamalar temel ağlamalar, kızgınlık ağlaması ve acı ağlaması olarak üç grupta toplanmaktadır. Temel ağlamalar, sıklıkla ağlamanın hemen ardından kısa bir sessizlik, ana ağlamadan daha yüksek tonda kısa bir iç çekme, bir sonraki ağlama başlamadan bir dinlenme daha olan ritmik bir özelliğe sahiptir. Kızgınlık ağlaması, ses tellerinden daha fazla havanın geçmesiyle gerçekleşen açlık ağlamasının bir türü olarak ortaya çıkmaktadır. Acı ağlaması ise uzun ve yüksek sesli ağlamayla başlayan nefes tutma ile devam eden bir ağlama şeklidir (Santrock, 2011).

Sosyal anlamda ilişki ise, bebeğin gülümsemesi ile başlamaktadır. Refleks olarak ortaya çıkan ilk aylardaki gülümseme, birkaç ay sonrasında sosyal gülümseme halini almaktadır. Özellikle gülümseme bebeklerin hoşnut oldukları, mutlu ve huzurlu olduklarının bir

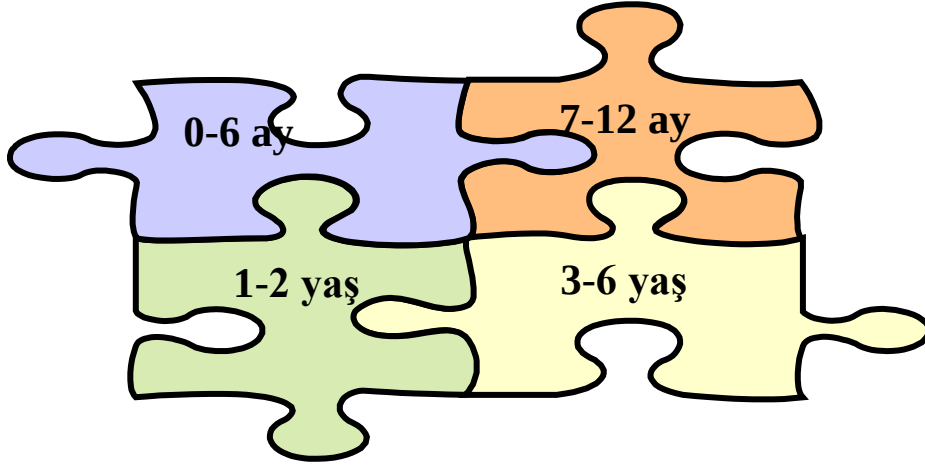
göstergesi olarak algılanmaktadır. İlk olarak ağlama ve gülümseme olarak ortaya çıkan tepkiler zamanla mutluluk, kızgınlık, şaşkınlık, üzüntü, utanç ve korku olarak çeşitlilik göstermektedir (Papalia vd., 2004).

Aşağıda duygusal gelişim sınıflamasına ilişkin Nilsen ve Zeman'ın duygusal gelişim dönemleri verilmiştir.

Şekil 4. Nilsen'in duygusal gelişim dönemleri

Nilsen'e göre geliştirilen duygusal gelişim dönemleri reflekslerle başlamakta ve gittikçe daha açık ifade edilebilen, yansıtılabilen, duygular üzerindeki kontrol mekanizmasının arttığı bir özelliğe bürünmektedir.

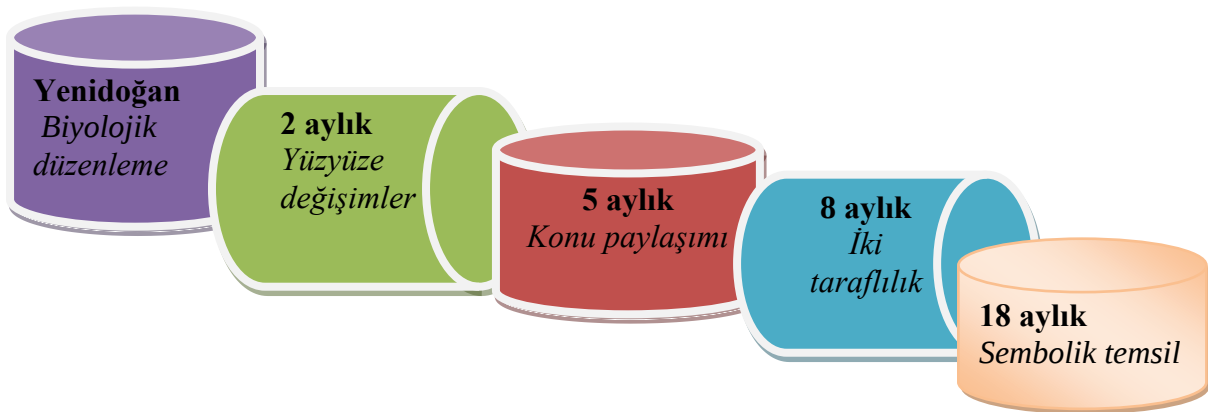
Şekil 5. Zeman'ın duygusal gelişim dönemleri

Şekil 5'te de görüldüğü gibi Zeman'ın duygusal gelişim dönemleri dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan 0-6 aylar arasında bebek ilk duygusal tepkilerin başında gülme davranışını göstermektedir. İlk haftalarda refleks olan gülme, 6 ve 10. haftalar arasında sosyal gülmeye dönüşmektedir. Bebek, artık çevresinde olanlara daha ilgili olarak farklı durumlara tepki vermek için gülümsemektedir. Bebeklerde kahkaha, bir yönüyle bebeğin zihninde bir takım uyumsuzlukları fark ettiğinin bir göstergesidir ve yeterli bir bilişsel gelişim düzeyini gerektirir. Genel olarak 2. ve 3. aylarda görülmektedir. Zeman'a göre 7-12 aylar arası, yani ilk yılın ikinci yarısında bebekler bilişsel yapılarının olgunlaşmasına bağlı olarak çeşitli korku, tiksinti ve kızgınlıklarını ifade etmeye başlamaktadırlar. Kızgınlık genellikle ağlamayla birlikte kendini gösterirken; korku, bebeklerin bildiklerini bilmedikleri bir olayla karşılaştırmaya başladıkları zamanda yani bilinmedik durumlar karşısında ortaya çıkmaktadır. 1-2 yaş döneminde ise bebeklerde dili kullanma ve ifade etme becerileri ile duyguları kontrol etme becerisi de gelişmeye başlamaktadır. Bu dönemde empatik davranışlar görülür ve bunun ilk ipuçları, bebeklerin başkalarının üzüntülerini azaltmaya çalışmalarında belirmektedir. Özellikle de kullanabildikleri ölçüde dil becerisi ve dokunma davranışları ile anne-baba ya da arkadaşlarını anladıklarını göstermektedir. 3-6 yaş döneminde ise, duygusal davranışları düzenleyen yeteneklerin daha da geliştiği görülmektedir (Zeman, 1998).

Sosyal ilişkilerin varlığı, duyguların gelişimi ve çeşitliliği için ortam sağlamaktadır; duyguların niteliği de sosyal ilişkilerden büyük oranda etkilenmektedir (Pollak vd.,2010; Seven, 2011). Bebek iki aylık olduğunda sosyal gülümseme görülmektedir. 6. aydan 12.

aya kadar olan dönemde anne-babalarla oynama ve oldukça keyifli etkileşimler esnasında bebeklerde görülen ağız açıklığı ve duchenne işareti diye adlandırılan göz çekikliği ile çiftleşen gülümsemelerdir. İkinci yılda bebekler gülümsemenin sosyal anlamının farkına varmaktadırlar. Bebeğin gülümsemeleri olumlu koşullarda ortaya çıkmakta birçok durumda ve akranlara karşı artan bir şekilde gülümsemeler görülmektedir (Santrock, 2012).

Bebekler için başlıca sosyal duygusal gelişim görevi ebeveynlerle sıcak ve duyarlı bir ilişkinin gelişimidir (Shonkoff & Phillips, 2000). Duygusal gelişimin göstergelerinden biri doğumla 12 ay arasında rahatlık sağlandığı zaman bebeğin sakinleşme becerisidir. Bebekler, anne babaları ile etkileşim kurma ve sürdürme isteklerini de göstermeye başlarlar. Anne ve babalarının mimiklerini ve seslerini taklit ederler; dokunarak, göz teması veya gülümseme ile etkileşimlerini başlatırlar (Arıkan, 2015). 8-12 haftalık bebekler erişkinlerin hareketlerini izlemek için başını çevirirler (Meggitt, 2012). Bebekler ortalama olarak 16 haftalık iken oyuncaklarına elleriyle dokunmaya başlarlar (Santrock, 2013). Bebekler, insan yüzüne doğuştan hemen sonra ilgi duyarlar, 3. aya kadar yüzle sesi birleştirmekte, erkek ve kadın yüzlerini ayırmaktadırlar. Çocukların gelişiminde sosyal davranışın zamansal koordinasyonu üzerinde anne-baba ve bebek uyumu önemli rol oynamaktadır. 3-9 aylık bebekler ile anne babalarının uyumu, 2 yaşından 6 yaşına kadar çocukların kendilerini denetlemeleriyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Santrock, 2012).

Şekil 6. Ebeveyn-bebek etkileşiminin aşamaları

Schaffer (1996), ebeveynlerin bebekleri ile olan etkileşimlerini geliştirebilmeleri için, bebeklerin etkileşim gelişimlerini doğumdan itibaren dönemlere göre desteklemeleri gerektiğini savunmaktadır. Bu anlamda bebek etkileşimini şekil 6’da da görüldüğü gibi beş

aşamalı olarak ele almıştır. İlk dönem olan yenidoğan döneminde bebeğin, beslenme ve uyku-uyanıklık gibi temel biyolojik işlevlerini düzenleme ve ailesel isteklere uyum sağlama çabası görülmektedir. İkinci aşama, bebeklerin karşılıklı dikkati düzenlemede ve yüzyüze durumlara tepkilerde bulunduğu bir dönemdir. Bebeğin sosyal gülümsemesi de bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Üçüncü aşamada bebek, beş aylık olduğunda nesneleri sosyal etkileşimlere dâhil etme ve onların hareket ve uyarıları ile ilgilenmektedir. Dördüncü aşama olan sekiz aylık dönem etrafındaki kişilere yönelik bilinçli hareketlerde bulunduğu ve daha esnek ve simetrik ilişkilerin kurulduğu bir dönemdir. Beşinci ve son aşamaya gelen bebek başkalarıyla olan ilişkilerinde sözel veya diğer sembolik anlamlar ve sosyal değişkenler için düşünce geliştirmektedir (Schaffer, 1996).

2.7.4. Psikomotor Gelişim Özellikleri

Vücut ağırlığı ve bedendeki artışlarla kendini gösteren fiziksel gelişim, bireyin ağırlığında ve yapısındaki biyolojik değişiklikleri içermektedir. Organların değişimi, boy ve kilo artışı, kemiklerin gelişimi, dişlerin çıkışı, iskelet sistemi, sindirim, dolaşım, solunum, boşaltım gibi sistemlerin ve duyu organlarının gelişimi söz konusudur. Ancak büyümenin en belirgin göstergesi olarak boy ve kilodaki gözlenebilen değişiklikler esas alınmaktadır (Tercan, Dursun & Bıçakçı, 2015).

Doğum öncesi gelişim ve bebeklik dönemi boyunca tüm vücutta sefalokaudal ve proksimodistal bir örüntü hakimdir. Sefalokaudal, sıralı büyüme şeklini ifade etmekte, boy ve ağırlıkta fiziki büyüme ile özellik farklılaşması yukarıdan aşağıya doğru aşamalı biçimde ilerlemektedir. Doğumda tüm vücudun olağanüstü bir oranını baş oluşturmaktadır ve zaman içerisinde baş ve gövde oranları hızlı bir şekilde dengeye kavuşmaktadır. Proksimodistal örüntü ise, vücudun içten başlayıp dışa doğru ilerlediği sıralı büyüme şeklini belirtmektedir. Bebekler, ellerini ve kollarını kontrol etmeden önce gövde kaslarını ve kollarını kontrol eder, birçok parmağını kontrol etmeden önce ellerinin bütününe kullanır. Her iki örüntü de bebeklik döneminde hızla gelişen bir yapıya sahiptir (Trawick-Swith, 213).

Bebekler, doğduğunda ortalama 3,5 kg iken hayatının ilk birkaç gününde vücut ağırlıklarının % 5 ile % 7 arasında bir oranını emerek, yutarak ve sindirerek beslenmeye alışmadan önce kaybetmektedirler. Birinci ayın her haftasında, ortalama olarak 141,5 ile 170 gr arasında kilo alarak hızlı bir şekilde büyümektedirler. 4 aylık olduklarında doğum ağırlıklarını ikiye, bir yaşına geldiklerinde yaklaşık olarak üçe katlamaktadırlar. Bebeğin

boyu doğduğunda 43-53 cm iken, 1-2 yaş arasında 10-12 cm uzamaktadır. Hayatın ikinci yılında ağırlık, 12 ile 14,5 arasında; boy, doğum uzunluğunun yaklaşık olarak iki katı uzunluğunda ve 81- 89 cm olmaktadır (İnanç vd., 2004; Sanrtrock, 2013). Erken çocukluk döneminin ilk yıllarında hızlı bir gelişim gösteren fiziksel gelişimi beslenme, hastalıklardan uzak olma ve duygusal mutluluk etkilemektedir (Berk, 2013).

Merkezi sinir sistemindeki gelişim ve fiziksel büyümeye paralel olarak gelişim gösteren motor beceriler, organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanmasını ifade eder. Psikomotor beceriler, konuşma üretimi, çevreyi keşfetme, somut bilgi kazanımı, öz bakım becerilerini yerine getirme, hareket, duruş, denge sağlamada fiziksel temeli sağlamaktadır (Tercan vd., 2015). Motor gelişim izlemi, normalden sapmaların fark edilmesi ve motor becerileri destekleyecek erken müdahale programlarının hazırlanması açısından önemlidir (Atik-Tuğrul, 2014).

Bebeklik döneminde motor gelişimi takibinin öncelikli sorumlusu ebeveyn olmaktadır. Motor yeteneklerin ortaya çıkışında önemli olan beceriler yer almaktadır. Zihin enerjisini belli bir noktada yoğunlaştırma işlemi olan dikkat; bir işi yapabilme gücünü ifade eden kuvvet; bir eylemi ya da pozisyonu sürdürebilme yeteneği olan denge; eylemin gerçekleştirilme hızını belirten tepki hızı; bilinçli motor hareketlerin devamlılığı ve uyumlu çalışması olan eşgüdüm ve vücudun istenilen şekle girmesini ifade eden esneklik becerilerinin gelişimi için aile tarafından uygun ortamın oluşturularak becerilerin desteklenmesi gerekmektedir (Veziroğlu, 2012).

Motor beceriler, kaba motor ve ince motor olmak üzere iki hareket türünü içermektedir. Motor gelişim alanında yapılan çalışmalar sonucunda motor gelişimle ilgili görüşlerde değişiklikler meydana gelmiştir. Tarihsel süreçte yer alan ilk çalışmalar, motor becerilerin bağımsız ve doğuştan gelen beceriler olduğunu, olgunlaşma sürecinde bir işlem sırasını izleyerek geliştiğini savunurken süreç içerisinde yapılan çalışmalar bu görüşü değiştirmiştir. Yapılan çalışmalar, motor becerilerin kazanımında motor beceriler arasındaki sıra, beceriler arasındaki bağlantılar ve deneyimin önemli olduğu fikrini ortaya koymuştur. Bu görüşe göre, çocuklar motor becerileri kendilerine has yöntemlerle kazanırken, her bir motor beceri bir önceki motor becerinin ürünü olup bir sonraki beceriye de temel oluşturmaktadır (Tercan vd., 2015).

2.8. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde baba-bebek etkileşimi, bebeğin gelişimi ve baba katılımının bebek gelişimine etkisi ile ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılmış olan çalışmalar günümüzden geçmişe doğru tarih sırasına göre sunulmuştur.

2.8.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Ersan (2015), 36-48 aylar arasında, okul öncesi eğitim almayan çocuğa sahip babalara çocuklarda dil gelişimini desteklemek amacıyla verilen baba eğitim programının, bu çocukların dil gelişim düzeylerine olan etkisini incelemiştir. Bu amaçla araştırmacı tarafından “Baba Dil Destek Programı” (BADİDEP) geliştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Kütahya’nın Emet İlçesinde yaşayan ve çocuğu okul öncesi eğitim almayan 42 baba ve onların çocukları oluşturmuştur. Çalışmada ön test-son test, kontrol gruplu araştırma deseni kullanılmıştır. Örneklemdeki 22 baba tesadüfi olarak deney grubuna alınmış ve babalar 8 haftalık dil destek eğitimine katılmışlardır. 20 babanın yer aldığı kontrol grubuna herhangi bir eğitim verilmemiştir. Çocukların dil gelişim düzeyleri “Peabody Resim-Kelime Testi” ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, “Baba Dil Destek Programı” ile eğitime alınan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri ile eğitim almayan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Baba Dil Destek Programı’nın çocukların dil gelişim düzeylerini olumlu şekilde etkilediği belirlenmiştir.

Bolattekin (2014), anne-babanın bağlanma stili ile anne-baba tutumları ve çocukların gözlemlenen davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemi özel anaokullarında ve özel kolejlerde eğitim alan 4-6 yaş grubu çocuğa sahip 200 anne veya babadan oluşmaktadır. Anne veya babalara İlişki Ölçekleri Anketi, Güçler ve Güçlükler Anketi (Ebeveyn Formu), Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında, çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinde, akran sorunlarında ve total güçlüklerde cinsiyete göre anlamlı farklılaşma görülmüştür. Erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla davranış problemi gösterdiği bulunmuştur. Sosyal davranışlarda kızlar erkeklerden daha başarılı olmuştur. Anne babanın bağlanma stiline göre çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Güvenli bağlanan anne babaların çocuklarında davranış sorunlarına, duygusal sorunlara, dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye, akran sorunlarına ve total güçlüklerle rastlanmamıştır. Korkulu bağlanan anne babaların çocuklarında akran

sorunlarına rastlanmıştır. Saplantılı bağlanan anne babaların çocuklarında ise davranış sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları, sosyal davranış sorunları ve total güçlükler görülmüştür. Son olarak kayıtsız bağlanan anne babaların çocuklarında akran sorunları ve total güçlüklerin anlamlı farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir.

Dinç (2014), baba-bebek arasındaki bağlanma durumunu ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel bir çalışma yapmıştır. Araştırma verileri, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Sağlam Çocuk Polikliniğine Mart-Haziran 2012 tarihlerinde başvuran 6 aylık bebeği olan 95 babadan elde edilmiştir. Veri toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu ve Güleç (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan Baba-Bebek Bağlanma Ölçeği (B-BBÖ) kullanılmıştır. Veriler; ortalama, standart sapma, sayı ve yüzdelik, t testi, ANOVA, pearson korelasyon testleri ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; eğitim düzeyi yüksek olan, kamuda çalışan ve maddi durumu iyi olan babaların B- BBÖ'den aldıkları puanın anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Çocuk sayısı arttıkça B-BBÖ den alınan puan ortalamalarının düştüğü, bunun yanında kendi çocukluğunu iyi geçiren, çocuğunun fiziksel ihtiyaçlarına yardım eden, çocuğuyla beş saat ve üzeri zaman geçiren ve bundan keyif alan babaların ölçekten aldıkları puan ortalamalarının da anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuğun sağlıklı şekilde büyüme ve gelişmesinde, anneler kadar babaların da önemli rollerinin olduğu, bu nedenle sadece anne-bebek ilişkisi değil, baba-bebek arasındaki ilişkinin de gözlenmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Telli (2014)'nin 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışma Eylül 2013 ile Aralık 2014 tarihleri arasında Giresun'da merkez anaokullarında çocukları bulunan 482 baba ile yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında, Kişisel Bilgi Formu ve Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda babaların eğitimi, çalışma durumu, mesleği, gelir durumu algısı, aile tipi, mevcut çocuğu isteme, ilk kez baba olma yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı ve babalığa ilişkin bilgi alma durumlarının babalık rolü algısını etkilediği belirlenmiştir. Babaların yaşı, evlilik süresi, babalık ile ilgili bilgi alınan kaynaklar ve kendi babasıyla olan ilişkisinin babalık rolü algısını etkilemediği bulunmuştur. Babaların, Babalık Rolü Algı ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamasına göre babalık rolü algısının iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.

Özkan (2014), çalışmasında çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan Baba Katılım Programı'nın baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisini incelemiştir. Çalışmada ilk olarak Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmış, ardından çocuğu anasınıfına devam eden babalardan 25 deney ve 25 kontrol grubu oluşturulmuş ve toplamda 50 baba ile çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Demografik Bilgi Formu, Aile Katılım Ölçeği ve Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Deney grubuna uygulanan Baba Katılım Programı'nda aile katılım çalışmaları, veli toplantısı, haber mektubu, broşür, grup toplantısı ve ev ziyareti çalışmalarına yer verilmiştir. Araştırma sonucunda, Çocuk-Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol grubu arasında deney grubu lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aile katılım çalışmalarının babaların ihtiyaç, çalışma saatleri ve ayırabilecekleri zamanlara göre hazırlandığında, tüm babaların istekle katıldıkları ve Baba Katılım Programı'nın babalar ile çocukları arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Yalçınöz (2011), çalışmasında Türkiye'de iki kuşak babalar arasında kuşaklararası bir karşılaştırma yaparak babalık pratikleri ve tutumları konusunda kapsamlı bir inceleme yapmıştır. Bu amaçla en az 1 çocuğu olan 5 baba ile bireysel olarak ve derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşme sürecinde babaların kendi babaları ve çocukları ile ilişkilerine dair algıları tespit edilmiştir. Bireysel görüşmelerin analizleri niteliksel bir tümevarım yönetimi olan Temellendirilmiş Kuram Yöntemi'ne göre yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, geleneksel ve yeni olmak üzere sırasıyla birinci ve ikinci kuşağı temsil eden iki farklı babalık modeli ortaya konmuştur. Babaların kendi babaları ile olan ilişkilerindeki kuşaklararası karşılaştırmalar hiyerarşi, duygusal yakınlık-paylaşım, yönlendirme-rol model olma ve beklentiler olmak üzere dört boyutta ele alınmıştır. Araştırma sonucunda babaların, kendi babalarını daha çok uzak-otoriter-evin geçimini sağlayan babalık modeline göre betimledikleri, çocukları ile ilişkileri içinde kendilerini çocuklarının hayatına hem fiziksel hem de duygusal olarak daha fazla dâhil olan ve liberal babalar olarak tanımladıkları görülmüştür. Bu durum katılımcıların bir yandan kendi babalarının eksik buldukları taraflarını çocukları ile daha pozitif ilişkiler yaratarak telafi etmeye çalıştıklarını, diğer yandan da geçmişin olumlu taraflarını model alıp devam ettirdiklerini göstermiştir.

Kuruçırak (2010), 4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla nitel ve nicel yöntemleri kullanarak kesitsel ve tanımlayıcı bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 2 ve 11 no'lu sağlık ocaklarına bağlı mahallelerde oturan ve 4-12 aylık sağlıklı bebeği olan 260 baba oluşturmuştur. Araştırmada babalara Sosyo-demografik Soru Formu, Babaların Bebek Bakımına Katılım Soru Formu, Babalık Rolü Algı Ölçeği uygulanmış ve babalık algılarını ve bebek bakımına katılımlarını etkileyen faktörleri belirlemek üzere Bireysel Derinlemesine Görüşme Formu (BDG) yapılmıştır. Araştırma verilerine göre babaların bebek bakımına katılım düzeyleri ortalamanın biraz üstünde çıkmıştır. Babaların bebeklerinin fiziksel bakımına en az, ilgi ve oyun aktivitelerine ise en yüksek katılım gösterdikleri bulunmuştur. Babaların Babalık Rolü Algı Ölçeği'nden aldıkları puanlar da ortalamanın üzerinde olup babalık algılarının olumlu olduğu saptanmıştır. Babaların yaşadıkları sağlık ocağı bölgesi, eğitim durumu, işi, doğdukları yer, eşlerinin eğitim durumu ve işi, sahip olunan çocuk sayısı ve bebeğe ayrılan zaman babaların bebek bakımına katılımları ve babalık rolü algıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı değişkenler olarak saptanmıştır. Babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasında pozitif yönde ve güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda babaların; ilgili olanları iyi baba, ilgisiz olanları ise kötü baba olarak nitelendirildikleri, çoğunun babalık için kendilerine model aldıkları herhangi bir kişinin olmadığı, yaygın olarak eşlerinin işi olduğunda, istediklerinde ve hafta sonu bebeklerinin bakımına katıldıkları ve bebek baktıkları için çevreden gelen tepkileri önemsemedikleri, en fazla bez değiştirirken zorlandıkları saptanmıştır.

Güleç (2010), baba-bebek bağlanmasını ölçmede yurtdışında kullanılan Baba- Bebek Bağlanma Ölçeği'ni Türk toplumuna uyarlayarak babalar üzerinde geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla metodolojik bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın evrenini Bornova Sağlık Grup Başkanlığına bağlı 22 Aile Sağlığı Merkezine kayıtlı babalar oluşturmuştur. Araştırmanın örneklenmesinde Bornova Sağlık Grup Başkanlığına bağlı evren ortalamasını temsil eden iki aile sağlığı merkezi seçilmiştir. Araştırma kapsamına, 15.03.2010-15.06.2010 tarihleri arasında belirlenen merkezlere kayıtlı, 6-12 aylık sağlıklı bebeği olan, aşı ya da kontrol amacıyla belirlenen merkezlere gelen ve ölçek madde sayısının 10 katı olacak şekilde 190 baba alınmıştır. Verilerin toplanmasında, babaların sosyo-demografik özelliklerini belirleyen Baba-Bebek Tanıtım Formu ve Baba-Bebek Bağlanma Ölçeği (Postnatal Paternal -İnfant Attachment Questionnaire- PPAQ)

kullanılmıştır. Ölçeğin ilk olarak dil eşdeğerliliği sağlanmış, uzman görüşleri alınmış ve öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. İstatiksel olarak Kendall Uyuşum Katsayısı (W) (Kendall Coefficient Of Concordance) korelasyon testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, uzmanların maddelerin içeriği konusunda görüş birliğine vardıkları saptanmıştır. Baba Bebek Bağlanma Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0.76 olarak hesaplanmış ve oldukça güvenilir bulunmuştur.

Ünlü (2010), çalışmasında, 0-8 yaş aralığında çocuğu olan babaların ve onların babalarının çocuk bakımına katılımlarının genel yapısının babaların oğullarının babalık davranışlarına etkisini ve babanın çocuğun bakımına katılımını etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmaya Ankara'da yaşayan, 0-8 yaş aralığında en az bir çocuğu olan ve bu çocuğu ile aynı evi paylaşan 528 baba dâhil edilmiştir. Verilerin toplanmasında Demografik Bilgi Formu, Babalık Ölçeği Baba Katılım Ölçeği ve Eş Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, babanın kendi babası ile yaşadığı ilişkiyi algılayış biçiminin, kendi çocuğunun bakımına katılımını etkilediğini göstermiştir. Ayrıca babanın yaşının, babanın baba olma yaşının ve eşinden gördüğü desteğin, babanın 0-8 yaş aralığındaki çocuğunun bakımına katılma düzeyini etkileyen faktörler olduğu bulunmuştur.

Alibeyoğlu (2009), Baba Destek Programı (BADEP)'nin etkilerini görmek, BADEP'in babaların çocuklarına yönelik tutumlarını, çocuklarıyla olan ilişkilerine katkılarını değerlendirebilmek amacıyla, 2008-2009 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okuluna devam eden 1, 2, 3 ve 4. sınıfta en az bir çocuğu olan 12'si deney 12'si kontrol grubundan olmak üzere toplam 24 baba ile çalışmıştır. Araştırmada babaların tutumlarını belirlemek ve ön test-son test olarak kullanılmak amacıyla AÇEV'in BADEP birimi tarafından geliştirilen BADEP Tutum Envanteri kullanılmıştır. Deney grubuna 13 oturumluk BADEP uygulanmıştır. Yapılan araştırmada BADEP'e katılan babaların toplam son test puanlarına bakıldığında uygulanan BADEP'in etkili olduğu bulunmuştur. Programın etkililiğinin BADEP Tutum Envanteri alt boyutları sonuçlarına da yansıdığı tespit edilmiştir. Envanterin 1 ve 2. boyutu, geleneksel olmayan roller ve yetkeci olmayan tutum açısından deney grubu son test puanlarının deney ve kontrol grubu ön test-son test puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Deney grubu, tavizkar olmayan tutum ve iletişim açıklığı alt boyutları son test puanlarının ise deney grubu ön test puanlarına göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Babalara çalışma sonunda uygulanan Baba Destek Programı (BADEP)

Katılımcı Değerlendirme Formu'ndan da BADEP'in, babaların çocuklarıyla ilişkilerinde, çocuklarına karşı kullandıkları tutumları geliştirmelerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Babalar, programın ailelerine, çocuklarına ve kendi kişisel gelişimlerine, sosyal ilişkilerine de katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Taşkın ve Erkan (2009), babalara verilen eğitimin, babaların 2-9 yaş çocuklarıyla ilgilenme sıklığını ve çocukları ile etkileşimlerindeki yoğunluğunu ne ölçüde etkilediğini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, Aksaray'da bünyesinde anasınıfı bulunan ilköğretim okullarının velilerinden babalar ile toplantı yapıldıktan sonra 2-9 yaş grubunda çocuğu olan ve Baba Eğitim Programı'na katılmaya istekli 14 baba oluşturmuştur. Babalar, on hafta süre ile Baba Eğitim Programı'na alınmıştır. Veri toplama aracı olarak Baba Görüşme Formu kullanılmış öntest ve sontest olarak babalara uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler Non-Parametrik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, babalara verilen eğitimin; babaların çocuklarının oyunlarına katılma, çocuklarıyla birlikte dışarı çıkma, sözel etkileşime girme, çocuklarına yeni bir şeyler öğretme, günlük bakımlarıyla ilgilenme ve çocuklarına özel zamanlarda bakma sıklığını artırdığını ortaya koymuştur.

Ünüvar (2008), babaların 3-6 yaş grubundaki çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğinin belirlenmesi ve geliştirilmesini ele almıştır. Çalışma, betimsel ve deneysel olmak üzere iki boyutta yapılmıştır. Betimsel boyutta ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve Konya'da ulaşılabilen, gönüllü 270 baba ve 230 anne örnekleme alınmıştır. Araştırmanın deneysel boyutunda da ön-test son-test kontrol gruplu model kullanılmış, 16'sı deney grubu ve 14'ü kontrol grubunda olmak üzere toplam 30 gönüllü baba ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen Zamanın Niteliğini Belirleme Anketi (ZNBA) ve Dökmen tarafından geliştirilmiş olan Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ile edilmiştir. Araştırmanın deneysel boyutunda, araştırmacı tarafından geliştirilen Baba Eğitimi Programı (BEP) kullanılmıştır. Bu program hafta sonlarında ikişer saatlik oturumlar halinde 10 oturumda verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğine ilişkin olarak; babalar, çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini iyi düzeyde değerlendirirken, anneler de babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini genelde iyi düzeyde tanımlamışlardır. Babalar, çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini daha yeterli algılamaktadırlar. Babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliği, babaların yaşlarına, eğitim düzeylerine ve çocuklarının cinsiyetine göre

anlamalı düzeyde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre uygulanan Baba Eğitimi Programı'nın, babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini olumlu düzeyde artırdığı ortaya konmuştur.

Aydın (2003), çalışmasında, babaların çocuklarının bakım sürecine aktif ve etkili olarak katılmaları için, örnek bir program oluşturmayı ve programın babaların katılım düzeylerine ve babalık rollerini algılayışlarına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Ankara'da bir üniversiteye bağlı yuva ve anaokulu'nda 3-6 yaş arası çocukları olan babalar araştırmaya alınmıştır. Çalışmada deneysel araştırma modeli kullanılmıştır. Deney grubu babalarına 6 haftalık bir baba katılım eğitimi uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubu babaları Baba Katılım Ölçme Aracı ve Babalık Roller Anketinden alınan ön test ve son test sonuçlarına göre karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukla ilgili işlerin ailede daha çok anneler tarafından yapıldığını, deney ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu ve baba katılım eğitiminin babaların çocuklarıyla iletişimlerine olumlu etkilerde bulunduğunu ortaya koymuştur.

Öğüt (1998), üst ve orta sosyo-ekonomik düzeyden olan Türk babalarının okulöncesi çağıdaki çocuklarıyla nasıl ilgilendiklerini araştırmıştır. Çalışma ayrıca çocuğun yaş ve cinsiyeti ile annenin çalışıp çalışmadığı faktörlerinin babanın çocuğuna olan ilgisine etkisini incelemiştir. Araştırmaya okul öncesi eğitim kurumları kanalıyla ulaşılan tek çocuklu 80 baba dâhil edilmiştir. Araştırmacı tarafından babalara birebir uygulamak üzere yapılandırılmış bir baba görüşme formu geliştirilmiştir. Babaların çocuklarıyla olan ilgileri “etkileşim yoğunluğu” ve babanın “sorumluluklarının anneye paylaşımı” olarak iki şekilde değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları, çocuğun yaşamının çeşitli yönlerine ilişkin olarak esas sorumluluğu annelerin üstlendiğini, babaların ise özellikle çocuğun günlük bakımı ile ilgili olarak tek başına az bir sorumluluğu aldığı bulunmuştur. Bununla birlikte, babaların çocuğun yaşamıyla ilgili eğitim gibi önemli konulara ilişkin alınan kararlardaki sorumluluğu annelerle paylaştığı görülmüştür. Özellikle erkek çocuk babalarının çocuklarının günlük bakımı ile ilgili daha çok sorumluluk aldıkları saptanmıştır. Örneklemde yer alan babalar, çocuklarıyla yoğun bir ilişki içinde olduklarını, özellikle de onlarla düzenli olarak diyalog kurduklarını belirtmişlerdir. Ancak bulgular, babaların en az sıklıkla içinde bulundukları etkinlik türü olarak çocuğun günlük bakımına etkin olarak katıldığını göstermiştir. Öte yandan babaların çocuğun gece uyanıp ağlama gibi özel ya da acil ihtiyaç durumlarında çocuklarıyla yakından ilgilendiklerini göstermiştir. Babaların

çocuklarıyla birlikte en sıklıkla, çocuğa yönelik olarak yapılmadığı halde çocukla birlikte paylaşılabilen evde birlikte yemek yemek ya da TV izlemek türü etkinliklere katıldıkları görülmüştür. Bulgular çocuğun cinsiyetine göre incelendiğinde, erkek çocuk babalarının çocuklarıyla daha sık bilgisayar oyunları oynadıkları, çocuğa yönelik olmayan etkinlikleri sırasında çocuğun onlara katılmasına izin verdikleri ve çocuğa daha sıklıkla banyo yaptırdıkları; buna karşın kız çocuk babalarının çocuklarıyla birlikte sözel iletişime ve el becerilerine yönelik etkinliklere daha sıklıkla girdikleri anlaşılmıştır. Çocuğu yaşça daha küçük olan babaların, çocuğu yaşça daha büyük olan babalarla karşılaştırıldıklarında, genellikle çocuklarıyla daha sıklıkla etkileşime girdikleri, özellikle de oyun çerçevesinde hareketli oyunlar oynadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışan annelerle evli olan babaların, eşleri ev hanımı olan babalarla karşılaştırıldığında, çocuklarıyla birlikte daha sıklıkla yemek yedikleri ortaya çıkmıştır. Sosyo-ekonomik statünün de baba-çocuk etkileşiminin yoğunluğu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan babaların çocuğun günlük bakımıyla anlamlı derecede sıklıkla meşgul olurken ekonomisi orta düzeyde olan babaların ise, çocuğa yönelik olmayan etkinlikleri sırasında çocuğun onlara katılmasına izin verdikleri bulunmuştur.

Eker (1994), babaların çocuk bakımına katılım düzeylerini ve katılım düzeylerini etkileyen faktörleri saptama amacı ile 120 aile ile çalışmıştır. Bu ailelerin çocuklarının yarısı 0-6 yaş grubu arasında, diğer yarısı ise 7-11 yaş grubundadır. Anneler, kendileri için hazırlanmış olan Bireysel Bilgi Formunu, Çocuk Bakımının Paylaşımı Ölçeğini, Ev İşlerinin Paylaşım Ölçeğini, Cinsiyet Rol Tutumları Ölçeğini, Cinsiyet Rol Standartları Ölçeğini cevaplamışlardır. Babalar ise, babalar için hazırlanan Bireysel Bilgi Formunu, Cinsiyet Rol Tutumları Ölçeğini, Cinsiyet Rol Standartları Ölçeğini cevaplamışlardır. Araştırma bulguları, annelerin hem ev işlerine hem de çocuk bakımına babalardan daha fazla katıldıklarını göstermiştir. Çocuk bakımının farklı alanları ele alındığında ise çocuğun fiziksel bakımı, eğitimi, sağlık problemlerinde, çocuk ihtiyaçlarını gerektiren alışverişe ve çocuğun disiplinine annelerin babalardan daha fazla katıldıkları, çocukla oyun aktivitesinde ise annelerin ve babaların katılım düzeylerinde farklılıkların olmadığı saptanmıştır. Çocuğun yaşının büyük olması, kadının çalışıyor olması, ailenin üst gelir düzeyinde olması, eşlerin eğitim düzeyinin yüksek olması, ihtiyaç duyulduğunda kadınların iş yerinden izin almakta güçlük çekmesi, kadınların kocalarından çocuk bakımına katılmalarını talep etmesi, kadınların ailedeki kararlarda paylaşımcı olmaları,

kadın ve erkeklerin geleneksel kadın rollerini fazlaca benimsiyor olmaları, babaların çocuk bakımına katılımlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

2.7.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Horesh, Sommerfeld, Wolf, Zubery ve Zalsman (2015), araştırmalarında baba-kız ilişkisini, yeme bozuklukları arasındaki ilişkiyi ve depresif semptomları incelemişlerdir. Bu amaçla yeme bozukluğu teşhisi konulan 53, psikiyatrik tanı almış 26 kadından oluşan bir kontrol grubu ve 60 kişilik sağlıklı katılımcıdan oluşan deney grubu oluşturulmuştur. Katılımcıların babalarıyla olan ilişkileri göz önünde bulundurularak psikolojik durumları karşılaştırılmıştır. Aile Bağlılık Ölçeği, Yeme Bozuklukları Anketi, Vücut Tipi Anketi, Yeme Eğilimi Testi ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda, babaların negatif tutumları, yeme bozuklukları ve depresif semptomlarla önemli derecede bağlantılı bulunmuştur. Çalışmada, “önemseyen-iyiliksever ilişki” ve “aşırı koruyucu-sakıngan” ilişki olmak üzere iki çeşit baba-kız ilişki profili ortaya çıkmıştır. Aşırı koruyucu-sakıngan olan ikinci ilişki tipinde tanı almış olan kadınlarda ciddi boyutta ve yüksek seviyelerde yiyecek direnci, vücut tipine ve dış görünüşüne aşırı ilgili, endişeli ve önemli derecede depresyon belirtileri gösterdikleri tespit edilmiştir. Araştırma bulguları sonucunda, ilişki kalitesinin yanı sıra babanın ebeveynlik stilinin olumsuz olmasının yeme bozukluklarının oluşumu ve sürekliliğini anlamada önemli olduğu, yeme bozuklukları için geliştirilen terapatik programların sadece anneye olan ilişkiye değil baba-kız ilişkisine de odaklanması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Dayton, Walsh, Oh ve Volling (2015), çalışmalarında bebeklerin anne ve baba tarafından bağırma davranışlarının türlerini, zaman içindeki evrimlerini ve yetiştirme pratiklerindeki olası sonuçları incelemişlerdir. Bu amaçla, 241 anne-baba ve bebekleri üzerinde boylamsal bir çalışma yürütülmüştür. İkinci çocuklarını bekleyen ebeveynlerin doğum sonrası 1, 4 ve 8. ayındaki bebeklerine gösterdikleri bağırma şekilleri, gece ağlamalarına verdikleri tepkileri ve öz yetkinlikleri ölçülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin ortalama 7,7 bağırma tekniğini kullanırken babaların ortalama olarak 5,9 bağırma tekniğini kullandıkları görülmüştür. Hem anne hem de babada bağırmanın sıklığının zamanla azaldığı ve bebeğin cinsiyetine göre de farklılaştığı tespit edilmiştir. Çiftlerde bağırmanın sorumluluğunu üstüne alan taraflar açısından ise, babaların bağırmasının daha etkili

olduğu bulunurken, annelerin bebeklerin ağlayışlarından daha az üzgünlük duydukları saptanmıştır.

Cerniglia, Cimino ve Ballarotto (2014), çalışmalarında, 24 aylık çocuklarını beslenme sırasında babanın çocukla geçirdiği zamanın etkisini, çocuk mizacı ve ebeveynlerin psikolojik profilini göz önünde bulundurarak anne-çocuk ve baba-çocuk etkileşimlerini incelemiştir. İtalya’da 12 anaokulundan aileler örnekleme oluşturmuştur. Beslenme ölçeği [Scala di Valutazione dell’Interazione Alimentare (SVIA), Kendini Değerlendirme Anketi ve çocukla geçirilen zamanın miktarıyla ilgili ebeveynlerden sağlanan Bilgi Formu kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucu, besleme sırasında baba-çocuk etkileşimlerinin toplam kalitesinin anne-çocuk etkileşimlerinden daha düşük olduğunu göstermiştir. Babalar, annelerin gösterdiğinden daha çok psikolojik semptomlar göstermiştir. Babaların psikopatolojik riskleri ve besleme sırasında çocuklarıyla olan etkileşimlerinin kalitesi arasında herhangi bir bağlantı bulunmamıştır. Annelerin daha az olasılıklı olduğu öngörülen psikopatolojik risklerinin beslenme sırasında çocuklarıyla etkileşimlerini değiştirdiği bulunmuştur. Çocuk mizacının özellikle de anne-çocuk etkileşimlerini etkilediği belirtilirken çalışmada çocuklarla olan etkileşimin kalitesiyle anne ilgisi arasında hiçbir bağlantı bulunmamıştır. Baba ilgisi, sosyal uyumda çocuğun daha yüksek puan almasıyla ilişkili bulunmuş ve daha nitelikli bir baba-bebek etkileşimini desteklediği görülmüştür. Ebeveynlerin beslenme sırasında çocuklarıyla olan etkileşimlerinin kalitesinin, ebeveynin psikolojik profili, ilgi derecesi ve çocuğun mizacından etkilendiğini ortaya koymuştur.

Hall (2014), babanın bebeğine ilgi göstermesinin baba- bebek etkileşimi ve bebeğin gelişimi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla boylamsal bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya 189 babayı dâhil ederek, babaların bebeğine erken dönemde ilgi göstermesinin gelecekteki baba-bebek etkileşiminin kalitesine etkisini incelemiştir. Babanın ilgili davranışları, doğumdan 6 ay sonra Çocukla röportaj çalışma modeli (Working Model of Child Interview -WMCI) ile değerlendirilmiş, “dengeli” veya “dengesiz” (serbest veya karmaşık) olarak sınıflandırılmıştır. 24. ayda baba-bebek etkileşimi kameraya alınmış ve NICHD kodlama ölçekleri ile değerlendirilmiştir. Ayrıca bebeklerin sözel gelişimini değerlendirmek amacıyla Peabody Resim Kelime Testi (Peabody Picture Vocabulary Testi-PPVT-III) uygulanmıştır. Sonuçlar, babaların bebeğe erken ilgi göstermelerinin, babalarda ve bebeklerde daha olumlu davranışlarla daha güçlü ilişkisi olan dengeli

tutumlar sayesinde, gelecekteki baba-bebek etkileşiminin kalitesini öngördüğünü açığa çıkarmıştır. Buna ek olarak babanın ilgili davranışlarının baba-bebek etkileşiminde ve bebeğin gelişiminde etkili rolü olduğu, babanın dengeli olmayan davranışlarının belirlenmesinde de ipucu sağladığı belirtilmiştir.

Yago, Hirose, Okamitsu, Okabayashi, Hiroi, Nakagawa ve Omori (2014), yaptıkları araştırmada baba-bebek etkileşimi ile anne-bebek etkileşimini karşılaştırmayı ve ebeveynlerin benzerlik ve farklı yönlerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Çalışmada, baba-bebek etkileşim kalitesini etkileyen faktörler de ele alınmıştır. Japon vatandaşı olma, çocuğun biyolojik babası olma, bebeğin ilk doğan çocuk ve yaşının 0-36 ay arasında olması gibi kriterler dikkate alınarak 16 çift ebeveyn araştırmaya dâhil edilmiştir. Ebeveynlerin bebekleri ile olan etkileşimleri oyunlarında gözlenmiş ve Nursing Child Assessment Teaching Scale (NCATS) gözlemsel davranış formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynler arasında belirgin bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak çocukların etkileşimlerinin annelere oranla babalarla olan birlikteliklerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=.045$). Babaların çocuklarla etkileşimleri sırasında özellikle de sosyal-duygusal gelişim alanında çocuğun cesaretini arttırdığına dair anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Kmita, Kiepora ve Majos (2014), yaptıkları çalışmada bebeklerin babalarıyla etkileşimlerinde baba ilgisinin erken doğan bebeklerin dikkat yetenekleri ile ilişkisini araştırmışlardır. Babanın ilgisi, çocuklarıyla yaptığı farklı aktiviteler baz alınarak ölçülürken; çocukların koordineli ortak dikkat kapasitesi deneysel olarak baba-bebek ilişkilerindeki ortak dikkat davranışları temelinde ele alınmıştır. Çalışmaya 59 baba ve bebek çifti katılmıştır. Serbest oyun ortamlarında baba-bebek ilişkileri, bebek aktivite günlükleri ve yarı yapılandırılmış aile görüşmeleri analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, ortak dikkat davranışları, prematüre bebeklere kıyasla normal zamanlı baba-bebek ilişkilerinde daha sık görülmüştür. Zamanından önce doğan bebeklerde, baba ilgisi yüksek olan babaların bebekleri az ilgili babalara göre yüksek düzeyde ortak dikkat davranışları bulunmuştur.

Jia (2014), bebeklerin anne babalarından duygusal karşılık aldıklarını ve anne baba etkileşiminde belirleyici olduklarını savunmaktadır. Bu görüşten hareketle bu önemli bireysel farklılıkları belirlemek için 77 anne baba çifti ve 6 aylık bebekleri olan aileler ile çalışılmıştır. Hem annelerin hem de babaların katıldıkları araştırmada, anne babaların

doğum sonrası depresyon ve şu anki depresyonları, anne babaların empati düzeyleri, bebeklerin mizaçları ve ailelerin demografik bilgileri araştırılmıştır. Her bir anne ve baba 6 aylık bebekleri ile kısa süreli ev ziyareti olan serbest oyun etkileşimine katılmışlardır. Anne-baba bebek etkileşimleri 3 dakika süresince video kaydına alınmıştır. Etkileşimin ilk iki dakikası anne-babanın ve bebeğin yüzdeki mimik etkilerine bakılmıştır. Elde edilen veriler hem anne-bebek hem de baba bebek etkileşiminde iletişim üzerindeki küçük kodlamalarla analiz edilmiştir. 3 dakikalık etkileşim süresince anne-baba ve bebek birbirleriyle mimikler ile etkileşim göstermişlerdir. Anne-babadaki duygu değişimlerinin bebekteki duyguları etkilediği ortaya çıkmıştır. Annelerin önemli ölçüde bebeklere yönelik pozitif duygulanımı 3 dakika sonuna gelindiğinde düşerken, baba duygulanımında kararlılık görülmüştür. Yine bu çalışmaya göre annelerin empati düzeyi ve anne duygu değişimi ile bebekteki duygu değişimleri koordinasyonları daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Babalarda ise, yüksek düzeyde pozitif duygulanım görülmüştür. Babalar stres altında olduklarında daha düşük olasılıkla bir gülümseme göstermişlerdir. Yüksek düzeyde stres altında olan bebeklerin de babalarına karşı düşük düzeyde pozitif duygusallık gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Ramchandani, Domoney, Sethna, Psychogiou, Vlachos, ve Murray (2013), 3 aylık bebeklerin babaları ile etkileşiminin, 1 yaş çocuk davranış problemlerine etkisini araştıran boylamsal bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini, İngiltere’de iki doğum ünitesinden ulaşılan 192 aile oluşturmuştur. Baba- bebek etkileşimleri ailelerin evinde değerlendirilmiş, global değerlendirme ölçekleri kullanılarak kodlama yapılmıştır. Çocukların davranış problemleri annelerin söyledikleri ile değerlendirilmiştir. Baba-bebek etkileşimi ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiler hiyerarşik ve lojistik regresyon analizleri ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda, ilgisiz ve uzak duran baba bebek etkileşiminin 1 yaşındaki çocuk davranış problemlerini yordadığı görülmüştür. İlgisiz ve müdahaleci olmayan babaların çocuklarının, dışa yönelik davranış problemleri geliştirmelerinde artan bir risk altında oldukları saptanmıştır. Sonuç olarak bebekleri ile üç aylığa kadarki erken dönemde ilgilenmeyen babaların sonraki dönemlerde çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasında belirleyici oldukları görülmüştür. Çocuğun hayatında erken dönemdeki bu etkileşimlerin daha sonraki dönemlerde yaşanabilecek olumsuz davranışları önlemede oldukça önemli faktörler olduğu belirtilmiştir.

Katch (2012), çalışmasında bebeklerin ağlaması ile babaların psikolojik iyi oluşu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla, 0-1 yaş arasında bebeği olan 192 babaya online olarak ulaşılmış ve babalardan anne-baba stresi (PSI/SF), (EPDS), depresyon (EPDS) anne-baba öz yeterliliği (MSE) ve ebeveynliğin üstesinden gelme (RWCC) ile ilgili ölçekleri cevaplamaları istenmiştir. Bebeklerin huzursuzluk ve ağlamalarına ilişkin kolik kriterleri Üçlü Wessel kralına göre değerlendirilmiştir. Ayrıca 10 baba ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçları, bebeğin ağlaması ile baba depresyonu ve anne baba stresi arasında önemli ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Babaların % 60'ında depresyon, bebeklerin % 20'sinde Wessel kriterine göre kolik görülmüştür. Babaların yarısı ağlama ile ilgili sorun yaşadıklarını, % 30'u bebeklerin ağlamasının üzücü bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Bebeğin ağlaması ile ilgili algı, anne baba stresi, depresyon ve özyeterliliğin yordayıcısı olmuştur. Bebeklerdeki kolik de anne-baba stresini tetiklediği görülmüştür. Tüm bu durumların babanın psikolojik iyi oluşunu etkilediğini göstermiştir.

Rispoli (2011) yaptığı bu çalışmada, farklı kültürlerdeki bireysel farklılıkları dikkate alarak anne-baba çocuk etkileşiminin çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmaya beyaz, İspanyol, Asyalı gibi farklı kültürlerden olmak üzere 5055 ebeveyn çocuk çifti dâhil edilmiştir. Yeni yürümeye başlayanlar için bağlanma ölçeği kısa formu (Toddler Attachment Sort-AQS), Nursing Child Assessment Teaching Scale (NCATS) ve Preschool and Kindergarten Behavior Scales-2 (PKBS-2) ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucu, düşük düzeyde anne-baba-çocuk etkileşiminin çocukların sosyal becerileri üzerinde negatif etkiler oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Anne-babanın güvenli bağlanma düzeyleri ve ilgisi; Beyaz, İspanyol ve Asyalı çocukların sosyal becerileri üzerinde yüksek düzeyde olumlu etkileri ortaya çıkarırken, Zenci Afrikan Amerikalılarda, anne-babaların negatif olması çocuklarda görülen düşük düzey sosyal becerileri ile ilişkili bulunmuştur.

Brown (2008), yaptığı çalışmada 13 aylıktan 3 yaşına kadar olan süreçte baba katılımı, baba duyarlılığı ve baba çocuk güvenli bağlanma ilişkilerini boylamsal olarak incelemiştir. Çalışma proje haline getirilmiş ve 13 aylıktan 3 yaşa kadar olan süreçte katılımcılar gruplandırılmıştır. Boylamsal çalışmaya 55 baba ve çocuk çifti katılmıştır. Araştırmada baba katılımı için, çocuk bakım görevlerinin listelendiği 14 maddeden oluşan baba sorumluluk ölçeği (Parental Responsibility Scale) kullanılmış ve babalar tarafından

doldurulmuştur. Baba duyarlılığını değerlendirmek amacıyla, öncelikle demografik bilgilerin yer aldığı bir form babalar tarafından doldurulmuş ve sonra baba ve bebekler odada tek bir oyuncakla bırakılmıştır. 10 dakika boyunca bebeğin taleplerine karşılık baba davranışları gözlenmiştir. Baba-çocuk güvenli bağlanmanın değerlendirilmesi için de 13 aylık bebekler için yabancı durum kaygısı formu (Strange Situation Procedure) ve 3 yaşa kadarki süreçte baba-çocuk güvenli bağlanma ilişkisini değerlendirebilmek amacıyla gözlemciler tarafından her katılımcı için gözlemler esnasında bağlanma seti (Attachment Behavior Q-Set) doldurulmuş ve ev ziyaretleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda 13 aylıkken baba katılımı ve duyarlılığı, baba-çocuk güvenli bağlanması üzerinde ilişki düzeyi düşük iken, 3 yaşında bağımsız ve etkileşimli şekilde baba katılımı ve duyarlılığı, yüksek bir ilişki ile baba-çocuk güvenli bağlanması üzerinde birleştirici bir özelliğe sahip görülmüştür. 13 aylıktan 3 yaşına kadar olan süreçte baba-bebek bağlanmasında kararlılık görülmüştür. Güvenli baba-bebek bağlanma ilişkisi hem nitel hem de nicel olarak babaların baba katılımı ve duyarlılık davranışlarını geliştirdiğini göstermiştir.

Lewis, West, Stein, Malmberg, Bethell, Barnes, Leach ve FCCC proje takımı (2008), temel bakım yapan ve yapmayan babaların sosyo-demografik özellikleri ve tutumları ile bu babaların çocukları ile olan etkileşimlerini incelemiştir. Çalışmada, sosyo demografik özellikler, tutumsal farklılıklar incelenmiş, oyun ve yemek zamanlarında baba-çocuk etkileşimleri dikkate alınarak temel bakım yapan 25 baba ile temel bakım yapmayan 75 baba karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda baba çocuk etkileşiminin niteliği ve baba çocuk bakımının niteliği babalar tarafından sağlanan toplam temel bakım saatiyle ilişkili bulunmuştur. Tüm değişkenler bağlamında iki grup açısından karşılaştırma yapıldığında temel bakım sağlayan babaların düşük mesleki statüsü ve az gelirli olmalarına rağmen temel bakım yapmayan babalar ile kıyaslandığında eğitim ya da tutum seviyelerinde ve bebeklerin mizaçlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Babaların aldığı sorumluluklar farklı olmamasına rağmen yemek süresince gruplar arasında herhangi bir farklılık gözlenmezken, temel bakımı yapan babalar ve bebekleri arasındaki etkileşimin temel bakım yapmayan babalara oranla oyun boyunca duygusal bağlılıklarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Babalar ile bebekleri arasında duygusal bağlılığın tonu çocukların temel bakım için gereken zaman miktarı ile pozitif ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Temel bakım yapan ve yapmayan babalar çoğu açıdan benzerlik gösterdikleri halde temel bakım yapan babalar ve bebeklerinin oyun boyunca daha mutlu olduğu saptanmıştır.

Benzies, Evans, Harrison, MacPhail ve Cathhy (2008), tarafından yeni bebekleri olan babalar için anne-baba eğitim programının yararlılığını ve hangi babaların bu programdan fayda gördüğünü belirlemek amacıyla yapılmış olan bu çalışmada; Avrupa ve Kanadalılar arasından İngilizce bilen, ilk kez baba olan ve 5 aylık çocuğa sahip biyolojik babalar seçilmiştir. Çalışma öncesinde programa ilişkin baba görüşleri röportaj şeklinde yapılandırılmıştır. Ev ziyaretlerinde Nursing Child Assessment Teaching Scale (NCAST) materyalleri ve gözlem formu kullanılmıştır. Bireysel model video kaydı ve olumlu geribildirim bu alanda özel olarak yetiştirilmiş uzman hemşireler tarafından yürütülmüştür. Hemşireler tarafından yapılan bir saatlik ev ziyaretlerinde baba-çocuk etkileşimleri kaydedilmiş ve sonrasında video kaydı babalarla birlikte izlenerek olumlu geribildirim ve vurgulamalar yapılmış. Video kayıtların bir örneği program sonunda babalara mail yoluyla gönderilmiştir. Program öncesi ve sonrasında öntest ve sontest puanları karşılaştırılmış ve programın etkililiğine bakılmıştır. İlk defa baba olanların benzer özellikleri taşıdığı, kaygılı oldukları ve bebek ile bir arada uzun süre kalamadıkları, anne desteğine ihtiyaç duydukları sonucuna varılmıştır. Eğitim programı ile babalık becerilerinin desteklendiği babalar tarafından vurgulanmıştır.

Parade ve Leerkes (2008), 1981 yılında Mary Rothbart tarafından çocuklardaki korku ve mizacın ölçülebilmesi için geliştirilmiş olan bebek davranışları anketlerinin (BQ-R) geçerlik ve güvenirliğini gözden geçirmek amacıyla BQ-R testinin belli bir örneklem üzerinden incelenmesini yapmıştır. BQ-R testi, bebek anne ve babalarından alınan bilgiler dâhilinde bebeklerin mizaçlarını anlayabilmek için kullanılmaktadır. Çalışma, ailelerden alınan bilgilerin laboratuvar ortamında gözlemlenen bebeklerden elde edilen verilerin karşılaştırılması yoluyla BQ-R testinin sınanmasından oluşmaktadır. Bu amaçla, 115 anne 79 baba IBQ-R testini tamamlamışlar, depresyon ölçümü yapılmış ve 98 bebek mizacın laboratuvar ortamında değerlendirmesine katılmıştır. Anne ve babanın verdiği bilgiler arasındaki iç tutarlılığa da bakılmıştır. Geçerlik ve güvenirlikler test edildiğinde, içsel tutarlılık geçerliliği için IBQ-R'nin tüm on dört alt ölçeklerinde hem anne hem de babalar için uygun bulunmuştur. Anne ve babaların verdikleri raporların puanlayıcılar arası güvenirlik 11 ile 14 değerinde alt ölçeklerin doğruluğunu ispatlamıştır. Bulgular anne ve babanın verdikleri bilgiler arasında uyum olduğunu ortaya koymuştur. Fakat ailenin verdiği bilgilerle bebeklerde gözlemlenen durum arasında bu kesinlikte bir uyum görülmemiştir. Verilere göre yalnızca bazı ailelerin verdikleri bilgiler uyumluyken, birçok ailenin verdiği bilgiler gözlemlenen bulgularla uyuşmamaktadır. Ayrıca ebeveyn

depresyonu ve bebeğin cinsiyeti arasındaki ilişki, ailenin bildirdiği korku derecesi ile bebekte gözlemlenen mizaç arasında bir veri olarak incelenmiştir. Tahmin edildiği gibi, ebeveynlerin depresyon belirtilerini alçak ve yüksek şeklinde sundukları raporlarda yüksek düzeyde uyum sağlanmıştır. Bebeğin cinsiyetinin uyumu etkilemediği görülmüştür (Parade & Leerkes, 2008)

Magill-Evans, Harrison, Benzies, Gierl ve Kimak (2007), çalışmalarında ilk defa baba olacakların katıldıkları ebeveyn eğitiminin bebekleriyle olan ilişkileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Ebeveyn eğitim programlarının birçok faydasının olduğu düşünülmesine rağmen bu etkilerin boyutları ve kesinliğini ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada random ile seçilen baba adaylarına hazırlayıcı bir eğitim verilmiş ve baba adayları arasında kontrol ve deney grubu oluşturulmuştur. Toplam 81 kişiden oluşturulan gruba doğumdan önce bazı bilgilendirmeler yapılmış ve doğum sonrasında da ev ziyaretleri ile çalışma yürütülmüştür. Yapılan ev ziyaretlerinde baba ile bebek arasındaki ilişkiler kayıt altına alınmış, kayıtların incelenmesi ile babalara geri bildirimler verilmiş ve altı aylık süreçte bebeğin yaşına uygun oyuncak seçimlerinin yapılması gibi eğitimler yer almıştır. Araştırma sonucunda altı aylık sürece kadar kontrol grubu ile deney arasında bir fark görülmezken özellikle sekiz aylık süreçten sonra deney grubundaki babaların bebekleriyle olan iletişim yetilerinin kontrol grubuna kıyasla daha yüksek çıktığı, bebeklerinin bilişsel yetilerini arttırmada daha fazla yetkinleştikleri ve bebeklerinin işaretlerinde diğer bebeklere göre daha çok gelişme kaydettikleri görülmüştür. Babalık yetilerinin bebeğin bilişsel yetilerini geliştirdiği, bebeğin gelişimini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Altı aylık sürece kadar bu eğitimlerin etkisinin gözlemlenemezken, özellikle sekiz aylık süreçten başlayarak bu yetilerin gelişimini etkilediği ortaya çıkmıştır. Sekiz aylıkken bu yetilerde ortaya çıkan farklılıkların ise bebeklerdeki bilişsel yeteneklerin doğal seyrini etkilemenin pek mümkün olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Malmberg, Stein, West, Lewis, Barnes, Leach ve Sylva (2007), araştırmalarında anne-babaların 10-12 aylık bebekleri ile olan etkileşimini incelemişlerdir ve çok değişkenli bir büyüme modeli ortaya koymuşlardır. Toplamda 97 anne-babadan oluşan bu çalışmada ebeveynlerin duyarlılığı, ruh halleri ve bebeklerin ruh hallerinin birbirleriyle iç içe geçmiş beş adet oyun bölümleri esnasında ölçülmesi ve bireysel gelişim modelinin etkilerinin ortaya çıkarılması temel alınmıştır. Geleneksel görüşün temel aldığı düşünceye göre oyun bölümleri esnasında ebeveynlerin ikisinin de eşit bir biçimde sorumluluk taşıdıkları fakat

annelerin babalara kıyasla daha mutlu oldukları ve bebeklerin de bu etkileşim halindeyken ebeveynleri kadar mutlu oldukları savunulmaktadır. Yani annelerin duyarlılık dereceleri ve ruh hallerindeki değişimin babalara göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu görüşün yetersiz olduğu düşüncesiyle, tek ve çok değişkenli büyüme modelinin ortaya çıkardığı ayrıntılı modelde klasik analizde olmayan yeni veriler bulgulanmıştır. Çok değişkenli büyüme modeli klasik büyüme modelinin aksine anne ve baba, anne ve çocuk, baba ve çocuk arasındaki etkileşimi farklı katmanlardan oluşan oyunlar vasıtasıyla gözlemleyerek değerlendirmiştir. Kurulmuş olan deney grubunda yapılan gözlemler sonucunda toplanan veriler ve t-testi sonuçları değerlendirilmiştir. Buna göre klasik analizde bulgulanmamış ve dört önemli örüntü tespit edilmiştir. Birincisi, ebeveynlerin ve bebeklerin ruh halleri oyun süresi arttıkça düşmekte fakat bu ruh halindeki bu düşüş annede babaya kıyasla daha fazla ve belirgin olmaktadır. İkincisi, ebeveynlerin oyunun bir kısmında gösterdikleri duyarlılık oyunun bir sonraki bölümündeki hem ebeveynlerin hem de bebeklerin duyarlılığını etkilemiştir. Üçüncü olarak, bebeklerin ruh hallerindeki değişim annelerin duyarlılıklarındaki değişimle ilgiliyken, babaların ruh hallerindeki değişimle ilgili bulunmuştur. Son olarak da annelerin bebekleriyle etkileşim duyarlılığında ailenin sosyo-demografik arka planının doğrudan etkili olduğu saptanmıştır.

Albers, Riksen-Walraven ve de Weerth (2007), çalışmalarında gündelik hayatın parçası haline gelmiş olan profesyonel çocuk bakıcılarının bebeklerle olan etkileşimlerini incelemişlerdir. Her ne kadar uzman çocuk bakıcılığının çocukların gelişiminde etkisinin çok önemli olduğu herkes tarafından kabul edilse de bu etkileşimin boyutları ve etkilerinin tam olarak incelenemediği görüşünden hareketle bu çalışmayı başlatmışlardır. Boylamsal olarak yapılan bu çalışmada 3 aylık 64 bebeğin 3 ay boyunca bakıcılarıyla olan etkileşimleri gözlenerek bebeğin uzman bakıcılarla etkileşimlerindeki niteliği ve dengesi araştırılmıştır. Uzman bakıcıların duyarlılık ve işbirliği, bebeklerin ise heyecan ve katılımı gibi davranışları etkileşim süresince video kaydına alınmıştır. Araştırma sonucunda, bakıcı-bebek etkileşiminin niteliği 3 aylık süre boyunca anlamlı bir değişim göstermemiştir. Fakat bakıcıların davranışlarındaki istikrarda ciddi bir ilerlemenin kaydedildiği görülmüştür. Ayrıca olumsuz duygusal değerlere sahip bebeklerin uzman bakıcılarıyla daha az duyarlılık ve işbirliği içerisine girdikleri gözlemlenmiştir. 3 ila 6 aylık bebeklerin bakıcılarıyla olan etkileşiminin niteliksel farklılıkları daha uzun süreli ilişkilerde belirlenebilirken, bu etkileşimde bakıcıların bebeklerle olan etkileşimde bir denge yakalamaları için üç aylık sürenin önemi olduğu sonucuna varılmıştır.

Shannon, Tamis-LeMonda ve Cabrera (2006), 8 ve 16 aylık bebeğe sahip babaların bebekleri ile etkileşimlerinde duygulanım, tepkililik ve didaktik davranışlarını tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada farklı etnik özelliklere sahip 8 ve 16 aylık bebek ve babaları ile etkileşimleri gözlemlenerek yarı yapılandırılmış video kaydı yapılmıştır. Gözlemlerin kaydedilmesinde, Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale (C-Cares) 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonucunda baba katılımında duygulanım, tepkililik ve didaktik davranışlarının 8 ve 16 aylarda farklı özellikler gösterdiği ve bebeklerdeki davranışlarla paralellik izlediği vurgulanmıştır. Ancak didaktik davranışların bebeklerin 16. ayında belirgin şekilde ortaya çıktığı görülmüştür. Bebeklerin sosyal iletişim davranışlarının gelişiminde babaların olumlu tepkilerinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Shannon, Tamis-LeMonda ve Margolin (2005), bebeklik döneminde baba katılımı ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada; babaların ebeveynleri ile iletişimleri, mevcut ilişkileri, demografik özellikleri ve kendi bebekleri ile etkileşimlerini incelemişlerdir. Çalışma, 6 ile 11 aylık bebekleri olan, farklı etnik gruplardan seçilen 60 baba ve bebeği üzerinde yapılmıştır. Baba-bebek etkileşimleri katılımcıların evlerinde yarı yapılandırılmış oyunları video kaydına alınmıştır. Etkileşimleri kodlamada Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale (C-Cares) 5 li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Babaların bebekleriyle olan etkileşimlerinin niteliği, Likert değerlendirmesinin hassasiyet-öğreticilik ve olumsuz-baskıcı davranışların değerlendirilmesi kıstaslarına göre değerlendirilmiştir. Babaların duyarlı-öğretici olma davranış puanları olumsuz-baskıcı davranış puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Koruyucu demografik unsurların toplam puanlarının (bebekleriyle birlikte yaşama, evli olma, lise mezunu olma, ortalamanın üstünde bir gelire sahip olma, vb.) bebeklik dönemlerinde babaları tarafından onaylanan ve kabul edilen babaların duyarlı-öğretici olma davranışlarını etkilediği belirlenmiştir. Çalışmadaki tüm babaların eşleriyle olan ilişkileri güçlü olmakla beraber bu durumun babalık davranışlarını etkilemediği görülmüştür. Düşük gelirli erkeklerde babalık katılımının farklılaştığı, azınlık gruplarda ise baba katılımının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda bu çalışma geniş çaplı bir literatürün üzerine inşa edilmiş, baba-bebek ilişkisinin geniş kapsamlı bir kavramlaştırılmasını ve gözlemsel metotların daha düşük gelirli ve azınlık kimliğine sahip babaların bebekleriyle olan etkileşimi konusunda çalışılma yapılmasının önünü açmıştır.

Boechler, Harrison ve Magill- Evans (2003), çalışmalarında babalar ile çocuklar arasındaki öğretime dayalı ilişkilerde, babanın çocuğuna gösterdiği özen ve duyarlılığın bu öğretime ilişkisini etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa bu etkinin boyutlarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Normal gelişim gösteren ve emeklemeye başlamış 51 kız ve 59 erkek çocuğu ve babası üzerinde yapılan bu araştırmada babalar kendi evlerinde gözlemlenmiş ve bir önceki hafta için babalardan raporlar alınmıştır. Çocuklarıyla etkileşimleri yüksek ve düşük olan iki grup baba belirlenmiştir. Bu gruptaki babaların hepsi çocuklarının işaretlerine ve isteklerine hassas davranmalarına rağmen, onlara karşı daha fazla özen gösteren ve düşkün olanların bebeklerinin bilişsel yetilerinin diğer bebeklere nazaran daha çabuk gelişim gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Lundy (2003), çalışmasında baba ve annelerin altı aylık bebekleriyle etkileşimlerinde birbirleriyle ilişkilerinde algılarına uygun yorumlar yapmalarını ve buradan hareketle de bebeğin güvenliğiyle ilgili yorumlarındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmada algıya yönelik tutumların ve yorumların incelenmesinin nedeni olarak, bebeğin güvenliği konusunda çıkabilecek yorum farklılıkları gösterilmiştir. 24 ebeveynden oluşan bir katılımcı grubu üzerinde yapılmış olan bu çalışmada demografik unsurlar, kişilerin gazete ve haberlere verdikleri tepkiler ve anketler üzerinden hayat görüşleri anlaşılmaya çalışılmış, bebekleriyle olan etkileşimleri kayıt altına alınmış ve bebeğin yüz yüze etkileşimlerinde verdikleri tepkiler ölçülmüştür. Araştırma sonucunda baba ve annelerin etkileşimsel birlikteliklerinin sıklıkları ve bebekle geçirilen zamanın artışı eşlerin birbirleriyle aralarındaki yorum farklılıklarını ve bebek hakkındaki düşüncelerini değiştireceğini göstermiştir. Ayrıca bebeğin geleceği hakkındaki anne-babanın görüş ve yorumlarının çocuğun gelecekteki arkadaşlık ilişkilerini ve toplumsal adaptasyonunu etkileyeceği saptanmıştır.

Räihä, Lehtonen, Huhtala, Saleva ve Korvenranta (2002), anne-bebek, baba-bebek ve anne-baba etkileşimleri bebekleri aşırı ağlayan 32 aile ve 30 aileden oluşan bir kontrol grubu üzerinde incelenmiştir. Çocukları aşırı ağlayan grup da 19 ve 13 kişilik iki alt gruba ayrılmıştır. Ailenin belli zaman aralıkları bebekler 5 haftalık olduklarında video kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Çalışmada Ebeveyn Okul Öncesi İlişkisel Değerlendirme Ölçeği ve Baver Ölçeği kullanılmıştır. Değerlendirmeler, bebeğin beslenme, altının değiştirildiği ve eşler arasında tartışmaların olduğu zamanlarda uygulanmıştır. Değerlendirmeler esnasında yalnızca dört bebeğin ağladığı görülmüştür. Araştırma

sonucunda, sancılı bebeklere sahip ailelerin ebeveyn-çocuk etkileşimleri kontrol grubuna göre daha az çıkmıştır. Etkileşim sorunlarının en çok sancılı çocuklarla babaları arasında ortaya çıktığı belirlenmiştir. Baba-bebek etkileşimi sancılı çocuklarda % 20 daha az uygun çıkarken, daha ılımlı sancılar yaşayan ailelerde % 2 daha az uyumlu iken kontrol grubunda % 100 uyumlu çıkmıştır. Anne-bebek ilişkisi de sancılı çocuklarda % 9 daha az uyumlu çıkarken, daha az sancısı olan çocuklarda % 5 bulunmuştur. Sancısı yüksek çocukların ebeveynleriyle olan etkileşiminin de azaldığı görülmüştür. Erken dönemde ortaya çıkan aşırı ağlama sorununun aile içi sorunlara dönüştüğü ve aile içi etkileşimi olumsuz etkilediği için bu konunun üzerinde önemle durulması gerektiği vurgulanmıştır.

Brophy-Herb, Gibbons, Omar ve Schiffman (1999), çalışmalarında düşük gelire sahip babalar ile bebekleri arasındaki öğretim deneyimleri esnasındaki etkileşimleri incelemişlerdir. 44 biyolojik baba ve bebekleri daha önceki devam eden bir çalışmadan bu çalışmaya aktarılmış, NCAST öğretim ölçeğine göre evlerinde baba ve bebek etkileşimleri video kaydına alınarak incelenmişlerdir. Araştırma sonucunda bebekleriyle aynı evde yaşayan babaların, çocukların iletişime geçme çabalarına karşı daha hassas oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, demografik özelliklerin kıstaslarına göre “düşük riskli” olarak tanımlanan babaların bebeklerine karşı daha hassas oldukları, etkileşime yatkın oldukları ve öğretim deneyimleri esnasında ölçülen etkileşim değerlerinin, NCAST baba değerlendirme puanlarının ve toplam NCAST puanlarının yüksek olduğu anlaşılmıştır. Düşük gelire sahip babaların bebekleri ile etkileşimde zorlanmadıkları ve bebeklerine karşı hassas davrandıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisini incelenmek amacıyla yapılan bu çalışma, iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde gerçekleşen ilk aşama olarak Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği'nin uyarlama çalışması yapılmıştır. İkinci aşamada ise, ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır.

Tarama modeli, araştırma evreninin eğilim tutum ya da görüşlerini ortaya koymayı sağlarken; deneysel çalışma, özel bir işlemin sonuç üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışan ve bilimsel yöntemler içinde en kesin sonuçların elde edildiği bir araştırma desendir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün & Karadeniz, 2011; Creswell, 2013). Deneysel desen, etkisi ölçülecek değişkenlerin belli kurallar ve koşullar altında gerçekleştirilen uygulamalar sonrasında sebep-sonuç ilişkilerini ortaya çıkarır. Bu amaçla ele alınan ön test-son test kontrol gruplu deneysel desende, deney ve kontrol grupları yansız atama ile oluşturularak her iki grupta da deney öncesi ve deney sonrası ölçmeler yapılmıştır (Balcı, 2010; Karasar, 2000). Deney grubu olarak belirlenen baba ve bebekleri için Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubundaki baba ve bebeklerine ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Araştırma deseninde bağımlı değişkenler baba-bebek etkileşim davranışları ve bebeğin gelişimi; bağımsız değişken ise baba ve bebeklerin etkileşim davranışları üzerine etkisi incelenen "Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı"dır. Araştırmanın ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu deseninin sembollerle gösterimi aşağıda verilmiştir.

Tablo 1

Deneysel Modelin Simgesel Görünümü

		ÖN TEST		SON TEST	KALICILIK TESTİ
DG	R	Q ₁	X	Q ₃	Q ₅
			(OTEBABEP)		
KG	R	Q ₂		Q ₄	

Bu desende semboller;

DG: Deney grubu,

KG: Kontrol grubu,

R: Deneklerin gruplara yansız atandığını,

Q₁ - Q₃ ve Q₅: Deney grubunun ön test, son test ve kalıcılık testi ölçümelerini,

X: Deney grubundaki baba ve bebeklerine uygulanan bağımsız değişkeni (Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı-OTEBABEP)

Q₂ ve Q₄: Kontrol grubunun ön test ve son test ölçümelerini göstermektedir (Johnson & Christensen, 2014).

Aynı zamanda bu çalışma, boylamsal bir araştırmayı da içermektedir. Boylamsal araştırma, zamansal gelişim ya da değişimi belirlenmek istenen değişkenin, aynı eleman ya da birimler üzerinde, belli bir başlangıç noktasından alınarak, sürekli olarak ya da belli aralıklarla gözlenmesi sürecidir. Derinliğine ve genişliğine kapsamlı gözlemlerin yapılmak istendiği durumlarda, özellikle uygun bir yaklaşımdır (Deniz-Başar, Özden & Kalkan, 2013). Gözlem, herhangi bir ortamda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırmada, baba-bebek etkileşimleri gözlem tekniği ile elde edilmiş ve normal gelişim gösteren bebeklerin gelişimleri belirli bir süre boyunca izlenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun oluşturulmasında zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına fırsat veren, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu tekniği

ile çalışma grubu oluşturulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2008). Çalışılmak istenen Muş Şeker Fabrikası Müdürlüğü'nden randevu talep edilmiştir. Daha sonra Muş Şeker Fabrikası müdürü ile yüz yüze görüşülerek çalışmanın amacı açıklanmış, işçi grubu kadrosundaki bireylerle mesai saatleri içerisinde görüşme izni alınmıştır (Ek-5). İşçi grubunda bulunan personelin bir kaçı ile görüşülmüş ve onlar aracılığı ile kimlerin; baba olduğu, bebekleri olabileceği ve çalışmaya gönüllü katılabilecekleri konusunda yönlendirdikleri kişilerin isimleri alınmıştır. Önerilen kişilerle görüşülmüş ve onların da tavsiyeleri ile başka işçi baba ve bebeklerine ulaşılmıştır. Aynı zamanda araştırmada kriter örnekleme tekniği de izlenmiştir. Deneysel işlemin gerçekleştirilmesinde iç geçerliliği olumsuz yönde etkileyebilecek faktörleri ortadan kaldırmak için homojen bir grup oluşturmak amacıyla seçilen Muş Şeker Fabrikası işçi grubunda sosyoekonomik yönden dezavantajlı, araştırmaya katılmaya gönüllü, daha önce herhangi bir eğitim programına katılmamış ve 12 aylık normal gelişim gösteren bebeğe sahip babalar seçilmiştir. Deney ve kontrol gruplarında yer alacak babaların gruplara yansız olarak atanması sırasında oluşacak hataların en aza indirgenmesi sağlanmıştır. Bu özellikler doğrultusunda ulaşılan elli iki babadan onikisi deneysel işlemin gerçekleştirilmesi sürecinde araştırmaya katılımlarında aksama olabileceği düşünüldüğünden araştırmaya dahil edilmemiştir. Belirtilen özellikler doğrultusunda ulaşılan baba ve bebeklerinden 20'si kontrol ve 20'si deney grubu olmak üzere toplamda kırk baba ve bebek çifti araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Yeni yürümeye başlayan bebeklerin araştırma grubunda yer almasının nedenleri arasında; bebeklerde yürümenin verdiği özgüven ve girişimciliğin yanında 12. aya kadar yetişkinlerle olan oyunlarında seyirci olan bebeğin artık bu dönemde oyunlarda aktif katılımcı olarak yer alması ve yine bu dönemde anneden daha fazla bebeğin babayla oyun çabası içerisine girmesi gibi özellikler yer almaktadır (Seven, 2011; Schaffer, 1996).

3.2.1. Araştırmaya Dâhil Olma Ölçütleri

Baba ve bebeklerin araştırmaya dâhil olma ölçütleri aşağıdaki gibidir:

1. Veri toplama sürecinde bebeklerin 12 ve 15 aylar arasında olması,
2. Babaların geçici işçi grubunda yer alması
3. Muş il sınırları içinde ikamet etmesi,
4. Normal gelişim gösteren bebeğe sahip olması,
5. Bebeklerin baba ve anneleri ile birlikte yaşaması

Çalışma grubunda yer alan baba ve bebeklerin demografik özelliklerine ilişkin dağılımları Tablo1 ve Tablo 2 'de verilmiştir.

Tablo 2

Bebeklerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı

Demografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Erkek	20	50,0
	Kız	20	50,0
Doğum Sırası	İlk Çocuk	16	40,0
	Ortanca/Ortancalardan Biri	5	12,5
	Son Çocuk	19	47,5
Kardeş Sayısı	1 Kardeş	6	15,0
	2 Kardeş	5	12,5
	3 Kardeş	5	12,5
	≥ 4 Kardeş	9	22,5
	Kardeşi Yok	15	37,5

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan bebeklerin % 50'sinin (n=20) kız, % 50'sinin (n=20) erkek olduğu; % 40'ının (n=16) ilk çocuk, % 12,5'inin (n=5) ortanca çocuk ve % 47,5'inin (n=19) son çocuk olduğu görülmektedir. Bebeklerin, % 37,5'inin (n=15) kardeşi olmadığı gözlenirken, % 15'inin (n=6) 1 kardeşi, % 12,5'inin (n=5) 2 kardeşi, % 12,5'inin (n=5) 3 kardeşi ve % 22,5'inin (n=9) 4 ve üzeri kardeşi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3

Ailenin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı

Demografik Özellikler		n	%
Anneye ilişkin özellikler			
Anne yaş (yıl)	≤ 25 yaş	7	17,5
	26-35 yaş	23	57,5
	≥36 yaş	10	25,0
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	9	22,5
	Çalışmıyor	31	77,5
Anne eğitim	Okur-yazar değil	10	25,0
	Okur-yazar	15	37,5
	İlkokul	4	10,0
	Lise	8	20,0
	Üniversite	3	7,5
Babaya ilişkin özellikler			
Baba yaş (yıl)	≤ 25 yaş	3	7,5
	26-35 yaş	13	32,5
	≥36 yaş	24	60,0
Baba eğitim	İlkokul	4	10,0
	Lise	25	62,5
	Üniversite	11	27,5
Aileye ilişkin özellikler			
Evlilik süresi	≤ 1 yıl	3	7,5
	2-5 yıl	8	20,0
	5-8 yıl	8	20,0
	≥ 9 yıl	21	52,5
Aile tipi	Çekirdek aile	15	37,5
	Geniş aile	25	62,5

Tablo 3'te çalışmaya katılan babaların aile tiplerine bakıldığında, % 37,5'inin (n=15) çekirdek aile, % 62,5'inin (n=25) geniş aile olduğu; evlilik süresinin % 7,5'inin (n=3) 1 yıl ve altında, % 20'sinin (n=8) 2-5 yıl arasında, % 20'sinin (n=8) 5-8 yıl arasında ve % 52,5'inin (n=21) 9 yıl ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan babaların yaşının % 7,5'inin (n=3) 25 ve altı, % 32,5'inin (n=13) 26-35 yaş arasında ve % 60'ının (n=24) 36 ve üzeri olduğu görülmüştür. Baba öğrenim durumunda % 10'unun (n=4) ilkokul mezunu % 62,5'inin (n=25) lise ve % 27,5'inin (n=11) üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde annelerin yaşının % 17,5'inin (n=7) 25 ve altı olduğu gözlenirken, % 57,5'inin (n=23) 26-35 yaş arasında ve % 25'inin (n=10) 36 yaş ve üzerinde olduğu saptanmıştır. Anne öğrenim durumlarında % 25'inin

(n=10) okuryazar olmadığı gözlenirken, % 37,5'inin (n=15) okuryazar, % 10'unun (n=4) ilkokul mezunu, % 20'sinin (n=8) lise ve % 7,5'inin (n=3) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Annelerin çalışma durumlarına bakıldığında, % 22,5'inin (n=9) çalıştığı ve % 77,5'inin (n=31) ev hanımı olduğu gözlenmiştir.

Çalışma grubunda yer alan baba ve bebeklerin demografik özelliklerinin değerlendirilmesi ve grupların özelliğine ilişkin dağılımlar Tablo 3 ve Tablo 4 'de verilmiştir.

Tablo 4

Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

		Grup		Test Değeri	p
		Deney (n=20) n (%)	Kontrol (n=20) n (%)		
Cinsiyet	Erkek	10 (50,0)	10 (50,0)	$\chi^2=0,001$	^b 1,000
	Kız	10 (50,0)	10 (50,0)		
Doğum Sırası	İlk Çocuk	7 (35,0)	9 (45,0)	$\chi^2=1,982$	^c 0,463
	Ortanca	4 (20,0)	1 (5,0)		
	Son Çocuk	9 (45,0)	10 (50,0)		
Kardeş Sayısı	1 Kardeş	5 (25,0)	1 (5,0)	$\chi^2=6,982$	^c 0,142
	2 Kardeş	1 (5,0)	4 (20,0)		
	3 Kardeş	3 (15,0)	2 (10,0)		
	≥4 Kardeş	6 (30,0)	3 (15,0)		
	Kardeşi Yok	5 (25,0)	10 (50,0)		

^aMann Whitney U Testi

^bYates Continuity Correction Test

^cFisherFreeman Halton Test

Deney ve kontrol grubuna göre bebeklerin cinsiyet dağılımları, kardeş sayısı ve bebeklerin doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (p>0,05). Bu sonuçlar, gruplar arasında dağılımların birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 5

Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

		Grup		Test Değeri	p
		Deney	Kontrol		
		n (%)	n (%)		
Aile tipi	Çekirdek	9 (45,0)	6 (30,0)	$\chi^2=0,427$	^b 0,514
	Geniş	11 (55,0)	14 (70,0)		
Baba yaşı	≤25 Yaş	3 (15,0)	0 (0,0)	$\chi^2=4,756$	^c 0,073
	26-35 Yaş	8 (40,0)	5 (25,0)		
	≥36 Yaş	9 (45,0)	15 (75,0)		
Anne yaşı	≤25 Yaş	4 (20,0)	3 (15,0)	$\chi^2=0,995$	^c 0,679
	26-35 Yaş	10 (50,0)	13 (65,0)		
	≥36 Yaş	6 (30,0)	4 (20,0)		
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	5 (25,0)	4 (20,0)	$\chi^2=0,143$	^d 1,000
	Çalışmıyor	15 (75,0)	16 (80,0)		
Evlilik süresi	≤ 1 Yıl	1 (5,0)	2 (10,0)	$\chi^2=1,485$	^c 0,705
	2-5 Yıl	3 (15,0)	5 (25,0)		
	5-8 Yıl	5 (25,0)	3 (15,0)		
	≥ 9 Yıl	11 (55,0)	10 (50,0)		
Anne öğrenim durumu	Okuryazar Değil	7 (35,0)	3 (15,0)	$\chi^2=1,259$	^c 0,049*
	Okuryazar	4 (20,0)	11 (55,0)		
	İlkokul	1 (5,0)	3 (15,0)		
	Lise	5 (25,0)	3 (15,0)		
	Üniversite	3 (15,0)	0 (0,0)		
Baba öğrenim durumu	İlkokul	2 (10,0)	2 (10,0)	$\chi^2=1,280$	^c 0,653
	Lise	11 (55,0)	14 (70,0)		
	Üniversite	7 (35,0)	4 (20,0)		

^bYates Continuity Correction Test^cFisher Freeman Halton Test^dFisher's Exact Test

*p<0,05

Deney ve kontrol grubunda aile tipi, baba ve anne yaşları, annenin çalışma durumu, baba öğrenim durumu ve evlilik süresi dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (p>0,05). Bu durum deney ve kontrol grubunun homojenliğini ve babaların demografik özellikler bağlamında gruplara eşit dağılımının olduğunu göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak baba ve bebekleri hakkında genel bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuş “Kişisel Bilgi Formu”, normal gelişim gösteren bebeklerin seçimi ve gelişimlerinin takibi için “Denver II Gelişimsel Tarama Testi” kullanılmıştır. Baba ve bebek etkileşim davranışlarının incelenmesinde, “Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale)” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmaya alınan babalar ve bebekleri hakkındaki demografik bilgileri elde etmek için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bilgi formunda bebeğin yaşı (ay), cinsiyeti, kardeş sayısı, aile tipi ile baba ve anne yaşları, eğitim düzeyleri ve evlilik süresi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir (Ek-1).

3.3.2. Denver Gelişimsel Tarama Testi II (DGTT II)

Denver II Gelişimsel Tarama Testi, 0-6 yaş çocuklarının gelişimsel değerlendirilmesinde kullanılan ve daha önce Türk toplumuna uyarlanan Denver Gelişimsel Tarama Testi (DGTT)’nin ayrıntılı uygulama biçimidir. Çocuğun yaşına uygun birtakım becerilerini değerlendirmek, gelişimsel olarak şüpheli durumları objektif olarak ölçmek ve risk altındaki çocukları izleyebilmeyi sağlamaktadır.

Denver Gelişimsel Tarama Testi adı, ilk kez 1967 yılında Frankenburg ve Dodds tarafından, çocuklarda bulunabilecek gelişimsel sorunları yakalamada sağlık personeline yardımcı olması amacıyla yayınlanmıştır. Dünyada elliden fazla ülkede standardize edilerek uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de DGTT’nin ilk standardizasyonu, 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi Bölümü öğretim üyeleri Yalaz ve Epir tarafından yapılmıştır. 1990 yılında DGTT Frankenburg ve Dodds tarafından yeniden gözden geçirilerek, özellikle dil alanında eklenen yeni maddeleri ve farklı puanlama sistemiyle geliştirilmiş, Denver II adı ile yayınlanmıştır. Yalaz ve Anlar’ın Ankara standardizasyonu ve eğitim programı ile Denver II 1996 yılında ülke çapında yeniden revize edilmiştir. 2009 yılında Yalaz, Anlar ve Bayoğlu tarafından tekrar gözden geçirilmiş haliyle standardize edilerek Denver II adıyla ülke çapında kullanımına ve testör eğitimine sunulmuştur (Yalaz, Anlar & Bayoğlu, 2009).

Denver II, 0-6 yaş bebek ve çocukların şu andaki gelişimini ve becerilerini, annelerden ve anne dışında çocuğun gelişimini yakından takip eden ve çocuğu iyi tanıyan babalar ya da bakıcılardan alınan bilgiler doğrultusunda değerlendirmektedir. Test formunun üstünde ve altında yer alan yaş ölçekleri 0 ile 6 yaş arasını ay ve yıl olarak göstermektedir.

Denver II, aşağıdaki gelişimsel alanları taramak üzere test formu üzerinde dört bölümde toplanmış 134 maddeden oluşmaktadır.

1. Kişisel-Sosyal: Kişilerle iletişim kurma, kendi bireysel gereksinimlerini karşılayabilme.
2. İnce Motor: El-göz koordinasyonu, küçük cisimleri kullanabilme, problem çözme.
3. Dil: İşitme, anlama ve dili kullanma
4. Kaba Motor: Oturma, yürüme, zıplama ve genel olarak hareket yeteneği

Testin uygulama esnasında çocuk ve anne, baba ya da bakıcı birlikte değerlendirmeye alınır. Testte bakım verene sorulan maddeler de yer almaktadır. Öncelikle çocuğun yaşı hesaplanır, test formunda yatay çizgide ay ve yıl olarak işaretlenmiş olan rakamlardan yararlanarak cetvelle dikey bir yaş çizgisi çekilir. Her bölümde yaş çizgisiyle çakışan tüm maddeler ve yaş çizgisinin tümüyle solunda kalan en yakın üçer madde uygulanır. Çocuktan veya ebeveyninden her alanda çocuğun yaşına uygun maddelerde "kalır" cevabı alındığında test sonlandırılır. Testin tamamında gecikme maddesi (yaş çizgisinin solunda kalan "K" maddesi) hiç yoksa, en fazla bir uyarı maddesi; (yaş çizgisinin % 75-90 aralığında kalan "K" maddesi) varsa çocuk normal olarak değerlendirilir ve çocuğa bir sonraki kontrolde tekrar test yapılabilir. Denver II gelişim testi sonuçları normal, anormal ve şüpheli olarak sınıflandırılmaktadır. Test sonunda çocuğun hangi gelişim alanlarında desteklenmesi gerektiği ortaya çıkar ve testi uygulayan uzman tarafından önerilerde bulunulabilir (Yalaz vd., 2009).

3.3.3. Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ)

Catherine Tamis-LeMonda, Vanessa Rodriguez, Jacqueline Shannon, Bonnie Hannibal, Poonam Ahuja, and Mark Spellmann tarafından, 0-36 aylık bebek/çocuğa sahip babaların bebek/çocukları ile etkileşim sırasında duygulanım, karşılıklılık ve uyumu yansıtan davranışlarını değerlendirmek amacıyla 2002 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik kat sayısı ortalama olarak % 85-90 oranındadır (Tamis-LeMonda vd., 2013).

C-CARES ölçeği, New York Üniversitesindeki bir grup araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anne, baba ve çocukların yaş grubuna göre farklı versiyonları bulunmaktadır, ancak bu çalışmada babalar için hazırlanan ölçek formu kullanılmıştır.

Üç bölümden oluşan B-ÇDYMÖ’de babaya ait 17 etkileşimsel davranışın yer aldığı baba formu, 14 etkileşimsel davranış maddesinin olduğu çocuk formu, birlikteliği içeren 3 etkileşimsel davranış maddesinin yer aldığı ikili formu ve kodlama rehberi bulunmaktadır.

3.3.3.1. Baba Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri

Duygulanım: Pozitif Duygulanım, Negatif Duygulanım, Pozitif Dokunma, Negatif Dokunma, Olumlu Sözel İfadeler, Olumsuz Sözel İfadeler, Kızdırma/Sataşma

Duyarlılık: Çocuğa Katılma, Yanıt Verme, Duygusal Uyumlanma, Esneklik, Müdahalecilik.

Öğretici Olma: Yapılandırma, Başarı Odaklı Olma, Oyunu Genişletme, İletişimin Niceliği, İletişimin Niteliği

3.3.3.2. Çocuk Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri

Duygulanım: Pozitif Duygulanım, Negatif Duygulanım, Pozitif Dokunma, Negatif Dokunma, Duygusal Düzenleme, Saldırgan Davranışlar

Duyarlılık: Babaya Katılım, Yanıt Verme, Duygusal Uyumlanma

Oyun/İletişim: Oyuncaklarla İlgilenme, Etkinlikle İlgilenme, Oyunu Genişletme, İletişim Miktarı, İletişim Niteliği.

3.3.3.3. İkili Formu Etkileşimsel Davranış Maddeleri

Karşılıklılık: Karşılıklı Eğlenme/Keyif, Karşılıklı İletişim, Karşılıklı Etkileşim

B-ÇDYMÖ, erken çocukluk döneminde evde ebeveyn ile bulunan doğal ortamın en önemli veri kaynağı olduğu görüşünden hareketle, baba-çocuk etkileşimleri katılımcıların doğal ortamlarında ölçek materyalleri verilerek serbest oyunlarının 15 dakika süre ile video kaydına alınmasından oluşmaktadır.

B-ÇDYMÖ’de üç ayrı oyun aracından oluşan bir oyun seti bulunmaktadır. Oyun seti, içerisinde bir kitap, bir hamur açma tahtası, iki kutu oyun hamuru, bir oklava ve tıbbi malzemelerin yer aldığı bir çantadan oluşmaktadır. Bu set oluşturulurken çocukların küçük kas, el-göz koordinasyonu ile ilgili gelişim seviyeleri dikkate alınmış, setin sembolik

oyuna ve karşılıklı etkileşime olanak verecek oyuncaklardan oluşmasına ve plastik yapıda olmasına dikkat edilmiştir. Oyun seti, baba-çocuk ikilisine verildikten sonra babalara kamera olmadığını düşünerek en doğal şekilde istedikleri oyuncaklarla oynayabilecekleri söylenmiştir. Özellikle ortamın gürültüden uzak, baba ile bebeğin birbirini göreceği şekilde yerde ve karşılıklı oturmalarına dikkat edilmiştir. Etkileşim sırasında bebeklerin emzik kullanması, etkileşimi sınırladığından bebeğin emzik kullanması önlenerek, bebeklerin tüm direktifleri duyulabilecek ve tepkilerinin anlaşılır olması sağlanmıştır. Gerekli dönütler ve düzenlemelerden sonra bebek ve baba ikilisinin serbest oyunları 15 dakika süre ile video kaydına alınmıştır.

Ölçek 5’li Likert yapıdadır. 1’den (gözlemlenmedi) 5’e (sürekli gözlemlendi) şeklinde değerlendirme yapılmaktadır. Ölçek madde puanlamalarında; 5 puan sürekli gözlemlendi, 4 puan sık sık gözlemlendi, 3 puan ara sıra gözlemlendi, 2 puan nadiren gözlemlendi ve 1 puan davranışın hiç gözlemlenmediğini ifade etmektedir. Araştırmacı 5’li likert yapısını dikkate alarak video kayıtlarını üç aşamada değerlendirmektedir. Her bir maddenin pozitif ve negatif etkileri ayrı ayrı puanlanmaktadır. Yüksek puanlar sıklıkla gösterilen davranışları ifade etmekte, düşük puanlar ise gözlenmemiş davranışlara işaret etmektedir. İlk olarak baba-çocuk etkileşiminde genel durum puanlanmaktadır. Ardından baba etkileşim davranışları kodlanmakta ve son olarak da çocuk ile ikili davranışları puanlanmaktadır.

Ölçek orijinalinde baba için bakımveren ifadesi yer almaktadır. Ancak, ölçeğin uyarlaması yapılırken “bakım veren” (Caregiver) ifadesi, Türk kültüründe; bireyin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama işi (TDK, 1983: 109) olarak tanımlandığından anlam karışıklığının önüne geçmek ve ölçekte esas olan etkileşimsel özellikleri yansıtmayı amacıyla uzman görüşleri doğrultusunda “bakım veren” yerine bahsedilen kişi olarak “baba” ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür.

3.3.3.4. Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Baba-çocuk duygulanım, yanıt verme ve meşguliyet ölçeğinin uyarlama çalışması için ölçeği geliştiren gruptan Catherine Tamis-LeMonda ile e-mail yoluyla iletişime geçilmiştir. Tamis-LeMonda ölçeğin uyarlanma isteğini kabul ederek, araştırmacıyı Carmen Jimenez-Robbins’e yönlendirmiş ve Jimenez-Robbins aracılığıyla ölçeğe ilişkin bilgi ve formlara ulaşılmıştır.

B-ÇDYMÖ, babalar ve bebekleri ile doğal ortamlarında birebir uygulamayı gerektirdiğinden ev ziyaretleri yapılarak araştırmacı tarafından babalara bebekleri ile neler yapacakları hakkında bilgi verilmiş, ölçek oyun seti babalara tanıtılmıştır. Babalara, bebekleri ile etkileşimleri sırasında video kaydına alınmaları gerektiği belirtilmiş ve konu ile ilgili babalardan gerekli onay alınmıştır. Baba ve bebeklerine oyun seti verilerek kayıt öncesi evde bebekleri ile nasıl oynuyorlarsa aynen öyle oynamaları söylenmiştir. Kayıt başlamadan önce ve kayıtlar sırasında etkileşimlere ya da baba ve bebeğe hiçbir şekilde müdahalede bulunulmamıştır. 15 dakika süresince baba ve bebeğin serbest oyunları video kaydına alınmıştır.

Araştırma Muş il merkezinde 12-15 aylık bebek ve babaları ile yürütülmüştür. Ölçek uyarlama çalışmalarında faktör analizi yapabilmek için örneklem büyüklüğünün ölçek madde sayısının minimum 5 katı olması önerilmektedir (Jinchul, 2004; Tavşancıl, 2002). Bundan hareketle, B-ÇDYMÖ ölçeğinin baba, çocuk ve ikili formlarında en fazla madde sayısına sahip baba formundaki 17 olan madde sayısı esas alınarak 85 baba ve bebek çalışma için yeterli görülmüştür.

Muş Nüfus Müdürlüğü ve Muş Halk Sağlığı Müdürlüğüne bağlı merkez aile sağlığı merkezleri yöneticileri ile görüşülerek 12 aylık çocuğa sahip ailelerin bilgisi alınmıştır. Sonrasında ailelerle bireysel olarak görüşülmüş ve bu babalardan araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen ve araştırmada devamlılığı sağlayacağını bildiren babaların tamamı dâhil edilmiştir. Babalara çalışma hakkında bilgi verilmiş ve ev ziyareti için uygun gün ve saatler belirlenmiştir.

B-ÇDYMÖ'nün geçerlik ve güvenirlik çalışması için belirlenen 85 babanın, % 7.1'i (n=6) okuryazar, % 20.0'si (n=17) ilköğretim mezunu, % 37.6'sı (n=32) lise mezunu, % 28.2'si (n=24) önlisans mezunu ve % 7.1'i (n=6) lisans mezunu; % 41.2'sinin (n=35) evlilik süresi 1-5 yıl, % 58.8'inin (n= 50) 6 yıl ve üstüdür. Babaların yaşları incelendiğinde, % 16.5'inin (n=14) 20-25 arasında, % 36,5'inin (n=31) 26-30 arasında, % 30,6'sının (n=26) 31-35 arasında ve 16.5'inin (n=14) 36-40 arasında olduğu bulunmuştur.

3.3.3.4.1. Geçerlik Çalışması

Geçerlik, ölçme aracının ölçülmek istenen özelliği başka özelliklerle karıştırmadan ne kadar iyi ölçtüğü ile ilgilidir (Balcı, 2010; Büyüköztürk, 2010). Kültürlerarası bağlamsal farklılıklardan dolayı ölçek uyarlama süreci titizlikle yürütülmesi gereken bir dizi aşamadan oluşmalıdır. Bu zorunluluk özellikle ölçeğin farklı bir dile çevrilmesi

aşamasında daha da önem kazanmaktadır. Ölçeğin uyarlanmış formu, kültüre uygun ve anlaşılabilir olmadığı takdirde geçerlik ve güvenilirlik bundan etkilenmekte ve bu tür ölçme araçlarının kullanılması olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (Johnson & Christensen, 2014).

B-ÇDYMÖ'nün Türkçeye çevrilme süreci; test maddelerinin kaynak dilden hedef dile çevrilmesi, yapılan çevirinin değerlendirilmesi ve deneysel formun geliştirilmesi, orijinal formla deneysel formdaki maddelerin eşdeğer olup olmadığının tespiti ve oluşturulan yeni formun geçerlik ve güvenilirliğinin belirlenmesi aşamalarından oluşmaktadır (Savaşır, 1994). Bu aşamalar doğrultusunda, Türkçeye uyarlama çalışmasında ilk olarak, orijinal dile (İngilizce) ve hedef dile (Türkçe) hâkim, iki İngilizce öğretmeni, bir eğitmeni ve iki dil uzmanı olmak üzere beş kişilik bir grup tarafından ölçeklerin Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Daha sonra elde edilen ortak metin, iki uzman tarafından yeniden İngilizceye çevrilip orijinal metin ile tutarlılığı incelenmiştir. Yapılan çevirilerde yer alan ifadelerin anlaşılabilirliği ve Türk dilinin sözcük yapısına uygunluğu, iki Türk dili uzmanı tarafından değerlendirilerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve dil eşdeğerliği sağlanmıştır.

Bir araştırmanın sonuçlarından elde edilen çıkarımların doğruluğu ya da uygunluğu geçerlilik kavramını ifade etmektedir (Johnson & Christensen, 2014). Geçerlik için, kapsam geçerliği, ölçüt bağımlı geçerlik ve yapı geçerliği gibi farklı tekniklerden yararlanılmaktadır (Merriam, 2013). Bu çalışmada testlerin geçerlik çalışması olarak kapsam geçerliği ve yapı geçerliği incelenmiştir. Kapsam geçerliğinde, esas olarak ölçek maddeleri ölçülmek istenen davranışı yansıtıyor mu? sorusunun cevabı aranmaktadır. Kapsam geçerliği için en yaygın kullanılan yöntem uzman görüşüne başvurmaktır (Büyüköztürk, 2014). Ölçekte, uzman görüşlerine dayalı nitel çalışmayı istatistiksel olarak nicel çalışmaya dönüştürmede iki temel teknik olarak Lawshe Tekniği ve Dawis Tekniği kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan Lawshe tekniği, alan uzmanları grubunun oluşturulması, aday ölçek formlarının hazırlanması, uzman görüşlerinin elde edilmesi, maddelere ilişkin kapsam geçerlik oranlarının elde edilmesi, ölçeğe ilişkin kapsam geçerlik indekslerinin belirlenmesi ve kapsam geçerlik oranları/indeksi ölçütlerine göre son formun oluşturulması sürecini kapsamaktadır (Şencan, 2005).

Uzman görüşü için konu alanı itibarıyla yeterli bilgi ve donanıma sahip, çalışmanın önemini kavrayan ve gerekli zamanı ayırabilecek en az 5, en fazla 40 uzmanın katılımı önerilmektedir (Balcı, 2010; Yurdugül, 2005). Bu amaçla B-ÇDYMÖ kapsam geçerliği

için, çeşitli üniversitelerde görev yapan 7 uzmandan ölçek yönergelerini “amaca uygunluk ve anlaşılabilirlik” bakımından üçlü derecelendirme ölçeği üzerinde “Uygun değil, kısmen uygun, uygun” biçiminde değerlendirmeleri ve ifadeleri geliştirmeye yönelik öneride bulunmaları istenmiştir. Lawshe (1975) tekniğine göre uzman görüşleri değerlendirilmiş ve kapsam geçerlilik oranları hesaplanmıştır.

Kapsam Geçerlik Oranı (KGO), maddeye gerekli diyen uzman sayısının (NG), madde için görüş alınan toplam uzman sayısının yarısına bölünüp ($N/2$), elde edilen rakamdan 1’in çıkarılmasıyla elde edilmektedir. KGO değeri negatif ya da 0 değer alan maddeler testten çıkarılır, pozitif olan maddeler işleme alınır ve istatistiksel ölçütler ile anlamlılıkları test edilir. Elde edilen kapsam geçerliği oranlarının istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için $p=0,05$ anlamlılık düzeyinde kapsam geçerliği oranlarının minimum değerleri (kapsam geçerlik ölçütleri) belirlenir. Kapsam geçerlik ölçütü (KGÖ), maddenin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için geliştirilen bir ölçüttür. Veneziano ve Hooper (1997) tarafından hesaplama kolaylığı olması açısından $p=0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO’ların minimum değerleri tabloya dönüştürülmüştür. Söz konusu tabloda 7 uzman için kapsam geçerliği oranlarının minimum değeri 0,99 olarak belirlenmiştir (Yurdugül, 2005). Kapsam geçerliği oranlarından istatistiksel olarak anlamlı bulunan maddelerin toplamalarının madde sayısına bölünmesiyle kapsam geçerlilik indeksleri bulunmaktadır. Yani KGO’ların ortalamaları KGİ’leri vermektedir. Uzmanların her bir maddenin geçerliği noktasında uyuşma düzeylerinin % 90-100 olduğu maddeler aynı şekilde kalmış, %70-80 arasında olduğu maddeler öneriler doğrultusunda düzeltmeler yapılarak testte tutulmuştur. Testlerde uyuşma düzeyi %60 ve altında olan madde bulunmadığından herhangi bir madde tamamen çıkarılmamıştır.

Tablo 6

B-ÇDYMÖ Maddelerine İlişkin Kapsam Geçerlik Oranları

	Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Kapsam Geçerlik Oranları	Madde Uyuşma Düzeyi (%)		Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Kapsam Geçerlik Oranları	Madde Uyuşma Düzeyi (%)
Baba Davranış Maddeleri						Çocuk Davranış Maddeleri					
Madde 1	7	0	0	1,00*	100	Madde 1	7	0	0	1,00*	100
Madde 2	7	0	0	1,00*	100	Madde 2	7	0	0	1,00*	100
Madde 3	7	0	0	1,00*	100	Madde 3	7	0	0	1,00*	100
Madde 4	7	0	0	1,00*	100	Madde 4	7	0	0	1,00*	100
Madde 5	7	0	0	1,00*	100	Madde 5	7	0	0	1,00*	100
Madde 6	7	0	0	1,00*	100	Madde 6	6	1	0	0,71	71
Madde 7	6	1	0	0,71	71	Madde 7	7	0	0	1,00*	100
Madde 8	7	0	0	1,00*	100	Madde 8	7	0	0	1,00*	100
Madde 9	7	0	0	1,00*	100	Madde 9	6	1	0	0,71	71
Madde 10	6	1	0	0,71	71	Madde 10	7	0	0	1,00*	100
Madde 11	7	0	0	1,00*	100	Madde 11	6	1	0	0,71	71
Madde 12	7	0	0	1,00*	100	Madde 12	7	0	0	1,00*	100
Madde 13	7	0	0	1,00*	100	Madde 13	6	1	0	0,71	71
Madde 14	6	1	0	0,71	71	Madde 14	7	0	0	1,00*	100
Madde 15	6	1	0	0,71	71	Uzman sayısı				7	
Madde 16	6	1	0	0,71	71	KGÖ				0,99	
Madde 17	6	1	0	0,71	71	KGİ				0,91	
Uzman Sayısı				7		İkili Maddeleri					
KGÖ				0,99		Madde 1	1	1	0	0,71	71
KGİ				0,89		Madde 2	7	0	0	1,00*	100
						Madde 3	7	0	0	1,00*	100
						Uzman Sayısı				7	
						KGÖ				0,99	
						KGİ				0,90	

Tablo 6'dan hareketle Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği'nde uzmanların her bir maddenin geçerliği noktasında yüksek düzeyde (%100) uyuşma düzeylerinin olduğu madde sayısı çoğunlukta bulunmuş ve bu maddeler ölçekte aynı şekilde kalmıştır. Uyuşma düzeylerinin %70-80 olduğu maddelerden baba formunda 7,10,14,15,16,17 maddeleri; çocuk formunda 6,9,11,13 maddeleri ve ikili formunda 1. madde öneriler doğrultusunda düzeltmeler yapılarak daha anlaşılır hale getirilmiş ve testte tutulmuştur. Testte uyuşma düzeyi % 60 ve altında olan madde bulunmadığından herhangi bir madde tamamen çıkarılmamıştır (Büyüköztürk vd., 2011). Kapsam geçerlik indeksinin, kapsam geçerlik oranına bölümü 0'dan büyük olduğundan testin kapsam geçerliği

istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Şencan, 2005). Bu sonuç, ölçek maddelerinin birbirine benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yapı geçerliği için ise sık kullanılan yöntemlerden biri olan açımlayıcı/keşfedici faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA, ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmayı amaçlar ve çok sayıda değişkenden (maddeden) bu değişkenlerin birlikte açıklayabildikleri az sayıda tanımlanabilen anlamlı yapılara ulaşmayı hedefler (Balcı, 2010; Büyüköztürk vd., 2011). Açımlayıcı faktör analizinde, ölçekte yer alan bir maddenin tanımlanacak olan bir faktörde yer alıp almaması, o faktörle olan ilişkisini gösteren yük değerinin yüksek olmasına bağlıdır. Bir faktörde yüksek yük değeri veren maddeler, faktörün tanımladığı yapıyı ölçen maddeler olarak adlandırılır. Madde faktör yük değerinin genellikle 0,45 ve daha yüksek olması istenmekle birlikte faktör yük değeri 0.30 olan maddeler de ölçekte tutulabilmektedir (Kline, 1994).

B-ÇDYMÖ'nün Baba-Çocuk ve İkili formlarının açımlayıcı faktör analizinin (AFA) yapılabilmesi için, ölçeğin faktör yapılarının incelenmesi, maddelerin uygunluğuna, maddeler arasında kısmi korelasyonun ve korelasyon matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığına bakılması gereklidir. Bu amaçla AFA'dan önce Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity Testi ile verilerin uygunluğu incelenmiştir.

Tablo 7

B-ÇDYMÖ KMO ve Barlett's Test of Sphericity Testi Sonuçları

B-ÇDYMÖ-Baba Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,874
Bartlett's Test	Ki kare	1024,473
	Serbestlik derecesi (df)	136
	Anlamlılık (p)	<0,001
B-ÇDYMÖ-Çocuk Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,891
Bartlett's Test	Ki kare	928,828
	Serbestlik derecesi (df)	91
	Anlamlılık (p)	<0,001
B-ÇDYMÖ-İkili Formu		
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0,679
Bartlett's Test	Ki kare	130,612
	Serbestlik derecesi (df)	3
	Anlamlılık (p)	<0,001

Tablo 7'de görüldüğü gibi Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test sonucu baba formunda .87, çocuk formunda .89 bulunmuştur. Bu değerler, KMO için oldukça iyi düzeyde bir değer olduğunu göstermektedir. İkili formu için ise KMO değeri .67 bulunmuş ve KMO için bu değer orta düzeydeki bir değeri yansıtmaktadır. Barlett's Test of Sphericity analizi test sonucu ise, korelasyon matrisinin benzer matris olup olmadığı hipotezini test etmek için kullanılmış olup bu hipotez $p < 0,001$ seviyesinde reddedilmiştir. Korelasyon matrisi sonuçları çoğu maddenin .30'un üzerinde faktör yüküne sahip olduğunu göstermektedir. Verilerin faktör yapısının faktör analizi ile değerlendirilmesi için ilgili alan yazında maddelerin faktör yüklerinin en az .30, KMO değerinin .60'ın üzerinde olması ve Bartlett Sphericity Testi'nin ise .05'ten küçük olması yani anlamlı bulunması önerilmektedir (Pallant, 2003). Dolayısıyla bu sonuçlar verilerin faktör analizi yapmak için uygun olduğunu desteklemektedir.

Tablo 8

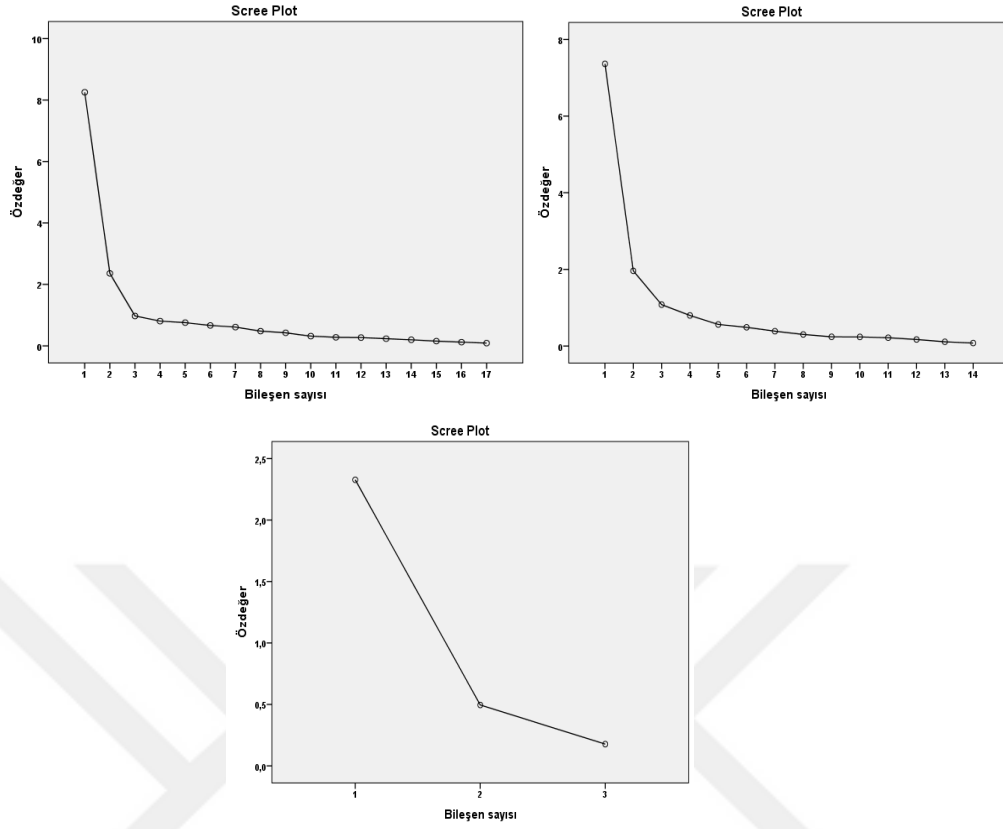
B-ÇDYMÖ Alt Boyutlarının Madde Dağılımı

Baba Formu Alt Boyutları	Madde dağılımı
Yanıt Verme-Öğretici Olma	1, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17
Olumsuz-Müdahaleci	2, 4, 6, 7, 11, 12
Çocuk Formu Alt Boyutları	Madde dağılımı
Duyarlılık	1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14
Olumsuzluk	2, 4, 6, 10

Tablo 8’de ölçeğin baba ve çocuk formlarında iki faktörlü orijinaliyle benzer iki faktörlü yapı belirlenmiştir. İkili formu ise tek faktörlü yapıdadır. Baba formunda 17 madde bulunmaktadır. Analizler, ölçeğin baba formunun orijinali ile benzerlik gösterdiğini ve maddelerin iki faktörlü olarak yanıt verme-öğretici olma ve olumsuz-müdahaleci alt boyutlarında toplandığını göstermiştir. Çocuk formunda da 14 madde yer almaktadır. İki faktörlü yapı olarak duyarlılık ve olumsuzluk alt boyutlarından oluşmaktadır. İkili formu karşılıklı olarak tek faktörlü yapıdan oluşmakta ve üç maddeyi içermektedir.

Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği’nde Baba formu varyansının % 62,43’ünü, çocuk formu % 66,62’sini ve ikili formu ölçek varyansının % 77,59’unu açıklamaktadır. Analiz sonucunda elde edilen varyans oranları ne kadar yüksekse, ölçeğin faktör yapısı da o kadar güçlü olmaktadır (Pallant, 2003) Yapılan analizlerde % 40 ile % 60 arasında değişen varyans oranlarının yeterli olduğu belirtilirken, maddelere ilişkin ortak varyansların çalışmada .62 ile .77 arasında değiştiği gözlenmektedir.

Özdeğer ölçütünün yanında, faktör yapısına karar vermede bir diğer yol olarak Çizgi Grafiğinden (Scree Plot) yararlanılmıştır.

Şekil 7. B-ÇDYMÖ baba-çocuk ve ikili formlarına ait scree plot grafiği

Çizgi grafiği incelendiğinde baba ve çocuk formunda kırılma noktasının ikinci faktörden sonra geldiği görülmüş yani üçüncü faktörden sonra ivmeli bir düşüşün olduğu gözlenmiştir. İkili formunda faktörlerde ise grafiğin genel gidişinin yatay olduğu görülmüştür. Hem özdeğer hem de çizgi grafiği sonuçları, B-ÇDYMÖ'nün baba ve çocuk formunun iki faktörlü, ikili formunun ise tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu destekler niteliktedir. Dolayısıyla faktör analizi çalışmasına devam edilmiş ve Varimax Rotasyonu yapılmıştır.

Tablo 9

BÇDYMÖ Faktör Analizi Matrisi

Baba Formu	Faktörler	
	1	2
1-Olumlu duygulanım	0,634	
2-Olumsuz duygulanım		0,758
3-Olumlu dokunma	0,641	
4-Olumsuz dokunma		0,678
5-Olumlu sözel ifadeler	0,836	
6-Olumsuz sözel ifadeler		0,675
7-Kızdırma/Sataşma		0,870
8-Çocuğa katılma	0,700	
9-Yanıt verici olma	0,797	
10-Duygusal uyumlanma	0,828	
11-Esnek olma		0,614
12-Müdahaleci olma		0,692
13-Yapılandırma	0,637	
14-Başarıya yönlendirme	0,823	
15-Oyunu genişletme	0,784	
16-Kullanılan dilin niceliği	0,772	
17-Kullanılan dilin niteliği	0,895	
Çocuk Formu	Faktörler	
	1	2
1-Olumlu duygulanım	0,806	
2-Olumsuz duygulanım		0,662
3-Olumlu dokunma	0,775	
4-Olumsuz dokunma		0,692
5-Duygusal düzenleyicilik	0,717	
6-Saldırgan/Agresif davranışlar		0,772
7-Babaya katılma	0,820	
8-Yanıt verici olma	0,804	
9-Duygusal uyumlanma	0,831	
10-Oyuncaklarla ilgilenme		0,689
11-Etkinlikle ilgilenme sürekliliği	0,790	
12-Oyunu genişletme	0,828	
13-İletişimin niceliği	0,880	
14-İletişimin niteliği	0,738	
İkili Formu	Faktörler	
	1	
1-Karşılıklı eğlenme-keyif alma	0,920	
2-Karşılıklı iletişim	0,801	
3-Karşılıklı etkileşim	0,917	

Tablo 9’da ölçeğin baba-çocuk ve İkili formlarına ilişkin alt boyutlar verilmektedir. Baba formundaki alt boyutlara bakıldığında iki faktörlü yapı görünmektedir. Öğretici-yanıtlayıcı olma (didactic- responsive) alt boyutunda 1, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17 maddeleri yer almakta ve toplam 11 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör olan olumsuzluk-müdahalecilik (negative-intrusive) alt boyutunda; 2, 4, 6, 7, 11, 12 maddeleri bulunmakta ve 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 11. madde olan esnek olma maddesi ters kodlanmakta ve esnek olmama şeklinde ele alınmaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde Faktör 1’de en düşük 0,64 en yüksek 0,89; Faktör 2’de en düşük 0,614 ve en yüksek 0,87 arasında olduğu görülmektedir. Çocuk formu da duyarlı-yanıtlayıcı olma (sensitivity-responsive) ve olumsuzluk (negative) şeklinde iki faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör olan duyarlı-yanıtlayıcı olma alt boyutunda 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14 maddeleri yer almakta ve 10 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör olan olumsuzluk alt boyutunda 2, 4, 6, 10 maddeleri yer almakta ve 4 maddeden oluşmaktadır. 10. madde olan oyuncaklarla ilgilenme ters çevrilerek oyuncaklarla ilgilenmeme şeklinde ele alınmaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde faktör 1’de en düşük 0,71 en yüksek 0,88; faktör 2’de en düşük 0,69 en yüksek 0,77 arasında olduğu saptanmıştır. İkili formu ise tek faktörlü olarak karşılıklılık (mutuality) boyutundan oluşmakta ve 3 madde yer almaktadır. Faktör ağırlıkları incelendiğinde birinci madde 0,92 ikinci madde 0,80 ve üçüncü madde için faktör ağırlıklarının 0,91 olduğu görülmektedir.

3.3.3.4.2. *Güvenirlilik Çalışması*

Ölçeğin taşınması gereken önemli özelliklerden birisi olan güvenirlilik, bir ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesidir (Öncü, 1994). Bu nedenle araştırmada güvenirliliği yükseltmek ve hata payını en aza indirebilmek amacıyla biri araştırmacı diğeri çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere iki kişinin yapmış olduğu kodlamalar kullanılmıştır. Gözlemciler arası uyum, çok sayıda objenin belli bir özelliğe ne derece sahip olduğuna ilişkin iki veya daha fazla bağımsız gözlemcinin verdiği puanların güvenirliliğini incelemeye kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2014). Gözlem sonuçları birbirine ne kadar yakın ise, sonuç olarak elde edilen ortalama değerlerin güvenirliliğini de artırmış olacaktır.

Tablo 10

B-ÇDYMÖ Dağılımları ve Güvenirlilik Değerleri

	Soru Sayısı	Min-Mak	Ort±SD	Cronbach's Alpha
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	11	12-53	30,02±9,27	0,938
Olumsuzluk-Müdahalecilik	6	6-19	10,45±3,45	0,806
Duyarlı- Yanıtlayıcı Olma	10	10-46	26,29±9,35	0,946
Olumsuzluk	4	4-13	5,61±2,05	0,670
Karşılıklılık	3	3-15	8,25±3,27	0,847

Tablo 10'a bakıldığında B-ÇDYMÖ baba formu öğretici-yanıtlayıcı olma puanları dağılımı 12 ile 53 arasında, ortalaması 30,02±9,27; olumsuzluk-müdahalecilik puanları 6 ile 19 arasında olup, ortalaması 10,45±3,45 bulunmuştur. Cronbach Alfa katsayıları 0,938 ve 0,806'dır. Çocuk formu duyarlı-yanıtlayıcı olma puanları dağılımı 10 ile 46 arasında değişmekte olup, ortalama 26,29±9,35; olumsuzluk puanları 4 ile 13 arasında değişmekte olup, ortalama 5,61±2,05'dir. Cronbach Alfa katsayıları 0,946 ve 0,670'dir. İkili Formu karşılıklılık puanları dağılımı 3 ile 15 arasında değişmekte olup ortalama 8,25±3,27 olduğu saptanmıştır. Cronbach Alfa katsayısı 0,847'dir. Bu sonuçlardan hareketle ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 11

B-ÇDYMÖ Bağımsız Gözlemciler Arası Uyum Güvenirliği

	Anlaşma (%)	Kappa	ICC (%95 GA)
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma			
1-Olumlu duygulanım	72,94	0,624**	0,927 (0,887-0,952)**
3-Olumlu dokunma	90,59	0,868**	0,973 (0,959-0,982)**
5-Olumlu sözel ifadeler	87,06	0,824**	0,964 (0,942-0,977)**
8-Çocuğa katılma	84,71	0,793**	0,955 (0,931-0,971)**
9-Yanıt verici olma	81,18	0,750**	0,964 (0,944-0,976)**
10-Duygusal Uyumlanma	72,94	0,652**	0,954 (0,929-0,970)**
13-Yapılandırma	78,82	0,711**	0,947 (0,914-0,967)**
14-Başarıya yönlendirme	77,65	0,679**	0,939 (0,907-0,960)**
15-Oyunu genişletme	81,18	0,736**	0,958 (0,930-0,974)**
16-Kullanılan dilin niceliği	87,06	0,820**	0,963 (0,943-0,976)**
17-Kullanılan dilin niteliği	84,71	0,778**	0,963 (0,943-0,976)**
Olumsuzluk-Müdahalecilik			
2-Olumsuz duygulanım	92,94	0,819**	0,943 (0,910-0,964)**
4-Olumsuz dokunma	94,12	0,844**	0,975 (0,962-0,984)**
6-Olumsuz sözel ifadeler	95,29	0,862**	0,973 (0,958-0,982)**
7-Kızdırma/Sataşma	87,06	0,785**	0,929 (0,878-0,957)**
11-Esnek olma	72,94	0,631**	0,919 (0,876-0,947)**
12-Müdahaleci olma	89,41	0,820**	0,972 (0,953-0,983)**
Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma			
1-Olumlu duygulanım	76,47	0,691**	0,953 (0,929-0,970)**
3-Olumlu dokunma	85,88	0,784**	0,962 (0,942-0,975)**
5-Duygusal düzenleyicilik	75,29	0,675**	0,956 (0,933-0,972)**
7-Babaya katılma	78,82	0,719**	0,950 (0,922-0,967)**
8-Yanıt verici olma	81,18	0,749**	0,958 (0,936-0,973)**
9-Duygusal Uyumlanma	74,12	0,659**	0,940 (0,908-0,961)**
11-Etkinlikle ilgilenme sürekliliği	76,47	0,695**	0,955 (0,931-0,971)**
12-Oyunu genişletme	77,65	0,668**	0,934 (0,895-0,958)**
13-İletişimin niceliği	87,06	0,832**	0,979 (0,967-0,986)**
14-İletişimin niteliği	89,41	0,827**	0,924 (0,883-0,951)**
Olumsuzluk			
2-Olumsuz duygulanım	87,06	0,638**	0,901 (0,846-0,936)**
4-Olumsuz dokunma	100,00	1,000**	1,000**
6-Saldırgan davranışlar	95,29	0,861**	0,971 (0,956-0,981)**
10-Oyuncaklarla ilgilenme	91,76	0,877**	0,981 (0,970-0,987)**
Karşılıklılık			
1-Karşılıklı eğlenme-Keyif alma	82,35	0,762**	0,937 (0,897-0,960)**
2-Karşılıklı iletişim	72,94	0,654**	0,824 (0,729-0,886)**
3-Karşılıklı etkileşim	76,47	0,696**	0,938 (0,904-0,959)**

Kappa: Cohen'in kappa katsayısı GA: Güven Aralığı **p<0,01

ICC: Intraclass correlation coefficient (Sınıf içi korelasyon katsayısı)

Bağımsız gözlemciler arası uyum, çok sayıda objenin belli bir özelliğine ne derece sahip olduğuna ilişkin iki veya daha fazla bağımsız gözlemcinin verdiği puanların güvenirliliğini incelemeye kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2011). Bundan hareketle tablo 5

incelendiğinde B-ÇDYMÖ baba, çocuk ve ikili formlarına ilişkin iki farklı kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesinin en düşük .72, kappa değerinin en düşük .62 ve ICC değerinin de .82 olduğu görülmektedir. Landis ve Koch tarafından önerilen Kappa sınıflaması göz önüne alındığında tüm maddeler bakımından iki kodlayıcı arasında önemli düzeyde iyi veya neredeyse mükemmel düzeyde uyum olduğu gözlenmiştir. Cicchetti (1994) tarafından önerilen ICC sınıflaması göz önüne alındığında tüm maddeler için iki değerlendirici arasında mükemmel düzeyde uyum olduğu görülmektedir.

3.4. Oyun Temelli Baba Bebek Etkileşim Programının Hazırlanması

Yaşam boyu devam eden eğitim ilk olarak ailede başlar. Bireyin kişiliğinin şekillenmesinde, istendik davranışların ortaya çıkmasında, çocuğun kendi kendine yetebilen, özgüven sahibi ruhsal ve fiziksel olarak sağlıklı ve topluma yararlı bir birey olarak yetişmesinde ailenin rolü önemli bir yere sahiptir (Aksoy, 2011; Tezel Şahin & Cevher Kalburan, 2009). Her yetişkin birey, dünyaya getirdiği yavrusunun, toplumda iyi bir konumda olması, hiç olmazsa kendi ayakları üzerinde kalabilme arzusunu içinde barındırır (Kuzgun & Hamamcı, 2007). Uygulanan eğitim programlarında, ailelerin temel hak ve görevlerinin farkında olması ve yükümlülüklerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan bilgi tutum ve becerilerinin sistemli bir şekilde geliştirilmesi hedeflenir. Anne-babaların kendi potansiyellerinin farkında olmaları, etki güçlerini bilmeleri ve ebeveynlerin özgüvenlerini güçlendirme eğitimlerin temel amaçları içerisinde yer almaktadır (Gordon, 2015). Aynı zamanda çocuklarının gelişimsel özelliklerinin, ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olan ebeveynler olması konusunda rehberlik özelliği taşımaktadır (Çağdaş, 2015; Ulutaş, 2015). Bu nedenle çocuğu yetiştiren anne babaların bu tür eğitimlere katılması ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Aile eğitim programlarına bakıldığında genel olarak anneler, eğitimlere dahil edilmiş ve bu programlarla desteklenmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarla birlikte babaların öneminin farkına varılmış ve babalara yönelik programlar da hazırlanmaya başlanmıştır (AÇEV, 2010).

Baba ve bebek etkileşimini geliştirmek amacıyla hazırlanan oyun temelli baba-bebek etkileşim programı için öncelikle literatür taraması yapılmış, hazırlanan aile eğitim programları gözden geçirilerek babaların etkileşim davranışlarını değerlendiren ölçekler dikkate alınmıştır. Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı (OTEBABEP)'ndaki bebelere yönelik göstergeler, 0-36 aylık çocuklar için eğitim programı (MEB, 2013) temel alınarak hazırlanmıştır (Ek-2). Bebek gelişim göstergeleri paralelinde baba-bebek

etkileşim davranış özellikleri belirlenerek babalar için amaçlar oluşturulmuştur (Ek-3). Bebek gelişim göstergeleri ve babalar için belirlenen amaçları gerçekleştirmek üzere çeşitli oyun etkinlikleri planlanmıştır. Programın geliştirilmesinde beş alan uzmanın görüşü alınmıştır. Uzmanlardan hazırlanan programda yer alan bebek ve babalara yönelik etkinliklerin amaçlara uygunluğu, oturum içeriğinin konuyu yansıtmadaki yeterlilik durumu, oturumlar arasındaki geçişlerin uygunluğu, yönergelerin açıklık ve anlaşılabilirliği konusundaki görüşlerini "uygun", "kısmen uygun" ve "uygun değil" şeklinde değerlendirmeleri ve düşüncelerini açıklama bölümünde belirtmeleri istenmiştir. Program uzman görüşleri doğrultusunda düzeltilmiş, programda kullanılacak materyaller hazırlanmış ve oyun temelli baba- bebek etkileşim programı uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Etkileşim, duyguların kendini daha fazla gösterdiği karşılıklı bir süreci yansıtmaktadır. Etkileşim sürecinde yetişkinin bebeğin dünyasına girebilmesi, ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olması ve buna uygun davranışlarda bulunması bebeğin duruma karşı tepkilerini kolaylaştırmakta ve bebeği sürece dâhil etmektedir (Solter, 2013). Yeni yürümeye başlama dönemi olarak da bilinen 12-15 aylık dönemde bebekler yabancılarla oynamaya, basit komutları anlamaya ve yaklaşık olarak 10 kelime civarında sözcük kullanmaya başlamaktadırlar (W. Sears & Sears, 1999). Piaget'e göre bu dönem üçüncü döngüsel tepkiler aşamasını içermektedir. Bebekler için bu aşama oldukça enerji dolu ve hareketli bir süreci kapsar. Artık çocuk çevresiyle yetinmeyip eline alabileceği birden fazla oyuncuğa gereksinim duymaya ve bunları amaçlarına uygun olarak kullanmaya yönelir. Bu erken dönemde sembolik oyun sözsüz olarak görülmektedir. Bir nesnenin başka bir nesnenin yerini alması gibi sembolik oyun başlangıcı yeme, içme, yatma, uyuma, giyinme gibi çocuğun her gün içinde bulunduğu gündelik yaşam hareketlerini içerir ve oto-sembolik oyun olarak kendini gösterir. Sonrasında çocuk nesnelere yönelip onların yaşam içindeki temsiline geçer. Nesneleri farklı amaçlarda kullanır. Bu tür davranışlar bilişsel gelişimin önemli bir evresi olan sembolik oyun ya da başka bir deyişle –mış gibi oyunun başlangıcını göstermektedir (Bee & Boyd, 2009).

Young (2012) yaptığı bir araştırmada, yürüme çağındaki çocukların, kısa bir süre için bile olsa her gün ebeveyni ile ya da başka bir yetişkin veya çocukla oyun oynama deneyiminden çok şey öğrendiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu dönemde çocuklarla birlikte kitaplara bakmanın çocukların hayat boyu ihtiyaç duyacakları okuma ve yazma

becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenle kalıcı bir kitap sevgisi ve okuma zevki kazandırmak amacıyla bu dönemde kitaplara fazlasıyla yer verilmelidir.

Bu ve benzeri gelişimsel etkiler düşünöldüğünde, 12-15 yaş grubu özelliklerine göre belirlenen amaçlara uygun ve Baba Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet ölçeği etkileşim maddelerinden yola çıkarak hazırlanan eğitim programı ile baba ve bebek etkileşimi geliştirilmeye çalışılmıştır. Hazırlanan eğitim programı farklı üniversitelerde görev yapan (Gazi Üniversitesi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi) alanda uzman üç kişinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda parograma son hali verilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Amaçlara uygun olarak hazırlanan eğitim programının uygulanmasında sürece aktif katılımı sağlamak amacıyla gözlem, gösteri, rol oynama, anlatım ve gösterip yaptırma gibi birbirinden farklı yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Programda yer alan konular baba ve bebeklerin etkileşim davranışlarını geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Eğitim programının ilk oturumunda babalarla tanışmak amacıyla bir grup toplantısı düzenlenmiştir ve tüm babaların toplantıya katılması sağlanmıştır. Programın son oturumunda ise babalara bebeğin gelişimine yönelik olarak yapabilecekleri konusunda önerilerde bulunulmuştur. Diğer oturumlarda ise, baba duygulanımı, duyarlılığı, öğreticiliği, bebeğin bilişsel, dil, sosyal duygusal, ince motor ve kaba motor gelişimi ile ilgili oyun etkinliklerine yer verilmiştir (Ek-4). Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nda yer alan oturumlara ait konular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 12

OTEBABEP Oturumlarına Ait Konular

1. Oturum	Tanışma ve eğitim programının tanıtımı.
2. Oturum	Bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal duygusal gelişim, kaba motor gelişimi, ince motor gelişim. ➤ Baba duygulanımı ve baba duyarlılığı
3. Oturum	Dil gelişimi, sosyal duygusal gelişim, kaba motor gelişimi, bilişsel gelişim. ➤ Baba öğreticiliği ve baba duyarlılığı
4. Oturum	Sosyal duygusal gelişim, kaba motor gelişimi, ince motor gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi. ➤ Baba öğreticiliği, baba duyarlılığı ve baba duygulanımı
5. Oturum	Bilişsel gelişim, sosyal duygusal gelişim, kaba motor gelişim. ➤ Baba duygulanımı ve baba duyarlılığı

6. Oturum	Bilişsel gelişim, dil gelişimi, ince motor gelişim, sosyal duygusal gelişim, kaba motor gelişim. ➤ Baba duyarlılığı ve baba duygulanımı
7. Oturum	Dil gelişimi, sosyal duygusal gelişim, bilişsel gelişim, ince motor gelişim, kaba motor gelişim. ➤ Baba duyarlılığı ve baba duygulanımı
8. Oturum	İnce motor gelişim, sosyal duygusal gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi. ➤ Baba öğreticiliği ve baba duygulanımı
9. Oturum	Bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal duygusal gelişim, ince motor gelişim, kaba motor gelişim. ➤ Baba duyarlılığı ve baba öğreticiliği
10. Oturum	Bebeğin bilişsel, sosyal duygusal, kaba motor, ince motor ve dil gelişimine ilişkin babalara öneriler.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle Muş Şeker Fabrikası Müdürlüğünün izniyle fabrikada çalışan işçilerle yüzyüze görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde yapılacak olan çalışma hakkında bilgi verilmiş ve katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Ayrıca araştırma sürecinde babaların kendilerinden ve bebeklerinden toplanan verilerin sadece araştırmanın amacı için kullanılacağı ve “gizlilik” ilkesine bağlı kalınacağı vurgulanmıştır. Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı’nın içeriğine ilişkin babalara bilgiler verilmiştir. Babaların eğitim süresince araştırmacıya etkinliklerin gerçekleştirilmesi hususunda destek olmaları istenmiştir.

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı, iki ay iki hafta (on hafta) süresince haftada bir kez ve kırk beş dakika olmak üzere ev merkezli çalışmalarla yürütülmüştür. Babaların bebekleriyle olan etkileşimleri Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) ile değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan baba ve bebeklere ilgili testler uygulanmış, araştırmadan elde edilen veriler deney ve kontrol grubuna ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Son testin uygulanmasından üç hafta sonra çalışma grubunda yer alan baba ve bebeklere eğitimin kalıcı olup olmadığını belirlemek amacıyla izleme testi uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama araçları deney ve kontrol gruplarına Tablo 12’de verilen şekilde uygulanmıştır.

Tablo 13

Deney ve Kontrol Grubunda Veri Toplama Süreci

	Deney Grubu	Kontrol Grubu
Ön Test	1- Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) 2- Denver Gelişimsel Tarama Testi II	1- Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) 2- Denver Gelişimsel Tarama Testi II
Uygulama	8 hafta olmak üzere toplam 10 oturumdan oluşan Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programının Uygulanması	–
Son Test	1- Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) 2-Denver Gelişimsel Tarama Testi II	1- Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) 2- Denver Gelişimsel Tarama Testi II
İzleme Testi	1- Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) 2- Denver Gelişimsel Tarama Testi II	–

3.5.1. Öntestlerin Uygulanması

Baba ve bebeklerin etkileşim davranışlarını değerlendirmek amacıyla deney ve kontrol grubundaki babalara Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği ön test olarak, bebeğin gelişimini değerlendirmek için deney ve kontrol grubundaki bebeklere Denver II Gelişimsel Tarama Testi ön test olarak 23-24 Mayıs 2015 tarihleri arasında ev ziyaretleri sırasında bireysel olarak uygulanmıştır. B-ÇDYMÖ baba, çocuk ve ikili formlarında baba-bebek etkileşimlerinin değerlendirilebilmesi için video kaydına izin veren babaların bebekleri ile olan serbest oyunları 15 dakikalık süreyle video kaydına alınmıştır. Denver Gelişimsel Tarama Testi II'nin ön test uygulaması bireysel olarak gerçekleştirilmiş ve yaklaşık on dakika sürmüştür. Yapılan ön test uygulamaları araştırmacı tarafından kaydedilmiştir.

3.5.2. Eğitim Programının Uygulanması

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı (OTEBABEP) 12-15 aylık bebeklerin gelişimini ve etkileşim davranışlarını geliştirmek amacıyla babaları bilgilendirerek baba-bebek etkileşimini geliştirmeye yönelik stratejilere odaklanan bir erken eğitim programıdır. Birey ve en yakın çevresinin etkisinin önemli olduğunu vurgulayan etkileşim temelli kuramlar çerçevesinde, uygulanan aile eğitim programları dikkate alınarak geliştirilmiş olan programda, Muş Şeker Fabrikasında geçici işçi kadrosunda olan babalarla

alışılmıştır. Eğitim programının uygulanmasına başlanmadan önce babalarla bireysel olarak yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya katılım gösteren babalarla uygulama öncesinde bir grup toplantısı gerçekleştirilmiştir. Babaların aynı yerde çalışıyor olması ve birbirlerini tanıyor olmaları uygulamalara başlamayı hızlandırmış ve babaların birbirlerini motive etmesini sağlamıştır.

Baba ve bebeklere haftada bir gün ve toplam 45 dakikalık program uygulanmıştır. Uygulamanın sürdürülebilirliği açısından babaların çalışma koşulları dşnldğnde katılımın sağlanması amacı ile uygulama mayıs ayından başlamak üzere haziran ve temmuz aylarına denk getirilmiştir. Uygulama süresi on hafta olarak belirlenmiş ve babaların görüşleri doğrultusunda ağırlıklı olarak hafta içi akşamları ve hafta sonları gündüz saatlerinde uygulamalar yapılmıştır. Uygulama, her hafta ev ziyaretleri sırasında araştırmacının o hafta oynanacak oyunları babaya anlatması, model olması ve uygulamaya fırsat vermesi şeklinde devam ettirilmiştir. Her hafta araştırmacı tarafından uygulanan, sonra babaya uygulatılan oyunların bir hafta süresince babanın bebeği ile uygulaması istenmiştir. Uygulama sırasında çevrede bebeğin dikkatini dağıtacak bir şeyin olmaması, babanın oyunlara yoğunlaşması gerektiği babaya anlatılmıştır. Babalarla yapılan haftalık görüşmelerde programın uygulanması sırasında karşılaşılan durumlar araştırmacı tarafından dile getirilmiş ve babaların oyun süreçleri hakkında öz değerlendirme yapmaları istenmiştir. Özellikle de oyun oynama sırasında bebeğe olan uzaklık, babanın sessiz kalma durumları, bebeği oyuna teşvik etmedeki yetersizlik ve babanın oyunu sürdürmedeki eksiklikleri gibi sorunlar üzerinde konuşulmuştur.

Deney grubundaki baba ve bebeklere 18 Mayıs- 15 Temmuz 2015 tarihleri arasında Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubundaki babalar herhangi bir deneysel düzenlemeye tabii tutulmadan araştırmaya katılmışlardır. Deney grubunda yer alan baba ve bebeklerin tamamı programın uygulanması süresince devam etmiştir.

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın uygulamasına ait fotoğraflar şekil 2'de, materyallere ait fotoğraflar ise şekil 3'de sunulmuştur.

Şekil 8. OTEBABEP uygulamasına ilişkin fotoğraf örnekleri

Şekil 9. OTEBABEP’te kullanılan materyallere ilişkin fotoğraf örnekleri

3.5.3. Son Testlerin Uygulanması

Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı’nın uygulamasının ardından ev ziyaretleri sırasında bireysel olarak 20-26 Temmuz 2015 tarihleri arasında deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklere son test olarak Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği, bebeklere ise Denver Gelişimsel Tarama Testi II uygulanmıştır.

3.5.4. Kalıcılık Testinin Uygulanması

Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği, deney grubundaki baba ve bebeklere; Denver Gelişimsel Tarama Testi II ise deney grubundaki bebeklere son testten yaklaşık üç hafta sonra 10-13 Ağustos 2015 tarihlerinde ev ziyaretleri sırasında bireysel olarak eğitimin kalıcı olup olmadığını saptamak için tekrar uygulanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Veri analizi, araştırma sürecinde elde edilen verilerden uygun istatistiksel teknikler kullanılarak bilimsel geçerliliğe sahip sonuçlar çıkartma süreci olarak tanımlanır (Büyüköztürk, 2014). Burdan hareketle çalışmada yer alan deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklerin etkileşim davranışlarının değerlendirilmesinde kullanılan Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği ön test son test puanları ile bebeklerin Denver Gelişimsel Tarama Testi II'den aldıkları ön test ve son test puanları ve kalıcılık testi puanları kayıt formuna kaydedilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizinde NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) programı kullanılmıştır.

Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodlar (ortalama, standart sapma, medyan, frekans, oran, minimum, maksimum) kullanılmıştır. Bir araştırmada araştırmanın güvenilirliğini artırmak ve sonuçların tutarlı yorumlanması için öncelikli olarak uygun istatistiksel tekniklerin belirlenmesi gerekir. Uygun istatistiksel tekniklerin seçilmesinde araştırma deseninin türü, bağımlı değişkenin ölçme düzeyi, dağılımları, bağımlı değişkende etkisi gözlenen faktör sayısı ve örneklem büyüklüğü etkili olmaktadır (Büyüköztürk, 2014; Çepni, 2007). Bu özelliklerden hareketle ilk olarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiştir. Nicel verilerin normal dağılıma uygunlukları, Shapiro-Wilk testi ve grafiksel değerlendirmeler ile sınanmıştır. Normallik testleri sonrasında kullanılacak istatistiksel analiz yöntemleri belirlenmiştir.

Deney ve kontrol grubu Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği baba, çocuk ve ikili formları alt boyut puanlarına ait betimsel istatistikler ve normallik testi sonuçları Tablo 13; deney ve kontrol grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puan ve alt boyut puanlarının betimsel istatistikleri ve normallik testi sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Deney ve Kontrol Grubu Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Normallik Testi Sonuçları

Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği			$\bar{X}$	S	Medyan	Shapiro-Wilk (p)
Ön Test (n=40)	Baba Formu	Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	22,32	5,91	22	0,022
		Olumsuzluk-Müdahalecilik	11,77	2,51	12	0,021
	Çocuk Formu	Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma	21,70	5,11	21	0,162
		Olumsuzluk	6,47	1,84	6	0,000
	İkili Formu	Karşılıklılık	6,40	2,64	6	0,002
Son Test (n=40)	Baba Formu	Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	30,75	8,95	32	0,071
		Olumsuzluk-Müdahalecilik	9,57	2,95	9	0,002
	Çocuk Formu	Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma	29,37	7,47	31	0,134
		Olumsuzluk	5,55	1,93	5	0,000
	İkili Formu	Karşılıklılık	8,82	3,64	9	0,003
Kalıcılık Testi (n=20)	Baba Formu	Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	40,0	5,71	40	0,982
		Olumsuzluk-Müdahalecilik	11,20	0,69	11	0,000
	Çocuk Formu	Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma	36,30	5,07	36	0,944
		Olumsuzluk	4,60	0,99	4	0,000
	İkili Formu	Karşılıklılık	12,30	1,56	13	0,253

*p > 0,05

Tablo 14 incelendiğinde Shapiro-Wilk testi sonucunda yapılan ön test son test ve kalıcılık testi puanlarına bakıldığında BÇDYMÖ Baba ve çocuk formunun olumsuzluk alt boyutu normal dağılım göstermediğinden ($p=0,003$; $p<0,05$), nonparametrik istatistikler uygulanırken; çocuk formunun Shapiro-Wilk testi sonucunda ön test, son test ve kalıcılık testi puanlarının normal dağılım gösterdiği bulunmuştur ($p=0,982$; $p>0,05$) ve parametrik istatistikler kullanılmıştır.

Tablo 15

Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam ve Alt Boyut Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Normallik Testi Sonuçları

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi		$\bar{X}$	S	Medyan	Shapiro-Wilk (p)
Ön Test (n=40)	Kişisel Sosyal	5,75	1,48	6	0,014
	İnce Motor	3,63	0,90	3	0,000
	Dil	4,43	1,34	4	0,004
	Kaba Motor	5,15	2,01	4	0,000
	Toplam	18,95	4,73	18	0,020
Son Test (n=40)	Kişisel Sosyal	4,00	1,06	4	0,000
	İnce Motor	5,88	1,36	7	0,000
	Dil	4,90	1,45	6	0,000
	Kaba Motor	7,50	2,09	9	0,000
	Toplam	22,28	5,21	24,5	0,000
Kalıcılık Testi (n=20)	Kişisel Sosyal	5,35	0,59	5	0,000
	İnce Motor	7,80	1,28	7	0,000
	Dil	6,20	0,52	6	0,000
	Kaba Motor	9,45	0,89	9	0,000
	Toplam	28,80	2,28	28	0,000

*p >0,05

Tablo 15'te DENVER II gelişimsel tarama testi ön test, son test ve kalıcılık ölçümlerine ilişkin toplam puan ile kişisel sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alt boyutlarına ilişkin puanların dağılımı verilmiştir. DENVER II ölçeği ön test, son test ve kalıcılık ölçümlerine ilişkin toplam ve alt boyut puanlarının Shapiro-Wilk testi sonucunda yapılan ön test, son test ve kalıcılık testinde aldıkları puanlar normal dağılım göstermemiştir ($p < 0,05$). Bu sonuçlardan hareketle gruplar içi ve gruplar arası farklar için nonparametrik istatistikler kullanılmıştır.

Normal dağılım gösteren değişkenler için iki grup karşılaştırmalarında Student t Testi, normal dağılım göstermeyen değişkenlerin karşılaştırmalarında ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren değişkenlerin grup içi değerlendirmelerinde Bağımlı Örneklem t Testi (Paired Samples Test), normal dağılım göstermeyen değişkenlerin grup içi karşılaştırmalarında ise Wilcoxon İşaretli Sıralar (Wilcoxon Signed Ranks) Testi kullanılmıştır. Aynı grup içerisinde biri normal dağılım gösterirken diğeri normal olmayan bir dağılım gösteriyorsa bu durumda normal dağılıma uymayan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Anlamlılık $p < 0.01$ ve $p < 0.05$ düzeylerinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde oyun temelli baba-bebek etkileşim programının baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmada elde edilen bulgular tablolar halinde sunularak yorumlanmış ve tartışılmıştır.

1. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 17 ile Şekil 10'da verilmiştir.
2. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ait son test puan ortalamaları normal dağılım gösterdiğinden farkların anlamlılığı parametrik testlerden Student t Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 17 ile Şekil 10'da verilmiştir.
3. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 17 ile Şekil 10'da verilmiştir.
4. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 18 ile Şekil 11'de verilmiştir.

5. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik alt boyutuna ait son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 18 ile Şekil 11’de verilmiştir.
6. Deney ve kontrol grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve grup içi değerlendirmelerde Wilcoxon İşaretli sıralar testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 18 ile Şekil 11’de verilmiştir.
7. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım gösterdiğinden farkların anlamlılığı parametrik testlerden Student t Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 19 ile Şekil 12’de verilmiştir.
8. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ait son test puan ortalamaları normal dağılım gösterdiğinden farkların anlamlılığı parametrik testlerden Student t Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 19 ile Şekil 12’de verilmiştir.
9. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım gösterdiğinden farkların anlamlılığı parametrik testlerden Student t Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 19 ile Şekil 12’de verilmiştir.
10. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Olumsuzluk alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 20 ile Şekil 13’te verilmiştir.

11. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Olumsuzluk alt boyutuna ait son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 20 ile Şekil 13'te verilmiştir.
12. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Çocuk Formu Olumsuzluk alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve grup içi değerlendirmelerde Wilcoxon İşaretli sıralar testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 20 ile Şekil 13'te verilmiştir.
13. Deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği İkili formu Karşılıklılık alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 21 ile Şekil 14'te verilmiştir.
14. Deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği İkili formu Karşılıklılık alt boyutuna ait son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 21 ile Şekil 14'te verilmiştir.
15. Deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklerin Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği İkili formu Karşılıklılık alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve grup içi değerlendirmelerde Wilcoxon İşaretli sıralar testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 21 ile Şekil 14'te verilmiştir.
16. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi toplam ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 22 ile Şekil 15'te verilmiştir.

17. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi toplam son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 22 ile Şekil 15’te verilmiştir.
18. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi toplam ön test ve son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 22 ile Şekil 15’te verilmiştir.
19. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Kişisel Sosyal (Tablo 24, Şekil 16), İnce Motor (Tablo 25, Şekil 17), Dil (Tablo 26, Şekil 18), Kaba Motor (Tablo 27, Şekil 19) alt boyutlarına ilişkin ön test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiştir.
20. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Kişisel Sosyal (Tablo 24, Şekil 16), İnce Motor (Tablo 25, Şekil 17), Dil (Tablo 26, Şekil 18), Kaba Motor (Tablo 27, Şekil 19) alt boyutlarına ilişkin son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiştir.
21. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Kişisel Sosyal (Tablo 24, Şekil 16), İnce Motor (Tablo 25, Şekil 17), Dil (Tablo 26, Şekil 18), Kaba Motor (Tablo 27, Şekil 19) alt boyutlarına ilişkin ön test, son test puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir.
22. Deney grubundaki babaların Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği’ne ait kalıcılık testi puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı nonparametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir ve sonuçlar Tablo 28 ile Şekil 20’de verilmiştir.
23. Deney grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Toplam puan ile Kişisel Sosyal, İnce Motor, Dil ve Kaba Motor alt boyutlarına ilişkin kalıcılık testi puan ortalamaları normal dağılım göstermediğinden farkların anlamlılığı

nonparametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 29 ile Şekil 21 ve 22'de verilmiştir.

Tablo 16

Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet			
Ölçeği		Min-Mak	Ort±Ss
Baba Formu	Ön test	14-40	22,32±5,91
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	Son test	17-49	30,75±8,95
	Kalıcılık Testi (n=20)	29-52	40,00±5,71
Baba Formu	Ön test	8-17	11,77±2,51
Olumsuzluk	Son test	6-16	9,57±2,95
	Kalıcılık Testi (n=20)	11-14	11,20±0,69
Çocuk Formu	Ön test	14-34	21,70±5,11
Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma	Son test	16-42	29,37±7,47
	Kalıcılık Testi (n=20)	25-45	36,30±5,07
Çocuk Formu	Ön test	4-11	6,47±1,84
Olumsuzluk	Son test	4-11	5,55±1,93
	Kalıcılık Testi (n=20)	4-7	4,60±0,99
İkili Formu	Ön test	3-14	6,40±2,64
Karşılıklılık	Son test	3-14	8,82±3,64
	Kalıcılık Testi (n=20)	9-15	12,30±1,56

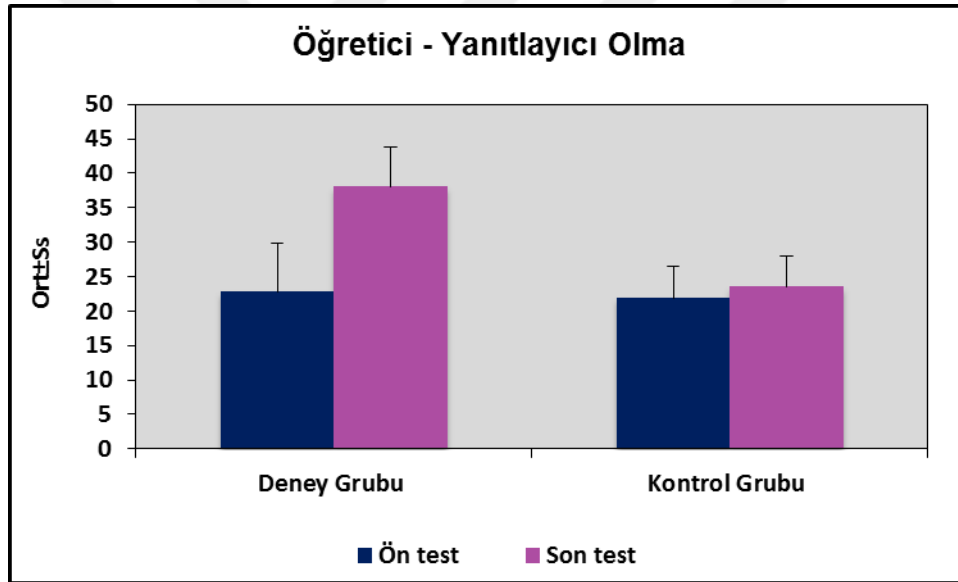
Tablo 16 incelendiğinde B-ÇDYMÖ'nin baba, çocuk ve ikili formları alt boyutlarından alınan puanların dağılımı görülmektedir.

Araştırmaya katılan babaların B-ÇDYMÖ Baba ve Çocuk formları alt boyutlarına ilişkin puan düzeyleri ve ortalamaların ön test son test ve kalıcılık testi ölçümlerinde farklılaştığı görülmüştür. Tek faktör yapısına sahip B-ÇDYMÖ ikili formuna ilişkin ön test puan düzeyleri 3-14 arasında değişmekte olup ortalamanın 6,40±2,64 olduğu, son test düzeylerinin 3-14 arasında değişmekte olup ortalamanın 8,82±3,64 olduğu ve kalıcılık testi düzeylerinin 9-15 arasında değişmekte olup ortalamanın 12,30±1,56 olduğu saptanmıştır.

Tablo 17

B-ÇDYMÖ Baba Formu Alt Boyutu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
Baba Formu		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Öğretici- Yanıtlayıcı Olma	Ön Test	22,75±7,12 (22,0)	21,90±4,53 (21,0)	Z: -0,027	^a 0,978
	Son Test	38,00±5,75 (37,5)	23,50±4,56 (23,0)	t: 8,830	^f 0,001**
	Test değeri; p	Z: -3,736; ^e 0,001**	Z: -4,053; ^e 0,001**		
	Erişi Puanı	15,25±9,24 (15,5)	1,60±0,50 (2,0)	Z: -4,407	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		^f Student t Test	^{**} p<0.01

Şekil 10. Deney ve kontrol grubunda baba formu Öğretici-Yanıtlayıcı olma alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Tablo 17 ve Şekil 10 incelendiğinde deney grubunda yer alan babaların ön test öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanları ortalaması 22,75±7,12 iken; kontrol grubunun ortalaması 21,90±4,53 bulunmuştur. Deney ve kontrol gruplarına göre babaların ön test öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p=0,978; p>0,05).

Deney grubu babaların son test öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanları ortalama 38,00±5,75 iken; kontrol grubunun ortalaması 23,50±4,56 bulunmuştur. Deney grubu

babalarının son test öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanlarının, kontrol grubundaki babalardan yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Deney grubunda öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanının ön teste göre son testte ortalama $15,25\pm9,24$ birimlik artışı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön teste göre son testteki ortalama $1,60\pm0,50$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Gruplara göre öğretici-yanıtlayıcı olma alt boyut puanının ön teste göre son testteki değişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişimin, kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Deney ve kontrol grubundaki babaların B-ÇDYMÖ baba formunun öğretici- yanıtlayıcı olma alt faktöründe ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<0,01$). Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkın deney grubu lehine anlamlı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın babaların öğretici ve yanıtlayıcı olma davranışlarını olumlu yönde arttırdığı şeklinde açıklanabilir. Deney grubundaki babaların, bebekleri ile geçirdikleri zamanın bebeğin gelişimi açısından değerli olduğunun farkına varıldığı, bebeğin tepkilerini anlamaya çalışmanın ve uygun tepkilerde bulunmanın önemli olduğu, bebeğin dış ortamdan gelen uyarıcılara açık olduğu ve bebeğin alıcı konumda bulunduğu, iyi ya da kötü ne yapılırsa bebek tarafından taklit edildiğinin farkına varıldığını göstermektedir. Aynı zamanda bebeklerin gelişimsel olarak gerçekleştirmesi beklenen gelişim özelliklerinin olduğu ve bunların kendileri tarafından karşılanması ve desteklenmesi gerektiği bilincinin oluşması, bebekle göz teması kurmanın, jest ve mimiklerin anlaşılır, konuşmaların vurgulu ve bebeğe fırsat verecek şekilde olmasının bebeğe fayda getireceğinin farkına varıldığını ortaya koyduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda bu bilinçteki davranışların baba ile bebek arasındaki bağı kuvvetlendirdiği ve karşılıklı etkileşimi güçlendirdiği söylenebilir.

Yurt dışında yapılan bazı çalışmalar (Benzies vd., 2008; Cernigla vd., 2014; Dayton vd., 2015; Horesh vd., 2015; Shannon, Tamis-Lemonda & Cabrera, 2006; Yago, Hirose, Okamitsu, Okabayashi, Hiroi, Nakagawa & Omori, 2014) araştırmada elde edilen bulguyu desteklemektedir. Baba-bebek etkileşimi ile ilgili olarak yapılan bu çalışmalar incelendiğinde, bebeklerin sosyal iletişim davranışlarının gelişiminde babaların olumlu

tepkilerinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Baba ve bebek arasında bilinçli bir şekilde kurulan etkileşiminin babalardaki olumlu davranışları ortaya çıkardığını ve bebek ile olan etkileşimi güçlendirdiğini göstermiştir. Aynı zamanda araştırmalar, baba-bebek etkileşiminin kurulması için babaların bilinçlenmesini sağlayacak ve farkında olmadan yaptıkları yanlış davranışları düzeltmelerine yardımcı olacak eğitim programlarının etkililiğini ortaya koymuştur.

Hall (2014), babaların erken dönem itibariyle bebeklerine karşı göstermiş olduğu ilginin hem baba hem de bebek davranışları üzerinde olumlu yönde etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Cerniglia, Cimino ve Ballarotto (2014), babanın çocukla geçirdiği zamanın baba-çocuk etkileşimi üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında, babanın çocukla ilgilenmesinin ve bebeği ile birlikte vakit geçirmesinin baba-bebek etkileşim kalitesini arttırdığını saptamıştır. Horesh vd. (2015), özellikle de baba ve kızları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada babaların pozitif davranışlarının baba ve kızları arasında önemseyen-iyiliksever bir ilişkiyi ortaya çıkardığını belirtmişlerdir.

Brown (2008), araştırmasında baba-bebek bağlanması üzerinde önemli etkileri olan birlikte zaman geçirme ve ihtiyaçların karşılanmasını gerçekteşiren babaların bebekleriyle olan etkileşimlerinde katılım ve duyarlılık davranışlarının geliştiği görölmüştür. Baba- bebek güvenli bağlanması ve baba katılım ve duyarlılığı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kmita, Kiepora ve Majos (2014), babaların bebekleriyle olan etkileşimlerinde baba ilgisinin erken doğan bebeklerin dikkat yetenekleri üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, baba-bebek etkileşiminde normal gelişim gösteren bebeklerde ortak dikkat davranışlarının daha sık olduğunu gözlemlerken, baba ilgisinin yüksek olduğu erken doğan bebeklerde bebekleri ile daha az ilgili olan babalara göre yüksek düzeyde ortak dikkat davranışlarının olduğunu ortaya koymuşlardır. Öğretici ve yanıtlayıcı olan babaların çocuklarının dışa yönelik davranışlar geliştirmelerinde rehberlik ettiği belirtilmiştir (Ramchandani vd., 2013).

Baba-bebek etkileşimi ve anne-bebek etkileşiminin karşılaştırıldığı çalışmalarda, babaların bebekleriyle olan etkileşimlerinin bebeklerde özellikle de sosyal gelişim alanında çocuğun cesaretini arttırdığına dair anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Yago vd., 2014). Jia, (2014), bebek ile olan etkileşimde anne ve babanın pozitif duygulanımını araştırdığı çalışmasında üç dakika süreyle video kaydına aldığı etkileşimlerde, annelerin pozitif duygulanımının etkileşimin sonuna gelindiğinde düştüğünü gözlemlerken, etkileşim süresince babaların

pozitif duygulanımında kararlılığın olduğunu saptamıştır. Aynı zamanda annelerin stres durumunu bebekleri ile olan etkileşimlerine yansıttığını ve annelerin düşük düzeyde pozitif duygulanım gösterdiklerini belirtirken; babaların stres altında olduklarında bile yüksek düzeyde pozitif duygulanım gösterdiklerini ve etkileşimlerine streslerini yansıtmadıklarını ortaya koymuştur.

Boechler, Harrison ve Magill- Evans'ın (2003), baba ve çocuk arasındaki öğretime dayalı ilişkilerin ve babanın çocuğa gösterdiği özen ve duyarlılığın ilişki üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, bebeklerine karşı özen ve duyarlılık gösteren babaların bebeklerinin bilişsel yetilerinin diğer çocuklara oranla daha iyi düzeyde olduğunu ortaya koymuşlardır. Lundy (2003), babaların bebekleri ile olan etkileşimlerinde öğretici ve yanıtlayıcı olma davranışları ile bebekleriyle geçirilen sürenin artışının, eşlerin birbirleriyle aralarındaki anlaşmazlıkları ve yorum farkını ortadan kaldırdığını, anne ve babaların bebek hakkındaki olumsuz düşüncelerini de olumlu yönde değiştirdiğine dair bulgular elde etmiştir.

Babaların bebekleriyle olan etkileşimlerinde sosyoekonomik düzeylerinin etkisinden çok bebekleri ile olan geçirdikleri zamanın kalitesi önemli olduğunu ortaya koydukları çalışmada, Brophy-Herb, Gibbons, Omar ve Schiffman (1999), düşük riskli olarak tanımladıkları babaların bebeklerine karşı daha hassas, etkileşime yatkın ve bebekleri ile daha uzun süre vakit geçirdiklerini saptamışlardır. Aynı zamanda düşük gelire sahip babaların bebekleri ile olan etkileşimde zorlanmadıkları sonucuna da ulaşmışlardır.

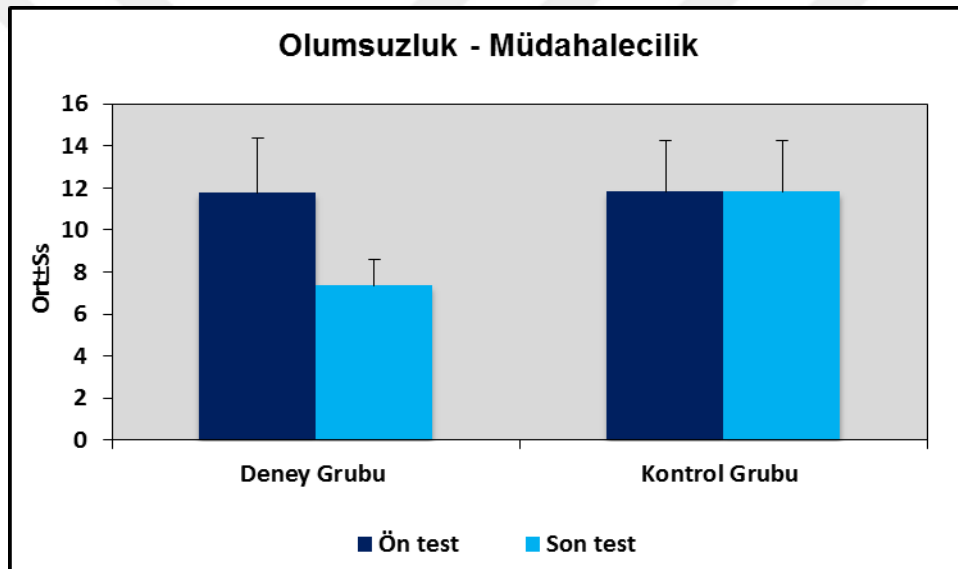
Yurt içinde babalarla ilgili yapılan bazı çalışmalarda da (Alibeyoğlu, 2009; Aydın, 2003; Dinç, 2014; Ersan, 2015; Özkan, 2014; Taşkın & Erkan, 2009; Telli, 2014; Ünivar, 2008), babalara sunulan eğitim programlarının babalığa ilişkin bilgi düzeyini arttırdığı ve eğitim almayan babalara göre olumlu yönde çeşitli davranış değişikliklerini oluşturduğu saptanmıştır. Ayrıca babaların çocuklarının oyunlarına katılma, çocuklarıyla birlikte kaliteli zaman geçirme, sözel ve sözel olmayan etkileşimlere girme ve günlük bakımlarıyla ilgilenme gibi olumlu davranışları arttırdığı belirlenmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde baba ve bebek etkileşimine yönelik davranışların babalık davranışlarını olumlu yönde etkilediği, bebeklerin gelişimini desteklediği ve baba-bebek etkileşimini güçlendirdiği şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 18

Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik Alt Boyut Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Baba Formu		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test değeri	p
		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)		
Olumsuzluk- Müdahalecilik	Ön Test	11,75±2,63 (11,5)	11,80±2,44 (11,5)	Z: -0,041	^a 0,967
	Son Test	7,35±1,23 (7,0)	11,80±2,44 (11,5)	Z: -5,083	^a 0,001**
	Test değeri; p	Z:-3,815; ^e 0,001**	Z:-0,001; ^e 1,000		
	Erişi Puanı	-4,40±2,84 (-4,5)	0,00±0,00 (0)	Z:-4,632	^a 0,001**

^aMann Whitney U Test ^eWilcoxon Signed Ranks Test **p<0.01

Şekil 11. Deney ve kontrol grubunda baba formu olumsuzluk-müdahalecilik alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Tablo 18 ve şekil 11 incelendiğinde deney grubundaki babaların ön test olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanlarının ortalaması 11,75±2,63 iken; kontrol grubunun ortalaması 11,80±2,44'tür. Deney ve kontrol gruplarına göre babaların ön test olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p=0,967; p>0,05).

Deney grubundaki babaların son test olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanları ortalama 7,35±1,23 iken; kontrol grubunun ortalaması 11,80±2,44'tür. Deney grubundaki babaların son test olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanlarının, kontrol grubundaki babalardan düşük olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=0,001; p<0,01).

Deney grubunda olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanının ön teste göre son testteki ortalama $4,40 \pm 2,84$ birimlik düşüş doğrultusunda istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda ise ön teste göre son test puanlarında değişim görülmemiştir ($p=1,000$; $p>0,05$).

Deney ve kontrol gruplarına göre olumsuzluk-müdahalecilik alt boyut puanının ön teste göre son testteki değişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişimin, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Deney grubundaki babaların B-ÇDYMÖ etkileşim ölçeği baba formu olumsuzluk-müdahalecilik alt boyutunda ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olması ($p<0,01$), kontrol grubundaki babaların ön test ve son test arasında anlamlı fark bulunmaması ($p>0,05$) bulgusu, “Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı”nın babanın olumsuzluk içeren davranışlarını ortadan kaldırır” hipotezini doğrulamaktadır. Deney grubundaki babaların etkileşim davranışlarına engel olacak olumsuzluk ve müdahalecilik içeren davranışları en aza indirdiği görülmüştür. Çünkü deney grubu ön testte olumsuzluk-müdahalecilik davranışları yüksek düzeyde iken, eğitim sonrasında yapılan son testte bu davranışların büyük bir oranda azaldığı görülmüştür. Kontrol grubunda ise olumsuzluk-müdahalecilik davranışlarının yüksek düzeyde olduğu ve yapılan ön test ve son test arasında bir farkın oluşmadığı görülmüştür.

Deney grubunda olumsuzluk ve müdahalecilik davranışlarının azalmasında eğitim programında yer alan etkileşimsel oyunlar sırasında babanın, çocuğa gülümseyen bakışları, kabul edici-onaylayan yüz ifadesi ve sözlerin etkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda yumuşak ve anlaşılır bir ses tonu, çocuğa yönelen karşılıklı oturma düzeni, çocuğu onaylayan ve rahatlatan dokunmalar, çocuğun istek ve ilgilerine göre oyunun şekillendirilmesi gibi çocuğa zarar verici davranışlardan kaçınan ve babayı olumlu şekilde yönlendiren söz ve davranışların yer almasının da babanın olumsuzluk ve müdahaleci davranışlarının azalmasında katkı bulunduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmalarda babanın olumsuz söz ve yüz ifadelerinin baba-bebek arasındaki etkileşimi ortadan kaldırdığı saptanmıştır. Rispoli (2011), erken dönemde kurulan baba-bebek etkileşiminin 1 yaş civarındaki bebeklerde davranış problemlerine etkisini araştırdığı çalışmada, baba-bebek etkileşimlerinde ilgisiz ve uzak duran babaların 1 yaşındaki çocuk davranış problemlerini yordadığını belirtmiştir. Baba ile bebeğin oyunları sırasında

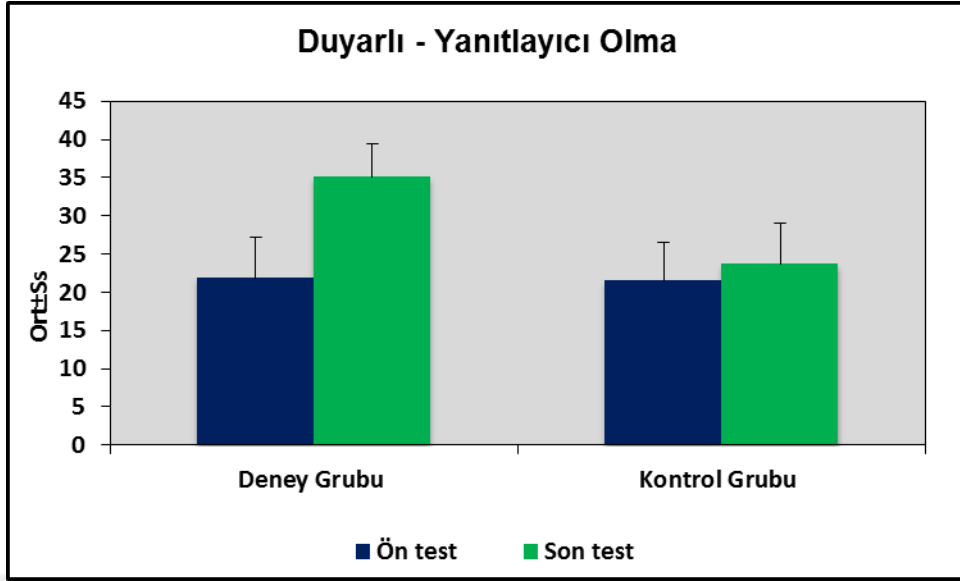
babaların olumsuz davranışlarının baba-bebek etkileşiminde özellikle de bebeğin sosyal becerileri üzerinde negatif etkiler oluşturduğu belirtilmiştir (Ramchandani, Domoney, Sethna, Psychogiou, Vlachos & Murray, 2013). Horesh vd., (2015), babaların olumlu davranışlarının bebek gelişimi üzerinde olumlu etkiler bıraktığını belirtirken, babaların negatif davranışlarının bebekler üzerinde yeme davranışı başta olmak üzere çeşitli ruhsal bozukluklara neden olduğunu ortaya koymuştur. Dayton, Walsh, Oh ve Volling (2015), anne ve babaların bebeklerine bağırma davranışlarını incelediklerinde, bebeklerine karşı babaların annelere göre bağırma tekniğini daha az kullandıkları ve babaların bağırma davranışlarının annelere oranla daha etkili olduğunu saptamışlardır. Hall (2014), babaların bebeklerine karşı göstermiş olduğu ilgi gösterilerinin aynı zamanda babada dengeli olmayan davranışların belirlenmesinde ipucu sağladığını ortaya koymuştur.

Çalışma sonuçları araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nda baba davranışlarını olumlu yönde kanaliz eden etkinliklerin yer alması baba-bebek etkileşiminde olumsuz ve müdahaleci davranışları en aza indirdiği söylenebilir.

Tablo 19

Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Çocuk Formu Alt Boyutu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
Çocuk Formu		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Duyarlı- Yanıtlayıcı Olma	Ön test	21,90±5,33 (21,0)	21,50±5,02 (21,5)	t: -0,244	^f 0,808
	Son test	35,05±4,31 (35,5)	23,70±5,30 (23,5)	t: -7,428	^f 0,001**
	Test değeri; p	t:-11,412; ^g 0,001**	t:-18,807; ^g 0,001**		
	Erişi Puanı	13,15±5,15 (13,5)	2,20±0,52 (2,0)	Z:-5,537	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^f Student t Test		^g Paired Samples Test	
				**p<0.01	

Şekil 12. Deney ve kontrol grubunda çocuk formu duyarlı-yanıtlayıcı olma alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubunda yer alan bebeklerin ön test Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanları ortalaması $21,90 \pm 5,33$ iken; kontrol grubunun ortalaması $21,50 \pm 5,02$ olarak belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubuna göre bebeklerin ön test Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p=0,808$; $p>0,05$).

Deney grubunda yer alan bebeklerin son testte Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanları ortalaması $35,05 \pm 4,31$ iken; kontrol grubunun ortalaması $23,70 \pm 5,30$ olarak bulunmuştur. Deney grubu bebeklerin son test Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanlarının, Kontrol grubu bebeklerinden yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Deney grubunda Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanının ön teste göre son testteki ortalama $13,15 \pm 5,15$ birimlik artış ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön test puanına göre son test ortalama puanı $2,20 \pm 0,52$ birimlik artış ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Deney ve kontrol gruplarına göre Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyut puanının ön testteki ölçüme göre son testteki değişimler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubu bebeklerdeki değişimin, Kontrol grubu bebeklerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin B-ÇDYMÖ Çocuk Formu duyarlı-yanıtlayıcı olma alt faktöründe ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan

anlamli bulunmuştur ($p<0,01$). Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkın deney grubu lehine anlamli olduğu belirlenmiştir. Deney grubu bebeklerinde ön testte duyarlı-yanıtlayıcı olma davranışı düşük düzeyde iken, son testte bebeklerdeki duyarlı-yanıtlayıcı olma davranışında büyük oranda artış olduğu görülmüştür. Kontrol grubunda ise ön test ve son test puanları arasında herhangi bir değışiklik görülmemiştir. Elde edilen bu sonuç, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın bebeklerin duyarlı-yanıtlayıcı olma davranışlarını olumlu yönde arttırdığı şeklinde açıklanabilir.

Tablo 20

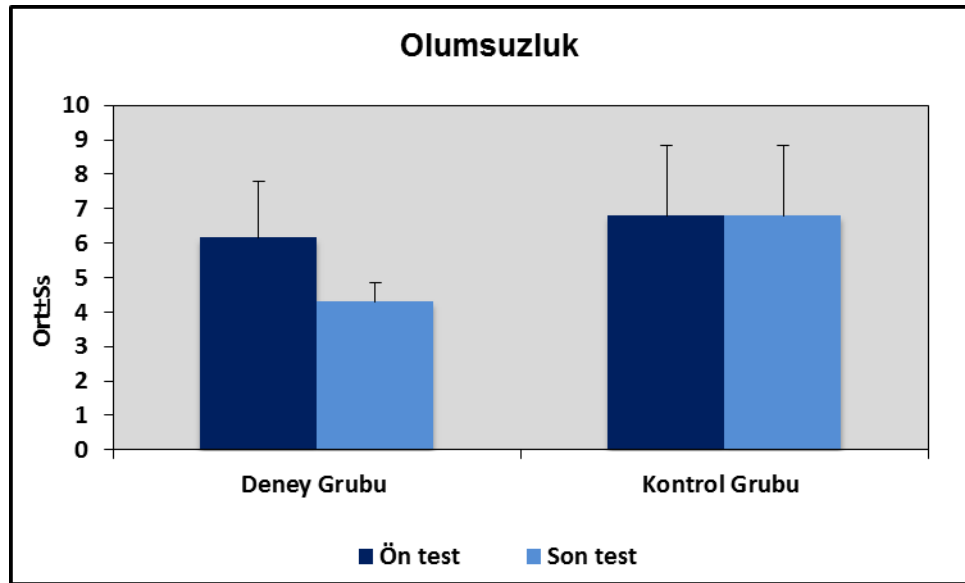
Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ Çocuk Formu Alt Boyutu Olumsuzluk Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Çocuk Formu		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test değeri	p
		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)		
Olumsuzluk	Ön test	6,15±1,63 (6)	6,80±2,02 (6)	Z: -0,852	^a 0,394
	Son test	4,30±0,57 (4)	6,80±2,02 (6)	Z: -4,871	^a 0,001**
	Test değeri; p	Z: -3,590; ^e 0,001**	Z: 0,001; ^e 1,000		
	Eriş Puanı	-1,85±1,69 (-2)	0,00±0,00 (0)	Z: -4,759	^a 0,001**

^aMann Whitney U Test

^eWilcoxon Signed Ranks Test

** $p<0.01$

Şekil 13. Deney ve kontrol grubunda çocuk formu olumsuzluk alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubunda yer alan bebeklerin ilk ölçüm olumsuzluk alt boyut puanları ortalaması $6,15 \pm 1,63$ iken; kontrol grubu bebeklerin alt boyut puanlarının ortalaması $6,80 \pm 2,02$ olarak tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına göre bebeklerin ön test olumsuzluk alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0,394$; $p>0,05$).

Deney grubunda yer alan babaların son test olumsuzluk alt boyut puanları ortalaması $4,30 \pm 0,57$ iken; kontrol grubunun ortalaması $6,80 \pm 2,02$ 'dir. Deney grubunda yer alan bebeklerin son test olumsuzluk alt boyut puanlarının, kontrol grubunda yer alan bebeklerden düşük olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Deney grubunda olumsuzluk alt boyut puanının ön teste göre son testteki ortalaması $1,85 \pm 1,69$ birimlik düşüş ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda ise ön teste göre son test puanlarında değişim görülmemiştir ($p=1,000$; $p>0,05$).

Deney ve kontrol gruplarına göre olumsuzluk alt boyut puanının ön teste göre son test puan değişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişim, kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin olumsuzluk davranışı ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan önemli olarak saptanmıştır ($p<0,01$). Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki farkın deney grubu lehine anlamlı olduğu bulunmuştur. Deney grubu olumsuzluk davranışı ön test puanı yüksek düzeyde iken, son test puanında olumsuzluk davranışında büyük oranda düşüş olduğu görülmüştür. Kontrol grubu olumsuzluk davranışı ön test ve son test puanlarının aynı kaldığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın bebeklerde olumsuz duygu durumlarını, zarar verici istenmeyen dokunmaları, saldırgan davranışları, oyuna ve etkileşime karşı isteksizliği ortadan kaldırdığı söylenebilir.

Yapılan araştırmalarda bebek davranışlarına yansıyan olumsuz davranışların çevre ile olan etkileşime set çektiği saptanmıştır. Katch (2012), bebeğin ağlamasının baba stresi, depresyon ve özyeterliliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtirken özellikle de bebeklerde ortaya çıkan uzun ağlama nöbetleri olarak ifade edilen koliğin, babalarda yoğun stres durumu oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yine olumsuz duygusal özelliklere sahip bebeklerin bakımlarından sorumlu olan kişilerle bakmakla sorumlu olan kişilerle daha az duyarlılık ve işbirliği içine girdikleri bulunmuştur (Albers vd., 2007). Raiha vd. (2002), bebek ağlamaları ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada, sancılı bebeğe sahip babaların bebekleri ile olan etkileşim düzeylerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Bebeklerin ağlaması ile babaların psikolojik iyi oluşu üzerine yapılan

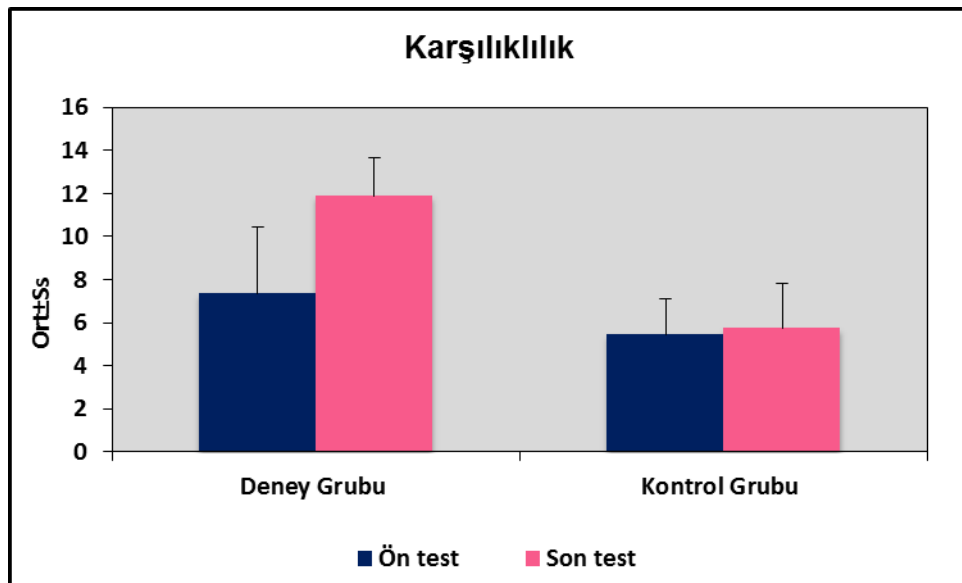
başka bir çalışmada da, bebeklerin ağlamasının babalarda stres ve depresyon durumları oluşturduğu görülmüştür (Katch, 2012).

Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde araştırma bulguları ile örtüştüğü görülmektedir. Oyun Temelli Baba Bebek Etkileşim Programı'nda babaların, bebeğin duygu ve düşüncelerini ritm ve melodiyle ifade etmesini sağlama, bebeğin bağımsız hareket etmesine fırsat verme, bebeğin ihtiyaçlarının farkında olma ve anında dönüt verme davranışlarının bebeklerdeki olumsuzluk davranışlarını en aza indirdiği ve baba-bebek arasındaki etkileşimi güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 21

Deney ve Kontrol Grubunda B-ÇDYMÖ İkili Formu Karşılıklılık Puanına İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
İkili-Etkileşim Formu		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Karşılıklılık	Ön test	7,35±3,10 (6,5)	5,45±1,67 (5)	Z: -1,850	^a 0,064
	Son test	11,90±1,74 (13)	5,75±2,07 (5)	Z: -5,332	^a 0,001**
	Test değeri; p	Z: -3,752; ^e 0,001**	Z: -2,449; ^e 0,014*		
	Erişi Puanı	4,55±2,82 (5,5)	0,30±0,47 (0)	Z: -4,497	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 14. Deney ve kontrol grubunda ikili formu karşılıklılık alt boyutuna ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubu baba ve bebeklerin ön test karşılıklılık puanları ortalama $7,35 \pm 3,10$ iken; kontrol grubunun ortalaması $5,45 \pm 1,67$ 'dir. Deney ve kontrol grubu baba ve bebeklerin ön test karşılıklılık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0,064$; $p>0,05$).

Deney grubu baba ve bebeklerin son test karşılıklılık puanları ortalaması $11,90 \pm 1,74$ iken; kontrol grubu baba ve bebeklerin ortalaması $5,75 \pm 2,07$ olarak bulunmuştur. Deney grubu baba ve bebeklerin son test karşılıklılık puanlarının kontrol grubundan yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Deney grubunda karşılıklılık puanının ön teste göre son testteki ortalama $4,55 \pm 2,82$ birimlik artışı ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön teste göre son testteki ortalama $0,30 \pm 0,47$ birimlik artış ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,014$; $p<0,05$).

Gruplara göre karşılıklılık puanının ön teste göre son testteki değişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişimin kontrol grubundaki değişime göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Deney grubundaki baba ve bebeklerin karşılıklılık davranışı ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan önemli ($p<0,01$) bulunmuştur. Deney ve kontrol grubu baba ve bebeklerinin karşılıklılık davranışında herhangi bir farklılık saptanmazken eğitim sonrasında yapılan son test puanları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Bu durum Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek arasında karşılıklılık davranışlarını geliştirdiğini ve baba-bebek arasındaki etkileşimi güçlendirdiği şeklinde ifade edilebilir.

Jia (2014), bebeklerin anne babalarından duygusal karşılık aldıklarını ve anne baba etkileşiminde belirleyici olduklarını savunmuştur. Bu amaçla anne-baba ve bebek etkileşimlerinin video kaydına aldığı çalışmasında, anne babadaki duygu değişimlerinin bebekteki duyguları etkilediğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde bebekteki ağlama ve huzursuzlukların da anne ve baba üzerinde duygusal değişimlere neden olduğu görülmüştür. Malmberg, Stein, West, Lewis, Barnes, Leach ve Sylva (2007), baba-bebek etkileşimine ilişkin bir büyüme modeli oluşturdukları çalışmalarında çeşitli örüntüler elde etmişlerdir. Baba-anne ve bebek etkileşimlerinden hareketle, baba- anne ve bebeklerin ruh hallerinin oyun süresi arttıkça düştüğünü ve babaya kıyasla annede daha fazla ve belirgin olduğu tespit edilmiştir. Anne ve babaların oyunun bir kısmında gösterdikleri duyarlılık

davranışlarının oyunun sonraki bölümünde hem anne-baba hem de bebeklerin duyarlılığında etkili olduğu görülmüştür. Shannon vd. (2006), baba bebek etkileşiminde 8-16 aylar arasında, baba-bebek etkileşim sürecinde babalardaki olumlu ya da olumsuz duyguların bebeklerdeki davranışlarla paralellik izlediği bulunmuştur.

Araştırma sonuçları incelendiğinde, çalışma sonuçlarını destekleyici nitelikte olduğu görülmüştür. Bundan hareketle baba ve bebek etkileşiminde her iki tarafın da olumlu ya da olumsuz şekilde ortaya çıkan davranışları karşılıklı olarak birbirlerinin davranışlarını iyi ya da kötü olarak açık bir şekilde etkilediği söylenebilir.

Tablo 22

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam ve Alt Boyut Puanları Betimsel İstatistikleri

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi (n=40)		Min-Max	Ort±SD
Toplam	Ön test	11-28	18,95±4,73
	Son test	12-27	22,28±5,21
	Kalıcılık testi (n=20)	27-34	28,80±2,28
Kişisel Sosyal	Ön test	3-8	5,75±1,48
	Son test	2-5	4,00±1,06
	Kalıcılık testi (n=20)	5-7	5,35±0,59
İnce Motor	Ön test	3-5	3,63±0,90
	Son test	4-7	5,88±1,36
	Kalıcılık testi (n=20)	7-10	7,80±1,28
Dil	Ön test	2-7	4,43±1,34
	Son test	3-6	4,90±1,45
	Kalıcılık testi (n=20)	7-10	6,20±0,52
Kaba Motor	Ön test	3-8	5,15±2,01
	Son test	3-9	7,50±2,09
	Kalıcılık testi (n=20)	9-12	9,45±0,89

Tablo 22 incelendiğinde DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanı, kişisel sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alt boyutlarına ilişkin puanların dağılımı görülmektedir. Araştırmaya dâhil edilen bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin ön test puanları 11 ile 28 arasında değişmekte olup ortalama 18,95±4,73 iken; son test puanları 12-27 arasında değişmekte olup ortalaması 22,28±5,2’dir. Kalıcılık testi puanları ise 27-34 arasında değişmekte olup ortalama 28,80±2,28’dir.

Kişisel sosyal alt boyutunda ön test puanları 3-8 arasında değişip ortalama 5,75±1,48; son test puanları 2-5 arasında değişip ortalama 4,00±1,06; kalıcılık testi puanları 5-7 arasında değişip ortalama 5,35±0,59’dur.

İnce motor alt boyutunda ön test puanları 3-5 arasında değişip ortalama $3,63 \pm 0,90$; son test puanları 4-7 arasında değişip ortalama $5,88 \pm 1,36$; kalıcılık testi puanları 7-10 arasında değişip ortalama $7,80 \pm 1,28$ 'tür.

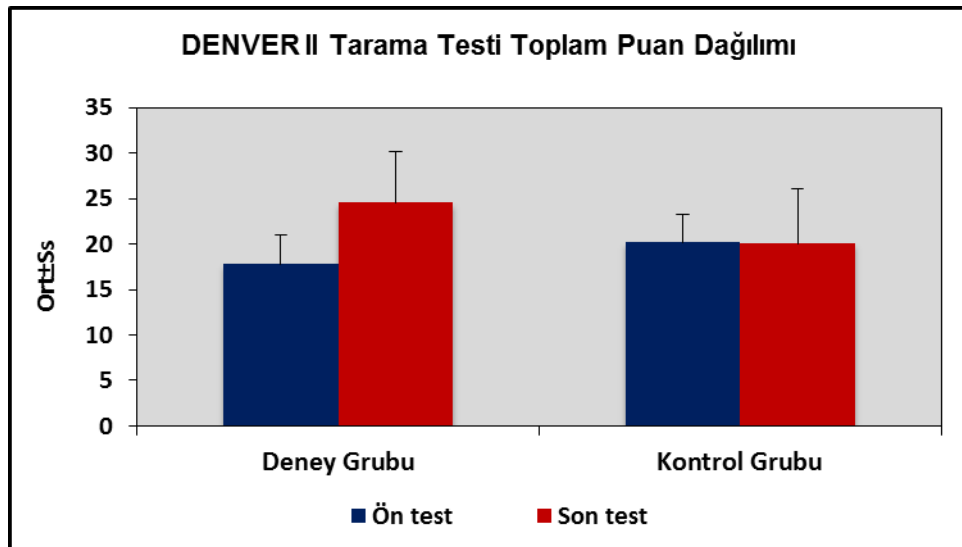
Dil alt boyutunda ön test puanları 2-7 arasında değişip ortalama $4,43 \pm 1,34$; son test puanları 3-6 arasında değişip ortalama $4,90 \pm 1,45$; kalıcılık testi puanları 7-10 arasında değişip ortalama $6,20 \pm 0,52$ 'dir.

Kaba motor alt boyutunda ön test puanları 3-8 arasında değişip ortalama $5,15 \pm 2,01$; son test puanları 3-9 arasında değişip ortalama $7,50 \pm 2,09$; kalıcılık testi puanları 9-12 arasında değişip ortalamanın $9,45 \pm 0,89$ olduğu görülmüştür.

Tablo 23

Deney ve Kontrol Grubu DENVER II Gelişimsel Tarama Testine İlişkin Toplam Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Toplam	Ön test	17,75±3,23 (17,5)	20,15±5,71 (19,0)	Z: -1,194	^a 0,232
	Son test	24,50±3,09 (25,5)	20,05±5,99 (19,0)	Z: -2,197	^a 0,028*
	Test değeri; p	Z:-3,742; ^e 0,001**	Z:0,000; ^e 1,000		
	Erişi Puanı	6,75±4,28 (8,5)	-0,10±1,99 (0,0)	Z:-4,411	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 15. Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi toplam puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Tablo 23 ve Şekil 15 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin ön test ve son test karşılaştırmaları görülmektedir. Deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin ön test puan ortalaması $17,75 \pm 3,23$ iken; kontrol grubunun ön test ortalaması $20,15 \pm 5,71$ 'dir. Gruplara göre DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin ön test ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p=0,232$; $p>0,05$).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin son test puan ortalaması $24,50 \pm 3,09$ iken; kontrol grubunun ortalaması $20,05 \pm 5,99$ 'dur. Deney grubu DENVER II Gelişimsel Tarama Testi son test puan ortalamasının kontrol grubundan yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,028$; $p<0,05$).

Deney grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanının son teste göre ön testteki ortalamada $6,75 \pm 4,28$ 'lik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da son test puan ortalamasına göre ön test puan ortalamasındaki $0,10 \pm 1,99$ 'luk düşüş istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=1,000$; $p>0,05$).

Gruplara göre DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanının son test puan ortalamasına göre ön test puan ortalamasındaki değişimler arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$); deney grubundaki değişim, kontrol grubundaki değişimden anlamlı düzeyde yüksektir.

Elde edilen sonuçlara göre deney grubunun son test ortalamasının kontrol grubunun son test puan ortalamasından yüksek olması, deney grubundaki bebeklerin babaları ile birlikte etkileşimli bir öğrenme ortamında bulunduklarını ve bebeklerin gelişimini desteklemeye yönelik etkileşimsel oyunlara yüksek düzeyde katılımlarından kaynaklandığı söylenebilir. Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı, bebeklerin tüm gelişim alanlarını desteklemek amacıyla oyun temelli olarak hazırlanmıştır. Bebeklerin gelişim özelliklerine uygun etkinliklerin hazırlandığı programda babaların bebeğin gelişim özelliklerine uygun ortam hazırlaması ve bebeğin gelişiminde destekleyici olması sağlanmıştır. Babalar için uygulanan çeşitli eğitim programları incelendiğinde bu programların çocukların gelişimleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Baba- Çocuk etkileşiminde babanın çocuğa karşı duyarlı ve katılımcı davranışlarındaki artışın yanında çocukların gelişimlerinde de ilerlemeler olduğu görülmektedir (Roopranire & Johnson, 1993).

Çocuk organizmasını erişkinden ayıran en önemli özellik, sürekli büyüme ve gelişme süreci içinde olunmasıdır. Bu süreci bozan durumlar, büyüme ve gelişmeyi yavaşlatır ya da normalden saptırır (Karasalihoğlu, Kırımı, Biner, Boz & Bozdereli, 1997:139). Bu nedenle bebeklerin gelişim özelliklerinin takip edilmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Denver Gelişimsel Tarama Testi II, erken dönemden itibaren çocukların gelişimini değerlendirmede uygulaması ve yorumu kolay bir test olarak kullanılmaktadır. Çocukların gelişimleri hakkında yetiştikine bilgi vermekte ve farkındalığı oluşturmaktadır.

Erken eğitim programına katılan anne ve babaların çocuklarının zihinsel yetenekleri, bilişsel, sosyal, duygusal, dil, psikomotor ve kişilik gelişimi açısından evde bakılan, ailesi eğitim almayan çocuklardan önemli düzeyde ileri performans gösterdikleri görülmüştür. Eğitim programları sonrasında deney grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne ait ortalama puanlarında artış olduğu, uygulanan eğitim programının sunduğu etkileşimlerden bebeklerin zevk alması, karşılıklı doyum, bebeğin seslerine kısa sürede cevap verme, bebekle oyun oynama becerisindeki yeterlilik gibi etkileşimsel davranışların zamanında gösterilmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Baba-bebek etkileşimine yönelik çalışmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunun baba davranışlarında değişiklikler oluşturduğu ve bebeğin gelişimine etkilerinin belirtildiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda baba-bebek etkileşiminin bebeğin büyümesi ve gelişimine olumlu katkılar sağladığı saptanmıştır (Rispoli, 2011; Magill-Evans vd., 2007; Shannon vd., 2005; Dinç, 2014; Özkan, 2014).

Ebeveyn çocuk ilişkisi, çocuğun büyüme ve gelişimini etkilemektedir. Erken eğitim programları baba-çocuk ilişkisini desteklemekte ve düzenlemektedir (Ersoy & Tezel-Şahin, 1999). Magill-Evans vd. (2007), ilk defa baba olanların katıldıkları ebeveyn eğitim programının bebekleriyle olan ilişkileri üzerindeki etkisini araştırdıkları deneysel çalışmalarında, altı aylık sürece kadar kontrol grubu ile deney grubu arasında herhangi bir fark olmadığını, sekiz aylık süreçten sonra deney grubundaki babaların bebekleriyle olan iletişim yetilerinin kontrol grubuna kıyasla yüksek düzeyde değişim gösterdiğini, özellikle de babaların bebeklerinin bilişsel yetilerini arttırmada yetkinleştikleri ve bebeklerinin işaretlerinde diğer bebeklere göre daha çok gelişme kaydettiklerini bulmuşlardır. Ayrıca babalık yetilerinin bebeğin bilişsel yetilerini geliştirdiği ve bebeğin gelişimini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır.

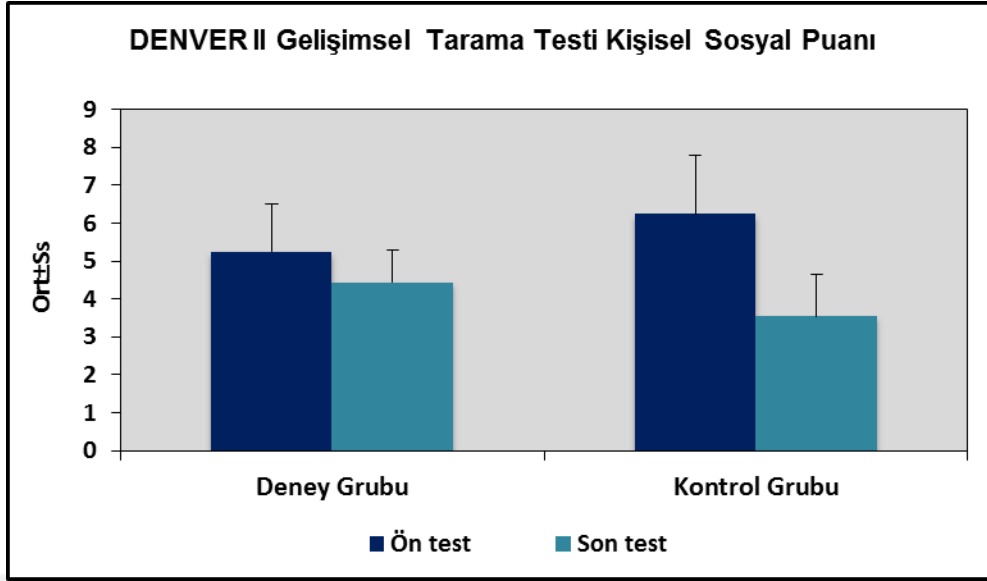
Benzies vd. (2008), babalar için geliştirilen eğitim programlarının etkililiğini araştırdıkları çalışmada, hangi babaların eğitime katılmaya daha istekli olduklarını ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucunda babalar için planlanan eğitimlere katılan babaların eğitimi faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca eğitim programına katılan babalardan daha çok ilk defa baba olanların eğitime katılmada istekli oldukları ve benzer özellikleri taşıdıkları belirlenmiştir. Ayrıca babaların annelere oranla daha fazla kaygılı olduklarını ve bebek ile bir arada uzun süre kalamadıklarını ve anne desteğine ihtiyaç duydukları sonucuna varmışlardır. Bu ve benzeri durumların babaların katıldığı eğitim programına duydukları ihtiyacı ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. Araştırmada son olarak eğitim programı ile babalık becerilerinin desteklendiği babalar tarafından vurgulanmıştır.

Araştırma bulguları, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın bebeğin gelişimini artırmada etkili olduğunu destekler niteliktedir. Kontrol grubunda ön test ve son test puanları arasında herhangi bir farklılığın olmaması da eğitimin etkililiğini ortaya koymaktadır. Erken eğitim programlarının bebeklerin gelişimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda programa katılan ve katılmayan gelişimsel farklar belirlenmeye çalışılmıştır (Kartal, 2007). Gelişimin en hızlı olduğu erken çocukluk yıllarında çocuğun en yakın çevresinde yer alan anne ve babaların desteklenmesi bebeğin gelişimini desteklemek anlamına gelmektedir.

Tablo 24

Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Kişisel Sosyal Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
Gelişimsel Tarama Testi		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Kişisel Sosyal	Ön test	5,25±1,25 (5,0)	6,25±1,55 (6,5)	Z: -2,205	^a 0,027*
	Son test	4,45±0,83 (5,0)	3,55±1,10 (3,0)	Z: -2,630	^a 0,009**
	Test değeri; p	Z: -2,623; ^e 0,009**	Z: -3,959; ^e 0,001**		
	Erişi Puanı	0,80±1,15 (-1,0)	2,70±1,17 (-3,0)	Z: -4,036	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 16. Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Tablo 24 ve Şekil 16 incelendiğinde deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi kişisel sosyal alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalaması $5,25 \pm 1,25$ iken; kontrol grubunun ön test puan ortalaması $6,25 \pm 1,55$ 'tir. Deney grubu DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyut düzeylerinin ön test puanlarının kontrol grubundan düşük olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,027$; $p<0,05$).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel-sosyal alt boyutuna ilişkin son test puan ortalaması $4,45 \pm 0,83$ iken; kontrol grubunun son test puan ortalaması $3,55 \pm 1,10$ 'dur. Deney grubunun kişisel sosyal alt boyutu son test puan ortalamasının kontrol grubundan yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,009$; $p<0,01$).

Deney grubundaki bebeklerin Denver II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamasına göre son test puan ortalamasındaki $0,80 \pm 1,15$ birimlik düşüş istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,009$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da son test puan ortalamalarına göre ön test puan ortalamasındaki $2,70 \pm 1,17$ birimlik düşüş istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Gruplara göre DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyut puanının ön test ortalamasına göre son test ortalamasındaki değişimler arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki bebeklerin kişisel

sosyal puan ortalamalarındaki değişim, kontrol grubundan anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

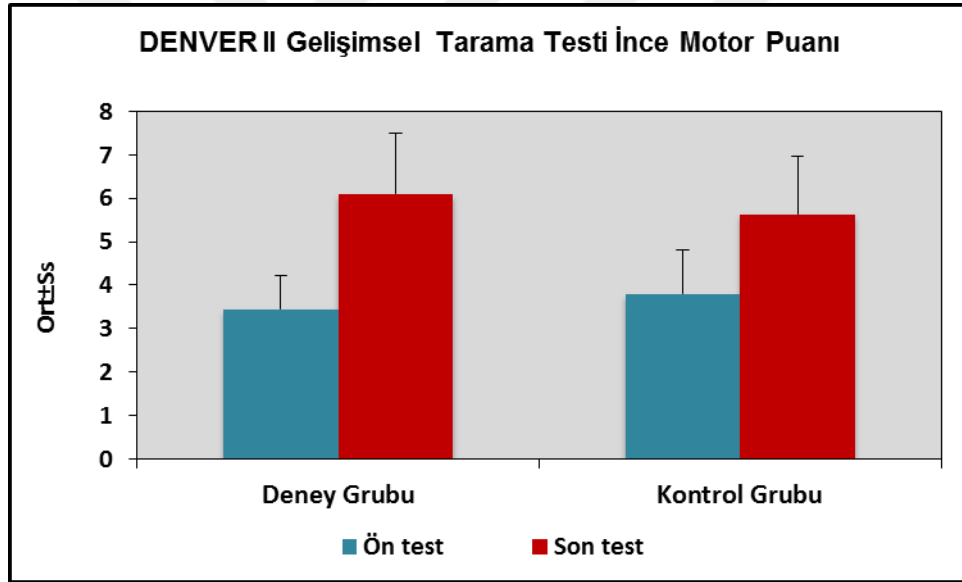
Elde edilen sonuçlara göre deney grubunun son test puan ortalaması kontrol grubunun son test puan ortalamasından yüksek olması, deney grubundaki bebeklerin kişisel- sosyal alandaki gelişiminde Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın etkisi ile açıklanabilir. Eğitim programında baba ile bebek arasındaki oyun oynama sürecinde babanın sözel ifadeleri, bebeğin oyuna aktif katılımı, oyunlarda taklitleri kullanması, bağımsız hareket edebilmesi, hoşuna giden hareketleri tekrarlama fırsatının olması, duygularını jest, ses ve mimikleri ile ifade etmesi, bebekte duygu düzenlemesini ve bebeğin sosyal gelişim anlamında desteklendiğini göstermektedir (Driscoll & Easterbrooks, 2007). Cerniglia vd. (2014), baba-çocuk etkileşimini incelediği çalışmada baba ilgisinin çocuğun sosyal uyumunu kolaylaştırdığını saptamıştır. Başka bir çalışma da Hall (2014), erken dönem itibariyle babaların bebeklerine göstermiş oldukları ilginin bebek davranışlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Bolattekin (2014), yaptığı çalışmada anne-baba ve bebek etkileşiminin kurulduğu ve güvenli bağlanmanın olduğu çocuklarda davranış sorunları, dikkat eksikliği, hiperaktivite ve akran sorunları gibi güçlüklerin yaşanmadığını saptamıştır. Olumlu anne-baba çocuk ilişkilerinin çocukların sosyal gelişimleri üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (Şahin ve Özyürek, 2015). Öngider (2013), çocuğun psikolojik sağlığının ebeveynleri tarafından davranışlarının nasıl algılandığı ve yorumlandığına bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Lewis vd. (2008), sosyoekonomik düzeyleri ve mesleki statüleri aynı olan babalarla gerçekleştirdikleri çalışmada, bebeğin temel bakımına katılan ve temel bakımını üstlenmeyen babaların bebekleri ile olan etkileşimlerini değerlendirmiştir. Temel bakım yapan babalar ve bebekleri arasındaki etkileşimin temel bakım yapmayan babalara oranla oyun boyunca baba ve bebeklerin duygusal bağlılıklarının daha yüksek düzeyde olduğunu gözlemişlerdir. Temel bakım yapan baba ve bebeklerinin oyun boyunca daha mutlu olduğu gözlenmiştir.

Tablo 25

Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi İnce Motor Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
Gelişimsel Tarama Testi		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
İnce Motor	Ön test	3,45±0,76 (3,0)	3,80±1,01 (3,0)	Z: -1,031	^a 0,302
	Son test	6,10±1,41 (7,0)	5,65±1,31 (6,0)	Z: -1,265	^a 0,206
	Test değeri; p	Z:-3,774; ^e 0,001**	Z:-4,011; ^e 0,001**		
	Erişi Puanı	2,65±1,63 (3,5)	1,85±0,67 (2,0)	Z:-2,016	^a 0,044*
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 17. Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalaması 3,45±0,76 iken; kontrol grubunun ön test ortalaması 3,80±1,01'dir. Gruplara göre ince motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (p=0,302; p>0,05).

Deney grubundaki bebeklerin ince motor alt boyutuna ilişkin son test puan ortalamaları 6,10±1,41 iken; kontrol grubunun ortalaması 5,65±1,31'dir. Gruplara göre bebeklerin son

test DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyut düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0,206$; $p>0,05$).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyut puanının ön teste göre son testteki ortalamasındaki $2,65\pm1,63$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön test puan ortalamasına göre son testteki puan ortalamasında $1,85\pm0,67$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Gruplara göre DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyutu ortalama puanının ön test puan ortalamasına göre son test puanlarındaki değişimler arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,044$; $p<0,05$). Deney grubundaki değişim, kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Bulgulara göre, DENVER II Gelişimsel Tarama Testi'nin ince motor alt boyutunda yer alan küpü bardağa koyma, üzümü baş ve diğer parmaklarla alma, küpleri birbirine vurma kalemle karalama, üzümü gösterince çıkarma, iki küpten kule yapma, üzümü kendiliğinden çıkarma gibi davranışlar yönünden deney grubundaki bebeklerin kontrol grubundaki bebeklerden daha ileri düzeyde oldukları görülmektedir. Deney grubunda ince motor alandaki son test lehine gerçekleşen anlamlı fark ise, Oyun Temelli Baba- Bebek Etkileşim Programı'nda yer alan ince motor gelişimde el ve ayağı kullanma, bedeninin farklı bölümlerinin koordinasyonu, nesne kontrolünü sağlamaya yönelik becerileri geliştiren oyunlardan kaynaklanmaktadır.

Bebeğin ilgisi 6. aydan 12. aya doğru kendi bedeniyle ilgili hareketlerden dış dünyaya doğru kaymaya başlamaktadır. Bu nedenle bebeğin oyun sırasında kullanılan materyallere dokunması, onları kavraması ve bırakması ince motor becerilerini geliştirmektedir (Hughes, 1995). Oyun sırasında materyallerin kullanılma biçimi de ince motor gelişimde etkili olmaktadır. Oyun materyallerinin birden fazla duyuya hitap eden, hafif, renkli ve bebeklerin elleriyle kavrayabilmelerine uygun tahta, plastik vb. maddelerden yapılmış olması ince motor gelişiminin desteklenmesine yardımcı olmaktadır.

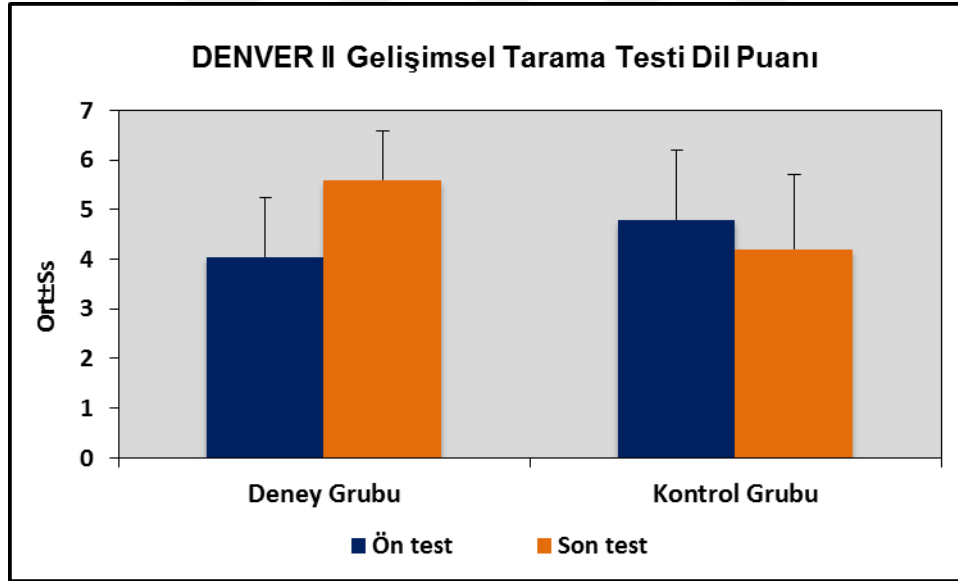
Kontrol grubunda ince motor alandaki son test lehine gerçekleşen anlamlı fark, babaların günlük rutinler ve gereksinimleri karşılamak için yaptığı işlerin bebekler tarafından taklit edilen birer oyun olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü günlük yaşam beceri materyalleri ile gerçekleştirilen etkinliklerin çocukların ince motor becerileri üzerinde olumlu etkisinin olduğu ortaya konulmuştur (Rule & Stewart, 2002). Küçük

kaslarını kullanmayı öğrenen bebekler ev ve ev dışı ortamlarda gördüğü model hareketleri canlandırabilirler.

Tablo 26

Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Dil Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test	
		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)	değeri	p
Dil	Ön test	4,05±1,19 (3,5)	4,80±1,40 (5,0)	Z: -1,780	^a 0,075
	Son test	5,60±0,99 (6,0)	4,20±1,51 (3,0)	Z: -3,074	^a 0,002**
	Test değeri; p	Z:-3,067; ^e 0,002**	Z:-2,125; ^e 0,034*		
	Erişi Puanı	1,55±1,67 (2,0)	-0,60±1,10 (-1,0)	Z:-3,812	^a 0,001**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 18. Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalaması 4,05±1,19 iken; kontrol grubunun ön test puan ortalaması 4,80±1,40'dır. Gruplara göre dil alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p=0,075; p>0,05).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutuna ilişkin son test puan ortalaması $5,60 \pm 0,99$ iken; kontrol grubunun puan ortalaması $4,20 \pm 1,51$ 'dir. Deney grubu bebeklerin dil alt boyutuna ilişkin son test puan ortalamalarının kontrol grubu bebeklerin dil alt boyutu son test puan ortalamasından yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,002$; $p<0,01$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutu puanının ön test puanına oranla son test puan ortalamasındaki $1,55 \pm 1,67$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,002$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön teste göre son testteki dil alt boyutu puan ortalamasındaki $0,60 \pm 1,10$ birimlik düşüş, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,034$; $p<0,05$).

Gruplara göre DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutu puanının ön test puan ortalamasına göre son test puan ortalamasındaki değişimler arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,001$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişim, kontrol grubundaki değişime oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Elde edilen sonuçlara göre deney grubunun son test puan ortalamasının kontrol grubunun son test ortalamasından yüksek olması, Oyun Temelli Baba- Bebek Etkileşim Programı'nın etkili olduğunu ve deney grubundaki bebeklerin babaları ile birlikte etkileşimsel olarak iyi bir bağ kurduklarını yansıttığı söylenebilir. Eğitim programlarının bebeklerdeki dil gelişimini desteklediğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Ersan (2015), baba ve çocuklarda dil gelişimini desteklemek amacıyla geliştirmiş olduğu Baba Dil Destek Programı ile eğitime katılan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri ile eğitim almayan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri arasında büyük oranda farklılığın olduğunu, çocukların dil gelişim düzeylerini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

Diken (2012), bebeğin içinde yaşadığı sosyokültürel çevre özelliklerinin dil becerilerini etkilediği, dil gelişimini olumlu yönde destekleyen, duyarlı ve yanıtlayıcı etkileşimlerin yer aldığı ortamdan yoksun büyüyen bir bebeğin dil becerilerinin olumsuz şekilde etkilenebileceğini ortaya koymuştur.

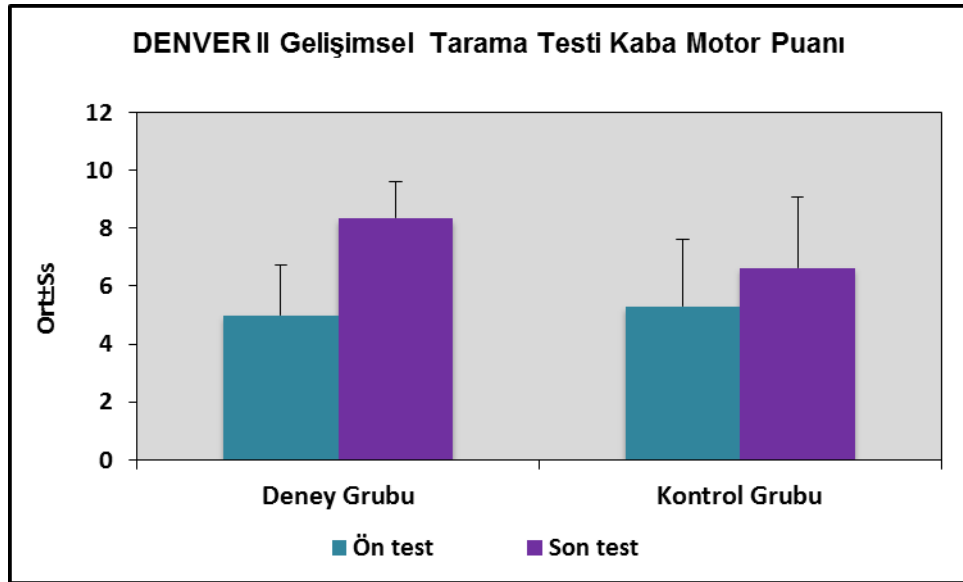
Dil gelişiminde babaların bebekleri ile geçirdikleri sürenin de önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. Babaların çalışma özellikleri düşünüldüğünde bebeklerine uzak kaldıkları ve özellikle iletişimsel bir sürece girmedikleri gözlenmiştir. Oyun Temelli Baba- Bebek Etkileşim Programı, baba ile bebeği bir araya getirmiş ve daha bilinçli bir şekilde babaların bebekleri ile daha uzun süre birebir iletişim kurmaları sağlanmıştır.

Kontrol grubunda da ön test puanlarına göre son test puanlarındaki düşüşün kontrol grubundaki babaların dilsel açıdan bebekleri ile olan etkileşiminin sınırlı olduğunu göstermektedir. Dil gelişiminde sözel uyarıcılar ve ifade biçimi önemli olduğu gibi bebeğin dinlenmesi ve tepkilerinin ortaya çıkması için fırsatların verilmesinin önemli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kontrol grubu babalarının sözel ifade, jest ve mimikleri uygun şekilde kullanamadıkları ya da bebekleri ile iletişimde sınırlı kaldıkları söylenebilir.

Tablo 27

Deney ve Kontrol Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Kaba Motor Alt Boyutuna İlişkin Ön Test, Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II Gelişimsel Tarama Testi		Deney Grubu (n=20)	Kontrol Grubu (n=20)	Test değeri	p
		Ort±Ss (Medyan)	Ort±Ss (Medyan)		
Kaba Motor	Ön test	5,00±1,72 (4,0)	5,30±2,30 (4,0)	Z: -0,228	^a 0,820
	Son test	8,35±1,27 (9,0)	6,65±2,41 (7,0)	Z: -2,456	^a 0,014*
	Test değeri; p	Z:-3,723; ^e 0,001**	Z:-3,292; ^e 0,001**		
	Erişi Puanı	3,35±2,18 (4,0)	1,35±1,35 (1,0)	Z:-3,129	^a 0,002**
^a Mann Whitney U Test		^e Wilcoxon Signed Ranks Test		**p<0.01 *p<0.05	

Şekil 19. Deney ve kontrol grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutu puanına ilişkin ön test, son test düzeylerinin dağılımı

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalaması 5,00±1,72 iken; kontrol grubunun ortalaması 5,30±2,30'dur.

Gruplara göre kaba motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0,820$; $p>0,05$).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutuna ilişkin son test puan ortalaması $8,35\pm1,27$ iken; kontrol grubunun ortalaması $6,65\pm2,41$ 'dir. Deney grubunda kaba motor alt boyutuna ilişkin son test puan ortalamalarının kontrol grubundan yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,014$; $p<0,05$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamasına göre son test puan ortalamasındaki $3,35\pm2,18$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$). Kontrol grubunda da ön test puan ortalamasına göre son test puan ortalamasında $1,35\pm1,35$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

Gruplara göre DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyut puanının ön test puan ortalamasına göre son test puan ortalamasındaki değişimler arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,002$; $p<0,01$). Deney grubundaki değişim, kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Bulgular, DENVER II Gelişimsel Tarama Testi'nin kaba motor alt boyutunda yer alan sıralama, tutunarak ayağa kalkma, düzgün yürüme, eğilerek yerden alma, geri geri yürüme, topa vurma, merdiven çıkma, topu havadan atma gibi davranışlar yönünden deney grubundaki bebeklerin kontrol grubundaki bebeklerden daha ileri düzeyde olduklarını gösterir. Deney grubunda kaba motor alandaki son test lehine gerçekleşen anlamlı fark ise Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nda yer alan kaba motor gelişimde eşyalara tutunarak ayağa kalkma, emekleme, sıralama, destekli ve desteksiz yürüme, çömelme, çömelip-kalkma, yardımsız yürüme, çeşitli yönlerde doğru vücudu çevirme, kolları ile belli güç gerektiren hareketleri yapmaya yönelik becerileri geliştiren oyunların yer almasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Aynı zamanda program, babaların bebeğin kaba motor gelişim düzeyi hakkında bilgi edinimi, bebeğe olumlu model olma ve harekete yönelik fırsatları içermektedir. Oyunlar sırasında babanın bebeği harekete ilişkin teşvik edici olması, tekrarlara yer vermesi, bebeğin davranışlarına yönelik geri bildirimde bulunması bebekte davranışların sık sık tekrar edilmesini sağlamıştır. Bu durum, bebekte kaba motor gelişimin ilerlemesine yardımcı olmuştur.

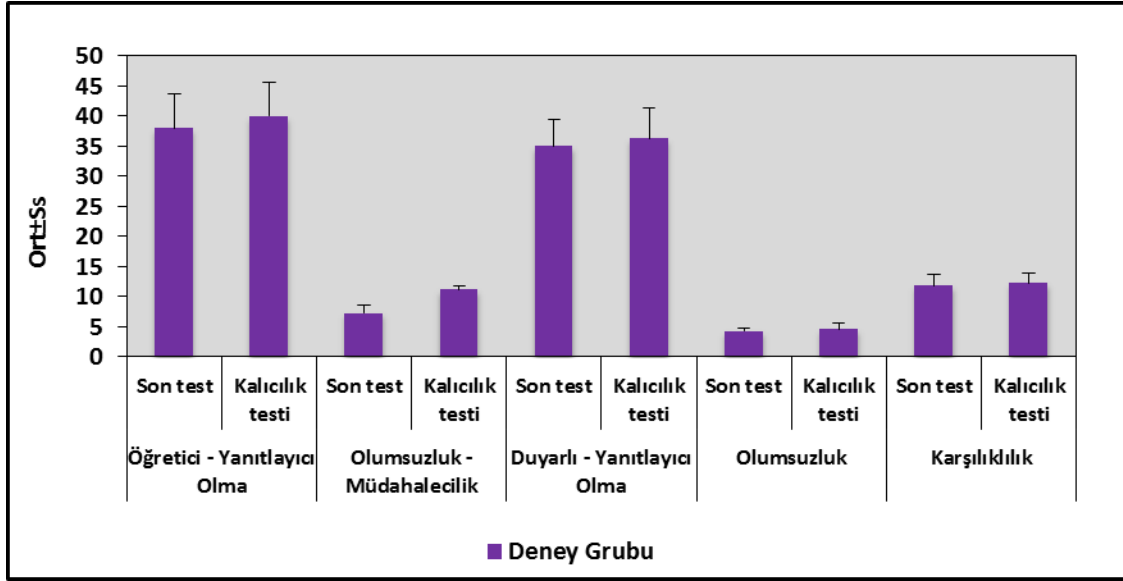
Erken dönemlerde uyarıcı materyallerle tanıştırılan bebeklerin kaba motor gelişimde kolayca ilerleyebildikleri, bebeğin kaba motor gelişimini etkileyen önemli faktörlerin

başında bebeğin ev ortamının ve çevresindeki insanların önemli olduğu saptanmıştır (Artan, Öncü ve Elibol, 2004). Eğitim sırasında babanın jest ve mimiklerini kullanarak bebekle konuşması, “çok güzel!, aferin!” gibi cesaretlendirici sözcükler söylemesi, etkileşim sırasında bebeğiyle kaliteli oyun saatleri geçirmeleri bebeği kaba motor hareketlerde istekli olmaya teşvik ederek kaba motor alandaki gelişime olumlu katkılar sağlamıştır (Boz, 2015). Eğitim sırasında babaların bebek için oluşturdukları zengin uyarıcı ortamın bebeğin kaba motor gelişimini destekleyici yönde fayda sağladığı söylenebilir.

Tablo 28

Deney Grubunda Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Puanına İlişkin Son Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılması

Baba-Çocuk Duygulanım Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği		Deney Grubu (n=20)		Test	
		Ort±SD	Medyan	Değeri	p
Baba Formu	Son test	38,00±5,75	37,5	t: -2,549	⁹ 0,020*
Öğretici-Yanıtlayıcı Olma	Kalıcılık testi	40,00±5,71	40,0		
Baba Formu	Son test	7,35±1,23	7,0	Z: -3,964	^e 0,001**
Olumsuzluk-Müdahalecilik	Kalıcılık testi	11,20±0,70	11,0		
Çocuk Formu	Son test	35,05±4,31	35,5	t: -1,838	⁹ 0,082
Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma	Kalıcılık testi	36,30±5,07	36,0		
Çocuk Formu	Son test	4,30±0,57	4,0	Z: -1,414	^e 0,157
Olumsuzluk	Kalıcılık testi	4,60±0,99	4,0		
İkili Formu	Son test	11,90±1,74	13,0	Z: -1,633	^e 0,102
Karşılıklılık	Kalıcılık testi	12,30±1,56	13,0		
^e Wilcoxon Signed Ranks Test		⁹ Paired Samples Test		*p<0,05 **p<0,01	

Şekil 20. Deney grubu baba-çocuk duygulanım, yanıt verme ve meşguliyet ölçeği puanlarının son test ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı

Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği-Baba Formu Öğretici-Yanıtlayıcı Olma alt boyutu puan ortalaması son test puan ortalamasına göre deney grubundaki babaların kalıcılık testi puan ortalamasındaki $2,00 \pm 3,51$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,020$; $p<0,05$).

B-ÇDYMÖ-Baba Formu Olumsuzluk-Müdahalecilik alt boyutu puanına ilişkin son test puan ortalamasına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $3,85 \pm 1,42$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$).

B-ÇDYMÖ-Çocuk Formu Duyarlı-Yanıtlayıcı Olma alt boyutuna ilişkin puanının son test puan ortalamasına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $1,25 \pm 3,04$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte dikkat çekici düzeyde bulunmuştur ($p=0,082$; $p>0,05$).

B-ÇDYMÖ-Çocuk Formu Olumsuzluk alt boyutuna ilişkin son test puan ortalamasına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). B-ÇDYMÖ İkili Formu Karşılıklılık alt boyutuna ilişkin son test puan ortalamasına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Elde edilen sonuçlara göre son test ve kalıcılık testi arasında geçen üç haftalık süre içerisinde Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın deney grubundaki babaların B-ÇDYMÖ Baba-Çocuk ve ikili alt boyutlarındaki davranışlar açısından kalıcılığın devam ettiği söylenebilir.

Kalıcılığın devam etmesinde eğitim programı süresinin babalar için yeterli olduğu, eğitimin babaların ihtiyaçlarına cevap verdiği, babaların programa aktif şekilde katıldığı ve eğitim süreci dışında da uygulamalarının devam ettiği ve programda öğrenilenlerin babaların davranışlarında kalıcı izli değişiklikler oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 29

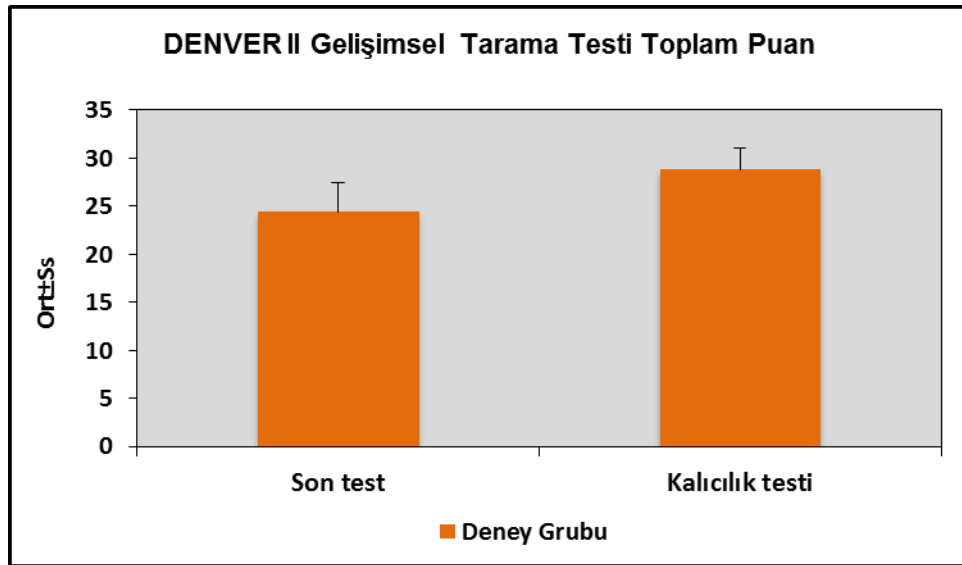
Deney Grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarına İlişkin Son Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılması

DENVER II		Deney Grubu (n=20)		Test Değeri	p
Gelişimsel Tarama Testi		Ort±SD	Medyan		
Toplam	Son test	24,40±3,09	25,5	Z: -2,937	*0,003**
	Kalıcılık testi	28,80±2,28	28,0		
Kişisel Sosyal	Son test	4,45±0,83	5,0	Z: -2,388	*0,017*
	Kalıcılık testi	5,35±0,59	5,0		
İnce Motor	Son test	6,10±1,41	7,0	Z: -2,271	*0,023*
	Kalıcılık testi	7,80±1,28	7,0		
Dil	Son test	5,60±0,99	6,0	Z: -1,732	*0,083
	Kalıcılık testi	6,20±0,52	6,0		
Kaba Motor	Son test	8,35±1,27	9,0	Z: -2,041	*0,041*
	Kalıcılık testi	9,45±0,89	9,0		

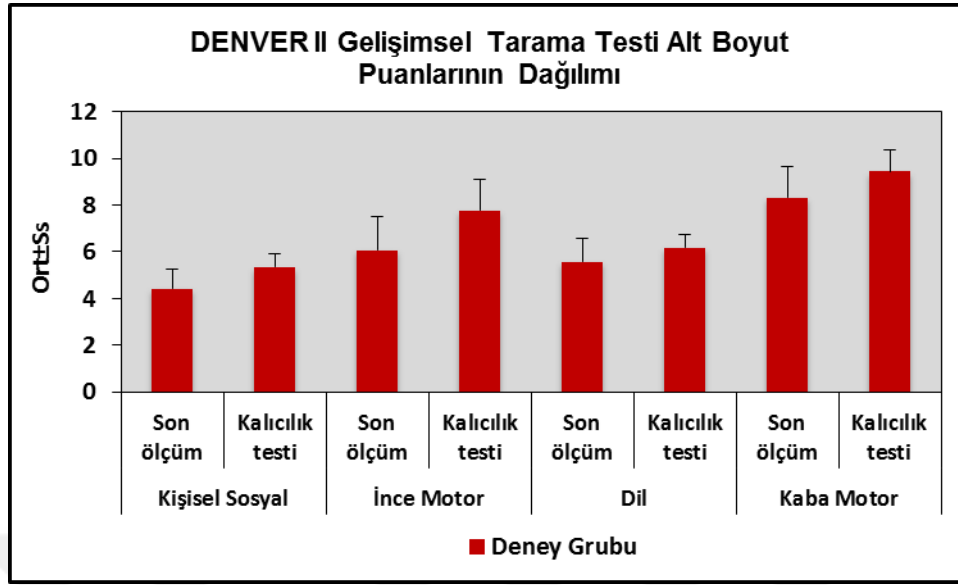
*Wilcoxon Signed Ranks Test

*p<0,05

**p<0,01

Şekil 21. Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi toplam puanına ilişkin son ölçüm ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı

Şekil 22. Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi alt boyut puanlarına ilişkin son ölçüm ve kalıcılık testi düzeylerinin dağılımı

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi toplam puanına ilişkin son test ortalama puanına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $4,30 \pm 5,30$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,003$; $p<0,01$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kişisel sosyal alt boyutu puan ortalamasına ilişkin son test ortalama puanına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $0,90 \pm 1,37$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,017$; $p<0,05$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi ince motor alt boyutu puan ortalamasına ilişkin son test ortalama puanına göre kalıcılık testi puan ortalamasında $1,70 \pm 2,68$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,023$; $p<0,05$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi dil alt boyutu puan ortalamasına ilişkin son test ortalama puanına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $0,60 \pm 1,47$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, dikkat çekici düzeyde bulunmuştur ($p=0,083$; $p>0,05$).

Deney grubunda DENVER II gelişimsel tarama testi kaba motor alt boyutu puan ortalamasına ilişkin son test ortalama puanına göre kalıcılık testi puan ortalamasındaki $1,10 \pm 2,10$ birimlik artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,041$; $p<0,05$).

Bulgulara göre deney grubunda DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puan ortalaması ile kişisel sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alt boyut puan ortalamalarında son test ve kalıcılık testi arasında geçen üç haftalık süre içinde, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın kalıcılığının devam ettiği söylenebilir. Bu durum kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor boyutunda eğitim programının kalıcılığının devam ettiğini, programda yer alan çocuk gelişimi ve eğitime ilişkin bilgilerin uygulamaya dönüştürüldüğü, eğitimci olmadığında da babaların kendilerini ebeveynlik konusunda yeterli buldukları ve oyun oynamada istekli oldukları, öğrenmeye açık, uygulamalarda dikkatli ve özeverili olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda bu durumdan bebeğe sunulan uyarıcı miktarının ve bebekle ilgilenme süresinin de yeterli olduğu sonucuna varılabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırma, oyun temelli baba-bebek etkileşim programının baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, 20 kontrol ve 20 deney grubunda olmak üzere toplam 40 baba ve bebek oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınan babaların % 7,5'inin (n=3) 25 yaş ve altı, % 32,5'inin (n=13) 26-35 yaş arasında ve % 60'ının (n=24) 36 yaş ve üzerinde olduğu; %10'unun (n=4) ilkokul % 62,5'inin (n=25) lise ve % 27,5'inin (n=11) üniversite mezunu olduğu; % 7,5'inin (n=3) evlilik süresinin 1 yıl ve altında, % 20'sinin (n=8) 2-5 yıl arasında, % 20'sinin (n=8) 5-8 yıl arasında ve % 52,5'inin (n=21) 9 yıl ve üzeri olduğu; % 37,5'inin (n=15) çekirdek aile, % 62,5'inin (n=25) geniş aile olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan bebeklerin ise, % 50'sinin (n=20) kız, % 50'sinin (n=20) erkek olduğu; % 40'ının (n=16) ilk, % 12,5'inin (n=5) ortanca ve % 47,5'inin (n=19) son çocuk olduğu; % 37,5'inin (n=15) kardeşinin olmadığı, % 15'inin (n=6) 1, % 12,5'inin (n=5) 2, % 12,5'inin (n=5) 3 ve % 22,5'inin (n=9) 4 ve üzeri kardeşinin olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol grubundaki babaların BÇDYMÖ Baba Formu öğretici-yanıtlayıcı olma ve olumsuzluk alt faktörlerinde ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 17- 18).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin BÇDYMÖ Çocuk Formu duyarlı-yanıtlayıcı olma ve olumsuzluk alt faktörlerinde ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Tablo 19- 20).

Deney ve kontrol grubundaki baba ve bebeklerin BÇDYMÖ İkili Formu karşılıklılık faktöründe ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 21).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 23).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne ait kişisel-sosyal alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları, son test puan ortalamaları ve ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 24).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne ait ince motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 25).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne ait dil alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 26).

Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne ait kaba motor alt boyutuna ilişkin ön test puan ortalamaları ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 27).

Deney grubundaki babaların B-ÇDYMÖ Baba formu öğretici yanıtlayıcı olma ve olumsuzluk alt boyut puanları son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı ve uygulanan eğitim programı sonrası alınan sonuçların kalıcı olduğu görülmüştür. B-ÇDYMÖ Çocuk formu duyarlı yanıtlayıcı olma ve olumsuzluk alt boyutlarında son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 28). İkili formu karşılıklılık davranışı son test ve kalıcılık testi toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 28).

Deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puanına ilişkin son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları ile kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alt boyutlarına ilişkin son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı ve uygulanan eğitim programı sonrası alınan sonuçların kalıcı olduğu saptanmıştır (Tablo 29).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve çocuk etkileşimsel davranışları ile bebeğin kişisel-sosyal, ince motor dil ve kaba motor gelişimi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Baba ve bebeklere bebekleriyle etkileşime girme fırsatı verildiğinde, baba ve bebekler desteklendiğinde ve baba ve bebeklere rehberlik edildiğinde babaların karşılıklı etkileşim davranışları bakımından geliştikleri, bebeklerin ise çok yönlü gelişim bakımından ilerledikleri görülmüştür. Eğitim alan deney grubu ve almayan kontrol grubu karşılaştırmasında deney grubunun lehine gerçekleşen fark, uygulanan Oyun Temelli Baba- Bebek Etkileşim Programı'nın amacına ulaştığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda babalara uygulanan Oyun Temelli Baba- Bebek Etkileşim Programı ile baba ve bebek etkileşim davranışları ile bebeğin gelişimi konusunda bilgi ve beceri düzeylerinin arttığı ortaya konmuştur.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma sonuçlarına ve araştırmacılara yönelik öneriler getirilebilir:

5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

1. Baba-bebek etkileşimine yönelik eğitimin yaygınlaştırılması için yükseköğretim kurumları, yerel yönetimler, medya ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği sağlanıp eğitim merkezleri oluşturularak babalara baba-bebek etkileşimi konusunda eğitimciler tarafından ev ziyaretleri dışında danışmanlık hizmetleri verilebilir.
2. Sağlık kuruluşlarında çalışan hemşire, ebe ve çocuk gelişimi uzmanlarının hizmet içi eğitimlerinde babalık davranışı, babalık rolleri ve baba etkileşim davranışlarına yönelik olarak eğitimlerin verilmesi, ev merkezli olarak danışmanlığın sağlanması ve erken dönemin öneminin farkında olarak ev ziyaretlerinde babalara bu konularda danışmanlık yapılması, ayrıca ev ziyaretleri sırasında bu konular ile ilgili kitapçık, broşür vb. materyaller hazırlanabilir.

3. Özellikle çocuk gelişimi ve eğitimi alanında uzman kişiler tarafından babaların etkileşimsel davranışları ile bebeğin gelişimini destekleyici etkinlikler içeren kitaplar hazırlanabilir.
4. Dezavantajlı ailelerin bulunduğu bölgelerde çok amaçlı erken müdahale merkezleri açılarak eğitimciler tarafından anne-babalara ve çocuklarının gelişimlerini desteklemeye yönelik eğitim programları hazırlanıp uygulamalar yapılabilir.
5. Baba etkileşim davranışları ve bebeğin gelişimini destekleyecek şekilde hazırlanmış Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı, bu alanda yetiştirilen öğrencilerin babanın çocuk gelişimindeki rolü ve sorumluluğu daha fazla vurgulanarak baba eğitimine yönelik çalışmalar artırılabilir. Özellikle iletişim içerikli derslerde baba-çocuk ilişkisine daha fazla yer verilmelidir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- 1.
2. Babaların çalıştığı kurumların programlarına bir rehber eşliğinde tüm babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini dile getirebileceği ve babalar arasında aile ve çocuğa dair paylaşımların olacağı haftalık bir saat sürecek toplantılar düzenlenebilir.
3. Bu araştırmada haftada bir gün 45 dakikalık oturumlardan oluşan on haftalık bir eğitim programı uygulanmıştır. Bu süreçten sonra belli aralıklarla izleme çalışmaları yapılabilir. Ayrıca yapılacak araştırmalarda babalara daha uzun süreli eğitim verilerek uzun süreli ve kısa süreli eğitim programlarının etkileri karşılaştırılabilir.
4. B-ÇDYMÖ geçerlik ve güvenirlik çalışması 12-15 aylık bebeğe sahip babalarla araştırma yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılacak araştırmalarda testlerin geçerlik ve güvenirlik çalışması, farklı bölgelerdeki farklı yaş gruplarına sahip çok sayıda babayla yapılarak kontrol edilebilir. Daha sonra bu çalışmalar yurtdışındaki çalışmalarla karşılaştırılabilir.
5. Bundan sonraki çalışmalarda farklı yaş grubunda çocuğu olan ailelerle, babalar ve anneler birlikte eğitim programına alınabilir ve programa katılımın anne-baba ve çocuklar üzerindeki etkileri ayrı ayrı incelenebilir.
6. Araştırma deneysel bir çalışma olarak yapılmıştır. İleride yapılacak araştırmalarda Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba-bebek etkileşimsel davranışları ile bebeğin tüm gelişim alanlarına etkisinin inceleneceği çalışmaların içerisine nitel çalışmalar da eklenerek çalışmanın güvenirliği artırılabilir.

KAYNAKLAR

- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2010). *Anne baba olmak seminerleri*. <http://www.acev.org/ne-yapiyoruz/anne-babalar-icin> sayfasından erişilmiştir.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2006). *Baba olmak güzel şey*. <http://www.acev.org/ne-yapiyoruz/anne-babalar-icin> sayfasından erişilmiştir.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2012). *Sen benim babamsın kampanyası*. <http://www.acev.org/ne-yapiyoruz/anne-babalar-icin> sayfasından erişilmiştir.
- Ainsworth, M. D. S. & Bowlby, J. (1991). An ethologic approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 333-341.
- Aksoy, A.B. (2005). Farklı kültürlerde ebeveynlik. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 333-338.
- Aksoy, A. B. (2011). The Impact of Play-Based Maternal Support On Infant Development. *International Journal Of Academic Research*. 3(3), 366-372.
- Alat, K. (2015). Erken çocukluk eğitiminde devamlılık ve değişim. H. Zeynep İnan ve Taşkın İnan (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* içinde (s. 4-33). Ankara: Nobel.
- Albers, E. M., Riksen-Walraven, J. M., & de Weerth, C. (2007). Infants' interactions with professional caregivers at 3 and 6 months of age: A longitudinal study. *Infant Behavior and Development*, 30(4), 631-640.
- Algül, R. (2010). Baba-kız ilişkisi neden önemlidir? T. Solmuş (Ed.), *Romantik ilişkiler, evlilik ve ana-baba çocuk ilişkileri* içinde (s.409-415). Ankara: Nobel.

- Amato, P., & Rivera, F. (1999). Paternal involvement and children's behaviour problems. *Journal of Marriage and Family*, 61, 375-384.
- Anderson, S., Roggman, L. A., Innocenti, M. S., & Cook, G. A. (2013). Dads' Parenting Interactions with Children: Checklist of Observations Linked to Outcomes (PICCOLO-D). *Infant Mental Health Journal*, 34(4), 339-351.
- Aral, N. (2015). Beyin ve beyin gelişimi. M.Yıldız Bıçakçı (Ed.), *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim. Duyuların gelişimi ve desteklenmesi içinde* (s. 6-18). Ankara: Eğiten.
- Arıkan, A. (2015). Çocuklara demokratik bir toplumda yaşamının öğretilmesi: Sosyal-duygusal öğrenme ve sosyal bilgiler. H. Zeynep İnan ve Taşkın İnan (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar içinde* (s. 447-473). Ankara: Nobel.
- Artan, İ., Öncü, E. Ç. & Oklan Elibol, F. (2004). *Alt sosyoekonomik düzey annelerin ev ortamındaki materyalleri çocuklarının eğitiminde kullanım şekilleri*. İstanbul: YA-PA.
- Ataman, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel.
- Atik- Tuğrul, B. (2014). Doğum öncesi ve bebeklikte büyüme. D. S. Özer ve A. Aktop, (Çev. Ed.). *Motor gelişimi anlamak içinde* (s.108-119). Ankara: Nobel.
- Atkinson, A. M. (1991). Fathers' participation in day care. *Early Child Development and Care*, 66 (1), 115-126.
- Atlı, S. ve Bayazıt, U. (2015). Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde duysal deneyimler. M.Y. Bıçakçı (Ed.), *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim. Duyuların gelişimi ve desteklenmesi içinde* (s.339- 355). Ankara: Eğiten.
- Atmaca-Koçak, A. (2004). *Baba destek programı değerlendirme raporu*. İstanbul: AÇEV.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem.
- Başaran, N. (2006). *Erken öğrenme becerileri değerlendirme aracının Tokat örnekleminde 48-66 aylık Türk çocuklarına uyarlanması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beckman, P. & Lieber, J. (1994). The social strategy rating scale: An approach to evaluating social competence. *Journal of early intervention*, 18(1), 1-11.

- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Benzies, K., Evans, J.M., Harrison, M.J., MacPhail, S., Cathhy, K. (2008). Strengthening New Fathers' Skills in Interaction With Their 5-Month-Old Infants: Who Benefits From a Brief Intervention? *Public Health Nursing*, 25(5), 431-439.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar. Doğum öncesinden orta çocukluğa*. Ankara: Nobel.
- Bjorklund, D. F. & Pellegrini, A. D. (2000). Child development and evolutionary psychology. *Child development*, 71(17), 1687-1708.
- Bodrova, E. & Leong, D. J. (2010). *Zihnin araçları. Erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı*. G. Haktanır (Ed.). Ankara: Anı.
- Boechler, V., Harrison, M. J., & Magill-Evans, J. (2003). Father-child teaching interactions: The relationship to father involvement in caregiving. *Journal of Pediatric Nursing*, 18(1), 46-51.
- Bowlby, J. (2014). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi*. (S. Güneri, Çev.). İstanbul: Psikoterapi.
- Boz, M. (2015). Motor gelişim. Gökhan Duman (Ed.), *Okul öncesi dönemde beden eğitimi* (s. 163-184). Ankara: HedefCS.
- Bracha, Z., Perez, F., Gerardin, P., Perriot, Y., Rosque, F., Flament, M., Leroux, M., Mazet, P. & Carter, A. (2004). A French adaptation of the infant-toddler social and emotional assessment. *Infant Mental Health Journal*, 25 (2), 117-129.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar*. (H. Z. İnan ve T. İnan, Çev.). Ankara: Nobel.
- Brophy-Herb, H. E., Gibbons, C., Omar, M. A., & Schiffman, R. F. (1999). Low-income fathers and their infants: Interactions during teaching episodes. *Infant Mental Health Journal*, 20(3), 305-321.
- Brown, G. L. (2008). *Father involvement, paternal sensitivity and father-child attachment in the first three years*. Doctoral Dissertation, University of Illinois at Urbana, Champaign.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Çağdaş, A. (2015). *Anne-baba çocuk iletişimi*. Ankara: Eğiten.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. Ş. (2015). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök.
- Carver, C. ve Scheier, M. (1998). *Perspectives on psychology*. Cambridge: Cambridge University.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (1999). *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: Guilford.
- Cerniglia, L., Cimino, S., & Ballarotto, G. (2014). Mother-child and father-child interaction with their 24-month-old children during feeding, considering paternal involvement and the child's temperament in a community sample. *Infant Mental Health Journal*, 35(5), 473-481.
- Chatoor, I., Schaefer, S., Dickson, L.& Egan, J. (1984). Non-organic failure to thrive developmental perspective. *Pediatr Ann*, 13(9), 829-835.
- Clark, C. (2009). *Why fathers matter to their children's literacy*. London: National Literacy Trust.
- Cohen, D. (2015). *Çocuk zihni nasıl gelişir?* (M. Şaşzade, Çev.). İstanbul: Doruk.
- Crain, W. (2000). *Theories of development: Concepts and applications*. London: Prentice-Hall.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten.
- Davaslıgil, Ü. (2001). *Bebeklik dönemi (0-2 yaş)*. İstanbul: Remzi.
- Dayton, C. J., Walsh, T. B., Oh, W., & Volling, B. (2015). Hush Now Baby: Mothers' and Fathers' Strategies for Soothing Their Infants and Associated Parenting Outcomes. *Journal of Pediatric Health Care*, 29(2), 145-155.
- Deater-Deckard, K., Scarr, K. McCartney, K. & Eisenberg, M. (1994). Paternal separation anxiety relationships with parenting stress, child-rearing attitudes and maternal anxieties. *Psychological Science*, 5, 341-346.

- DeKlyen, M., Speltz, L., & Greenberg, M. (1998). Fathering and early onset conduct problems: Positive and negative parenting, father-son attachment, and the marital context. *Clinical Child and Family Psychological Review*, 1, 3–21.
- Deniz-Başar, Ö., Özden Ü.H. & Bağdatlı-Kalkan, S. (2013). Boylamsal Verilerde Çok Düzeyli Analizler: Dil Gelişimine İlişkin Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. 19, 27-37.
- Diken, İ. H. (2012). Erken çocukluk döneminde dil becerilerini geliştirme. Ankara: Maya Akademi.
- Diken, Ö., Topbaş, S. & Diken, İ. H.(2009). Ebeveyn davranışını değerlendirme ölçeği (EDDÖ) ile çocuk davranışını değerlendirme ölçeği (ÇDDDÖ)'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*.10 (2), 41-60.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Seçkin.
- Driscoll, J. R. & Easterbrooks, M. A. (2007). Young mothers' play with their toddlers: Individual variability as a function of psychosocial factors. *Infant and Child Development*. 16, 649-670.
- Ekşi, A. (1999). Çocuğun ruhsal gelişiminde annenin önemi, Anneden ayrılığa tepkiler. A. Ekşi, Ed., *Ben hasta değilim* içinde. İstanbul: Nobel.
- Erdiller, Z. B. (2010). Erken çocukluk eğitiminde temel kuram ve yaklaşımlar. İ.H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* içinde (s. 55-90). Ankara: Pegem.
- Ersoy, Ö. & Tezel Şahin, F. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(1), 58-62.
- Ertürk, G. (2012). Aile kuramları. T. Güler (Ed.), *Anne baba eğitimi* içinde (s.17-33). Ankara: Pegem Akademi.
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2004). Early father's and mother's involvement and child's later educational outcomes. *British Journal of Educational Psychology*, 74, 141–153.
- Gander, M.J & Gardiner, H.W (2010) *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge.
- Geiger, B. (1996). *Fathers as primary caregivers*. London: Greenwood.

- Göksel, A. (2011). *Toplum için fark yaratmanın dayanılmaz çeşitliliği*. Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Gordon, T. (2010). *Etkili anne baba eğitiminde uygulamalar*. (H.Vardar, Çev.). İstanbul: Profil.
- Gordon, T. (2015). *Etkili anne- baba eğitimi*. (D.Tekin ve N. Özkan, Çev.). İstanbul: Profil.
- Grossman, K. E., Grossman, K., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H., & Zimmerman, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11, 307–331.
- Guimon, J. (2004). *Relation mental health beyond evidence-based interventions*. New York: Kluwer.
- Güler, T. (2012). Okul öncesi eğitimde ailenin önemi ve okul aile işbirliği. G. Haktanır (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (s. 289- 314). Ankara: Anı.
- Güney, S. (2010). *Aile yaşam döngüsü*. T. Solmuş (Ed.), *Romantik ilişkiler, evlilik ve ana-baba çocuk ilişkileri* içinde (s.229-250). Ankara: Nobel.
- Güngörmüş, O. (2001). *Baba çocuk ilişkisi*. İstanbul: Remzi.
- Hall, R., De Waard, I., Tooten, A., Hoffenkamp, H., Vingerhoets, A., & van Bakel, H. (2014). From the father's point of view: How father's representations of the infant impact on father–infant interaction and infant development. *Early Human Development*, 90(12), 877-883.
- Health, P. (2005). *Parent- child relations: History, theory and practice*. New Jersey: Merrill Prentice.
- Horesh, N., Sommerfeld, E., Wolf, M., Zubery, E., & Zalsman, G. (2015). Father–daughter relationship and the severity of eating disorders. *European Psychiatry*, 30(1), 114-120.
- Hughes, F. P. (1995). *Children, play and development*. Boston: Allyn & Bacon.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M. & Atıcı, M. K. (2004). *Gelişim psikolojisi*. Adana: Nobel.

- Jaffee, S., Moffitt, T.E., Caspi, A., & Taylor, A. (2003). Life with (or without) father: The benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, 74, 109–126.
- Jia, R. (2014). *Dynamic Mother-Infant and Father-Infant Interaction: Contribution of Parents' and Infants' Facial Affect and Prediction from Depression, Empathy and Temperament*. The Ohio State University.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları nicel, nitel ve karma yaklaşımlar*. (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten.
- Kahen, V., Katz, L. F. & Gottman, J. M. (1994). Linkages between parent-child interaction and conversations of friends. *Social Development*, 3(3), 238- 254.
- Kandır, A. ve Başaran, N. (2006). Okul öncesi dönemde çocuklarda düşünme becerilerinin gelişimi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 8(16), 58-68.
- Karabekiroğlu, K. (2009). *Anne-babalar için bebek ruh sağlığı rehberi*. İstanbul: Say.
- Karasalioğlu, S., Kırımı, E., Biner, B., Boz, A. ve Bozdereli, H. (1997). Süt çocuklarında denver ve gelişimsel tarama testi (dgtt) sonuçları ve gelişimsel gecikmelerin değerlendirilmesinde önemi. *Van Tıp Dergisi*, 4(3), 147-150.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kartal, H. (2010). Erken eğitim ve destek programları. Fulya Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* (s. 157-227). Ankara: Anı.
- Katch, L.E. (2012). *The Relationship Between Infant Crying and Father Well-Being*. Doctorate Thesis, University of California Berkeley.
- Kesicioğlu, O. S. (2015). Psikanalitik kuram.Y. Aydoğan ve G. G. Akduman (Ed.), *Çocuk ruh sağlığı* içinde (s. 28-41). Ankara: Eğiten.
- Kıldan, O. (2012). Aile içi ilişkiler ve özel durumlarda aile. T. Güler (Ed.), *Anne baba eğitimi* içinde (s. 55-71). Ankara: Pegem.
- Kılıç, Ç. (2010). Aile Eğitim Programları ve Türkiye'deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 99-111.

- Kılıç, F. E. (2011). *Anne eğitim programı ile anne çocuk etkileşim programının 24-36 aylık çocukların bilişsel becerilerine ve annelerin çocuk yetiştirme davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Klein, M. D. & White, M. J. (1996). *Family theories an introduction*. SAGE Publications: USA.
- Kmita, G., Kiepora, E., & Majos, A. (2014). Paternal Involvement and Attention Sharing in Interactions of Premature and Full-Term Infants with Fathers: A Brief Report. *Psychology of Language and Communication*, 18(3), 190-203.
- Kurtulmuş, Z. (2003). *Anne eğitim programının 4-6 yaş grubu çocuğu olan alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin ve babaların aile ilişkilerini algılamasına etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. ve Hamamcı, Z. (2007). *Anababa eğitim programları*. Ankara: Maya.
- Lamb, M. E. & Tamis-LeMonda, C. S. (2004). The role of the father: An introduction. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (4th ed., pp. 1-31). New York: Wiley.
- Lauth, G. W. & Heubeck, B. (2012). *Sosyal davranış problemi olan çocukların anne babalarına yönelik anne baba eğitim programı*. (S. K. Özmen, Çev.). Ankara: Kök.
- Lawrence, J.P., Davies, B. & Ramchandani, G.P. (2012). Using video feedback to improve early father-infant interaction: A pilot study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 18 (1), 61-71.
- Lear, J. (2005). *Freud*. London: Routledge.
- Lewis, C. & Lamb, M. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education*, XVIII, 211-228.
- Lewis, S., West, A., Stein, A., Malmberg, L. E., Bethell, K., Barnes, J., Leach, P. & FCCC Project Team (2009). A comparison of father-infant interaction between primary and non-primary care giving fathers. *Child: Care, Health and Development*, 35(2), 199-207

- Lundy, B. L. (2002). Paternal socio-psychological factors and infant attachment: The mediating role of synchrony in father-infant interactions. *Infant Behaviour and Development*, 25(1), 221-236.
- Lundy, B. L. (2003). Father-and mother-infant face-to-face interactions: Differences in mind-related comments and infant attachment? *Infant Behavior and Development*, 26(2), 200-212.
- MacDonald, K. & Parke, R. (1984). Bridging the gap: Parent-child play interaction and peer interactive competence. *Child Development*, 55, 1265-1277.
- Magill-Ewans, J., Harrison, M.J., Benzies, K., Gierl, M. & Kımak, C. (2007). Effects of parenting education on first-time fathers' skills in interactions with their infants. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 5(1), 42-57.
- Mahler, M. S., Pine, F. & Bergman, A. (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. (A. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis.
- Malmberg, L.-E., Stein, A., West, A., Lewis, S., Barnes, J., Leach, P., & Sylva, K. (2007). Parent-infant interaction: A growth model approach. *Infant Behavior and Development*, 30(4), 615-630.
- Mangır, M. ve Aktaş, Y. (1992). Baba-çocuk ilişkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, 21.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D, & Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990 and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1173-1191.
- McBride, R.J. (1990). The effect of parent education/play group program on father involvement in child rearing. *Family Relations*, 39, 250-256.
- Meggitt, C. (2012). *Çocuk gelişimini anlamak*. (E. Kantemir, Çev.). İstanbul: Optimist.
- Merrell, K. W. (1999). *Behavioral, social and emotional assesment of children and adolescents*. Mahwah, N. J.: L. Erlbaum Associates.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim Psikolojisi Kuramları*. (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge.
- Moradi, S. R. (1997). The father-child connection: A struggle of contemporary man. *Psychiatric Times*, 14(1), 11-21.
- Myers, R. (1992). *Hayatta kalan on iki* (The twelve who survive). Londra: Routledge.

- Nelson, C.A. (2011). Brain development and behaviour. NewYork: McGraw-Hill.
- Öngider, N. (2013). Anne baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2014). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Ankara: Pegem.
- Özgül, S. G., Avcı, K., Dal, M. & Saçkes M. (2015). Çocukların gelişimleri ve öğrenmeleri hakkında bildiklerimizi uygulamaya koyma. H. Zeynep İnan ve Taşkın İnan (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (s. 99-133). Ankara: Nobel.
- Özyürek, A. Tezel-Şahin, F. (2015). Anne çocuk ilişkisinin ve baba tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 161-174.
- Papalia, D. E., Olds, S. W. & Feldman, R. D. (2004). Human development. New York: McGraw Hill.
- Parade, S. H. & Leerkes, E. M. (2008). The reliability and validity of the Infant Behavior Questionnaire-Revised. *Infant Behavior and Development*, 31(4), 637-646.
- Parke, R. D. & Buriel, R. (2006). Socilization in the family. Ethnic and ecological perspectives. In W. Damon & R. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology*. Newyork, Wiley.
- Pereira, C. M. G. & Faria, S. M. M. (2015). Do you feel what I feel? Emotional development in children with ID. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 165, 52-61.
- Pollak, S.D., Nelson, C. A., Schlaak, M.F., Roeber, B.J., Wewerka, S.S & Wiik, K.L. (2010). Neurodevelopmental effects of early deprivation in postinstitutionalized children. *Child development*, 81, 224-236.
- Räihä, H., Lehtonen, L., Huhtala, V., Saleva, K., & Korvenranta, H. (2002). Excessively crying infant in the family: Mother–infant, father–infant and mother–father interaction. *Child: Care, Health and Development*, 28(5), 419-429
- Ramchandani, P. G., Domoney, J., Sethna, V., Psychogiou, L., Vlachos, H., & Murray, L. (2013). Do early father–infant interactions predict the onset of externalising

- behaviours in young children? Findings from a longitudinal cohort study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(1), 56-64
- Rispoli, K. M. (2011). *Parent-child interaction in the formation of emotional and social competence: The impact of individual differences and cultural variability*: Duquesne University.
- Rohner, R. P. & Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405.
- Roopnarine, J. L. & Johnson, J. E. (1993). *Approaches to early childhood education*. New York: Macmillan.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2013). Bebeklik döneminde gelişim. S. Yıldırım Doğru ve A.Şükran Öz (Ed.), *Aileler ve öğretmenler için el kitabı. Tüm yönleriyle özel bebekler, çocukların gelişimi ve etkinlik örnekleri içinde* (s.109-125). Ankara: Eğiten.
- Samur, A. Ö. (2015). Duygusal gelişim. E. Arslan (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde* (s. 133-156). Ankara: Eğiten.
- Sanford, N. (2006). *Self & Society: Social change and individual development*. London: Aldine Transacion.
- Santrock, J. W. (2012). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi*. (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: A systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica*, 97, 153–158.
- Savaşır, I. (1994). Ölçek Uyarlamasındaki Bazı Sorunlar ve Çözüm Yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 6(21), 80-83.
- Sayıl, M. (2010). Gelişim Psikolojisi Ders Notu. 15 Eylül 2015 tarihinde file:///C:/Users/by/Downloads/d_book_psixologiya_23597.pdf erişilmiştir.
- Schutz, W.C. & Ersever, Ö.H. (1994). Etkileşimin öğeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2(27), 937-940.
- Sears, W& Sears, M. (1999). *Bebek gelişimi ve davranışları*. İstanbul: Gün.

- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlik ve geçerlik*. Ankara: Seçkin.
- Seven, S. (2011). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegem.
- Shannon, J. D., Tamis-LeMonda, C. S., & Margolin, A. (2005). Father involvement in infancy: Influences of past and current relationships. *Infancy*, 8(1), 21-41.
- Shapiro, A. F., Gottman, J. M. & Carrere, S. (2009). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology*, 14, 59-70
- Shonkoff, J. & Phillips, D.A. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Academies.
- Solmuş, T. (2010). *Romantik ilişkiler, evlilik ve ana-baba çocuk ilişkileri*. Ankara: Nobel.
- Solter, A.J. (2013). *Bilinçli bebek*. İstanbul: Doğan.
- Soysal, Ş. ve Bayoğlu, B. U. (2010). Yaşamın ilk üç yılında gelişim. T. Solmuş (Ed.), *Romantik ilişkiler, evlilik ve ana-baba çocuk ilişkileri içinde* (s.273-277). Ankara: Nobel.
- Stewart, R. B. (1990). *The second child: Family transition and adjustment*. Newbury Park, CA: Sage.
- Tacon, A. & Caldera, Y. (2001). Attachment and parental correlates in late adolescent Mexican American women. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 23,71-88.
- Tamis-LeMonda, C. S., & Cabrera, N. (2002). *Handbook of father involvement: multidisciplinary perspectives*. Mahwah, NJ: Erlbaum
- Tamis-LeMonda, C., Shannon, J., Cabrera, N., & Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75, 1806–1820
- Taşkın, N. & Erkan, S. (2009). The influence of father education programs on the levels of father involvement with children: An experimental study. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 37, 136-148.

- Temel, Z. F. (2003). *Aile eğitim modeli dünyadaki ve Türkiye'deki uygulamalar. Erken çocukluk eğitimi politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu*. 5-6 Aralık 2003, Ankara: AÇEV.
- Tercan, H., Dursun, Ş. S. ve Bıçakçı M. Y. (2015). Bebeklik ve ilk çocukluk dönemi tipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel özellikleri. M.Yıldız Bıçakçı (Ed.), *Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim. Duyuların gelişimi ve desteklenmesi* içinde (s. 25-82). Ankara: Eğiten.
- Tezel Şahin, F. ve Cevher Kalburan F. N. (2009). Aile Eğitim Programları ve Etkililiği: Dünyada Neler Uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 1-12.
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2010). *Ana baba eğitimi ve okul öncesinde ile katılımı*. İstanbul: Morpa.
- Tezel Şahin, F. Ve Özyürek, A. (2012). Anne baba eğitimi ve Türkiye'de uygulanan aile eğitim programları. T. Güler (Ed.), *Anne baba eğitimi* içinde (s.146-162). Ankara: Pegem.
- Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim.Çok kültürlü bir bakış açısı*. (B. Akman, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Tuncer, N., Sak, R. ve Şahin, İ. T. (2011). *Aile eğitimi*. Ankara: Vize.
- Ulutaş, A. (2015). Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programının Annelerin Duyarlılık Ve Karşılıklı Etkileşim Davranışları İle Bebeğin Gelişimine Etkisi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varol, N. (2010). *Aile eğitimi*. Ankara: Kök.
- Veziroğlu, M. (2012). Erken çocukluk döneminde fiziksel gelişim. E. Kargı (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s. 18-32). Ankara: Pegem.
- Yago, S., Hirose, T., Okamitsu, M., Okabayashi, Y., Hiroi, K., Nakagawa, N. & Omori, T. (2014). Differences and Similarities between Father-Infant Interaction and Mother-Infant Interaction. *Journal of Medical and Dental Sociences*, 61(1), 7-16.
- Yalaz, K., Anlar, B. & Bayoğlu, B. (2009). Denver II gelişimsel tarama testi. "Türk çocukları standardizasyonu". Ankara: Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği.
- Yavuzer, H. (1994). *Suç ve çocuk*. İstanbul: Remzi.

- Yavuzer, H. (1995). *Anababa ve çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Yıldız Bıçakçı, M. & Aral, N. (2009). *Dil Gelişimi*. N. Aral ve T. Duman (Ed.), Eğitim Psikolojisi. İstanbul: Kriter.
- Young, C. (2012). *Bebekler ve yürüme çağındaki çocuklar için eğlendirici ve eğitici etkinlikler*. (H. Doğan, Çev.). Ankara: TÜBİTAK.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	DEMİR, Esra
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri	16.06.1986 Muş
Medeni Hali	Bekâr
Telefon	0 (436) 249 49 49
E-posta	e.demir@alparslan.edu.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Üniversite	Gazi Üniversitesi	2007
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi	2011
Doktora	Gazi Üniversitesi	2016

İş Deneyimi, yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2008- 2010	Muş Hasköy Çok Programlı Lisesi (MEB)	Öğretmen
2010-2014	Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Öğretim Görevlisi
2014 devam ediyor	Muş Alparslan Üniversitesi	Öğretim Görevlisi
Yabancı Dil	İngilizce	

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Kıymetli Babalar,

Bu form, Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın Baba ve Bebek Davranışlarına Etkisini İncelemek amacıyla yapılan doktora tezinde çalışmaya katılan siz babalar ve bebekleri hakkında bilgi almak amacıyla düzenlenmiştir. Verilen ifadeleri dikkatle okuyarak seçeneklerden size uygun olanın bulunduğu alanı işaretlemeniz araştırmanın amacına ulaşması açısından önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Esra DEMİR

Doç. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Cocuğunuz:

Adı:..... Soyadı:

Doğum Tarihi:.....

Cinsiyeti:

1. Erkek: ☐ 2. Kız: ☐

Doğum Sırası: 1) İlk Çocuk 2) Ortanca/Ortancalardan biri 3) Son Çocuk

Kardeş Sayısı (Kendi hariç): 1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 ve üstü 5) Yok

Yaşadığı Ailenin Tipi:

1) Çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar)

2) Geniş aile (anne, baba, çocuklar, babaanne, dede, hala, amca vd.)

Babanın Yaşı: 1) 25 yaş ve altı 2) 26-35 yaş arası 3) 36 yaş ve üstü

Annenin Yaşı: 1) 25 yaş ve altı 2) 26-35 yaş arası 3) 36 yaş ve üstü

Annenin Mesleği: 1) Çalışıyor 2) Çalışmıyor

Evlilik süresi: 1) 1 yıl veya daha az 2) 2-5 yıl 3) 5-8 yıl 4) 9 yıl ve üzeri

Baba Öğrenim Durumu

1) Okur-yazar değil

2) Okur-yazar

3) İlkokul

4) Ortaokul

5) Lise

6) Üniversite

Anne Öğrenim Durumu

1) Okur-yazar değil

2) Okur-yazar

3) İlkokul

4) Ortaokul

5) Lise

6) Üniversite

Ek 2. Bebeklere Yönelik Gelişim Göstergeleri

Bilişsel Gelişim

- 11.1. Kutuların içindeki nesneleri bulur.
- 12.1. Saklanan nesneyi birden fazla yerde arar.
- 12.2. Bir grup nesne arasından adı söylenen nesneyi gösterir.
- 12.3. Çevresinde oynayan çocukları izler.
- 13-15. 1 Nesneyi en son saklandığı yerde bulur.
- 13-15. 2 Çeşitli nesneleri oyunlarında kullanır.
- 13-15. 3 Eşyaları mekândaki yerlerinde arar.

Dil Gelişimi

- 11.1. Nesneleri ve varlıkları ifade edebilmek için kendine özgü ses-sözcük benzeri ifadeler kullanır.
- 12.1. Nesnelerin ya da kişilerin adlarını söyler.
- 12.2. Tek sözcüklü cümle kurar.
- 12.3. Bir - on arasında sözcük söyler.
- 13-15.1. Sorulduğunda adını söyler.
- 13-15.2. Anne- baba sözcüklerini anlamına uygun kullanır.
- 13-15.3. Bir-yirmi arasında sözcük söyler.
- 13-15.4. Tanıdığı nesneleri isimlendirir.

Sosyal-Duygusal Gelişim

- 11.1. Duygularını ses, jest ve mimiklerle ifade eder.
- 11.2. Oyunlarında taklitleri kullanır.
- 12.1. Başkalarının ilgi gösterdiği davranışları tekrar eder.
- 12.2. Bağımsız hareket etmek ister.
- 12.3. Hoşuna giden hareketleri tekrar tekrar yapar.
- 13-15.1. Kendi isteklerinin yapılması için ısrar eder.
- 13-15.2. Yeni karşılaştığı durumlarda duygularını ifade eden sesler çıkarır.
- 13-15.3. Başkasının duygularını anlamak için yüzüne bakar.

Kaba Motor Gelişim

- 11.3. Yetişkin ile oturarak top oynar.
- 12.1. Çömelme pozisyonundayken ayağa kalkar.
- 12.2. Yardımsız yürür.
- 12.3. Saplı nesneleri iter.
- 12.4. Basamakları emekleyerek çıkar.
- 13-15.1. Elinde nesne taşıyarak yürür.
- 13-15.2. Yerdeki bir nesneyi eğilerek alır.
- 13-15.3. Sabit duran topa ayağı ile vurur.

İnce Motor Gelişim

- 11.1. Küçük nesneleri dar ağızlı kaba atar.
- 12.1. Nesnelerin kapağını yerlerine yerleştirir.
- 12.2. Kalın yapraklı kitap sayfalarını çevirir.
- 13-15.1. Nesneleri dengeli bir şekilde üst üste koyar.
- 13-15.2. Oyunlarda her iki elini eş güdümlü kullanır.
- 13-15.3. Kalem avucuyla kavrar.

Ek 3. Babalara Yönelik Amaçlara İlişkin Örnekler

Baba-Bebek Etkileşim Faktörü		Göstergeler
Baba Duygulanımı	Olumlu Duygulanım	1. Bebeği ile olan etkileşimden keyif alır
	Olumlu Dokunma	2. Bebeğine dokunma becerisi geliştirir 3. Bebeği ile olan etkileşimi destekleyecek şekilde oturma düzeni oluşturur
	Olumlu Sözel İfadeler	4. Bebeğin davranışlarını destekleyici olumlu sözel ifadeler kullanır
Baba Duyarlılığı	Bebeğe Katılım	8. Etkileşim sürecinde bebeği ile birlikte farklı rolleri canlandırır
	Yanıt Verici Olma	9. Etkileşim sürecinde bebeğin sözel ve sözel olmayan davranışlarına anında uygun karşılıklar verir
	Duygusal Uyumlanma	10. Etkileşim sürecinde bebeği ile karşılıklı olarak duygusal paylaşımlarda bulunur
Baba Öğreticiliği	Yapılandırma	12. Etkileşim sırasında bebeği cesaretlendirir 13. Bebeğe sorun çözebilmesi için seçenekler sunar 16. Bebeğin dikkatini yönlendirir
	Başarıya Yönlendirme	17. Etkileşim sürecinde bebeği gelişimine uygun olarak nesnelerin isimlerini ve basit kavramları söylemeye teşvik eder 18. Etkileşim sürecinde oyunda yer alan materyallerin işlevlerini açıklar
	Oyunu Genişletme	19. Etkileşim sürecinde bilinenden yola çıkarak oyunu farklılaştırır
	Dil Kullanımı	20. Etkileşimde bebeğe uygun açık uçlu sorular yöneltir 21. Bebeğin sorularını uygun şekilde cevaplar 22. Etkileşim sürecinde bebeğin eylemlerine yorumlarda bulunur 25. Etkileşim sürecinde etkinlikleri hikâyeleştirir

Ek 4. Oyun Temelli Baba Bebek Etkileşim Programı Oturum Örnekleri

2. OTURUM

Etkinlik 1	“Müzik Kutum”
Gelişim Göstergeleri	<i>Bilişsel Gelişim</i> 11.1. Kutuların içindeki nesneleri bulur. 11.3. Kolayca ulaşamayacağı nesnelere çeşitli yolları deneyerek ulaşır. <i>Dil Gelişimi</i> 11.1. Nesneleri ve varlıkları ifade edebilmek için kendine özgü ses-sözcük benzeri ifadeler kullanır. <i>Sosyal-Duygusal Gelişim</i> 11.1. Duygularını ses, jest ve mimiklerle ifade eder. 11.2. Oyunlarında taklitleri kullanır. <i>Kaba Motor Gelişimi</i> 11.3. Yetişkin ile oturarak top oynar. <i>İnce Motor Gelişim</i> 11.1. Küçük nesneleri dar ağızlı kaba atar.
Babaya Yönelik Amaçlar	B4: Bebeği ile olan etkileşimi destekleyici olumlu sözel ifadeler kullanır B10: Etkileşim sürecinde bebeği ile karşılıklı olarak duygusal paylaşımlarda bulunur
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Duygulanımı Baba Duyarlılığı
Materyal	Pet şişe, fasulye-nohut, kuru üzüm gibi küçük nesneler
Süre	20 dakika
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, gösteri (demonstrasyon) ve soru-cevap
Öğrenme Süreci	-Baba ile bebeği birlikte yere oturur. -İçine fasulye, nohut, kuru üzüm gibi küçük nesneleri koyup, ağzını sıkıca kapadığı pet şişeyi, bebeğin kolayca ulaşamayacağı bir yere yerleştirir. -Baba, bebeğin çeşitli yolları deneyerek nesneye ulaşması için, “Sen bunu yapabilirsin” şeklindeki ifadelerle teşvik eder. -Bebek şişeye ulaştığında, “Şişeye ulaşmak çok zordu ama sen bunu çok güzel başardın ”diyerek etkinlikler sırasındaki zorluklarını fark ederek motive edici karşılıklar verir. -Bebeğin şişeyi sallayarak, evirip çevirerek incelemesine fırsat verir. -Şişeyi eline alır ve bebeğe göstererek, vurgulu bir şekilde “Şimdi seninle bu şişeyi yuvarlayarak oynayalım.” der. -Baba ile bebek bacaklarını açarak arada bir metre mesafe olacak şekilde karşılıklı oturur. -Şişeyi bebeğe doğru atarak oyunu başlatır ve bebeğin de aynı şekilde

	şişeyi kendisine doğru atması için cesaretlendirir. -Bebek şişeyi yakaladığı zaman alkışlayarak sevincini belli eder ve aynı şekilde onun da duygularını ses, jest ve mimikleri ile ifade etmesini sağlar. - Sonra şişenin kapağını açarak içindekileri yere döker. Bu arada bebeğin ani tepkilerine (şaşıрма gibi) dikkat ederek onu taklit eder. -Baba, şişenin içindekileri isimlendirir ve bebeğin ifade edebilmesi için kendine özgü ses- sözcük benzeri ifadeler kullanmasını teşvik eder. -Yerdeki nesneleri göstererek yumuşak bir ses tonu ile , “Şimdi bunları bu şişenin içine tekrar koyalım.” diyerek şişeyi tutar ve bebeğin küçük nesneleri şişenin içine atmasını sağlar. -Bebek isterse oyun tekrarlanır.
Güvenlik Önlemleri	Bebeğin küçük nesneleri ağızına götürmemesine dikkat edilmelidir.
Yararlanılan Kaynaklar	0-36 Aylık çocuklar için Etkinlik Kitabı (2014). MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. UNİCEF. s.28.
Değerlendirme	1-Bebek oyun esnasında şişeyi bulma, yuvarlama ve nesneleri şişenin içine koyma sırasında neler yaptı? 2-Baba oyun esnasında bebeği ile duygusal paylaşımlar oluşturmak için neler yaptı?

Etkinlik 2 “Matruşka Bebekler”	
Gelişim Göstergeleri	<u>İnce-Motor Gelişim</u> 12.1. Nesnelerin kapağını yerlerine yerleştirir. <u>Dil Gelişimi</u> 12.1.Nesnelerin ya da kişilerin adlarını söyler. <u>Sosyal-Duygusal Gelişim</u> 12.1. Başkalarının ilgi gösterdiği davranışları tekrar eder.
Babaya Yönelik Amaçlar	B11: Etkileşim sürecinde bebeğin yapmak istediklerine fırsat verir B16: Bebeğin dikkatini yönlendirir
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Duyarlılığı Baba Öğreticiliği
Materyal	Matruşka bebek ve hikâye kitabı
Süre	10 dk
Yöntem ve Teknikler	Soru cevap, problem çözme, demonstrasyon (gösteri)
Öğrenme Süreci	-Baba ile bebeği karşılıklı olarak halının üzerine oturur. -Baba ortaya bir hikâye kitabı ve matruşka bebeği yere bırakır. - Baba matruşka bebeği eline alır ve “bunun adı matruşka bebek” der. -Bebeğin matruşkayı incelemesini ister. -Baba, “acaba içinde ne var?” diyerek merak uyandırır ve matruşka bebeği açması için bebeğe yardımcı olur. -Bebek matruşkayı açtığında baba; “aaa başka bir bebek!” der. -Baba, “devam edelim mi bakalım başka ne çıkacak der”

	-Baba ve bebek matruşkanın tüm parçalarını birlikte açarlar. -Baba “açılan matruşka bebeklerin parçalarını birleştirelim mi der” -Matruşka bebeklerin parçalarını taktıktan sonra, baba, “ne yapmak istersin, matruşka bebeklerle oynamaya devam edelim mi, ya da istersen kitaba da bakabiliriz” der ve bebeğe seçenekler sunar. -Bebeğin isteği doğrultusunda oyuna devam edilir.
Güvenlik Önlemleri	-Matruşkaları birbirinden çıkarmaya çalışırken yardımcı olunmalıdır.
Yararlanılan Kaynaklar	Warner, P. (2010). Bebek gelişiminde oynayarak öğrenme 0-36 ay. (A.Dülger, Çev.).Eskişehir: Platform
Değerlendirme	-Bebek matruşka bebekleri takıp çıkarırken neler yaptı? -Baba bebeğin isteklerine fırsat oluşturmak için neler yaptı?

Etkinlik 3 “Mırnav iki kedi”	
Gelişim Göstergeleri	Bilişsel Gelişim 10.2. Yetişkinin yaptığı el ve vücut hareketlerini taklit eder. Dil Gelişimi 10.1.Konuşmadaki tonlamalara benzer sesler çıkarır. Sosyal Duygusal Gelişim 10.4. Basit el ve parmak oyunları oynar.
Babaya Yönelik Amaçlar	B5: Bebeği oyuna teşvik eder B16: Bebeğin dikkatini yönlendirir
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Duyarlılığı Baba Öğreticiliği
Materyal	-
Süre	10 dk
Yöntem ve Teknikler	Gösteri (demonstrasyon), rol oynama
Öğrenme Süreci	-Baba ve bebek karşılıklı olarak yere oturur -Baba, “şimdi seninle bir oyun oynayacağız, önce parmaklarımızı gösterelim” der. Ardından “mırnav iki kedi” parmak oyununu oynar. - Parmak oyunu hareketlerini belirgin bir şekilde ve vurgulu bir ses tonu ile tekrarlar ve bebeğin de hareketleri yapması için teşvik eder. -Bebek isterse oyun tekrarlanır.
Güvenlik Önlemleri	-
Yararlanılan Kaynaklar	Cömert, D. (2005).Erken Çocukluk Döneminde Parmak Oyunları. Ankara: Kök Yayıncılık.
Değerlendirme	1-Bebek parmak oyununu oynarken neler yaptı? 2-Baba bebeğin dikkatini yönlendirmek ve oyuna teşvik etmek için neler yaptı?

3.OTURUM

Etkinlik 1 “Uçan Balonum”	
Gelişim Göstergeleri	Dil Gelişimi 13-15.1. Sorulduğunda adını söyler. Sosyal-Duygusal Gelişim 12.1. Başkalarının ilgi gösterdiği davranışları tekrar eder. Kaba-Motor Gelişim 12.2. Yardımsız yürür.
Babaya Yönelik Amaçlar	B.15: Etkileşim sürecinde bebeğin basit görevleri yerine getirmesini sağlar B.25: Etkileşim sürecinde etkinlikleri hikâyeleştirir
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Öğreticiliği
Materyal	İp ve balonlar (2 adet)
Süre	10 dk
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Gösteri (Demonstrasyon)
Öğrenme Süreci	-Baba ile bebek karşılıklı yere oturur -Baba elindeki nesneyi bebeğe gösterir ve “bunlar balon” der. Şişirdikten sonra birlikte oynayabiliriz der ve balonları şişirir. -“İki tane kocaman balonumuz oldu, şimdi de sönmese diye ağzını iple bağlayalım ve uçuralım” der. -Bebeğin, balonun ipinden tutmasını sağlayarak “evet şimdi uçurabilirsin” der. - Bebeğin hareketlerini izleyerek yaptıklarını hikâyeleştirir. - Bebeğin ismini söyleyerek “..... balonuyla küçük bir gezintiye çıkmış, bazen hızlı gidiyormuş bazen de yavaş. Sonra uçmaktan yorulmuş ve bir köşede oturmuş. O sırada yanına başka bir balon daha gelmiş. Benim adım Ali, senin adın ne diye sormuş yanına gelen uçan balon ve bebek ismini söyleyerek tanışmışlar. Arkadaş olmuşlar ve birlikte uçmaya başlamışlar.”
Güvenlik Önlemleri	Bebeğin balonu ağzına götürmesine ve patlatmamasına dikkat edilmelidir. Balon patlama ihtimaline karşı çok şişirilmemelidir. Patlamaya karşı önlem olarak Helyum bazlı balon da kullanılabilir.
Yararlanılan Kaynaklar	Araştırmacı
Değerlendirme	-Bebek balonu uçururken neler yaptı? -Baba oluşturduğu hikâyeye bebeği dâhil etmek için neler yaptı?

Etkinlik 2 “Yoyo ile hareketler”	
Gelişim Göstergeleri	Bilişsel Gelişim 12.3. Çevresinde oynayan çocukları izler. Kaba-Motor Gelişim

12.1. Çömelme pozisyonundayken ayağa kalkar.
12.5. Kolları ile güç gerektiren hareketleri yapar.

Babaya Yönelik Amaçlar	B2: Bebeğine dokunma becerisi geliştirir B8: Etkileşim sürecinde bebeği ile birlikte farklı rolleri canlandırır
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Duygulanımı Baba Duyarlılığı
Materyal	Oyuncak bir köpek ve hareketli çocuk şarkıları albümü (Teyp, laptop ya da telefon)
Süre	10 dk
Yöntem ve Teknikler	Gösteri (Demonstrasyon) ve Rol oynama
Öğrenme Süreci	-Baba bebeği ile karşılıklı olarak rahat bir yere oturur. -Baba elindeki köpeği bebeğe gösterir ve “bakmak ister misin” diyerek incelemesi için bebeğe verir. -Baba, “Köpeğimize bir isim verelim mi, adı ne olsun” der ve buldukları ismi kullanarak (örneğin “yoyo”) bizimle oynamaya gelmiş derler. -Baba, “Benim adım Yoyo, hav hav diye ses çıkarırım diyerek elindeki oyuncak köpek ile döner. -Baba, “ Sen de bana katılmak ister misin?” der. Bu sırada eğlence katması için hareketli çocuk şarkıları açılır. -Baba, “İlk olarak ayağa kalkalım, kollarımızı aşağı yukarı benim yaptığım gibi kaldırıp indirelim diyerek bebeğin hareketleri yapabilmesi için dokunsal destekte bulunur. Şimdi de yukarı kaldıralım ve ellerimizi sallayalım” der. -Hareketler esnasında bebeği gözleyerek “Evet, hareketleri çok güzel yapıyorsun aferin sana” diyerek pekiştirmelerde bulunur. -Baba “Çok yorulduk birazcık çömelelim şimdi, dinledik mi o zaman kalkabiliriz” der. -“Ardından şimdi de köpeği sen al sen anne/baba köpek ol ben de yavru olayım der. - Baba” hava çok güzel, beni gezdirir misin?” diyerek, hav-hav diye aralarda seslendirmelerde bulunur. -Baba bebeğin yaptığı hareketleri taklit eder ve müzik eşliğinde hareketlere devam ederler. -Bebek istediği sürece oyun devam eder.
Güvenlik Önlemleri	Oyun alanında tehlike oluşturabilecek herhangi bir unsurun olmamasına dikkat edilmelidir.
Yararlanılan Kaynaklar	Araştırmacı
Değerlendirme	-Bebek fiziksel hareketleri gerçekleştirirken neler yaptı? -Baba bebeğin farklı rolleri canlandırması için neler yaptı?

Etkinlik 3	
“Tüp Kaydırak”	
Gelişim Göstergeleri	Bilişsel Gelişim 12.2. Bir grup nesne arasından adı söylenen nesneyi gösterir. Dil Gelişimi 12.1. Nesnelerin ya da kişilerin adlarını söyler. Sosyal-Duygusal Gelişim 12.3. Hoşuna giden hareketleri tekrar tekrar yapar.
Babaya Yönelik Amaçlar	B24: Etkileşim sürecinde basit kavramları kullanır B17: Etkileşim sürecinde bebeğin gelişimine uygun olarak nesnelerin isimlerini söylemeye teşvik eder
Baba-Bebek Etkileşim Faktörü	Baba Öğreticiliği
Materyal	Plastik boru, araba, top küçük parçalı
Süre	10 dk
Yöntem ve Teknikler	Anlatım, Soru-cevap ve Gösteri (Demonstrasyon)
Öğrenme Süreci	-Baba ile bebek evdeki bir kanepede ya da koltuğun hemen önünde oturur -Baba elindeki plastik boruyu bebeğe göstererek incelemesine fırsat verir. -Baba dizlerinin üzerinde oturarak kanepenin kolundan yere eğimli bir şekilde plastik boruyu tutar ve “şimdi oyuncaklarımızı tünelden geçirebiliriz” der. -Bebeğe çeşitli renk ve şekillerde olan nesneleri söyleyerek bebeğin kendisine vermesini ister. Örneğin, “kırmızı arabayı bana ver” şeklinde ifadelerde bulunur. -Tünelden geçip yere düşen oyuncaklar karşısında “tatata tammm” gibi sesler çıkarır ve tünelden çıkan oyuncakların (araba, top gibi) neler olduğunu sorarak bebeği nesnelerin adını söylemeye teşvik eder. -Bebek doğru nesneyi seçtiğinde ve doğru isimlendirdiğinde aferin benim oğluma/kızıma gibi sevgi ifadeleri kullanarak yönlendirici olur. -Bebeğin hoşuna gidip tekrarlamak istediği sürece oyun devam eder.
Güvenlik Önlemleri	Plastik boru sağlam tutulmalı ve kayıp düşmemesine dikkat edilmelidir.
Yararlanılan Kaynaklar	Ellison, S., & Ferninandi, S. (2010). Akıllı bebeklerin oynadıkları 365 oyun. (P.Akkaş, Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları. s.96
Değerlendirme	1-Bebek doğru nesneyi seçmek ve isimlendirebilmek için neler yaptı? 2-Baba bebeğin doğru nesneyi seçmesi ve isimlendirmesi için neler yaptı?

Ek 5. Muş Şeker Fabrikası Müdürlüğü Uygulama İzni

